

**ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ВНУТРІШНІХ СПРАВ
МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ**

**НАУКОВО-ДОСЛІДНИЙ ІНСТИТУТ ІНФОРМАТИКИ І ПРАВА
НАЦІОНАЛЬНОЇ АКАДЕМІЇ ПРАВОВИХ НАУК УКРАЇНИ**

Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису

КЛУБАНЬ МАРІЯ ВОЛОДИМИРІВНА

УДК [342.951:37.014.5] (477)

**ДИСЕРТАЦІЯ
АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ
ВПРОВАДЖЕННЯ ЕЛЕКТРОННОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ**

12.00.07 - адміністративне право і процес; фінансове право;
інформаційне право

081 – Право

Подається на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук
Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей,
результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело.

_____ /Клубань М.В./

Науковий керівник:
Панова Ірина Вікторівна
кандидат юридичних наук, доцент

Харків – 2019

АНОТАЦІЯ

Клубань М. В. **Адміністративно-правові засади впровадження електронної освіти в Україні.** – Кваліфікаційна наукова робота на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право. – Харківський національний університет внутрішніх справ, Міністерство внутрішніх справ України. – Науково-дослідний інститут інформатики і права Національної академії правових наук України. Харків, Київ, 2019.

Зміст анотації. Дисертацію присвячено комплексному дослідженню понять електронної освіти, інформаційних технологій, електронного підручника, інформатизації освіти, електронного навчання, встановлено його переваги та недоліки. Визначено правову природу та місце електронної освіти у структурі освіти України, проаналізовано науково-методичне забезпечення електронної освіти, адміністративно-правове забезпечення впровадження електронної освіти в Україні. Досліджено державний контроль у сфері електронної освіти та інституційна складова забезпечення електронної освіти в Україні. Особливу увагу присвячено актуальним питанням можливостей застосування зарубіжного досвіду впровадження електронного навчання в нашій країні. Було розмежовано поняття «електронна освіта» та «електронне навчання». Визначено проблеми та перспективи розвитку адміністративно-правового забезпечення впровадження електронної освіти в Україні.

Здійснивши аналіз праць українських науковців на тему дослідження адміністративно-правових засад впровадження новітніх технологій в освіту та заходи інформатизації освіти приходимо до висновку, що ці питання комплексно не вивчені, а дослідження проблемних питань впровадження електронної освіти в Україні в українській правовій науці зроблено вперше.

У процесі дослідження було встановлено, що на сучасному етапі розвитку суспільства інформаційні технології є не лише об'єктом дослідження, але й засобом навчання, яким повинні оволодіти викладачі з метою ефективного викладання та розвитку власних професійних вмінь. Саме від викладача залежить ступінь професійного використання сучасних технологій, тому сам процес впровадження електронної освіти, вважаємо, повинен починатися з підготовки самих вчителів до використання інформаційних технологій.

Досліджено витoki, шляхи становлення та історичне формування поняття «електронна освіта», її тлумачення сучасними науковцями, та сформульоване власне бачення та визначення поняття «електронної освіти». Розкрито основні фактори впровадження електронної освіти в Україні. Зосереджено увагу на місці та ролі освіти в життєдіяльності сучасного суспільства та розвитку демократичної держави.

Впровадження електронної освіти є саме тим механізмом, який забезпечує використання наявного інформаційного ресурсу для покращення якості освіти. Оскільки погодження системи освіти з вимогами інформаційного суспільства є завданням держави, саме держава має здійснювати контроль за реалізацією програм впровадження електронної освіти. Соціальний ефект від реалізації державної політики в сфері освіти найбільшою мірою впливає на рівень розвитку людини, є одним із загальнонаціональних пріоритетів у більшості країн світу.

Зосереджено увагу на визначенні місця електронної освіти в структурі освіти України. З'ясовано місце електронної освіти в життєдіяльності людей та її значення для розвитку інформаційного суспільства. Обґрунтовано місце та значення інформаційних технологій в освіті. Підкреслено, що на сьогоднішній день система освіти в Україні потребує модернізації відповідно до запитів сучасного світового суспільства.

Досліджуючи реальний стан використання електронної освіти у закладах вищої освіти було встановлено, що заклади вищої освіти самостійно

на власний розсуд здійснюють нормативне закріплення правил використання засобів електронної освіти та успішно застосовують результати своїх напрацювань, проте на жаль підмінюють поняття «дистанційної освіти» та «електронної освіти», тому в роботі здійснено розмежування цих понять.

Розглядаючи інституційну складову забезпечення електронної освіти в Україні, приходимо до висновку, що досягнення єдиної мети – створення умов для отримання якісної, інформаційної, сучасної освіти у чіткій відповідності до вимог законодавства України, можливе тільки при тісному взаємозв'язку та співпраці органів різних гілок влади. У реалізації державної політики в сфері освіти важливе місце посідають норми адміністративного права, оскільки процес здобуття освіти неможливо уявити без взаємодії органів державної влади, органів місцевого самоврядування та громадян. Встановлено, що на сучасному етапі інституційне забезпечення розвитку електронної освіти в Україні характеризується повільністю, неузгодженістю та фрагментарністю державних заходів щодо реалізації реформ, які потребують системного та комплексного підходу.

Досліджено чинне в Україні законодавство щодо реформування освіти, а також впорядкування поведінки учасників суспільних відносин за допомогою спеціальних юридичних засобів і способів. Запропоновано поняття адміністративно-правового забезпечення впровадження електронної освіти.

Аргументовано, що розширення переліку основних компонентів науково-методичного забезпечення електронної освіти дозволить скорегувати організацію самостійної роботи здобувачами освіти; здійснювати варіативність подання теоретичного матеріалу, реалізувати диференціацію навчання, зокрема, міжпредметну інтеграцію; організовувати постійний об'єктивний контроль за рівнем засвоєння матеріалу; надавати можливість кожному здобувачу освіти обрати індивідуальний режим роботи.

Для використання електронної освіти в Україні необхідно охопити такі складові частини, як формування нормативно-правової бази, наявність кваліфікованих викладачів, навчальні матеріали в електронному вигляді, заклади освіти, які організовують використання електронної освіти, створення матеріально-технічної та фінансово-економічної бази, наявність та вільний доступ до мережі Інтернет, популяризацію електронної освіти.

Аргументовано, що загальні засади державної освітньої політики в Україні спрямовані лише на інформатизацію системи освіти, впровадження електронної освіти залишається поза увагою. Однак за таких умов державній політиці бракує чіткості, однозначності, систематизованості, а це, безперечно, є негативним фактором, який може призвести до неоднозначного тлумачення та перекручування окремих положень, гальмування розвитку інформаційного суспільства.

Окреслено систему суб'єктів державного контролю у сфері електронної освіти, яка повинна забезпечувати реалізацію єдиної державної політики відносно впровадження електронної освіти в закладах освіти в Україні.

Аналіз зарубіжного досвіду впровадження електронної освіти дозволив виділити низку позитивних моментів, які можуть бути застосовані в Україні для впровадження електронної освіти та навчання. В результаті проведеного аналізу визначено, що однією з провідних тенденцій розвитку європейських систем освіти та професійної підготовки є електронне навчання, що передбачає використання нових мультимедійних технологій та Інтернету для вдосконалення якості навчання за рахунок забезпечення доступу до ресурсів та послуг, обміну інформацією та співпраці.

Дисертація є одним із перших в українській науці адміністративного й інформаційного права дослідженням, у якому розроблено та впроваджено авторський підхід щодо комплексного дослідження адміністративно-правових засад впровадження електронної освіти в Україні. Це дозволило визначити сутність та особливості впровадження електронної освіти в

України. У результаті проведеного дослідження сформульовано низку нових наукових положень та висновків, запропонованих особисто здобувачем.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що вони становлять як науково-теоретичний, так і практичний інтерес і можуть бути використані в науково-дослідній сфері, а саме на основі положень та висновків дисертації можна в подальшому здійснювати розвиток інформаційного суспільства, закріплення на законодавчому рівні впровадження електронної освіти.

Обґрунтовано доцільність внесення змін і погодження нормативно-правових актів із сучасними умовами інформаційного суспільства.

Отже, здійснивши дисертаційне дослідження, приходимо до висновку про необхідність прийняття Концепції впровадження електронної освіти в Україні та Положення про електронну освіту при індивідуальній формі навчання в закладах професійної (професійно-технічної) та вищої освіти. Належне впровадження електронної освіти в Україні можливе при внесенні змін до Законів України «Про освіту», «Про професійну (професійно-технічну) освіту» «Про вищу освіту».

Ключові слова: електронна освіта, електронне навчання, інформатизація освіти, інституційна складова забезпечення електронної освіти, державний контроль, адміністративно-правове забезпечення впровадження електронної освіти, інформаційні технології.

Наукові праці, в яких опубліковано основні результати дисертації:

1. Федорчук М. В. Сутність і стан запровадження електронної освіти в Україні. *Право і безпека*. 2015. № 4 (59). С. 61–66.
2. Федорчук М. В. Зарубіжний досвід інформатизації освіти та можливості його запровадження в Україні. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2016. Випуск 6. Том 2. С. 51–57.
3. Клубань М. В. Правові аспекти використання електронних підручників та електронних посібників в процесі навчання у вищих навчальних закладах. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2017. Випуск 6. Том 1. С. 201–206.
4. Клубань М. В. Адміністративно – правове забезпечення використання інформаційно-комунікаційних технологій при впровадженні електронної освіти в Україні. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2017. Випуск 6. Том 4. С. 167–174.
5. Клубань М. В. Стан впровадження електронної освіти у вищих навчальних закладах України. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: «Юридичні науки»*. 2018. Випуск 4. Том 1. С. 126–129.
6. Клубань М. В. Державний контроль в сфері реалізації електронної освіти в Україні. *«Jurnalul juridic national: teorie si practica» Национальный юридический журнал: теория и практика. Научно-практическое правовое издание.* (Республика Молдова). 2018. № 5 (33). С. 61–67.
7. Kluban Mariya. Administrative and legal basis of implementation of modern system of informatization of education in Ukraine. *EURÓPSKA VEDA. Vedecký časopis EUROPEAN SCIENCE Scientific journal*. 2018. № 4. P. 72–80.

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

8. Федорчук М. В. Щодо ролі електронної бібліотеки у підготовці фахівців правоохоронної діяльності. *Правоохоронна функція держави: теоретико-методологічні та історико-правові проблеми: матеріали*

Міжнародної науково-практичної конференції (Харків, 13 листопада 2015 р.). Харків: ХНУВС, 2015. С. 291–293.

9. Федорчук М. В. Роль електронної освіти у сучасному інформаційному суспільстві. *Сучасні проблеми правового, економічного та соціального розвитку держави*: матеріали IV Міжнародної науково-практичної конференції (Харків, 20 листопада 2015 р.). Харків: ХНУВС, 2015. С. 419–421.

10. Федорчук М. В. Електронний посібник в умовах інформатизації освіти. *Правоохоронна функція держави: теоретико-методологічні та історико-правові проблеми*: тези доповідей Міжнародної науково-практичної конференції (Харків, 25 листопада 2016 р.). Харків, ХНУВС, 2016. С. 339–342.

11. Клубань М. В. Інформатизація освіти: поняття та необхідність впровадження. *Актуальні проблеми реформування системи законодавства України*: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (Запоріжжя, 26–27 січня 2018 р.). Запоріжжя: Запоріж. міськ. гром. орг. «Істина», 2018. С. 57–60.

12. Клубань М. В. Інформаційно-освітній простір: поняття, основні принципи та нормативно-правове регулювання. *Юридична наука нового часу: традиції та вектори розвитку*: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (Одеса, 9 березня 2018 р.). Одеса: Вид. дім «Гельветика», 2018. С. 120–123.

13. Клубань М. В. Роль громадськості в управлінні освітою при впровадженні електронної освіти. *Юридична наука в сучасному світі: здобутки та перспективи*: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (Одеса, 21 вересня 2018 р.). Одеса: Вид. дім «Гельветика», 2018. С. 76–77.

SUMMARY

Kluban M. V. Administrative and legal principles of introduction of e-education in Ukraine - Qualifying scientific work as the manuscript.

Dissertation for obtaining a scientific degree of candidate of legal sciences with a specialization in 12.00.07 – Administrative Law and Procedure; Financial Law; Information Law. – Kharkiv National University of Internal Affairs, Kharkiv, 2018.

Content of the summary. The thesis is devoted to the comprehensive study of the concepts of electronic education, information technologies, electronic textbook, informatization of education, electronic education, the advantages and disadvantages of last-mentioned are determined. The legal nature and place of e-education in the structure of education of Ukraine are determined, the scientific-methodical support of electronic education, as well as the administrative and legal support for the introduction of e-education in Ukraine are analyzed. The state control in the sphere of electronic education and the institutional component of the e-education support in Ukraine are explored. Particular attention is paid to the topical issues of the possibilities of using foreign experience in the implementation of e-learning in our country. The notions of "e-education" and "e-learning" were differentiated. The problems and prospects of development of administrative and legal support for the introduction of e-education in Ukraine are determined.

As a result of the research, a number of new scientific provisions and conclusions were formulated, the author's conception of introduction of e-education in Ukraine and the Regulations on e-education under the individual form of training in vocational and higher education institutions are proposed and substantiated.

Having analyzed the works of Ukrainian scholars on the study of the legal and administrative framework for introducing the latest technologies into education and the measures of informatization of education, we conclude that these issues

have not been comprehensively studied, and the study of the problem issues of the introduction of e-education in Ukraine in the Ukrainian legal science has been made for the first time.

In the course of the research, it was established that at the present stage of development of society, information technologies are not only the object of research, but also a means of study which teachers need to master in order to teach effectively and develop their own professional skills. It is the teacher whom the degree of professional use of modern technologies depends on, so the process of introducing e-education, we believe, should begin with the training of the teachers themselves to use information technology.

The sources, ways of formation and historical formation of the concept of "electronic education" are investigated, as well as its interpretation by modern scholars, and its own vision and definition of "e-education" are formulated. The main factors of introduction of e-education in Ukraine are revealed. The attention is focused on the place and role of education in the life of modern society and the development of a democratic state.

The introduction of e-education is precisely the mechanism that provides the use of available information resources to improve the quality of education. Since the coordination of the education system with the requirements of the information society is a task of the state, it is the state which must monitor the implementation of programs for the introduction of e-education. The social effect of implementing state policy in the field of education has the greatest impact on the level of human development, is one of the national priorities in most countries of the world.

The focus is on determining the place of e-education in the educational structure of Ukraine. The place of e-education in the life of people and its importance for the development of the information society is determined. The place and significance of information technologies in education are substantiated. It is emphasized that today the education system in Ukraine needs modernization in accordance with the demands of the modern world society.

Investigating the real state of using e-education in higher education institutions, it was established that institutions of higher education independently, at their own discretion, enforce the rules for the use of e-education facilities and successfully use the results of their work, but unfortunately, the concepts of "distance education" and "e-education" are substituted, therefore, a distinction between these concepts is made in the work.

Considering the institutional component of the provision of e-education in Ukraine, we conclude that, the achievement of shared objective of creating the conditions for obtaining qualitative, informational, and modern education in strict conformity with the requirements of Ukrainian legislation, is only possible with close interconnection and cooperation between the organs of various branches of government. In the implementation of state policy in the field of education, the rules of administrative law play an important role, as the process of obtaining education can not be imagined without the interaction between state authorities, local self-government bodies and citizens. It was established that at the present stage, the institutional support of the development of e-education in Ukraine is characterized by slowness, inconsistency and fragmentation of state measures for implementation of reforms that require a systemic and integrated approach.

The current legislation on reforming education in Ukraine, as well as the regulation of the behavior of participants in public relations with the help of special legal means and methods is investigated. The concept of administrative and legal support of introduction of electronic education is offered.

It is argued that the expansion of the list of the main components of the scientific and methodological provision of e-education will make it possible to adjust the organization of independent work by the students of education; to make variability of presentation of theoretical material, to realize the differentiation of learning, in particular, interdisciplinary integration; to organize constant objective control over the level of assimilation of the material; to provide an opportunity for each student of education to choose an individual mode of work.

For the use of e-education in Ukraine, it is necessary to cover such components as the formation of the regulatory framework, the availability of qualified teachers, educational materials in electronic form, educational institutions that organize the use of e-education, the creation of material and technical and financial and economic base, the availability and free access to the Internet, promotion of e-education.

It is argued that the general principles of the state educational policy in Ukraine are aimed only at the informatization of the education system, and the introduction of e-education remains out of the question. However, under such conditions, public policy lacks clarity, unambiguousness, and systematization, which undoubtedly is a negative factor, which may lead to ambiguous interpretation and distortion of certain provisions, inhibition of the development of the information society.

The system of subjects of state control in the field of e-education is outlined, which should ensure the implementation of a unified state policy regarding the introduction of e-education in educational institutions in Ukraine.

An analysis of foreign experience in the implementation of e-learning has allowed to highlight a number of positive points that can be applied in Ukraine for the introduction of e-learning and education. As a result of the analysis it is determined that one of the leading trends in the development of European education and training systems is e-learning, which involves the use of new multimedia technologies and the Internet to improve the quality of learning through access to resources and services, information exchange and collaboration.

The thesis is one of the first study in Ukrainian science of administrative and information law, in which the author's approach to a comprehensive study of the administrative and legal framework for the introduction of e-education in Ukraine has been developed and implemented. This allowed to determine the essence and peculiarities of the introduction of e-education in Ukraine. As a result of the study, a number of new scientific provisions and conclusions, proposed personally by the applicant, are formulated.

The practical significance of the results obtained is that they are of both scientific-theoretical and practical interest and can be used in the research field, namely, on the basis of the provisions and conclusions of the thesis, it is possible to further develop the information society, consolidate it at the legislative level of introduction of e-education.

The expediency of introducing changes and correspondingly harmonizing normative legal acts with the modern conditions of the information society is substantiated.

Thus, after completing a thesis research, we come to the conclusion that it is necessary to adopt the Concept for the introduction of e-education in Ukraine and the Regulations on e-education with an individual form of training in institutions of professional (vocational) and higher education. The proper implementation of e-education in Ukraine is possible by amending the Laws of Ukraine "On Education", "On Professional (Vocational) Education" "On Higher Education".

Key words: e-education, e-learning, informatization of education, institutional component of e-education provision, state control, administrative and legal support for introduction of e-education, information technologies.

Scientific papers, in which the main results of the thesis are published:

1. Fedorchuk M. V. (2015) Sutnist i stan zaprovadzhennia electronnoi osvity v Ukraini [Essence and state of implementation of e-education in Ukraine]. Pravo i bezpeka [Law and safety]. No. 4 (59), p. 61–66. [in Ukrainian].
2. Fedorchuk M. V. (2016) zarubizhnyi dosvid informatyzatsii osvity ta mozhlyvosti yoho zaprovadzhennia v Ukraini [Foreign experience of informatization of education and the possibility of its introduction in Ukraine]. Naukovyi visnyk publichnoho ta pryvatnoho prava [Scientific Bulletin of Public and Private Law]. Issue 6, Volume 2, p. 51–57. [in Ukrainian].
3. Kluban M. V. (2017) Administratyvno-pravove zabezpechennia vykorystannia informatsiyno-komunikatsiynykh tekhnolohiy pry vprovadzhenni electronnoi osvity v Ukraini [Administrative and legal support for the use of information and communication technologies in the introduction of e-education in Ukraine]. Naukovyi visnyk publichnoho ta pryvatnoho prava [Scientific Bulletin of Public and Private Law]. Issue 6. Volume 4, p. 167–174. [in Ukrainian].
4. Kluban M. V. (2017) Pravovi aspekty vykorystannia elektronnykh pidruchnykiv ta elektronnykh posibnykiv v protsesi navchannia u vyshchykh navchalnykh zakladakh [Legal aspects of the use of electronic textbooks and electronic manuals in the process of studying in higher educational institutions]. Naukovyi visnyk publichnoho ta pryvatnoho prava [Scientific Bulletin of Public and Private Law]. Issue 6. Volume 1, p. 201–206. [in Ukrainian].
5. Kluban M. V. (2018) Stan vprovadzhennia elektronnoi osvity u vyshchykh navchalnykh zakladakh Ukrainy [The state of introduction of e-education in higher educational institutions of Ukraine]. Naukovyi visnyk Khersonskoho derzhavnoho universytetu. Seriia: «Iurydychni nauky».

[Scientific Bulletin of Kherson State University. Series: "Law Sciences"]. Issue 4. Volume 1, p. 126–129. [in Ukrainian].

6. Kluban M. V. (2018) Derzhavnyi kontrol v sferi realizatsii elektronnoi osvity v Ukraini [State control over the implementation of e-education in Ukraine]. «Jurnalul juridic national: teorie si practica» Natsionalnyi yuridicheskyi zhurnal: teoriia i praktika. Nauchno-praktycheskoe pravovoe izdanie. [National legal journal: theory and practice. Scientific and practical legal publication]. (Republic of Moldova). No. 5 (33), p. 61–67.

7. Kluban Mariya (2018) Administrative and legal basis of implementation of modern system of informatization of education in Ukraine. *EURÓPSKA VEDA. Vedecký časopis EUROPEAN SCIENCE Scientific journal*. – No. 4. – P. 72–80.

Scientific papers certifying the approbation of the materials of the thesis:

8. Fedorchuk M. V. (2015) Shchodo roli elektronnoi biblioteki u pidhotovtsi fakhivtsiv pravookhoronnoi diyalnosti [About the role of the electronic library in the training of law enforcement professionals]. Pravookhoronna funktsiia derzhavy: teoretyko-metodolohichni ta istoryko-pravovi problemy: materialy Mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii. [Law enforcement function of the state: theoretical and methodological and historical and legal problems: materials of the International scientific and practical conference] (November 13, 2015). – Kharkiv : KhNUiA, p. 291–293.

9. Fedorchuk M. V. (2015) Rol elektronnoi osvity u suchasnomu informatsiinomu suspilstvi [The role of e-education in the modern information society]. Suchasni problemy pravovoho, ekonomichnoho ta sotsialnoho rozvytku derzhavy: materialy IV Mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii [Modern problems of legal, economic and social development of the state: materials of the IV International scientific and practical conference] (November 20, 2015). – Kharkiv : KhNUiA, p. 419–421.

10. Fedorchuk M. V. (2016) Elektronnyi posibnyk v umovakh informatyzatsii osvity [An electronic manual in the conditions of informatization of education]. Pravookhoronna funktsiia derzhavy: teoretyko-metodolohichni ta istoryko-pravovi problemy: tezy dopovidei Mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii [Law-enforcement function of the state: theoretical and methodological and historical and legal problems: theses of reports of the International scientific and practical conference] (Kharkiv, November 25, 2016) / Ministry of Internal Affairs of Ukraine, Ministry of Education and Science of Ukraine, KhNUiA. – Kharkiv, p. 339–342.

11. Kluban M.V. (2018) Informatyzatsiia osvity: poniattia ta neobkhidnist vprovadzhennia [Informatization of education: concept and necessity of introduction]. Aktualni problemy reformuvannia systemy zakonodavstva Ukrainy: materialy Mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii [Actual Problems of Reforming the Ukrainian Legislation System: Materials of the International Scientific and Practical Conference] (Zaporizhzhia, January 26-27, 2018). – Zaporizhzhia : Zaporizhzhia city public organization "Truth". p. 57–60.

12. Kluban M. V. (2018) Informatsiino-osvitnii prostir: poniattia, osnovni pryntsypy ta normatyvno-pravove rehuliuvannia [Information and educational space: concepts, basic principles and regulatory legal regulation]. Yurydychna nauka novoho chasu: tradytsii ta vektory rozvytku: materialy Mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii [The law science of modern times: traditions and development vectors: materials of the International scientific and practical conference] (Odessa, March 09, 2018). – Odessa : Publishing House "Helvetica", p. 120–123.

13. Kluban M. V. (2018) Rol hromadskosti v upravlinni osvitoiu pry vprovadzhenni elektronnoi osvity [The role of the public in the management of education when introducing e-education]. Yurydychna nauka v suchasnomu sviti: zdobutky ta perspektyvy: materialy Mizhnarodnoi

naukovo-praktychnoi konferentsii [Legal Science in the Modern World: Achievements and Prospects: Materials of the International Scientific and Practical Conference]. (Odesa, September 21, 2018). – Odessa : Publishing House "Helvetica", p. 76–77.

ЗМІСТ

ВСТУП	2
РОЗДІЛ I. ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ВПРОВАДЖЕННЯ ЕЛЕКТРОННОЇ ОСВІТИ	11
1.1. Поняття та правова природа електронної освіти та її впровадження в Україні	11
1.2. Місце електронної освіти в структурі освіти України	36
1.3. Інституційна складова забезпечення електронної освіти в Україні	58
Висновки до першого розділу	78
РОЗДІЛ II. АДМІНІСТРАТИВНО - ПРАВОВІ ТА ОРГАНІЗАЦІЙНІ АСПЕКТИ ВПРОВАДЖЕННЯ ЕЛЕКТРОННОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ	80
2.1. Адміністративно-правове забезпечення впровадження електронної освіти в Україні	80
2.2. Науково-методичне забезпечення електронної освіти в Україні	103
2.3. Державний контроль у сфері електронної освіти в Україні	126
Висновки до другого розділу	148
РОЗДІЛ III. ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ АДМІНІСТРАТИВНО- ПРАВОВИХ ЗАСАД ВПРОВАДЖЕННЯ ЕЛЕКТРОННОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ	150
3.1. Зарубіжний досвід правового забезпечення впровадження електронної освіти	150
3.2. Проблеми та перспективи розвитку адміністративно-правового забезпечення впровадження електронної освіти в Україні	172
Висновки до третього розділу	181
ВИСНОВКИ	183
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:	191
ДОДАТКИ	220
Додаток А	220
Додаток Б	220
Додаток В	223
Додаток Г	225
Додаток Д	226
Додаток Е	231
Додаток Є	233
Додаток Ж	239

ВСТУП

Обґрунтування вибору теми дослідження. Освіта є стратегічним ресурсом поліпшення добробуту людей, забезпечення національних інтересів, зміцнення авторитету і стабільного розвитку конкурентоспроможності демократичної держави на міжнародній арені. Національною доктриною розвитку освіти ключовими засадами розвитку інформаційного суспільства закріплено пріоритетні заходи, спрямовані на реалізацію державної політики, зокрема, удосконалення освітнього процесу, доступність та ефективність освіти, створення умов для приведення рівня і якості освітнього потенціалу у відповідність з вимогами кадрового забезпечення інноваційного розвитку України. Одним із інструментів розвитку інформаційного суспільства є саме електронна освіта, впровадження якої сприятиме створенню умов для оновлення форм, засобів, технологій та методів викладання дисциплін та розповсюдження знань, розширенню доступу до освіти. Тож на сьогодні нагальною є потреба у визначенні адміністративно-правових засад впровадження електронної освіти, ефективній інтеграції інформаційних технологій в освітній процес, розвитку цифрових освітніх ресурсів, організаційному забезпеченні та підготовці учасників освітнього процесу.

Такий цілеспрямований інтерес до електронної освіти пояснюється тим, що в останнім часом відбулися значні зміни в економіці праці: зросли вимоги до працівників, практично в усіх галузях суспільного виробництва почали широко використовуватись інформаційні технології. Подібні зміни викликали нагальну потребу у створенні умов для постійної, швидкої, адаптивної і водночас якісної підготовки працівників, позаяк існуючі системи підготовки не можуть задовольнити ці потреби, виникла необхідність в пошуку оновлених способів отримання знань. Сучасні вектори інноваційного розвитку соціальних процесів підштовхують Україну до розробки та вибору випереджувальної моделі подальшого прогресу та

залучення суспільних ресурсів, що істотно впливають на національну систему освіти. Інноваційні технології в освіті стають ефективним механізмом розвитку держави та дієвим чинником її реформування.

Впровадження електронної освіти є складним багатовекторним процесом, що потребує значних матеріальних, інтелектуальних і фінансових ресурсів та вимагає вирішення комплексу правових, організаційних, технологічних, методологічних та інших проблем.

Зазначені обставини обумовлюють необхідність розробки комплексного теоретичного підґрунтя, спрямованого на правову організацію суспільних відносин щодо впровадження електронної освіти в Україні. Не зменшуючи ролі й значущості доробку попередніх науковців в галузі управління освітою, необхідно визнати, що в Україні ще немає комплексних спеціальних досліджень адміністративно-правових засад впровадження електронної освіти, що і зумовило вибір теми дисертації.

Проблематикою реформування освіти шляхом її інформатизації, розроблення комплексної моделі адміністративно правових засад реформування освіти в Україні займались українські і зарубіжні вчені-юристи та інші фахівці такі, як: В. Б. Авер'янов, С. С. Алексєєв, І. В. Арістова, Г. В. Атаманчук, О. А. Баранов, Д. Н. Бахрах, І. Л. Бачило, К. І. Беляков, Ю. П. Битяк, В. М. Брижко, К. Л. Бугайчук, А. Б. Венгеров, В. В. Галуцько, В. М. Гаращук, С. П. Головатий, О. Д. Довгань, О. В. Зайчук, С. І. Запара, В. М. Захарченко, Т. Є. Кагановська, Р. А. Калюжний, М. І. Козюбра, Л. П. Коваленко, Т. О. Коломєць, В. К. Колпаков, А. П. Коренєв, Б. А. Кормич, Т. А. Костецька, О. В. Кохановська, В. І. Курило, С. Л. Лисенков, В. І. Луговий, Л. А. Луць, О. В. Малько, А. І. Марущак, М. М. Марченко, М. І. Матузов, О. М. Музичук, В. Я. Настюк, В. С. Нерсєсянц, А. М. Новицький, Н. Б. Новицька, Н. Р. Нижник, Д. В. Огородов, В. І. Олефір, І. В. Панова, П. С. Пацурківський, О. В. Петришин, В. Г. Пилипчук, Т. А. Плугатар, А. В. Поляков, В. Н. Протасов, П. М. Рабінович, І. М. Рассолов, Ю. М. Рашкевич,

Н. А. Савінова, О. Д. Святоцький, О. М. Селезньова, В. М. Сирих, О. Ф. Скакун, В. Д. Сорокін, Р. О. Стефанчук, С. Г. Стеценко, Ж. В. Таланова, Ю. О. Тихомиров, Р. О. Халфіна, І. М. Шопіна, М. В. Цвік, В. І. Яковюк та інші. Значний внесок у дослідження проблеми використання електронних технологій у навчанні й відкритої освіти зроблено В. Ю. Биковим.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження виконано відповідно до основних положень Закону України «Про освіту», Указу Президента України «Про національну доктрину розвитку освіти». Тема роботи відповідає Пріоритетним напрямкам наукових досліджень Харківського національного університету внутрішніх справ на період 2016–2019 роки, схвалених Вченою радою ХНУВС 23 лютого 2016 року (протокол № 2). Дисертація виконана в межах науково-дослідної роботи Харківського національного університету внутрішніх справ «Реалізація та удосконалення адміністративного законодавства України» (номер державної реєстрації 0113U008197).

Результати дослідження було розглянуто та обговорено на засіданні науково-практичного семінару в Науково-дослідному інституті інформатики і права Національної академії правових наук України (18 грудня 2018 року).

Мета і завдання дослідження. *Мета* дисертаційного дослідження полягає у тому, щоб на основі комплексного вивчення наукових праць у сфері юриспруденції, чинного національного та зарубіжного законодавства, узагальнення практики їх реалізації визначити сутність та особливості адміністративно-правових засад впровадження електронної освіти в Україні в умовах розбудови інформаційного суспільства, надати науково обґрунтовані пропозиції та рекомендації щодо удосконалення впровадження електронної освіти в Україні та національного законодавства у сфері освіти.

Для досягнення поставленої мети визначено такі основні *завдання*:

- визначити поняття та правову природу електронної освіти та її впровадження в Україні;
- встановити місце електронної освіти в структурі освіти в Україні;
- охарактеризувати інституційну складову забезпечення електронної освіти в Україні;
- розкрити зміст адміністративно-правового забезпечення впровадження електронної освіти в Україні;
- охарактеризувати науково-методичне забезпечення електронної освіти в Україні;
- окреслити державний контроль у сфері електронної освіти в Україні;
- узагальнити зарубіжний досвід правового забезпечення впровадження електронної освіти, визначити можливості його використання в Україні;
- виявити проблеми адміністративно-правового забезпечення впровадження електронної освіти в Україні та розробити шляхи його удосконалення.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини, які виникають в процесі впровадження електронної освіти в Україні.

Предметом дослідження є адміністративно-правові засади впровадження електронної освіти в Україні.

Методи дослідження. Методологічною основою дослідження стала сукупність методів та прийомів наукового пізнання – як загальнонаукових, так і спеціальних: діалектичний, історично-правовий, комплексний, міждисциплінарний, системного аналізу, статистичний, структурно-функціональний, порівняльно-правовий, логіко-семантичний, формально-юридичний та ін. Особливості об'єкта і предмета дослідження, його мета і завдання обумовили використання таких методів: історично-правовий – при розгляді процесів гносеологічного розвитку електронної освіти (підрозділ 1.1); діалектичний – засади впровадження електронної освіти розглядається в нерозривному зв'язку його юридичного та педагогічного змісту (підрозділи

1.2, 3.2); порівняльно-правовий – при з’ясуванні співвідношення понять національної системи освіти і науки з європейськими цінностями у галузі освіти, участі України у Болонському процесі (підрозділи 3.1, 3.2); структурно-функціональний – при визначенні місця і ролі електронної освіти в структурі освіти (підрозділ 1.2); системного аналізу – для співставлення різноманітних нормативно-правових актів з метою з’ясування їх впливу на відносини в сфері інформатизації освіти (підрозділи 2.1, 2.3). Логіко-семантичний метод дозволив дослідити понятійний апарат, визначено поняття, зміст та сутність електронної освіти, електронного навчання, науково-методичне забезпечення електронної освіти (підрозділи 1.1, 2.2). Використання соціологічного та статистичного методів сприяло узагальненню юридичної практики, аналізу емпіричної інформації, пов’язаної з темою дисертаційного дослідження (підрозділ 1.2). За допомогою формально-юридичного методу було досліджено зміст правових норм, які регулюють здобуття освіти та сформульовано пропозиції щодо їх удосконалення (підрозділи 2.1, 3.2). Використання методів аналізу, узагальнення та синтезу дозволило з’ясувати систему органів контролю, основні принципи їх діяльності, функції та інституційну складову забезпечення електронної освіти (підрозділи 1.3, 2.3).

Науково-теоретичною основою дисертації є теоретико-методологічні розробки та монографічні дослідження вітчизняних та зарубіжних фахівців з загальної теорії держави і права, у галузях конституційного, адміністративного, інформаційного права та напрацювання науковців з теорії публічного управління.

Нормативно-правовою базою дисертації є Конституція України, міжнародні договори, угоди, згоду на обов’язковість яких надано Верховною Радою України, інші закони України, постанови Кабінету Міністрів України, положення, розпорядження Міністерства освіти і науки України, а також інші відомчі нормативно-правові акти, які регламентують впровадження електронної освіти.

Емпіричну базу дисертаційної роботи складають результати статистичних досліджень та матеріали опитувань щодо впровадження електронної освіти у закладах вищої освіти України, добірка спеціальної вітчизняної та зарубіжної наукової літератури, публікацій у періодичних виданнях і довідкова література.

Наукова новизна отриманих результатів полягає в розробці та впровадженні авторського підходу щодо дослідження адміністративно-правових засад впровадження електронної освіти в Україні і визначається тим, що дисертація є одним із перших у вітчизняній науці адміністративного й інформаційного права комплексним монографічним дослідженням.

У результаті проведеного дослідження сформульовано нові наукові положення і висновки, запропоновані особисто здобувачем, а саме:

вперше:

- визначено процедуру впровадження електронної освіти в Україні як комплекс етапів, принципів, шляхів, методів, способів та інструментів забезпечення впровадження електронної освіти в Україні на основі формування, розробки, використання й розвитку нормативно-правового, організаційно-методологічного, інформаційно-технічного, кадрового, інтелектуального й фінансово-матеріального забезпечення процесу створення інтегрованої інтерактивної інформаційної системи;

- здійснено комплексний аналіз структури освіти України як об'єкта правового забезпечення, визначено місце електронної освіти у структурі освіти України та запропоновано впроваджувати електронну освіту як різновид індивідуальної форми здобуття освіти у закладах професійної (професійно-технічної) та вищої освіти;

- запропоновано структурований механізм адміністративно-правового регулювання відносин щодо впровадження електронної освіти, виявлено окремі недоліки, які необхідно усунути;

- обґрунтовано комплексний підхід щодо науково-методичного забезпечення електронної освіти в Україні;

удосконалено:

- поняття «електронна освіта» як форму здобуття освіти та «електронне навчання» як процес здобуття нових знань за допомогою інформаційних технологій;

- теоретико-правові положення про інституційну складову забезпечення електронної освіти;

- інструментарій впровадження електронної освіти, зокрема врегулювання інституціональної складової;

- теоретичні засади державного контролю у сфері електронної освіти в Україні як складової реалізації державної політики у сфері освіти;

набули подальшого розвитку:

- функціональні підходи щодо приведення до максимально можливих позитивних результатів впровадження електронної освіти для підвищення ефективності навчання;

- формулювання основних переваг для здобувачів освіти а також викладачів при належному законодавчому врегулюванні для впровадження електронної освіти;

- пропозиції до чинного законодавства України, спрямовані на удосконалення впровадження електронної освіти у структуру освіти України, зокрема до Законів України «Про освіту», «Про професійну (професійно-технічну) освіту», «Про вищу освіту», розроблено авторський проект Концепції впровадження електронної освіти в Україні, Положення про електронну освіту при індивідуальній формі навчання у закладах професійної (професійно-технічної) та вищої освіти;

- узагальнення досвіду зарубіжних країн щодо правового врегулювання впровадження і реалізації електронної освіти;

- тенденції щодо подальшого спрямування адміністративно-правових засад впровадження електронної освіти, які необхідно враховувати при реформуванні даної сфери суспільних відносин в Україні.

Практичне значення отриманих результатів. Зроблені у роботі висновки й надані пропозиції у прикладному аспекті спрямовані на формування науково обґрунтованих стратегій і тактики, нових пріоритетів, напрямів і завдань правового забезпечення впровадження електронної освіти, як складової реалізації Національної доктрини розвитку освіти, і можуть бути використані у:

- *науково-дослідній сфері* – основні положення та висновки дисертації можуть бути основою для подальшого розвитку теоретико-правових та методологічних питань Національної доктрини розвитку освіти;

- *сфері правотворчості* – з метою удосконалення чинного національного законодавства щодо реалізації державної політики в галузі освіти, зокрема запропоновано «Концепцію впровадження електронної освіти в Україні», «Положення про електронну освіту при індивідуальній формі навчання у закладах професійної (професійно-технічній) та вищої освіти»;

- *сфері правозастосовної діяльності* – висновки, пропозиції та рекомендації, сформульовані у дисертації, використані у процесі реалізації державної політики в галузі освіти, покращення умов для здобуття освіти у Куп'янському районі (довідка про впровадження від Куп'янської міської ради Харківської області від 23.11.2018 р.) та Харківською спеціалізованою школою I–III ступенів № 66 (довідка про впровадження від Харківської міської ради від 03.12.2018 р.);

- *освітньому процесі* – матеріали дисертації доцільно використовувати при підготовці підручників та посібників з навчальних дисциплін «Адміністративне право», «Актуальні проблеми застосування адміністративного законодавства» та при викладанні зазначених дисциплін (акт впровадження на факультеті № 6 Харківського національного університету внутрішніх справ від 12.11.2018 р.).

Особистий внесок здобувача. Дисертація є самостійним науковим дослідженням. Наукова новизна, висновки та рекомендації сформульовані

автором особисто, обґрунтовані на підставі власних досліджень та міркувань. За умови використання наукового доробку інших учених для обґрунтування власних міркувань автора, на нього зроблені посилання.

Апробація матеріалів дисертації. Основні положення дисертаційної роботи обговорювалися на засіданні кафедри загальноправових дисциплін факультету № 6 Харківського національного університету внутрішніх справ. Підсумки розробки проблеми в цілому, окремі її аспекти, одержані узагальнення та висновки були оприлюднені на шести науково-практичних конференціях: «Правоохоронна функція держави: теоретико-методологічні та історико-правові проблеми» (Харків, 13 листопада 2015 р.), «Сучасні проблеми правового, економічного та соціального розвитку держави» (Харків, 20 листопада 2015 р.), «Правоохоронна функція держави: теоретико-методологічні та історико-правові проблеми» (Харків, 25 листопада 2016 р.), «Актуальні проблеми реформування системи законодавства України» (Запоріжжя, 26–27 січня 2018 р.), «Юридична наука нового часу: традиції та вектори розвитку» (Одеса, 9 березня 2018 р.), «Юридична наука в сучасному світі: здобутки та перспективи» (Одеса, 21 вересня 2018 р.).

Публікації. Основні здобутки дисертаційної роботи викладено у 13-ти публікаціях, п'ять з яких опубліковано у виданнях, що визначені МОН України як фахові з юридичних наук, дві – у зарубіжних наукових виданнях, та шість у тезах доповідей, виданих за результатами проведення міжнародних науково-практичних конференцій та семінарів.

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається з анотації, вступу, трьох розділів, які об'єднують вісім підрозділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Загальний обсяг дисертації становить 258 сторінки, з них основного тексту – 190 сторінок, список використаних джерел налічує 268 найменування і займає 29 сторінок, додатки розміщено на 21 сторінці.

РОЗДІЛ І. ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ВПРОВАДЖЕННЯ ЕЛЕКТРОННОЇ ОСВІТИ

1.1. Поняття та правова природа електронної освіти та її впровадження в Україні

Існування людини у сучасному інформаційному середовищі зумовлює перебудову державної політики щодо забезпечення навчання, виховання, професійної підготовки людини, тим самим зростають вимоги до професійної кваліфікації і здібностей творчо виконувати трудові обов'язки. Стрімкі зміни в економіці та швидке старіння технологій призводять до необхідності постійного підвищення освітнього рівня працівників та молоді. Люди все частіше і системно мають опановувати нові професії та технології, процес навчання стає складовою частиною роботи та життя. Отже, становлення інформаційного суспільства диктує необхідність модернізації класичної, традиційної освіти, та виникає потреба в її перетворенні в глобальну систему відкритої, гнучкої, індивідуалізованої, безперервної, доступної кожному освіти і самонавчання протягом усього життя людини.

Проблеми інноваційного розвитку освітньої сфери, зокрема й електронної освіти, її правової природи привернули увагу вчених різноманітних галузей знань (юриспруденції, педагогіки, тощо) таких як, К. Л. Бугайчук, О. М. Мельник, Т. О. Пушкарьова, О. В. Якименко та багато інших. Значний внесок у дослідження проблем використання інформаційних технологій у навчання зроблено В. Ю. Биковим.

Для повного та всебічного дослідження необхідно визначити соціальне призначення, місце і роль освіти у життєдіяльності сучасного інформаційного суспільства. Варто додати, що освіта в Україні ґрунтується на засадах гуманізму, демократії, національної свідомості, взаємоповаги націй і народів [50, с. 54-71]. Так стаття 53 Конституції України визначає, що кожен має право на освіту. Повна загальна середня освіта є обов'язковою. Держава забезпечує доступність та безоплатність освіти в державних і

комунальних закладах освіти. Громадяни мають право безоплатно здобути вищу освіту в державних і комунальних закладах освіти на конкурсній основі. Проаналізувавши наведені твердження, приходимо до висновку, що кожна особа має право та здобуття освіти і як результат отримання відповідного документу державного зразка про здобуття певного ступеню освіти.

Для дослідження та визначення правової природи електронної освіти дисертант вбачає за необхідне дослідити поняття, види та форми освіти.

Освіту пропонують розглядати, і як систему, і як процес, і як результат. Освіта, як соціальне явище нерозривно пов'язано з іншими галузями матеріальної та духовної культури, та є об'єктом дослідження багатьох наук. Відповідно до преамбули Закону України «Про освіту» [174] освіта є основою інтелектуального, духовного, фізичного і культурного розвитку особистості, її успішної соціалізації, економічного добробуту, запорукою розвитку суспільства, об'єднаного спільними цінностями і культурою, та держави.

В сучасному інформаційному суспільстві освіта, як соціальний інститут виконує декілька функцій, такі, як економічна яка полягає в прийнятті участі у відтворенні робочої сили шляхом формування професійного потенціалу суспільства, та соціальній, яка реалізується шляхом формування всебічно розвиненої особистості та проведення адаптації працюючих до змін оточуючого середовища. Вказані функції створюють діалектичну єдність і є наслідком безперервної освіти особистості протягом усього життя.

У юридичній літературі закріпилося трактування освіти як процесу, в ході якого відбувається передача від покоління до покоління знань всіх тих духовних багатств, які здобуло людство, засвоєння результатів суспільно-історичного пізнання, відображеного в науках про природу, у суспільстві, техніці і мистецтві, а також оволодіння трудовими навичками і вміннями.

Вона розглядається як необхідна умова підготовки до життя і праці, основний засіб залучення людини до культури і оволодіння нею [30, с. 25].

Інколи освіта ототожнюється з процесом передавання готового знання, сукупністю знань і пов'язаних з ними умінь та навичок, необхідних для практичної діяльності, з результатом засвоєння систематизованих знань, умінь, навичок або просто з процесом навчання [1, с. 32] та ін. За такого підходу розкривається тільки одна зі сторін освіти – педагогічна, проте ніяк не її сутність. Крім того, за такого підходу порушуються комунікаційні зв'язки освіти, звужуються перспективи розвитку її складових.

В. Мельніченко визначає освіту як цілісну самостійну систему, що має інституалізований характер. Автор говорить не просто про діяльність з навчання і виховання, а про особливим чином організовану, структуровану, рольову діяльність, що спирається на спеціальні установи та регульована спеціальними нормами [130, с. 14-18].

Досліджуючи поняття освіти, у літературі можна зустріти визначення освіти у взаємозв'язку зі сферою духовного виробництва [55, с. 269]. За такого підходу освіта існує відокремлено від людини. Вона активно впливає на індивіда, але при цьому не враховується наявність чи відсутність у нього початкового, вихідного бажання випробувати це діяння. Освіта виступає самостійним чинником, що існує незалежно від людини, але сама людина є залежною від освіти [186, с. 65].

Варто прислухатись до думки вчених, які розглядають освіту як діяльність [121, с. 5], оскільки тільки в процесі активної діяльності людина пізнає і засвоює навколишній світ і збагачує власний інтелект.

За визначенням Г.П. Клімової, освіта – це специфічний вид діяльності щодо навчання й виховання людини. Виходячи з цього, вона є засобом залучення до культури, засвоєння культурної спадщини, формування суб'єктності людини. За умов функціонування освіти як соціального інституту, даний вид діяльності набуває сталий, організований характер і являє собою організовану спільність людей, які пов'язані поміж собою за

допомогою спеціальних установ, здійснюють навчання й виховання, трансляцію соціокультурних цінностей в системі дій та відноси [84, с.116]. Відтак, такий соціальний феномен як освіта має два виміри: широкий і вузький. У широкому сенсі освіта являє собою діяльність і результат засвоєння культурної спадщини та професійного досвіду; у вузькому – це набуття, розширення та оновлення знань, умінь та навичок. Слушно вказує О.Л. Сидоренко, зазначаючи, що у вузькому, прагматичному аспекті продуктом освітньої індустрії є професіонал, здатний виконувати функції, необхідні для здійснення суспільного виробництва [196, с.31].

«Енциклопедія освіти» дає таке визначення поняттю «освіта»: «Освіта – цілеспрямована пізнавальна діяльність людей з отримання знань, умінь та навичок або щодо їх вдосконалення. Процес і результат засвоєння особистістю певної системи наукових знань, практичних умінь та навичок і пов'язаного з ними того чи іншого рівня розвитку її розумово-пізнавальної і творчої діяльності, а також морально-естетичної культури, які у своїй сукупності визначають соціальне обличчя та індивідуальну своєрідність цієї особистості [61].

Як зазначає, А.О. Ярош, освіта – це цілеспрямований процес здобуття систематичних знань і навичок з метою всебічного розвитку розумових і фізичних здібностей людини кваліфікованими фахівцями. Потрібно розуміти, що без адміністративно-правового регулювання здобуття громадянами освіти є практично не реальним, оскільки воно є процесом, що тісно пов'язаний з відносинами держава – громадянин, тобто простіше кажучи, з адміністративно-правовими відносинами, що врегульовують суспільні відносини у сфері надання освіти [244, с. 231].

В умовах незалежності нашої держави було створено нову концепцію розвитку народної освіти та прийнято «Про Державну національну програму «Освіта» («Україна ХХІ століття»), затверджену Кабінетом Міністрів України у листопаді 1993 року. Програма передбачає істотну реконструкцію всієї системи освіти, починаючи з дошкільного виховання дітей і

завершуючи підвищенням кваліфікації дипломованих спеціалістів. Мова йде про формування високого інтелектуального і культурного потенціалу народу як найціннішого надбання держави. Принциповою позицією концепції є визнання необхідності демократизації всіх ланок середньої і вищої школи. Втілити цей принцип можливо лише на основі урізноманітнення форм шкільної освіти, відмови від пересічної одноманітності та за умов урахування інтересів, нахилів і здібностей дітей. З цією метою в Україні розширюється мережа шкіл з поглибленим вивченням певних дисциплін, усе більше відкривається ліцеїв, гімназій, інших типів закладів освіти [202, с. 540].

В Указі Президента України від 17.04.2002 р. № 347/2002 «Про Національну доктрину розвитку освіти» мова йде про те, що «освіта – основа розвитку особистості, суспільства, нації та держави, запорука майбутнього України. Вона є визначальним чинником політичної, соціально-економічної, культурної та наукової життєдіяльності суспільства. Освіта відтворює і нарощує інтелектуальний, духовний та економічний потенціал суспільства».

Частина 4 статті 3 Закону України «Про освіту» [174] передбачено, що кожен має право на доступ до публічних освітніх, наукових та інформаційних ресурсів, у тому числі в мережі Інтернет, електронних підручників та інших мультимедійних освітніх ресурсів у порядку, визначеному законодавством.

Уважаємо за можливим навести авторське визначення та розглядати освіту, як систематизовану, цілеспрямовану, послідовну діяльність, направлена на отримання знань, умінь, навичок здобувачем освіти, що має на меті отримання певного результату в інтелектуальних, морально-естетичних, фізичних сферах життя. Освіта необхідна суспільству для соціалізації та розвитку, і як вид творчості особи, і як діяльність держави у створенні умов для виховання та навчання людини і громадянина. Освіта є способом отримання професії, грамотності, спілкування та розвитку. Саме тому від ступеню доступності, відкритості освіти для всіх є показником ступеню розвитку суспільства.

Особа реалізує своє право на освіту впродовж життя шляхом формальної, неформальної та інформальної освіти. Держава визнає ці види освіти, створює умови для розвитку суб'єктів освітньої діяльності, що надають відповідні освітні послуги, а також заохочує до здобуття освіти всіх видів: формальної, неформальної та інформальної.

Формальна освіта – це освіта, яка здобувається за освітніми програмами відповідно до визначених законодавством рівнів освіти, галузей знань, спеціальностей (професій) і передбачає досягнення здобувачами освіти визначених стандартами освіти результатів навчання відповідного рівня освіти та здобуття кваліфікацій, що визнаються державою [174].

Неформальна освіта – це освіта, яка здобувається, як правило, за освітніми програмами та не передбачає присудження визнаних державою освітніх кваліфікацій за рівнями освіти, але може завершуватися присвоєнням професійних та/або присудженням часткових освітніх кваліфікацій [174].

Інформальна освіта (самоосвіта) – це освіта, яка передбачає самоорганізоване здобуття особою певних компетентностей, зокрема під час повсякденної діяльності, пов'язаної з професійною, громадською або іншою діяльністю, родиною чи дозвіллям [174].

Результати навчання, здобуті шляхом неформальної та/або інформальної освіти, визнаються в системі формальної освіти в порядку, визначеному законодавством.

Особа має право здобувати освіту в різних формах або поєднуючи їх. Основними формами здобуття освіти є:

- інституційна (очна (денна, вечірня), заочна, дистанційна, мережева);
- індивідуальна (екстернатна, сімейна (домашня), педагогічний патронаж, на робочому місці (на виробництві);
- дуальна.

Очна (денна, вечірня) форма здобуття освіти – це спосіб організації навчання здобувачів освіти, що передбачає їх безпосередню участь в освітньому процесі.

Заочна форма здобуття освіти – це спосіб організації навчання здобувачів освіти шляхом поєднання очної форми освіти під час короткочасних сесій і самостійного оволодіння освітньою програмою у проміжку між ними.

Дистанційна форма здобуття освіти – це індивідуалізований процес здобуття освіти, який відбувається в основному за опосередкованої взаємодії віддалених один від одного учасників освітнього процесу у спеціалізованому середовищі, що функціонує на базі сучасних психолого-педагогічних та інформаційно-комунікаційних технологій [174].

Варто зазначити, що в літературі електронна освіта часто ототожнюється за дистанційною. Варто відзначити вдалу спробу розмежування поняття електронної та дистанційної освіти, в Концепцію розвитку електронного (е-) навчання в НТУ «ХПІ». Так дистанційне навчання визначається, як вид електронного навчання, у якому викладач та студент віддалені один від одного істотною відстанню, а спілкування викладача та студентів відбувається головним чином за допомогою інформаційно-комунікаційних технологій, найчастіше Інтернет та систем мобільного зв'язку. Характерною рисою дистанційного навчання є використання спеціалізованих програмних продуктів – систем менеджменту навчання, - у яких електронні освітні ресурси подано у вигляді особливим чином структурованих дистанційних курсів; системи менеджменту навчання, як правило містять також розвинені синхронні та асинхронні засоби спілкування [101].

Досить часто підмінюються поняття «електронна освіта» та «дистанційна освіта», але, на нашу думку, це не зовсім одне й те ж, ці терміни є взаємопов'язаними, при цьому кожне поняття несе в собі своє змістовне навантаження.

Як відомо, дистанційне навчання є продовженням кореспондентського навчання. Університет Лондона (1836 р.), Університет Чикаго (1892 р.) й Університет Квінсленда (1911 р.) були першими закладами освіти, які запровадили кореспондентське навчання. У колишньому Радянському Союзі, в тому числі в Україні, з кінця 1920-х років його різновид відомий як заочне навчання. Наприкінці 1960-х і на початку 1970-х рр. почали використовувати спочатку термін викладання на відстані (teaching at a distance), а потім дистанційна освіта, дистанційне навчання (distance education, distance learning) [236].

Важливим елементом в дистанційній освіті є наявна відстань між викладачем і здобувачем, та навчальні матеріали можуть пересилатись засобами поштового зв'язку. Однак, у сучасних умовах при дистанційній освіті використовують сучасні інформаційні технології.

У Положенні про дистанційне навчання, що затверджено Наказом Міністерства освіти і науки України від 25.04.2013 № 466 (надалі - Положення про дистанційне навчання), під дистанційним навчанням розуміється індивідуалізований процес набуття знань, умінь, навичок і способів пізнавальної діяльності людини, який відбувається в основному за опосередкованої взаємодії віддалених один від одного учасників навчального процесу у спеціалізованому середовищі, яке функціонує на базі сучасних психолого-педагогічних та інформаційно-комунікаційних технологій [157].

Проаналізувавши наведене положення, можна дійти висновку, що відмінними аспектами дистанційної та електронної освіти є:

а) Положення про дистанційне навчання передбачає, що термін навчання має бути не меншим, ніж за денною формою за відповідними освітньо-кваліфікаційними рівнями, напрямками підготовки та спеціальностями, а дисертант вважає, строк здобуття електронної освіти не повинен лімітуватись, а головним є засвоєння необхідного обсягу навчального матеріалу і успішного проходження контролю знань.

б) Відповідно до Положення про дистанційне навчання основними видами навчальних занять за дистанційною формою навчання є: лекція, семінар, урок, практичні заняття, лабораторні заняття, консультації та інші. Лекція, консультація, семінар, урок проводяться зі студентами (учнями, слухачами) дистанційно у синхронному або асинхронному режимі відповідно до навчального плану.

У той же час основними засобами здобуття електронної освіти є: прослуховування он-лайн лекцій, вивчення відеоуроків, проходження он-лайн тестів, читання електронних підручників, посібників, користування електронними бібліотеками, проходження он-лайн курсу, участь у вебінарах, виконання віртуальних лабораторних робіт.

Тобто, при дистанційній освіті здобувач має обов'язок у визначений час брати участь у синхронному навчальному занятті, що не є характерним та обов'язковим для електронної освіти. Здобувач електронної освіти має простір для формування зручного для себе способу, місця та часу для здобуття освіти.

Мережева форма здобуття освіти – це спосіб організації навчання здобувачів освіти, завдяки якому оволодіння освітньою програмою відбувається за участю різних суб'єктів освітньої діяльності, що взаємодіють між собою на договірних засадах.

Екстернатна форма здобуття освіти (екстернат) – це спосіб організації навчання здобувачів освіти, за яким освітня програма повністю засвоюється здобувачем самостійно, а оцінювання результатів навчання та присудження освітньої кваліфікації здійснюються відповідно до законодавства.

Сімейна (домашня) форма здобуття освіти – це спосіб організації освітнього процесу дітей самостійно їхніми батьками для здобуття формальної (дошкільної, повної загальної середньої) та/або неформальної освіти. Відповідальність за здобуття освіти дітьми на рівні не нижче стандартів освіти несуть батьки. Оцінювання результатів навчання та

присудження освітніх кваліфікацій здійснюються відповідно до законодавства.

Педагогічний патронаж – це спосіб організації освітнього процесу педагогічними працівниками, що передбачає забезпечення ними засвоєння освітньої програми здобувачем освіти, який за психофізичним станом або з інших причин, визначених законодавством, зокрема з метою забезпечення доступності здобуття освіти, потребує такої форми.

Здобуття освіти на робочому місці – це спосіб організації навчання здобувачів освіти, завдяки якому оволодіння освітньою програмою (як правило, професійної (професійно-технічної), фахової передвищої освіти) відбувається на виробництві шляхом практичного навчання, участі у виконанні трудових обов'язків і завдань під керівництвом фахівців-практиків, залучених до освітнього процесу.

Дуальна форма здобуття освіти – це спосіб здобуття освіти, що передбачає поєднання навчання осіб у закладах освіти (в інших суб'єктів освітньої діяльності) з навчанням на робочих місцях на підприємствах, в установах та організаціях для набуття певної кваліфікації, як правило, на основі договору [174].

Аналіз зазначених форм здобуття освіти дає можливість говорити, що за способом здобуття електронна освіта має загальні риси з екстернатною, сімейною та освітою на робочому місці, тому дисертантом пропонується електронну освіту віднести до індивідуальної форми здобуття освіти поряд з екстернатною, сімейною (домашньою), педагогічним патронажем та освітою на робочому місці (на виробництві).

Електронна освіта є найбільш швидкозростаючим сегментом світового ринку освіти. Незважаючи на кризові явища в економіці більшості країн світу, ринок електронної освіти з моменту його появи демонструє щорічне зростання. Зростання ринку електронної освіти в різних країнах і регіонах світу відбувається за рахунок різних продуктів і сервісів в рамках електронної освіти, галузей економіки і груп споживачів. Наприклад, в США

в основному розвиток електронної освіти відбувається за рахунок шкільного, позашкільного навчання, та у закладах вищої освіти [104, с. 371].

Дійсно, електронна освіта змінює ландшафт вищої освіти. Заклади вищої освіти по всьому світу змушені реагувати на зростаючий попит на електронну освіту як в формальному, так і не у формальному навчанні. За даними ЮНЕСКО, за десять років з 2000 по 2010 рр. охоплення електронним навчанням збільшився на 900%. І до 2019 р експерти ЮНЕСКО прогнозують, що 50% аудиторних занять буде здійснюватися он-лайн [42; 104, с.372].

У зв'язку з цим вже не викликає бурхливої реакції а ні у педагогів, а ні у науковців термін «e-learning», котрий з кожним днем стає все більш популярним.

Вперше (у професійному середовищі) термін e-learning був вжитий в жовтні 1999 року в Лос-Анджелесі на семінарі CBT Systems. Це був період, коли розповсюдження технологій Інтернету приводило до витіснення комп'ютерних курсів на CD-ROM або автономних навчальних програм у комп'ютерних класах. Цими технологіями було набагато легше і дешевше охопити персонал територіально-розподілених організацій будь-якого масштабу [251; 20].

Для визначення правової природи електронної освіти та виокремлення відмінностей від інших схожих за правовою природою понять необхідно дослідити саме поняття «електронна освіта».

Серед науковців є чимало тлумачень поняття «електронна освіта», множинність точок зору оточуючих призводить до плутанини і, іноді, навіть протиріччя, але єдиного поняття яке б в повній мірі розкривало б всі засоби електронної освіти немає. На часі прийняття кількох важливих стратегічних документів, які при належному доопрацюванні забезпечать правову платформу для широкого запровадження в Україні електронної освіти.

Зокрема в Стратегії розвитку інформаційного суспільства в Україні (далі – Стратегія) [203] визначено, що електронна освіта – форма отримання

освіти, що здобувається з використанням виключно інформаційно-комунікаційних технологій (далі - е-освіта).

Варто зауважити, що є перспектива нормативно-правового врегулювання питання впровадження електронної освіти, оскільки Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України 12 лютого 2013 року оприлюднило, з метою проведення громадського обговорення, проект Концептуальних засад розвитку електронної освіти в Україні [99]. Прийняття вдосконалених Концептуальних засад розвитку електронної освіти в Україні може стати підґрунтям для подальшого розвитку всієї системи електронної освіти та сприятиме її активному поширенню в усі заклади вищої освіти, що в свою чергу призведе до суттєвого покращення функціонування системи вищої освіти.

В проекті Концептуальних засад розвитку електронної освіти вказано, що електронна освіта є одним із інструментів розвитку інформаційного суспільства, її впровадження сприятиме створенню умов для оновлення форм, засобів, технологій та методів викладання дисциплін та розповсюдження знань; розширенню доступу до освіти всіх рівнів з урахуванням можливості побудови власної траєкторії навчання. Електронна освіта визначається в Концептуальних засад як цілеспрямований процес і досягнення результатів виховання та навчання засобами електронного навчання (e-learning), а електронне навчання це система навчання за допомогою інформаційно-комунікаційних технологій. Метою концепції насамперед є визначення засад і створення умов для досягнення європейських стандартів якості освітніх послуг та рівних умов доступу до неї на основі використання ІКТ. Для цього автори проекту пропонують насамперед забезпечити нормативно-правову базу організації електронної освіти, в тому числі журналів успішності та обліку роботи викладачів, норм оплати праці, а також передбачають ряд інших заходів [99]. У той же час впровадження електронної освіти в структуру освіти України можна уявити

як діяльність органів державної влади спрямованої на реалізацію державної політики інформатизації та підвищення якості освіти.

Електронна освіта – новий напрямок у системі освіти України, який акумулює досягнення у сферах інформаційних технологій, математичного моделювання, педагогіки і інших наук з єдиною метою - зробити знання загальнодоступним ресурсом, створити необхідні умови для навчання всіх груп населення незалежно від соціального статусу, віку і кваліфікації – таке визначення наводить О.В Якименко. [242, с. 64].

У електронній вільній енциклопедії Wikipedia електронна освіта (e-освіта, e-learning) розглядається як освіта з використанням електронних технологій, насамперед Інтернету [58].

Науковцями Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна видано термінологічний словник «Електронна освіта» [57], із наведеними визначеннями понять «електронна освіта» та «електронне навчання» ми категорично не можемо погодитись з наступних міркувань.

Л. М. Хижняк зазначає, що «Електронна освіта – це спосіб вирішення проблеми нерівномірного доступу до освітніх ресурсів за рахунок використання сучасних електронних засобів навчання.» [57, с. 41-42]

Електронна освіта це перш за все форма здобуття знань. Безумовно однією із проблем, яку можливо вирішити шляхом впровадження електронної освіти є надання рівного доступу всіх верств населення до освітніх ресурсів, проте це не єдина проблема яку можливо вирішити. Тому звужувати поняття електронної освіти до способу вирішення зазначеної проблеми вважаємо не раціональним, і визначаємо, що електронна освіта це перш за все результат здобуття знань.

Т. О. Пушкарьова та О. М. Мельник наводять своє бачення поняттю електронна освіта, а саме розглядають її як спосіб організації навчально-виховного процесу, який базується на використанні ІКТ, технологій мультимедіа й Інтернету з метою створення системи масового навчання і перепідготовки населення, підвищення якості освіти за рахунок покращення

доступу до ресурсів і сервісів, а також віддаленого обміну знаннями і сумісної праці [129, с. 16].

В проєкті Концептуальних засад розвитку електронної освіти [99] вказано, що електронна освіта є одним із інструментів розвитку інформаційного суспільства, її впровадження сприятиме створенню умов для оновлення форм, засобів, технологій та методів викладання дисциплін та розповсюдження знань; розширенню доступу до освіти всіх рівнів з урахуванням можливості побудови власної траєкторії навчання. Електронна освіта визначається в Концептуальних засад як цілеспрямований процес і досягнення результатів виховання та навчання засобами електронного навчання (e-learning), а електронне навчання – це система навчання за допомогою інформаційно-комунікаційних технологій.

Із викладеного можна зробити висновок, що в сучасному світі, у сфері наукового дослідження, в законотворчості є певна розбіжність та неточність, оскільки одні використовують поняття «електронна освіта», а інші «електронне навчання». На наш погляд, ці поняття не є тотожними та підлягають уточненню та розмежуванню.

За визначенням фахівців ЮНЕСКО, електронне навчання (e-learning) – це навчання за допомогою Інтернет і мультимедіа [129, с. 16]. Однак таке визначення, безумовно, не є досконалим і потребує детальнішого пояснення.

В електронній вільній енциклопедії Wikipedia, електронне навчання (англ. E-learning, скорочення від англ. Electronic Learning) розглядається, як система електронного навчання, навчання за допомогою інформаційних, електронних технологій [60].

Науковці британського Комітету Об'єднаних Інформаційних Систем (Joint Information Systems Committee, JISC) розглядають електронне навчання, як навчання із допомогою, підтримкою і використанням інформаційних та комунікаційних технологій (ІКТ), але наголошують, що поняття електронного навчання також охоплює гнучке навчання та дистанційне навчання, а також використання ІКТ як засобу спілкування та

обміну досвідом між окремими людьми та групами задля підтримки студентів та покращення моніторингу навчання [228]. Наприклад, 48 штатів Сполучених Штатів Америки і округ Колумбія в даний час підтримують можливості он-лайн-навчання, які варіюються від доповнення навчання в класі до використання повноцінних навчальних он-лайн програм на повний робочий день. Ці можливості включають в себе подвійну реєстрацію, відновлення кредитів і літні шкільні програми, а також можуть проводити курси, такі як розширене розміщення і почесні звання, або уроки реабілітації, доступні для учнів. Як основні предмети, так і факультативи можна взяти в Інтернеті, багато хто з яких підтримуються он-лайн-навчальними матеріалами. Хоча деякі он-лайн-школи або програми є місцевими, багато інших укладають контракти з приватними постачальниками або іншими державами для надання он-лайн-можливостей навчання.

Щодо електронного навчання, то А. В. Зінюк надає наступне визначення: «Електронне навчання – це різновид дистанційного навчання, за яким учасники й організатори освітнього процесу здійснюють переважно індивідуалізовану взаємодію як асинхронно, так і синхронно у часі, переважно і принципово використовуючи електронні транспортні системи доставки засобів навчання та інших інформаційних об'єктів, комп'ютерні мережі Інтернет, медіа навчальні засоби та інформаційно-комунікаційні технології (ІКТ).» [57, с. 44-45].

Із таким визначенням електронного навчання неможливо погодитись категорично. К. Л. Бугайчук вважає, що дистанційне навчання є похідним від електронного. З такою точкою зору науковця погоджуємось, та вважаємо поняття електронного навчання є ширшим чим дистанційне навчання.

К. Л. Бугайчук визначає, що електронне навчання - це навчання за допомогою електронних пристроїв, у ньому вся інформація надається в електронному вигляді. Електронне навчання може використовувати Інтернет, а також автономні носії інформації для доставки контенту і взаємодії

учасників, причому взаємодія учасників може відбуватися в аудиторії, наприклад, комп'ютерний клас [20].

М. В. Моїсєєва говорить про електронне навчання в контексті використання технологій Інтернет у навчальному процесі, де реалізуються педагогічні технології [73, с. 62-64; 20].

Alastair Creelman визначає електронне навчання як підхід до викладання і навчання на базі освітньої прикладної моделі або її частини, що заснований на використанні електронних засобів та пристроїв в якості інструменту для поліпшення доступу до навчання, спілкування і взаємодії, який сприяє прийняттю нових шляхів порозуміння і розвитку навчання [250; 20].

При дослідженні поняття електронної освіти Alastair Creelman прийшов до наступного висновку: «електронне навчання є частиною нової динаміки, яка характерна для освітніх систем на початку 21 століття в результаті злиття різних дисциплін, таких як інформатика, комунікаційні технології та педагогіки, оскільки всі зібрані визначення містяться характеристики більш ніж однієї дисципліни. Отже, поняття електронного навчання може продовжувати розвиватися протягом тривалого часу. У сучасному світі, потреби в навчанні дуже швидко змінюються і поняття і функції електронного навчання повинні постійно адаптуватися до цих потреб» [250].

Derek Stockley підкреслює, що основною особливістю електронного навчання є те, що воно передбачає використання комп'ютера або електронних пристроїв (наприклад, мобільний телефон) для здійснення навчання та доставки навчальних матеріалів [262].

Електронне навчання (e-learning) – це інтерактивне навчання, при якому навчальний матеріал (learning content) доступний в діалоговому режимі (on-line), і яке забезпечує автоматичний зворотній зв'язок з навчальною діяльністю здобувача. Діалогова комунікація з реальними людьми може бути включеною або не включеною в електронне навчання, але

воно більше сфокусоване на навчальному матеріалі, ніж на комунікації між здобувачами і викладачем консультантом [236].

На сьогодні електронне навчання активно використовується в корпоративному секторі, і ось так описується процес проходження електронного навчання: «Учень отримує доступ до веб-сайту з розміщеним там навчальним матеріалом, який він може переглядати в будь-який зручний йому час – 24 години на добу, 7 днів на тиждень. Доступ до веб-сайту здійснюється з використанням індивідуального пароля, що забезпечує захист інформації. Для кожного співробітника, в залежності від його ролі в компанії і рівня знань і навичок може бути створений індивідуальний навчальний план, який збирається з різних навчальних модулів. Щоб упевнитися, що матеріал буде вивчено, встановлюються граничні терміни його проходження, які контролюються за допомогою програмного забезпечення. Співробітник може бути протестований на знання кожного аспекту матеріалу. Його взаємодія з навчальним матеріалом також відстежується. З огляду на те, що навчальним матеріал розміщений централізовано, він легко оновлюється і поширюється, на відміну від, наприклад, друкованого матеріалу» [229].

На думку дисертанта, при електронному навчанні важливим елементом є використання електронних носіїв інформації, а також Інтернету, а найважливішим є бажання здобувача освіти навчатись у зручний для себе час для задоволення власних професійних потреб. Особливістю саме електронного навчання є те, що здобувач освіти може самостійно обрати програму, курс чи окремий предмет яким він бажає оволодіти, для отримання знань здобувачу не потрібно здавати будь які екзамени, і в результаті закінчення курсу, програми, здобувач не зобов'язаний здавати іспити та отримувати диплом чи інший документ про здобуття освіти. Проте, вважаємо, що такі здобувачі можуть отримувати сертифікати державного зразка про проходження (прослуховування) визначеного курсу, програми.

Тобто, різниця між поняття «електронна освіта» та «електронне навчання» є, і вона очевидна, тобто у вузькому розумінні навчання – це

цілеспрямований, систематичний, організований процес здобуття знань, умінь, навичок, а освіта – це результат навчання, виховання і розвитку особистості. Проте відсутність закріплення цих понять на законодавчому рівні тягне за собою змішування цих понять.

Дисертантом пропонується авторське визначення електронної освіти як систематизованої, цілеспрямованої, послідовної діяльності, направленої на отримання знань, умінь, навичок здобувачем освіти, що має на меті отримання певного результату в інтелектуальних, морально-естетичних, фізичних сферах життя, за якою освітня програма повністю засвоюється здобувачем самостійно з використанням електронних освітніх ресурсів, інформаційних технологій та Інтернету. Електронне навчання – це цілеспрямований процес здобуття нових знань та навичок за допомогою інформаційних технологій.

Інтернет став частиною нашого повсякденного життя, і не використовувати його з метою розвитку, навчання та вдосконалення є неправильним та кроком назад, міжнародне суспільство вже давно використовує сучасні технології для належної підготовки фахівців та в подальшому вдосконаленню їх знань, постійному науковому супроводженні людини протягом її життя [219, с. 61].

Розвиток інформаційного суспільства вимагає від держави підготовки творчої особистості, яка вміє застосовувати набуті знання й уміння працювати з інформаційними ресурсами, вміло використовувати велику кількість доступної інформації та постійно вдосконалювати свої навички за допомогою нових технологій. Уміння самостійно отримувати знання на сучасному етапі розвитку суспільства перетворюється на життєву потребу кожного громадянина сучасної держави. У зв'язку з цим, основними завданнями освіти сьогодні є: забезпечення реалізації людиною здібностей до самоосвіти; створення умов для самостійного використання інформаційних технологій для власних потреб; формування навичок самостійного використання накопиченого людством досвіду в різних сферах.

Інформатизація та комп'ютеризація освітньої галузі є одними з найскладніших й найважливіших завдань для держави, а оскільки здобуття електронної освіти неможливе без інформаційних технологій, дисертант звертає увагу на неоднозначне тлумачення і застосування у чинному законодавстві таких дефініцій, як інформаційні технології [43; 128], телекомунікаційні технології [18, 37, 106, 160] та інформаційно-комунікаційні технології [157, 203, 99].

Інформаційно-комунікаційні технології або ІКТ – це засоби, пов'язані зі створенням, збереженням, передачею, обробкою і управлінням інформації. Цей широко вживаний термін включає в себе всі технології, що використовуються для спілкування та роботи з інформацією [41, с. 131].

За Дж. Велінгтоном, інформаційні технології – це системи, створені для виробництва, передачі, відбору, трансформації і використання інформації у вигляді звуку, тексту, графічного зображення і цифрової інформації [41].

У статті 1 Закону України «Про Національну програму інформатизації» [172] інформаційна технологія визначена, як цілеспрямована організована сукупність інформаційних процесів з використанням засобів обчислювальної техніки, що забезпечують високу швидкість обробки даних, швидкий пошук інформації, розосередження даних, доступ до джерел інформації незалежно від місця їх розташування.

Професор Костянтин Іванович Беляков у монографії «Інформація у праві» зазначає, що іноді інформаційні технології визначають як «інформаційно-комунікаційні» чи «інформаційно-телекомунікаційні» технології. На його погляд, на сучасному етапі розвитку наукової думки, таке визначення є не досить коректним. На думку К. І. Белякова очевидно, що основою комунікацій, якщо ми говоримо про мережі зв'язку, які визначаються як «... мережа передачі даних, утворена взаємозв'язаними вузлами й абонентськими пунктами» чи технологічні системи – «сукупність технічних і програмних засобів системи передачі даних» [77, 109], а не процес «обміну інформацією, передачі інформації» [77, 110], спілкування

між людьми, є саме інформаційні технології. Тобто, за допомогою останніх створюються телекомунікаційні мережі (як різновид комунікацій), системи та засоби електрозв'язку. Тому комунікації і є інформаційними технологіями [16, с. 47-48].

Поділяємо та підтримуємо точку зору професора К. І. Белякова та вважаємо, будь-яка технологія у навчанні це інформаційна технологія, оскільки базис технологічного процесу навчання включає отримання, здобуття та перетворення інформації. Тому у подальшому в дисертаційній роботі будемо використовувати поняття інформаційні технології, проте у нашій роботі, з метою збереження автентичності точки зору кожного науковця, їх висловлювання буде викладено без змін.

Нові інформаційні технології у сфері освіти вже широко використовуються в Україні, так Міністерство освіти і науки разом з EdEra підготували оновлену програму для 1 – 4 класів. Більше того, аби вчителі не боялись впроваджувати нову програму, на сайті <https://www.ed-era.com/mon.html> є поради для вчителів, методичні рекомендації, які розміщені у вільному доступі.

Нова програма має інтерактивні лекції, при цьому враховано психологічну специфіку сприйняття дитиною матеріалу, тому лекції зроблено тривалістю 6-10 хвилин. Також в таких лекціях є присутній інтерактив, наприклад, у курсі з географії на проекті одразу після теоретичної частини презентації, учень переноситься в Лісабон, де португальці розповідають про мореплавця Васко да Гаму. У звичайній аудиторії такий трюк просто неможливий. Щодо методів контролю, то проект передбачає, що кожного тижня здобувач має виконати декілька домашніх завдань, також в середині та в кінці курсу здобувач повинен виконати більш фундаментальні роботи – екзамени. У залежності від курсу це може бути тест або проектна робота. Усі результати потрапляють на сторінку прогресу, і відбувається формування остаточної оцінки. Щоб отримати сертифікат про успішне

завершення курсу, ця оцінка має бути більшою за певну межу, яка варіюється в залежності від обраного курсу [241].

На сьогодні розроблений проект Концепції розвитку освіти в Україні на період 2015-2025 років, який є у вільному доступі та знаходиться на стадії обговорення. Відповідно до пункту 3.4.1. передбачено, що до 2020 року всі заклади освіти мають бути забезпеченні широкосмуговим Інтернетом [100].

Так, насправді реалізація електронної освіти просто неможлива без відкритого та вільного доступу до високошвидкісного Інтернету.

У пункті 3.4.2. проекту концепції розвитку освіти в Україні на період 2015-2025 р.р. закріплено необхідність щороку визначати мінімальний перелік (стандарт забезпеченості) потрібних ІТ-засобів та ІТ-сервісів для використання у сфері освіти й науки для закладів освіти всіх рівнів та державні стандарти (потрібні вимоги) для ІТ-розробок у сфері освіти (e-learning, service standard / базовий стандарт е-навчання) [100].

Уважаємо, що визначеного у пункті 3.4.2. замало для належного впровадження електронної освіти. На нашу думку, на законодавчому рівні мають бути затверджені вимоги до інформаційних технологій освіти та створенні загальнодоступні освітні програми, що засновані на використанні сучасних інформаційних технологій.

Тобто, Міністерство освіти і науки України вчиняє певні кроки на шляху до інформатизації освіти, але цього замало при такому швидкому розвитку сучасних держав та інформатизації кожної особи.

Важливо розуміти, що на відміну від подання знань у готовому вигляді в традиційному навчанні, за відсутності можливості розвитку здобувача освіти у процесі використання пояснювально-ілюстративного і репродуктивного методів навчання, використання електронної освіти передбачає підвищення рівня самостійної роботи здобувачів освіти, навчання за індивідуальним темпом, можливості широкого спілкування з іншими учасниками освітнього процесу, спільне планування своєї діяльності.

Електронна освіта відкриває перед закладами освіти можливість підвищення якості навчального матеріалу, зменшення витрат, пов'язаних із проведенням очних занять, а також поліпшення процесу обміну знаннями і доведення до мінімуму витрат на навчання [75].

Беручи до уваги все вищевикладене, дисертант доходить висновку, що розвиток технологій електронної освіти стимулює конкуренцію у викладацькому середовищі, в змозі мати позитивний вплив на формування професійних навиків у здобувачів через доступ до найкращих практик з тих чи інших галузей знань. Широке впровадження електронної освіти матиме наступні переваги: можливість навчатись у зручний час, з будь якої точки світу; зручний темп засвоєння нового матеріалу; можливість повторити пройдений матеріал у будь який час; індивідуальний підхід для кожного здобувача освіти; вільний доступ до безперервного навчання; вільний вибір способу отримання знань (формату електронного матеріалу); демонстративність певних процесів у навчанні; доступність навчальних матеріалів.

Електронна освіта є інноваційною формою здобуття освіти, має низку особливостей та може застосовуватися у всіх видах освітньої практики, забезпечуючи при цьому розвиток творчої та особистісної складової освітнього процесу. Основу освітнього процесу в цих умовах становить цілеспрямована і контрольована інтенсивна самостійна робота здобувача, який може здобувати нові знання в зручному для себе місці, за індивідуальним розкладом з можливістю контакту з викладачем за допомогою різноманітних технічних засобів.

На думку дисертанта, процедуру впровадження електронної освіти в Україні, необхідно розглядати як комплекс етапів, принципів, шляхів, методів, способів та інструментів забезпечення впровадження електронної освіти в Україні на основі формування, розробки, використання й розвитку нормативно-правового, організаційно-методологічного, інформаційно-технічного, кадрового, інтелектуального й фінансово-матеріального

забезпечення процесу створення інтегрованої інтерактивної інформаційної системи.

У процедурі впровадження електронної освіти в Україні дисертантом пропонується використовувати наступний інструментарій:

1) юридична складова: норми права, акти тлумачення норм права, акти реалізації норм, юридичні факти, адміністративно-правові правовідносини, правосвідомість, правова культура, режим законності тощо;

2) організаційна складова: а) методи: планування, прогнозування, аналізу, обліку, аудиту, моніторингу й аутсорсингу технологій, організації та управління, методи мотивації, навчання службовців і керівників, методи оцінки якості освіти та ефективності, специфічні методи впровадження інформаційних технологій; б) інструменти: нормативне регулювання, інтерфейс, веб-портал, мережа Інтернет, стандарти якості та технології, регламенти, ліцензії, показники ефективності тощо; в) принципи: верховенства права, законності, відкритості, публічності, гласності, рівності, пріоритету прав людини; системності, об'єктивності, наукової обґрунтованості, ефективності, раціональності, оптимальності; адаптивності, стандартизації, уніфікації, доступності, технічної сумісності та ін.; г) нормативно-правове забезпечення; д) науково-методичне забезпечення; е) фінансово матеріальне забезпечення; є) інформаційно-технічне забезпечення; ж) кадрове забезпечення; з) інтелектуальне забезпечення.

Убачається доцільним запропонувати наступні домінанти впровадження електронної освіти в Україні:

- інтеграційні процеси в освіті (впровадження стандартів навчання, уніфікація методів, технологій і т.д.);

- демократизація процесу отримання освіти (свобода вибору і рівний доступ широких слоїв населення до якісної освіти незалежно від соціального статусу, місця проживання, фізичних можливостей);

- інформатизація освіти в умовах формування інформаційного суспільства, що передбачає створення єдиного інформаційного освітнього

простору (змістовної комп'ютерно-технологічної та інформаційно-комунікаційних основ інтеграції).

Створення ефективної системи інформатизації освіти вимагає розуміння терміна «інформатизація» та дослідження поняття інформатизації освіти (ІО) [218, с. 53]. Така ситуація вимагає від органів законодавчої та виконавчої влади рішучих дій на врегулювання правовідносин, які складаються між здобувачами освіти та закладами, які здійснюють освітню функцію, на рівні нормативно-правових актів. Розв'язання виниклих проблем вимагає від Верховної Ради України як вищого органу законодавчої влади прийняття спеціальних законів на врегулювання питання впровадження електронної освіти у процес здобуття освіти.

Уважаємо, що інформатизація в широкому розумінні означає підвищення рівня інформованості суспільства в цілому і кожного його члена окремо, при цьому важливими є доступність і своєчасність використання інформації. У Законі України «Про Національну програму інформатизації» [172] зазначено, що інформатизація є сукупністю взаємопов'язаних організаційних, правових, політичних, соціально-економічних, науково-технічних і виробничих процесів, спрямованих на створення умов для задоволення інформаційних потреб громадян і суспільства на основі створення, розвитку й використання інформаційних систем, мереж, ресурсів та інформаційних технологій, які побудовані на основі застосування сучасної обчислювальної та комунікаційної техніки. Таке ж саме визначення містить і Закон України «Про Концепцію Національної програми інформатизації» [166; 86, с. 58-59].

Ю. В. Биков [17] указує, що «інформатизація системи освіти передусім передбачає появу нових ІКТ-орієнтованих педагогічних і освітніх технологій, новітніх засобів навчання, створення й використання в педагогічних системах сучасного комп'ютерно орієнтованого навчального середовища, поступове формування і розвиток комп'ютерно-технологічної платформи інформаційного освітнього простору, електронних інформаційних освітніх

ресурсів (колекцій цифрових освітніх ресурсів) і мережних сервісів, що його змістовно наповнюють і процесуально підтримують. На характер і темпи інформатизації системи освіти визначально впливають найсучасніші й перспективні форми і технології організації освіти, до яких, передусім, слід віднести відкриту освіту, системи електронної дистанційної освіти (е-ДО), електронні дистанційні технології навчання, що будуються на основі принципів відкритої освіти» [17, с. 14]. «Саме впровадження в освіту України принципів відкритої освіти акумулює останні погляди вчених і практиків на перспективні шляхи розвитку освіти в інформаційному суспільстві, передбачає використання найсучасніших здобутків психолого-педагогічної науки, освітньої практики і науково-технічного прогресу, забезпечує наслідування і відтворення в освіті України світових тенденцій розвитку освітніх систем, зумовлює інтеграцію системи освіти України у світовий освітній простір» [17, с. 14 – 15, 218; с. 53-54].

На нашу думку, інформатизація освіти є невід'ємною частиною інформаційного суспільства та відображає загальні тенденції глобалізації світових процесів розвитку держав. Інформатизація освіти передбачає ефективне використання та впровадження інформаційних технологій в освітній та науковий процес з широким використанням електронних ресурсів [86, с. 60].

Електронна освіта, яка побудована на використанні інформаційних технологій, дає можливість організації освітнього процесу педагогічним працівником, а також і самоорганізацію власної навчальної діяльності здобувачам та можливість оцінювати результати роботи як інших здобувачів освіти, так і власної діяльності, порівнюючи її результати із поставленим зразком, еталоном. Така самооціночна діяльність, безперечно, зробить здобувача освіти не пасивним слухачем, а активним суб'єктом процесу навчання, спонукає до пошуку помилок у власній освітній діяльності та способів їх виправлення.

1.2. Місце електронної освіти в структурі освіти України

Створення і розвиток сучасних інформаційних технологій є важливими та одним із пріоритетних завдань держави, без вирішення якого неможливий розвиток суспільства як інформаційного. Сьогодні ми спостерігаємо сплеск інформатизації практично всіх сфер людської діяльності, тим паче у сфері здобуття освіти. Важливо, насамперед, упорядкувати ріст технічної бази і систем у загальнодержавному масштабі, при цьому приділяючи особливу увагу організації сумісності автоматизованих інформаційних систем як програмно-технічних комплексів. Це відправна вимога формування ефективної інформаційної сфери. Без цього ніякі інші заходи не будуть ефективними. Чим ширше відбуваються процеси інформатизації, тим важливіше стає роль державної політики, підвищується значення загальнодержавного управління й контролю в цій сфері.

Актуальні проблеми становлення сучасної освітньої парадигми та модернізаційних зрушень у структурі освіти проаналізовані в працях: О. В. Бурлука, В. Б. Дем'яненко, О. В. Діденко, О. Д. Довгань, М. І. Жалдак, Г. Є. Зборовський, Г. П. Клімової, Ю. І. Машбиць, А. О. Ярош та інших.

Варто підкреслити, що структура освіти покликана, передусім, підготувати фахівців, які мають активну громадянську позицію, здатні розвивати інтелектуальне та інформаційне суспільство. У частині 1 статті 10 Закону України «Про освіту» [174] визначено, що невід'ємними складниками системи освіти є: дошкільна освіта; повна загальна середня освіта; позашкільна освіта; спеціалізована освіта; професійна (професійно-технічна) освіта; фахова передвища освіта; вища освіта; освіта дорослих, у тому числі післядипломна освіта.

У частині 1 статті 11 Закону України «Про освіту» [174] визначено, що метою дошкільної освіти є забезпечення цілісного розвитку дитини, її фізичних, інтелектуальних і творчих здібностей шляхом виховання, навчання, соціалізації та формування необхідних життєвих навичок. Частина

5 статті 11 Закону України «Про освіту» [174] передбачає, що органи місцевого самоврядування створюють умови для здобуття дошкільної освіти зокрема шляхом формування і розвитку мережі закладів освіти. За даними Міністерства освіти і науки України в нашій державі функціонують 14,9 тис. дошкільних закладів, в яких навчається 1,3 млн. дітей.

Важливим надбанням сучасного визначення цілей системи дошкільної освіти є визначення важливих для розвитку та саморозвитку дитини механізмів соціальної адаптації та творчого втілення в умовах життя в товаристві незнайомих дітей і дорослих.

Підвищення в останнє десятиріччя рівня життя дитини (підвищення життєвого комфорту, розвинена дитяча індустрія розваг – фільмів, іграшок, віртуальних ігор, доступ до Інтернету і т.д.) парадоксально поєднується зі зниженням якості життя в сфері фізичного, психічного, морально-духовного здоров'я. А це суб'єктивне задоволення дитини умовами буття у вузькому сімейному та широкому соціопросторі, її психоемоційне благополуччя, оптимізм. Цей особистісний вимір оцінки якості освіти вказує на здатність країни вирощувати свій людський капітал, спираючись на таких цінностях як толерантність, справедливість, взаємодопомога, пошана до культурної різноманітності і довкілля, що особливо важливо в умовах глобалізації світу. Важливість раннього розвитку у дітей потенційних сил, задатків і здібностей виступає в сучасних умовах стратегічним державним завданням [141].

Змістова наповненість культурних цінностей в дошкільній освіті представлена в освітніх програмах закладів дошкільної освіти. У контексті практично-прикладних аспектів формування системи ціннісних орієнтирів дошкільника важливим аспектом виступає визначення системно-структурної організації світоглядних уявлень, і це просто неможливо без використання сучасних інформаційних технологій.

Саме в цьому віці з'являються перші свідчення наявності у дитини задатків та здібностей того чи іншого спрямування, ознакою яких є нахили, уподобання, інтереси до певних видів діяльності, що можуть бути більш або

менш стійкими, стабільними, більш або менш вираженими, яскравими [0, с. 115]. Важливо їх розпізнати та вдосконалювати протягом життя. В цьому можуть допомогти комп'ютерні програми які зорієнтовані на пошук та розвиток здібностей у дитини.

Більш того, в умовах сучасної інформатизації, дитина отримує неймовірну кількість інформації, яка інколи є суперечливою, тому важливо в цьому віці сформувані в людині такого юного віку вміння формування власної думки. Таким чином, навчання дітей у ранньому віці з використанням інформаційних технологій сприяє формуванню навичок самостійної роботи з комп'ютерними технологіями, здібностей робити вибір, приймати рішення і вміння нести відповідальність за свої дії. Проте, на думку дисертанта, говорити про здобуття електронної освіти в дошкільному віці зарано, оскільки дитина дошкільного віку не завжди усвідомлює необхідність набуття освіти, відсутня належна самодисципліна, проте елементи електронного навчання вже можуть впроваджуватись у закладах дошкільної освіти.

Повна загальна середня освіта. Метою повної загальної середньої освіти є всебічний розвиток, виховання і соціалізація особистості, яка здатна до життя в суспільстві та цивілізованій взаємодії з природою, має прагнення до самовдосконалення і навчання впродовж життя, готова до свідомого життєвого вибору та самореалізації, відповідальності, трудової діяльності та громадянської активності. Досягнення цієї мети забезпечується шляхом формування ключових компетентностей, необхідних кожній сучасній людині для успішної життєдіяльності.

Варто зазначити, що відповідно до підпунктів 7, 8 пункту 7 Постанови Кабінету Міністрів України від 21 лютого 2018 р. № 87 «Про затвердження Державного стандарту початкової освіти» до ключових компетентностей належать: інформаційно-комунікаційна компетентність, що передбачає опанування основою цифрової грамотності для розвитку і спілкування, здатність безпечного та етичного використання засобів інформаційно-

комунікаційної компетентності у навчанні та інших життєвих ситуаціях; навчання впродовж життя, що передбачає опанування уміннями і навичками, необхідними для подальшого навчання, організацію власного навчального середовища, отримання нової інформації з метою застосування її для оцінювання навчальних потреб, визначення власних навчальних цілей та способів їх досягнення, навчання працювати самостійно і в групі [152].

Повна загальна середня освіта в Україні є обов'язковою і здобувається в інституційних або індивідуальних формах, визначених законодавством, як правило, в закладах освіти. Повна загальна середня освіта має три рівні освіти: початкова освіта тривалістю чотири роки; базова середня освіта тривалістю п'ять років; профільна середня освіта тривалістю три роки.

Початкова, базова середня і профільна середня освіта можуть здобуватися в окремих закладах освіти або у структурних підрозділах однієї юридичної особи (закладу освіти). За даними Міністерства освіти і науки України в нашій державі функціонує 16176 закладів, навчається 3,9 млн. учнів і працює 441 тис. педагогів.

Початкова освіта здобувається, як правило, з шести років. Діти, яким на початок навчального року виповнилося сім років, повинні розпочинати здобуття початкової освіти цього ж навчального року.

Особи з особливими освітніми потребами можуть розпочинати здобуття початкової освіти з іншого віку, а тривалість здобуття ними початкової та базової середньої освіти може бути подовжена з доповненням освітньої програми корекційно-розвитковим складником. Особливості здобуття такими особами повної загальної середньої освіти визначаються спеціальним законом.

На рівнях початкової та базової середньої освіти освітній процес може організовуватися за циклами, визначеними спеціальним законом, поділ на які здійснюється з урахуванням вікових особливостей фізичного, психічного та інтелектуального розвитку дітей.

Інтенсивний розвиток науки, комп'ютерної техніки ставить перед сучасною загальною середньою освітою завдання – впровадження комп'ютерних технологій в освітній процес у школі. Комп'ютерні засоби підтримки навчання повинні допомагати вчителю організувати навчальну діяльність учнів та здійснювати контроль і управління освітнім процесом. У зв'язку із збільшенням потоку інформації, з вимогами до швидкості навчання і об'єму набутих знань та навичок все більшої популярності набуває розробка засобів комп'ютерної підтримки.

Беручи до уваги, що на практиці вчитель у школі застосовує найрізноманітніші способи для пробудження інтересу в учнів, проте в умовах сьогодення, коли найбільш привабливим видом діяльності для учнів є робота за комп'ютером, то не можна пропустити та не використати всі резерви, які криються у використанні комп'ютерної підтримки для формування пізнавального інтересу в учнів шкіл.

Для учнів початкових класів необхідним є формування інформаційної культури, створення уяви про інформаційну картину світу, розвиток системного, логічного і алгоритмічного мислення, всебічний розвиток природних та творчих можливостей учня, його інтелекту, створення умов для розкриття нахилів, задатків та розвиток різнопланових здібностей.

Робота з комп'ютером створює можливості для імітації різних моделей, створення композицій із застосуванням моделей геометричних та інших фігур, розвитку зорової пам'яті, фантазії, комбінованих здібностей у синтезі з комп'ютерним мисленням [128, с. 68].

Сучасні інформаційні технології, що передають навчальний зміст різних дисциплін у мультимедійному середовищі, сприяють засвоєнню знань через нову модель навчальної комунікації «викладач – комп'ютер – учень», що є новим дидактичним засобом організації освітнього процесу та підвищує ефективність інтенсифікації та інтеграції наочних, організаційних та мотиваційних методів навчання [128, с. 68].

Використання інформаційних технологій у загальній середній школі має на меті, використовуючи ігрові комп'ютерні практикуми, допомогти учням отримати та засвоїти елементарні знання, навчити вмінням і навичкам користування комп'ютера, навчити вмінням структурувати свої знання та різні типи даних, системно мислити, планувати свої дії, визначати мету роботи, усвідомлювати, що потрібно для виконання завдання, із чого почати, а що робити потім, як закінчити, та результат, який можна передбачити.

Останніми роками реформаторські тенденції дуже помітні в системі шкільної освіти, оскільки перед здобувачами стоїть завдання створити нову структуру освіти, сприяючи особистому професійному самовизначенню дітей, їх адаптації до життя в динамічному інформаційному суспільстві, розвитку творчих здібностей, залученню до культури. Особистісно орієнтована освіта – це не формування особистості із заданими наперед властивостями, а створення сприятливих умов для повноцінного виявлення та розвитку особистісних функцій учня [197].

Насправді мета шкільної освіти – це розвиток мотивації особи до пізнання та самоосвіти. Розглядаючи психолого-педагогічні аспекти комп'ютерно-орієнтованого навчання, Ю. І. Машбиць серед найбільш плідних застосувань комп'ютера виокремлює важливість реалізації проблемного навчання; формування творчого мислення школярів, готовності їх до творчої праці [126]. М. І. Жалдак акцентує увагу на тому, що при використанні ІКТ у освітньому процесі «мова не повинна йти лише про вивчення певного навчального матеріалу, а, перш за все, про всебічний і гармонійний розвиток особистості учнів, їх творчих здібностей» [62].

Одним із можливих шляхів забезпечення ефективного розвитку індивідуальності кожного школяра, його пізнавальних інтересів, особистісних якостей, створення таких умов, при яких старшокласник може і хоче вчитися, є використання при навчанні дисциплін інформативного циклу навчально-інформаційних середовищ (НІС) сформованих засобами мережних сервісів ІКТ [46, с. 147].

Дисертант доходить висновку, що актуальним є впровадження в освітній процес засобів електронного навчання паралельно з традиційними засобами навчання. Реалізація змішаного навчання, яке включає в себе використання засобів електронної освіти на ряду з традиційними засобами навчання. Ступінь, в якому відбувається електронне навчання, і спосіб інтеграції в навчальну програму, можуть варіюватися в різних школах. Стратегія змішування електронного навчання з навчанням на базі школи часто використовується для навчання різноманітним стилям навчання здобувачів і дозволяє їм працювати до або після школи способами, які неможливі при звичайному навчанні в класі. Електронне навчання має потенціал для підвищення продуктивності освіти за рахунок прискорення темпів навчання, використання часу навчання за межами шкільних годин, зниження вартості навчальних матеріалів і кращого використання часу викладача. Наприклад, Академія Сан-Франциско Флекс – це середня школа, яка представляє собою п'ятиденну гібридну школу, що надає он-лайн навчальну програму, яка персоналізує навчання та дозволяє студентам пройти курси в своєму власному темпі. Ці он-лайн курси проводяться на шкільному сайті та підтримуються дипломованими вчителями.

На думку організаторів цієї школи, кожний студент заслуговує на індивідуальну освіту, приділяючи особливу увагу унікальним силам, потребам та інтересам кожного учня. При індивідуальній освіті студенти набувають навичок, знань та упевненості, які їм необхідні, щоб допомогти їм досягти успіху. Кожен студент унікальний і заслуговує на висококласне навчання, щоб допомогти їм процвітати в школі і в кінцевому підсумку бути готовим до вищої освіти та блискучої кар'єри. Студенти, які закінчили денні он-лайн школи, отримують традиційний диплом середньої школи, і багато хто з них продовжують відвідувати вищі коледжі та університети.

В он-лайн школі здобувачі освіти отримують: он-лайн навчальний план і практичні матеріали; інструкцію від державних сертифікованих викладачів; доступ до надійних ресурсів курсу, які включають основні предмети на

різних рівнях, мовах світу і широкий вибір факультативів; індивідуальний навчальний план, розрахований на сильні сторони і потреби кожного здобувача освіти. Доступ до он-лайн спільноти і різноманітна підтримка, призначена для того, щоб допомогти студентам відчувати себе пов'язаними і залученими до освітнього процесу.

Студенти, які працюють повний робочий день, виконують свої шкільні заняття кожного дня за допомогою наступних комбінацій удома чи в дорозі, де є з'єднання з Інтернетом: он-лайн уроки та інтерактивні заняття в он-лайн школі; практичні заняття в автономному режимі з використанням наданих матеріалів, включаючи навчальні посібники та книги; взаємодія в реальному часі з учнями та вчителями у віртуальному класі. Он-лайнкові державні школи дотримуються державних стандартів. Студенту зараховували повний робочий день в он-лайнівому звіті про відвідуваність школи та проводили стандартизовані тести, виставляли необхідні оцінки.

Академія iPrep. Ця державна школа округу Майамі-Дейд пропонує віртуальну навчальну програму для викладачів, орієнтовану на вчителя 11-го класу. Його девіз – «вчитися в будь-який час і в будь-якому місці» і в своєму власному темпі. Навчальна програма включає курси Advanced Placement and honors, можливості дистанційного навчання, які дозволяють учням спілкуватися зі своїми однолітками з усього світу, і застосовує реальні знання слів до навчання.

Щодо відкритих освітніх ресурсів, то це навчальні та дослідницькі ресурси, які знаходяться в суспільному надбанні і вільно доступні для всіх через Інтернет. Вони є важливим елементом інфраструктури для навчання і варіюються від підкастів до цифрових бібліотек та до підручників та ігор. Вкрай важливо забезпечити, щоб відкриті освітні ресурси відповідали стандартам якості, цілісності і точності, як і для будь-якого іншого освітнього ресурсу, і щоб вони були доступні для учнів з обмеженими можливостями.

Відкрита середня школа штату Юта. Ця школа використовує відкриті освітні ресурси для створення навчальної програми з відкритим вихідним кодом. Щоб створити цю навчальну програму, вчителі збирають і сортують матеріали з відкритим вихідним кодом, погоджують їх з державними стандартами і змінюють матеріали для задоволення потреб учнів.

Академія Хана – це некомерційна організація, що надає цифрові освітні ресурси, включаючи велику відео-бібліотеку, практичні вправи та оцінки. Ці ресурси зосереджені на математичних та наукових темах для 12 класів, таких як біологія, хімія та фізика, а також включають в себе ресурси по гуманітарним наукам, фінансам та історії.

Школи можуть використовувати цифрові ресурси різними способами для підтримки викладання та навчання. Електронні книги, цифрові портфоліо, навчальні ігри та зворотний зв'язок в режимі реального часу щодо продуктивності викладача і учня – це кілька способів використання технологій для навчання високо ефективності.

Quest to Learn – це школа, яка розташована в Нью-Йорку, і використовує ігри та інші форми цифрових засобів масової інформації, щоб надати учням навчальну програму, орієнтовану на дизайн і на основі опитування. Метою цієї моделі є використання освітніх технологій для підтримки студентів у становленні активних осіб, що вирішують проблеми і критично мислять, а також для надання студентам постійного зворотного зв'язку з питань їх досягнень.

У цій школі реалізовано цілісний підхід до здоров'я учнів, що включає фізичне виховання і спорт в тренажерному залі три рази в тиждень, а також заняття в класі два рази в тиждень, орієнтовані на теми, включаючи харчування та соціальне та емоційне здоров'я. Учбовий процес організований наступним чином: в кінці кожного триместру один тиждень «інтенсивне» навчання, де учні застосовують набуті знання і навички в спільному проекті, щоб пропонувати і проектувати рішення складних проблем з ухилом ігрового дизайну.

Здобуття профільної середньої освіти передбачає два спрямування:

академічне – профільне навчання на основі поєднання змісту освіти, визначеного стандартом профільної середньої освіти, і поглибленого вивчення окремих предметів з урахуванням здібностей та освітніх потреб здобувачів освіти з орієнтацією на продовження навчання на вищих рівнях освіти;

професійне – орієнтоване на ринок праці профільне навчання на основі поєднання змісту освіти, визначеного стандартом профільної середньої освіти, та професійно орієнтованого підходу до навчання з урахуванням здібностей і потреб учнів.

Здобуття профільної середньої освіти за будь-яким спрямуванням не обмежує право особи на здобуття освіти на інших рівнях освіти.

Заклади освіти можуть мати освітні програми профільної середньої освіти за одним чи обома спрямуваннями [174].

Щодо професійної (професійно-технічної) освіти, то сучасна ринкова економіка вимагає працівників нового типу і може успішно функціонувати, якщо заклади професійної (професійно-технічної) освіти будуть здатні підготувати кваліфікованих робітників нового сучасного інформаційного рівня. Більш того, важливо, щоб після отримання професійної (професійно-технічної) освіти, та отримавши роботу працівник не зупинявся на вивченому та постійно міг оновлювати та навчатись новому протягом всього життя.

Професійна (професійно-технічна) освіта тісно пов'язана з промисловістю і в цілому з економікою країни. Освіта повинна відповідати на запити в потребі кваліфікованих кадрів для економіки. Незважаючи на те, що професійна (професійно-технічна) освіта з економічної точки зору суттєво відстає від потреб економіки, проте вона залишається важливою ланкою структури освіти, яка має велике соціальне значення для тієї частини молоді, яка не може продовжити навчання в загальноосвітній школі. Разом з тим, структура професійної (професійно-технічної) освіти самотужки не може вирішити питання забезпеченості кваліфікованими робітничими

кадрами (збалансувати ринок праці). Необхідна консолідація всіх зацікавлених сторін в цьому питанні [205].

Незважаючи на те, що головною метою закладів професійної (професійно-технічної) освіти є надання громадянам професійних знань, умінь та навичок, вказані заклади освіти виконують більш широкі функції, пов'язані з вихованням молодого покоління громадян України, готових до нових економічних та соціально-політичних реалій. Розвиток професійної (професійно-технічної) освіти в цілому відштовхується від того, що вся система відтворення трудового потенціалу одержує нове соціальне замовлення, яке включає визнання ринку робочої сили, посилення її конкурентоздатності на основі підвищення професіоналізму, компетентності та мобільності. Особлива увага до розв'язання проблеми професійної (професійно-технічної) освіти пов'язана з кризовою ситуацією, в якій сьогодні опинилося молоде покоління України, нездатністю значної кількості випускників шкіл адаптуватися до нових умов життя і праці. Заклади професійної (професійно-технічної) освіти є важливим рівнем структури освіти: маючи загальнодоступний і безкоштовний характер, вони надають молоді, для якої закрита перспектива продовження освіти в середній загальноосвітній школі, можливість одержати її разом з професією; створюють перепону щодо зниження рівня освіченості молоді, посилення її відтоку в криміногенне середовище [205].

Запропонований проект Концепції розвитку професійно-технічної освіти, розроблений науковими співробітниками (Є. В. Кулик, Л. Л. Сушенцева, С. О. Нікітчина, В. С. Болгаріна, Л. М. Петренко, В. А. Григор'єва, Б. П. Семенов, О. М. Подолук) лабораторії управління професійно-технічною освітою Інституту професійно-технічної освіти НАПН України, ґрунтується на реалізації економічної та соціальної функцій системи професійно-технічної освіти, що знаходить відображення в оптимальному узгодженні економічних і освітніх інтересів суспільства. Метою Концепції є визначення завдань, формування пріоритетних напрямів розвитку та

модернізації професійно-технічної (професійної) освіти в умовах динамічних суспільно-економічних змін, визначення механізмів подальшого вдосконалення цієї системи та її ресурсного забезпечення, а також задоволення потреб особистості, суспільства і держави в освітніх послугах з підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації відповідно до вимог ринку праці. Пріоритетними напрямками розвитку професійно-технічної (професійної) освіти в Україні є: забезпечення мобільності та адаптованості системи до процесів, що відбуваються в регіональній економіці, ринковій інфраструктурі та демографії; модернізація управління професійно-технічною освітою; ефективне використання та накопичення всіх видів ресурсів для підвищення якості освітніх послуг, задоволення потреб економіки у кваліфікованих робітничих кадрах; розвиток особистості, здатної до ефективної роботи за спеціальністю на рівні світових стандартів, адаптуватися до змін техніки, технологій, організації праці, готової до постійного професійного зростання та мобільності; удосконалення механізму фінансового та матеріального забезпечення професійно-технічної (професійної) освіти [205].

Стаття 15 Закону України «Про освіту» [174] встановлює, що метою професійної (професійно-технічної) освіти є формування і розвиток професійних компетентностей особи, необхідних для професійної діяльності за певною професією у відповідній галузі, забезпечення її конкурентоздатності на ринку праці та мобільності і перспектив кар'єрного зростання впродовж життя.

У той же час процеси інтеграції української системи освіти у європейський освітній простір ставлять перед закладами професійної (професійно-технічної) освіти проблему підвищення якості освітніх послуг, забезпечення належного рівня освітнього процесу. При цьому модернізація змісту освіти не може оминати проблему навчальних програм і підручників, які мають ґрунтуватися на змісті освіти, розкривати й деталізувати його. Зміст підручників має відповідати чинним і передовим державним

стандартам, а їх кількість – кількості тих, хто навчається. А найголовніше – високі вимоги висуваються до якості підручників [52, с. 47].

Позашкільна освіта. Метою позашкільної освіти є розвиток здібностей дітей та молоді у сфері освіти, науки, культури, фізичної культури і спорту, технічної та іншої творчості, здобуття ними первинних професійних знань, умінь і навичок, необхідних для їх соціалізації, подальшої самореалізації та/або професійної діяльності.

Позашкільна освіта може здобуватися одночасно із здобуттям дошкільної, повної загальної середньої, професійної (професійно-технічної) та фахової передвищої освіти. Компетентності, здобуті за програмами позашкільної освіти, можуть враховуватися та визнаватися на відповідному рівні освіти.

Здобуття позашкільної освіти забезпечується закладами позашкільної освіти різних типів, форм власності та підпорядкування, іншими закладами освіти, сім'єю, громадськими об'єднаннями, підприємствами, установами, організаціями та іншими юридичними і фізичними особами .

В рамках позашкільної освіти не варто забувати й про самоосвіту, яка за допомогою новітніх інформаційних технологій входить в життя багатьох людей. Використання мультимедійних (електронних підручників, навчальних програм, відео-уроків, із застосуванням комп'ютерного самоконтролю формує в особистості власний підхід, стиль, свою систему пізнавальної і практично-професійної самоосвітньої діяльності. Це дозволяє отримати доступ до великої кількості інформації, полегшує її пошук, надає різні програми і редактори щодо обробки інформації. Такі вміння розширюють можливості самоосвітньої діяльності.

Г. Є. Зборовський розглядав самоосвіту, як вид вільної діяльності особистості, який характеризується її вільним вибором, спрямованим на задоволення власних потреб в соціалізації, самореалізації, підвищенні культурного, освітнього та наукових рівнів, отримання задоволення від реалізації особистістю її духовних потреб [70, с. 8].

На думку, О. В. Бурлука, самоосвіту особистості можна розглядати як систему відновлення, розширення й поглиблення раніше отриманих знань, а також вдосконалення практичних навичок, умінь їх одержання й осмислення з метою досягнення найвищого рівня професійності, майстерності й загальної культури. Його слід розглядати і як керівництво власною діяльністю, спрямованою на вдосконалення свого освітнього потенціалу, саморозвиток і як вищу форму задоволення пізнавальних потреб і інтересів [23, с. 99].

Численні факти з життя і діяльності видатних людей переконують, що в пошуку шляхів і засобів подолання навчальних перевантажень та інших «застарілих хвороб школи» на особливу увагу заслуговує виховання в учнів потреби в самостійному читанні книг та інших форм самоосвіти. Як зазначав у цьому зв'язку В. О. Сухомлинський, «Книга повинна бути для кожного вихованця другом, наставником і мудрим учителем. Якщо з дитинства в дитини не виховано любов до книги, якщо читання не виявилось її духовною потребою на все життя, - у роки отрочтва душа підлітка буде порожньою, невідомо звідки виявиться погане» [204, с. 194].

Значні переваги цілеспрямованої самоосвіти перед шкільним навчанням свого часу глибоко розумів Я. А. Коменський. Підкреслюючи природо-відповідний характер самостійного оволодіння знаннями, він зазначав: «Приклади автодидактів показують з усією очевидністю, що, слідуючи за природою, людина може осягнути все». Деякі з них, «не маючи ніяких учителів, будучи самі собі вчителями,... пішли набагато далі від інших, котрі знаходилися під ретельним керівництвом учителів» [97 с. 274]. Високу результативність такого навчання він підтвердив прикладом вражаючих успіхів Жозефа (Йосипа) Скалігера в самостійному оволодінні знаннями. Ж. Скалігер (1540-1609), відомий французький історик, що заклав основи наукової хронології, коментатор античних текстів, шляхом самоосвіти, «засвоїв чотирнадцять мов, а мистецтв і наук – стільки,

скільки в змозі вмістити людський розум, і оволодів, здавалось, усім цим з більшою досконалістю, ніж ті, які вивчали лише одну науку» [97, с. 333].

Висока ефективність систематичного самостійного оволодіння знаннями зумовлюється тим, що воно захищає молоду або зрілу людину від багатьох “застарілих хвороб школи”, в тому числі й від навчальних перевантажень. Цілеспрямована самоосвіта ґрунтується на стійкому бажанні вчитися, якого не вистачає багатьом школярам, тим паче коли ресурсів для навчання з кожним днем стає все більше; темп пізнавальної діяльності прискорюється або уповільнюється в залежності від складності засвоюваних знань, умінь і навичок. На цьому ґрунті в особистості формується критичне ставлення до якості набутих знань, що спонукає доводити осмислення засвоюваного пізнавального матеріалу до повного розуміння, сприяє розвитку самостійності мислення, гартує волю, допомагає успішно долати численні труднощі, що виникають в процесі самоосвітньої діяльності.

Цілком зрозуміло, що самоосвіта дітей шкільного віку – це не альтернатива навчанню в школі, а важливе його доповнення. Самоосвіта учнів як складова цілісного педагогічного процесу сприятиме значному підвищенню ефективності навчання і виховання в загальноосвітніх школах [124, с. 16].

Отже, приходимо до висновку, що комп’ютер в закладах дошкільної освіти можна розглядати як сучасний засіб діяльності дитини старшого дошкільного віку. Введення його в систему дидактичних засобів можна вважати істотним фактором збагачення інтелектуального, естетичного, морального і фізичного розвитку дитини, розвитку творчих здібностей та формування особистості [131].

Кожен рівень структури освіти потребує упорядкування правових відносин. Кожен з рівнів структури освіти являє собою підсистему і розвивається відносно самостійно. Можна сказати з достатньою впевненістю, що законодавство про освіту, як окрема галузь, складається з ряду великих

нормативних блоків. Р. С. Сапаргалієв і Є. Б. Баянов виділяють такі блоки: сукупність правових норм, що регулюють відносини в сфері дошкільного виховання, загальної середньої освіти та позашкільного виховання; сукупність правових норм, що регулюють відносини в сфері професійно-технічної освіти; сукупність правових норм, що регулюють відносини в сфері середньої спеціальної освіти; сукупність правових норм, що регулюють відносини в сфері вищої освіти [190].

Фахова передвища освіта. Фахова передвища освіта спрямована на формування та розвиток освітньої кваліфікації, що підтверджує здатність особи до виконання типових спеціалізованих завдань у певній галузі професійної діяльності, пов'язаних з виконанням виробничих завдань підвищеної складності та/або здійсненням обмежених управлінських функцій, що характеризуються певною невизначеністю умов та потребують застосування положень і методів відповідної науки, і завершується здобуттям відповідної освітньої та/або професійної кваліфікації.

Фахова передвища освіта здобувається на основі повної або базової середньої освіти. Здобуття фахової передвищої освіти на основі базової середньої освіти здійснюється з одночасним здобуттям повної загальної середньої освіти та отриманням відповідного документа про повну загальну середню освіту [174].

Вища освіта. Метою вищої освіти є здобуття особою високого рівня наукових та/або творчих мистецьких, професійних і загальних компетентностей, необхідних для діяльності за певною спеціальністю чи в певній галузі знань.

Сьогодні перед закладами вищої освіти України ставиться завдання щодо підготовки фахівців, здатних нестандартно, гнучко та вчасно реагувати на зміни, які відбуваються в світі та адаптуватись і знаходити відповіді на питання. Тому для підготовки студентів до професійної діяльності в майбутньому використовуються інноваційні методи навчання, до яких відносять інтерактивне навчання, метод проектів, навчання через

співробітництво, креативне навчання, електронне навчання тощо [90, с. 128].

Важливим є завдання реалізації проблеми інформатизації вищої освіти, яке полягає в тому, що в результаті повинна бути досягнута глобальна раціоналізація інтелектуальної діяльності в суспільстві за рахунок використання нових інформаційних технологій з метою підвищення ефективності та якості підготовки фахівців на рівні інформаційної культури, досягнутому в розвинених країнах [90, с. 128].

У відповідності до пункту 5 частини 1 ст. 1 Закону України «Про вищу освіту» [149] вища освіта – сукупність систематизованих знань, умінь і практичних навичок, способів мислення, професійних, світоглядних і громадянських якостей, морально-етичних цінностей, інших компетентностей, здобутих у закладі вищої освіти (науковій установі) у відповідній галузі знань за певною кваліфікацією на рівнях вищої освіти, що за складністю є вищими, ніж рівень повної загальної середньої освіти.

Для встановлення дійсного місця електронної освіти у закладах вищої освіти, було здійснено запити на отримання інформації від закладів вищої освіти по всій Україні щодо використання електронної освіти у процесі навчання, наявності та функціонування електронної бібліотеки, та підвищення кваліфікації викладачів для впровадження електронної освіти та було встановлено що у більшості закладах вищої освіти функціонує каталог електронного замовлення, електронні видання, та функціонує електронна бібліотека [90, с. 129].

Інформація щодо наявності окремих елементів електронної освіти та електронного навчання, зібрана від закладів вищої освіти наводиться у Додатку «Ж» до дисертаційного дослідження. Наприклад, в деяких закладах вищої освіти, таких як Харківський національний університет внутрішніх справ, впроваджено курси дистанційної освіти на платформі Moodle, які на сьогодні успішно функціонують перебравши на себе спосіб навчання при заочній формі навчання. Матеріал викладено систематично та стисло, використовується система аналізу результатів вивченого матеріалу.

У процесі навчання студент повинен відчувати постійну потребу в придбанні знань, для чого викладачу необхідно ініціювати творчу роботу свого вихованця. Цей принцип можна інтерпретувати як принцип самостійності й активності мислення здобувача. Сучасне науково-методичне забезпечення освітнього процесу має бути орієнтоване на зниження фонду аудиторних годин і збільшення фонду часу самостійної роботи з широким використанням інформаційних технологій. Сама стратегія підвищення якісного рівня навчання студентів повинна спиратися на концепцію мультимедійного навчання, заснованого на використанні в освітньому процесі широкого спектру новітніх технічних засобів.

У Львівському національному університеті імені Івана Франка створено Організаційно-методичний центр електронного навчання, метою якого є аналіз досвіду ведення електронного навчання в українських та зарубіжних закладах вищої освіти, узагальнення та впровадження у освітній процес університету практики використання сучасних інформаційних та телекомунікаційних технологій електронного навчання, упровадження систем адміністрування та управління освітнім процесом для покращення якості навчання [90, с. 129].

У Національному технічному університеті «Харківський політехнічний інститут» є розроблений проект Програми розвитку електронного навчання в НТУ «ХПІ» на 2015-2020 рр. У цій програмі запропоновано виконання низки проектів, які у сукупності нададуть нової якості використання електронного навчання в НТУ «ХПІ», а саме: проект «Електронні навчальні ресурси», проект «Мультимедійна майстерня», проект «Національний електронний простір університету», проект «Розширене використання інформаційно-комунікаційних технологій у заочній формі навчання», проект «Залучення до навчання» [90, с. 129].

Тобто, заклади вищої освіти впроваджують засоби електронної освіти, змінюють орієнтацію навчання на курс навчити студента вчитись та шукати потрібну йому інформацію. Більш того, за допомогою електронних ресурсів

які є на базі вишів студенти мають змогу у будь який час знайти необхідну літературу, повторити пройдений матеріал та відкриває багато інших можливостей [90, с. 129].

Тож електронна освіта має бути реалізована у закладах вищої освіти, як різновид індивідуальної форми здобуття освіти для надання можливості здобувачам незалежно від місця свого знаходження здобути необхідну кваліфікацію за допомогою інформаційних технологій і при успішному проходженню відповідної освітньої (наукової) програми і здачі атестації отримати документ про вищу освіту (науковий ступінь).

У відповідності до частини 1 ст. 60 Закону України «Про вищу освіту» післядипломна освіта – це спеціалізоване вдосконалення освіти та професійної підготовки особи шляхом поглиблення, розширення та оновлення її професійних знань, умінь та навичок або отримання іншої професії, спеціальності на основі здобутого раніше освітнього рівня та практичного досвіду [149].

Протягом суттєвих реформаційних процесів, які є закономірними для розвитку суспільства, переважно забезпечуючи його прогресивний поступ, зміни відбуваються, насамперед, у структурі й діяльності численних соціальних інститутів, зокрема і в тому, який відіграє провідну роль у формуванні особистості сьогодення та майбутнього – інституті освіти та його невід’ємного сегмента – післядипломній освіті.

Надзвичайно важливим є розуміння сутності освітньої глобалізації, визначення ступеня її впливу на систему післядипломної освіти з метою раціонального використання переваг, які можна отримати від процесів глобалізації, а також протидії можливим загрозам, які вони несуть.

Отже, зі зростанням ролі самостійної роботи актуальнішою стає проблема забезпечення її супроводу. Потужним сучасним засобом, здатним подолати наявні проблеми, виступають інформаційні комп’ютерні технології, їх найважливішими особливостями у нашому випадку є мультиваріантність та яскравість подання інформації, що створює мотивувальний ефект,

інтерактивність для забезпечення зворотного зв'язку й ідентифікації певних психологічних і методологічних проблем учня, гнучкість і можливість трансформування навчального матеріалу для побудови індивідуального освітнього маршруту кожного суб'єкта навчальної діяльності з урахуванням його особливостей та уподобань [119, с. 93].

Враховуючи стрімку глобалізацію освітнього процесу, післядипломна освіта має стати одним із головних соціальних інститутів сучасного суспільства, при цьому виконуючи нові функції такі, як: організацію та проведення міжнародних наукових досліджень та конференцій, вебінарів; забезпечення потреб фахівців у постійному накопиченню та оновленні знань, науково-технічних, інформаційних технологій; забезпечення розвитку післядипломної освіти.

На сучасному етапі розвитку в Україні відбувається становлення нової системи освіти, орієнтованої на інноваційні технології навчання. Домінуючою тенденцією розвитку освіти є поширення інтеграційних процесів, інтернаціоналізація освіти, інтенсифікація обміну досвідом, педагогічними ідеями та технологіями. Модернізація системи вищої освіти України в умовах процесів глобалізації та інформатизації є надзвичайно актуальним питанням сучасності, що, перш за все, пов'язане з пошуком найкращих зарубіжних і українських форм і методик навчання та виховання у вищій школі [90, с. 127].

Електронна освіта в Україні наразі перебуває лише на стадії становлення, але за умови використання світового досвіду, поєднання прогресивних технологій електронної освіти з кращими технологіями та методами класичних форм навчання, в перспективі вона може набути стрімкого розвитку [137, с. 322]. Умотивовано, що широке впровадження і розвиток електронної освіти в Україні потребує вирішення комплексу завдань за такими напрямками, як управлінсько-організаційне забезпечення; матеріально-технічне та фінансове забезпечення; кадрове забезпечення потреб електронної освіти; методичне забезпечення з урахуванням специфіки

навчання; просування електронної освіти на освітньому ринку та ринку праці.

Проте, на нашу думку, електронна освіта може бути реалізована як форма здобуття освіти у закладах професійної (професійно-технічної), передвищої та вищої освіти, а також самоосвіти, проте не варто виключати, що протягом навчання здобувач може проявляти особливу зацікавленість до певних предметів та буде бажати вдосконалити свої знання, отримати додаткові, більш ширші, ніж це передбачає програма, саме в таких випадках здобувач освіти може за допомогою засобів електронного навчання вдосконалити та отримати додаткові знання у зручний для себе час.

Завдяки впровадженню електронної освіти вбачається можливим вирішити наступні завдання: формування умінь і навичок критичного мислення в умовах роботи з великими об'ємами інформації; формування здібності здійснювати вибір і відповідальності за здійснений вибір; формування навичок самостійної роботи з навчальним матеріалом з використанням засобів інформаційних технологій (пошук і опрацювання повідомлень, використання різних джерел даних, робота з документами); розвиток уміння знаходити й інтерпретувати зв'язки між навчальними знаннями і явищами реального життя, до яких ці знання можуть бути застосовані; вміння вирішувати нетрадиційні завдання, використовуючи отримані знання, уміння і навички; розвиток комунікабельності, що передбачає врахування різних точок зору, уміння аналізувати сказане; висловлювати свою думку, уміння приймати участі в дискусії, встановлювати і підтримувати контакти, працювати в команді тощо [78].

Дисертантом пропонується електронну освіту реалізовувати у закладах професійної (професійно-технічної), передвищої та вищої освіти як різновид індивідуальної форми здобуття освіти для надання можливості здобувачам незалежно від місця свого знаходження здобути необхідну кваліфікацію за допомогою інформаційних технологій і при успішному проходженню відповідної освітньої (наукової) програми і здачі атестації

отримати документ про вищу освіту (науковий ступінь). Також одним із прикладів впровадження елементів електронної освіти є саме самоосвіта, оскільки особливої популярності набувають он-лайн-курси, які дозволяють дивитися відео-лекції відомих фахівців з різних галузей знань, перевіряти свої знання за допомогою тестування, спілкуватися з іншими студентами та викладачами по мірі необхідності для здобувача освіти.

1.3. Інституційна складова забезпечення електронної освіти в Україні

Проголосити людину основною суспільною цінністю досить просто. Набагато складніше досягти відповідного результату на практиці. Одним із визначних напрямків реалізації цього гасла є розбудова сучасної системи освіти, адже лише завдяки їй людина може повноцінно розвиватись, сформуватися як особистість, зрештою стати об'єктом, який не соромно називати найвищою цінністю суспільства. А оскільки пріоритет людини над іншими суспільними цінностями проголосила держава, то саме вона має забезпечити належний освітній рівень у країні. У цьому розумінні державна політика у сфері освіти набуває надзвичайного значення і є невід'ємною складовою політики щодо забезпечення державної безпеки. Тому держава зобов'язана виявляти постійну зацікавленість у розвитку системи освіти. На нашу думку, держава повинна бути особливо зацікавленою в розбудові системі органів виконавчої влади, які б забезпечували належний розвиток інформаційного суспільства шляхом реалізації програм впровадження електронної освіти.

Формування політичної, правової, моральної, інтелектуальної культури, власної позиції щодо різних питань громадського життя, – все це вимагає від людини постійного поповнення й відновлення знань, а не їх нагромадження. І саме держава через органи влади має забезпечити можливість здобувачу освіти саме навчитись знаходити необхідну інформацію та самостійно навчатись, це можливо лише при безпосередньому врегулюванні цього питанням органами законодавчої та виконавчої влади.

Проблемі формування окремих напрямів розвитку державної освітньої політики присвятили свої праці такі вчені як В. Б. Авер'янов, К. І. Беляков, В. В. Коваленка, Н. Б. Новицька, С. Г. Онопрієнко, О. М. Хохленко, І. М. Шопіна та інші.

У сучасних умовах система управління освітою має бути орієнтована не лише на завдання з боку держави, але і на соціальне замовлення, потрібна

орієнтація на реальні потреби співтовариств та відповідати сучасним вимогам міжнародної спільноти [89, с. 76].

Інституційне забезпечення розвитку електронної освіти розглядається в контексті освітньої реформи, яка є стратегічним напрямком для державної політики. Під державною політикою слід розуміти сукупність ціннісних цілей, державно-управлінських заходів, рішень і дій, порядок реалізації державно-політичних рішень (поставлених державною владою цілей) і системи державного управління розвитком країни [48, с. 8]. Державна політика – це практична діяльність політичних суб'єктів і органів державної влади з реалізації виробленого політичного курсу та досягнення конкретних політичних цілей. Слід констатувати, що органи державної влади відіграють провідну роль у підготовці та виконанні державної політики. Саме в діяльності глави держави, уряду та парламенту знаходять практичне вираження сутність і роль держави в суспільстві, види цілеспрямованого впливу на нього [48, с. 12].

Інституційна складова – це сукупність органів і організацій, законодавчих і нормативних актів, методів регулювання, використовуваних державою. Інституційна складова охоплює організаційно-економічні і техніко-економічні суспільні відносини, тобто група суспільних відносин, що обумовлюють ту політику, яку здійснює держава. Таким чином, пріоритетним завданням можна назвати розробку єдиної державної політики у сфері інформатизації освіти, інтелектуалізації навчання, впровадження новітніх технологій.

Дійсно, необхідною умовою успішного розвитку електронної освіти є інституційне забезпечення. З одного боку, це наявність відповідних державних органів та громадських організацій, з другого – закони, норми, правила, стандарти, які чітко регулюють освітні процеси та регламентують діяльність та впровадження новітніх технологій в процес освіти.

Основною метою інституційної складової є забезпечення юридичної рівності, впорядкованості прав та обов'язків, майнової відособленості

господарюючих суб'єктів, особливостей та можливостей їх раціональної взаємодії тощо. Іншими словами, основним завданням держави є створення інфраструктури для розвитку інтелектуального бізнесу, тобто середовища, що дозволить взаємодіяти всім суб'єктам інноваційного процесу загалом: державі, бізнесу, науці, освіті.

Так, відповідно Конституції України до компетенції Верховної Ради України належить прийняття законів України, формування та затвердження Державного бюджету України та здійснення парламентського контролю за його виконанням. Крім того, саме Верховна Рада України фактично формує державну політику у сфері освіти, на підставі якої і здійснюється подальша реалізація освітньої реформи. Таким чином, парламент визначає законодавчі засади забезпечення діяльності закладів освіти усіх рівнів, а також визначає обсяги фінансування цієї діяльності.

Безумовно, органи державної влади у сфері реалізації програми інформатизації освіти та вдосконалення механізмів надання освіти, враховуючи, що органи державної виконавчої влади, здійснюють свою діяльність на планових засадах, спочатку повинні нормативно закріпити та визначити програму дій та план реалізації впровадження електронної освіти у систему освіти.

До органів, що приймають участь у формуванні та безпосередньо реалізують державну політику у сфері впровадження електронної освіти, належать органи виконавчої влади та органи місцевого самоврядування при реалізації повноважень виконавчої влади, делегованих їм державою.

Згідно зі статтею 113 Конституції України, Кабінет Міністрів України є вищим органом у системі органів виконавчої влади, що забезпечує здійснення державної політики у сфері освіти, забезпечує розроблення та виконання комплексних і цільових загальнодержавних програм, створює економічні, правові та організаційні механізми, що стимулюють ефективну діяльність у сфері освіти, забезпечує розвиток мережі закладів освіти, укладає міжурядові угоди й координує міжнародне співробітництво з питань

освіти і науки, а також у межах своєї компетенції здійснює інші повноваження, покладені на органи виконавчої влади у сфері освіти.

Кабінет Міністрів України як вищий орган в системі органів виконавчої влади без сумніву має повноваження щодо інформаційного забезпечення діяльності закладів освіти та забезпечення реалізації електронної освіти.

Відповідно до п. 5 ч. 1 ст. 2 Закону України «Про Кабінет Міністрів України» [165] до завдань Кабінету Міністрів віднесено забезпечення розвитку і державної підтримки науково-технічного та інноваційного потенціалу держави. Пункт 2 частини 1 статті 20 Закону України «Про Кабінет Міністрів України» зокрема встановлює наступні повноваження Кабінету Міністрів:

- проводить державну політику у сфері інформатизації, сприяє становленню єдиного інформаційного простору на території України;
- забезпечує проведення науково-технічної політики, розвиток і зміцнення науково-технічного потенціалу України, розроблення і виконання загальнодержавних науково-технічних програм;
- вживає заходи щодо вдосконалення державного регулювання у науково-технічній сфері, стимулювання інноваційної діяльності підприємств, установ та організацій;

Головним органом у системі центральних органів виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сферах освіти і науки, наукової, науково-технічної та інноваційної діяльності, трансферу (передачі) технологій, а також забезпечує формування та реалізацію державної політики у сфері здійснення державного нагляду (контролю) за діяльністю закладів освіти, підприємств, установ та організацій, які надають послуги у сфері освіти або провадять іншу діяльність, пов'язану з наданням таких послуг, незалежно від їх підпорядкування і форми власності є Міністерство освіти і науки України (відповідно до положення про

Міністерство освіти і науки України, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 16 жовтня 2014 р. № 630 [162]).

У системі інституційного забезпечення реалізації впровадження електронної освіти центральне місце займає Міністерство освіти і науки України, а всі інші органи та установи знаходяться в сфері його підпорядкування. Хоча не слід забувати, що основну установчу та засадницьку та законодавчу функцію виконує все ж таки Верховна Рада України.

Пункт 3 Положення про Міністерство освіти і науки України [162] передбачає, що основними завданнями МОН України є:

1) забезпечення формування та реалізація державної політики у сферах освіти і науки, наукової, науково-технічної та інноваційної діяльності, трансферу (передачі) технологій;

2) забезпечення формування та реалізації державної політики у сфері здійснення державного нагляду (контролю) за діяльністю закладів освіти, підприємств, установ та організацій, які надають послуги у сфері освіти або провадять іншу діяльність, пов'язану з наданням таких послуг, незалежно від їх підпорядкування і форми власності.

Згідно з пунктом 4 Положення про Міністерство освіти і науки України [162], МОН відповідно до покладених на нього завдань:

- розробляє проекти законів та інших нормативно-правових актів з питань, що належать до його компетенції;

- погоджує проекти законів, інших актів законодавства, які надходять на погодження від інших міністерств та центральних органів виконавчої влади, готує в межах повноважень, передбачених законом, висновки і пропозиції до проектів законів, інших актів законодавства, які подаються на розгляд Кабінету Міністрів України, та проектів законів, внесених на розгляд Верховної Ради України іншими суб'єктами права законодавчої ініціативи, нормативно-правових актів Верховної Ради Автономної Республіки Крим;

- готує в межах повноважень, передбачених законом, зауваження і пропозиції до прийнятих Верховною Радою України законів, що надійшли на підпис Президентів України;

- здійснює нормативно-правове регулювання у сферах освіти і науки, наукової, науково-технічної та інноваційної діяльності, трансферу (передачі) технологій, а також у сфері здійснення державного нагляду (контролю) за діяльністю закладів освіти, підприємств, установ та організацій, які надають послуги у сфері освіти або провадять іншу діяльність, пов'язану з наданням таких послуг, незалежно від їх підпорядкування і форми власності;

- забезпечує інтеграцію української освіти і науки, інших сфер, що належать до його компетенції, з неухильним дотриманням принципів збереження і захисту національних інтересів;

- визначає перспективи і пріоритетні напрями розвитку дошкільної, повної загальної середньої, позашкільної, професійно-технічної і вищої освіти, інклюзивного навчання та освіти протягом життя, інших сфер, що належать до його компетенції;

- розробляє стратегію та програми розвитку вищої освіти і подає їх на розгляд Кабінету Міністрів України;

- створює умови для здобуття громадянами дошкільної, повної загальної середньої, позашкільної, професійно-технічної і вищої освіти, інклюзивного навчання та освіти протягом життя, наукових ступенів та вчених звань;

- організовує розроблення навчально-методичного забезпечення дошкільних, загальноосвітніх, спеціальних та інших закладів освіти системи загальної середньої освіти, а також позашкільної освіти;

- координує діяльність місцевих органів управління освітою в частині формування оптимальної мережі закладів дошкільної, загальної середньої, позашкільної освіти та забезпечує формування оптимальної мережі закладів професійної (професійно-технічної) освіти, експериментальних закладів

освіти для задоволення освітніх потреб населення з урахуванням потреб особистості і регіональної специфіки;

- забезпечує розвиток наукового і науково-технічного потенціалу;
- здійснює заходи щодо проведення єдиної науково-технічної та інноваційної політики;
- організовує та координує інноваційну діяльність;
- готує пропозиції щодо законодавчого стимулювання діяльності із створення та впровадження високих технологій;

На нашу думку, Міністерство освіти і науки України знаходиться в напрямку реалізації політики інформатизації освітніх закладах, та запровадження і використання наявних ресурсів Інтернету і електронної освіти. Так, у частині 5 статті 75 Закону України «Про освіту» [174] встановлено, що центральний орган виконавчої влади у сфері освіти і науки забезпечує створення та функціонування спеціального інформаційного ресурсу в мережі Інтернет, на якому у вільному доступі в повному обсязі розміщуються безкоштовні електронні версії підручників або електронні підручники для здобуття повної загальної середньої освіти. Також Міністерством освіти і науки України прийнято Положення про Національну освітню електронну платформу, яке затверджено Наказом від 22.05.2018 року за № 523 [163], де визначено, що Е-платформа є державною спеціалізованою освітньою інформаційно-телекомунікаційною системою. У пункті 4 вищевказаного Положення зазначено, що основними цілями створення е-платформи є:

- 1) технологічне забезпечення реформи середньої освіти «Нова українська школа»;
- 2) забезпечення учасників освітнього процесу сучасними електронними освітніми ресурсами і сервісами;
- 3) безоплатне забезпечення електронними підручниками (далі – е-підручники) здобувачів повної загальної середньої освіти та відповідних педагогічних працівників;

4) забезпечення е-підручниками інших здобувачів освіти та педагогічних працівників;

5) створення сприятливого середовища для розвитку національного виробництва електронних освітніх ресурсів, сервісів та е-підручників;

6) розвиток електронного навчання і формування цифрової компетентності учасників освітнього процесу в Україні.

Е-платформа включає в себе спеціальний інформаційний ресурс у мережі Інтернет, на якому у вільному доступі в повному обсязі розміщуються безкоштовні електронні версії підручників або е-підручники для здобуття повної загальної середньої освіти.

Проаналізувавши наведене Положення, прийняття якого є кроком уперед відносно загальної середньої освіти, прийшли до висновку, що вища освіта залишена поза увагою. Центральному органу виконавчої влади слід в повній мірі враховувати європейські нормативи, при розробці нормативно-правової бази функціонування системи освіти, при визначенні нормативів матеріально-технічного, фінансового та кадрового забезпечення закладів освіти, при здійсненні науково-методичного та інформаційного забезпечення закладів освіти, практику впровадження електронної освіти у провідних країнах світу, не забуваючи про національні традиції у сфері освіти.

Також треба додати, що Міністерство освіти і науки України запропонувало для громадського обговорення проект наказу Міністерства освіти і науки України «Про затвердження Положення про інституційну форму здобуття загальної середньої освіти» [161]. На думку дисертанта, потрібно розширити коло повноважень спеціально уповноваженого центрального органу виконавчої влади у сфері освіти, а також органів управління освітою на місцях щодо здійснення заходів, спрямованих на творчий розвиток особистості, підтримку обдарованих, особливих дітей, талановитої молоді, розвитку інформаційної свідомості здобувачів освіти, на забезпечення ефективного функціонування системи позашкільної освіти, на організацію фізичного виховання, фізкультурної, оздоровчої та спортивної

роботи у закладах освіти. До такої діяльності варто активно залучати органи місцевого самоврядування, громадські організації, урядові та неурядові міжнародні організації.

Міжнародне наукове та науково-технічне співробітництво здійснюється шляхом: проведення спільних наукових досліджень, технічних і технологічних розробок на основі кооперації, спільних науково-технічних програм; виконання робіт, передбачених угодою, однією із сторін якої є організація іноземної держави або міжнародна організація; проведення спільних досліджень та розробок з міжнародними колективами спеціалістів, міжнародними інститутами та спільними підприємствами, використання права власності на науковий та науково-технічний (прикладний) результат на основі договорів між суб'єктами наукової і науково-технічної діяльності; взаємного обміну науковою та науково-технічною інформацією, використання об'єднаних міжнародних інформаційних фондів, банків даних; проведення міжнародних конференцій, конгресів, симпозіумів; взаємного обміну науковими, науково-технічними та науково-педагогічними кадрами, студентами і аспірантами, а також спільної підготовки спеціалістів (ч. 2 ст. 66 Закону України «Про наукову і науково-технічну діяльність») [170].

Держава сприяє міжнародним зв'язкам закладів освіти та органів управління освітою, виділяє їм відповідні валютні асигнування, звільняє від оподаткування, сплати мита і митного збору за навчальне, наукове та виробниче обладнання та приладдя, що надходить для них із-за кордону для навчальних і наукових цілей.

Згідно із чинним законодавством України у сфері освіти та у сфері міжнародних правовідносин, відповідно до зобов'язань України за міжнародними угодами з питань освіти та інтеграції держави у європейський економічний та правовий простір досить інтенсивно розвивається і постійно активізується міжнародна співпраця у сфері освіти. Міжнародна співпраця у сфері освіти стає дедалі динамічнішою і досконалішою.

Спеціально уповноважений центральний орган виконавчої влади у сфері освіти, інші центральні органи виконавчої влади, яким підпорядковані заклади освіти, разом з іншими державними установами, організаціями проводять роботу, пов'язану із встановленням еквівалентності атестатів і дипломів, із міжнародним визнанням навчальних курсів, кваліфікацій, вчених ступенів і звань. З цією метою мають бути розроблені та реалізовані заходи щодо взаємного визнання і встановлення еквівалентності документів про вищу і післядипломну професійну освіту, про вчені звання України та іноземних держав. Оптимізації цього процесу мають сприяти спеціально створені системи взаємодії національних та міжнародних освітніх асоціацій, спільних організаційно-освітніх структур з питань впровадження єдиних вимог до змісту, тривалості, структури та критеріїв якості освіти.

Спеціально уповноважений центральний орган виконавчої влади у сфері освіти проводить державну реєстрацію міжнародних науково-технічних програм і проектів, що виконуються в рамках міжнародної науково-технічної співпраці українськими вченими, а також грантів, що надаються в ході такої співпраці в порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України [216, с. 12].

Державна служба якості освіти України (далі – Служба) є центральним органом виконавчої влади, діяльність якого спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України через Міністра освіти і науки та який реалізує державну політику у сфері освіти, зокрема з питань забезпечення якості освіти, забезпечення якості освітньої діяльності, здійснення державного нагляду (контролю) за закладами освіти щодо дотримання ними законодавства (відповідно до пункту 1 Положення про державну службу якості освіти, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 14 березня 2018 р. № 168 [144].

Відповідно до пункту 3 Положення про Державну службу якості освіти [144] основними завданнями Служби є:

1) реалізація державної політики у сфері освіти, зокрема з питань забезпечення якості освіти, забезпечення якості освітньої діяльності, здійснення державного нагляду (контролю) за закладами освіти щодо дотримання ними законодавства, у межах повноважень, передбачених законом;

2) внесення на розгляд Міністра освіти і науки пропозицій щодо забезпечення формування державної політики у сфері освіти з питань, що належать до компетенції Служби.

Регіональний рівень органів, що реалізують державну політику у сфері освіти, представлений управліннями освіти і науки обласних державних адміністрацій, міст Києва і Севастополя. Головна різниця між регіональними органами та центральними органами, що реалізують державну політику у сфері освіти, полягає в тому, що регіональні органи здебільшого не мають в своєму безпосередньому веденні закладів вищої освіти, здійснюючи, таким чином, переважно функціональне управління системою освіти в межах регіону. Так, відповідно до Закону України «Про місцеві державні адміністрації» [169], місцева державна адміністрація:

1) реалізує державну політику в галузі науки та освіти;

2) сприяє розвитку науки і техніки, реалізації регіональних науково-технічних програм, впровадженню нових екологічно безпечних технологій, підвищенню технічного рівня виробництва та якості продукції, вирішенню науково-технічних проблем, що мають першочергове значення для підвищення її ефективності та конкурентоспроможності; забезпечує охорону прав винахідників і раціоналізаторів, створення територіальних інноваційних центрів і технопарків;

3) виконує програми щодо обов'язковості повної загальної середньої освіти, здійснює загальне керівництво закладами науки, освіти, охорони здоров'я, культури, фізкультури і спорту, що належать до сфери її управління, їх матеріально-фінансове забезпечення;

4) вживає заходів до збереження мережі закладів освіти, культури, охорони здоров'я, фізкультури і спорту та розробляє прогнози її розвитку, враховує їх при розробці проектів програм соціально-економічного розвитку;

5) забезпечує виконання законодавства щодо всебічного розвитку та функціонування української мови як державної в усіх сферах суспільного життя, створення умов для розвитку та використання мов інших національностей.

З метою виконання зазначених повноважень у структурі обласних державних адміністрацій утворюється Департамент освіти і науки.

Місцеві органи виконавчої влади та органи місцевого самоврядування здійснюють державну політику в галузі освіти в межах своєї компетенції. Вони встановлюють обсяги бюджетного фінансування закладів освіти, установ; забезпечують розвиток їх мережі, зміцнення матеріальної бази, господарське обслуговування.

Відповідно до норм Закону України «Про місцеве самоврядування України» [168], які визначають, що на виконання власних і делегованих повноважень, виконавчі органи сільських, селищних, міських рад, утворюючи у своєму складі Департаменти освіти, здійснюють:

1) управління закладами освіти, які належать територіальним громадам або передані їм, молодіжними підлітковими закладами за місцем проживання, організація їх матеріально-технічного та фінансового забезпечення;

2) забезпечення здобуття повної загальної середньої, професійно-технічної освіти у державних і комунальних загальноосвітніх, професійно-технічних навчальних закладах, вищої освіти у комунальних вищих навчальних закладах, створення необхідних умов для виховання дітей, молоді, розвитку їх здібностей, трудового навчання, професійної орієнтації, продуктивної праці учнів, сприяння діяльності дошкільних та позашкільних навчально-виховних закладів, дитячих, молодіжних та науково-просвітницьких організацій.

Інститут місцевого самоврядування як суб'єкт реалізації державної політики у сфері освіти, еволюціонуючи в умовах децентралізації державного управління, перетворюється на координаційний центр місцевого рівня, що визначає напрям розвитку місцевого інституту освіти. Така еволюція, здійснювана з використанням сучасних інноваційних підходів та інструментів, є природним шляхом інституціоналізації місцевого самоврядування як суб'єкта управління освітою.

Розглядаючи інститут місцевого самоврядування як державно-громадський інститут управління, слід також наголосити на його визначній ролі у становленні ефективної системи освіти. Така роль пояснюється тим, що державно-громадське управління освітою базується в тому числі і на інституті місцевого самоврядування. Тому вдосконалення публічного управління освітою корелюється із модернізацією його громадської складової. Новими засадами публічного управління освітою за цих позицій мають, зокрема, стати:

- підвищення ролі органів місцевого самоврядування та громади як суб'єктів освітньої політики;
- посилення впливу інституту місцевого самоврядування на організацію освітньої діяльності на місцевому рівні, сприяння кластеризації освіти;
- побудова принципово нових державно-громадських відносин у сфері освіти, а також управління нею;
- орієнтація системи публічного управління освітою на забезпечення доступності, якості освіти, профільності закладів загальної освіти;
- активне сприяння органами місцевого самоврядування підвищенню ефективності місцевої системи освіти;
- підвищення ролі органів місцевого самоврядування у забезпеченні інтегрованості місцевої системи освіти у галузеве виробництво;
- реалізація органами місцевого самоврядування соціального замовлення у місцевій системі освіти, ресурсної підтримки такого замовлення та оцінки процесу й результатів освітньої діяльності;

- демократизація освіти, зростання її відкритості, доступності та прозорості;
- модернізація систем управління в галузі освіти, інтенсивна і багатостороння взаємодія владних структур, суспільства і освіти;
- залученість громадськості до управління освітою;
- організація органами місцевого самоврядування пошуку шляхів і засобів, здатних вивести систему освіти на якісно новий рівень, забезпечити її динамічний розвиток, а також пошук резервів, необхідних для забезпечення такого розвитку (як усередині, так і поза сферою освіти);
- підвищення громадських можливостей в управлінні освітою, здатних забезпечити зв'язок споживачів освітніх послуг (зокрема, громади та її законних представників) із їх постачальником (освітніми інституціями). [28, с. 22].

Міністерство освіти і науки України, співпрацюючи з органами, що здійснюють реалізацію державної політики у сфері освіти на місцях, повинні приділити більше уваги належному і об'єктивному інформаційному та правовому забезпеченню закладів освіти та навчально-виховних закладів.

Наступною ланкою інституційної складової є заклади освіти, наприклад, впроваджуючи курси дистанційної освіти, створюючи центри електронного навчання тощо. Важливо розуміти взаємозв'язок та координацію між органами державної влади і закладами освіти при досягненні єдиної мети – впровадження електронної освіти, без співпраці просто неможливо досягнути поставленої мети. Тобто заклади освіти мають взаємодіяти з органами державної влади для впровадження електронної освіти.

Дисертант наголошує на необхідності нормативного закріплення ліцензування і акредитації закладів освіти незалежно від форм власності та підпорядкування, видачі їм ліцензій, сертифікатів про право надавати можливість здобувати електронну освіту, це питання буде окремо досліджено у підрозділі 2.3. дисертаційного дослідження.

Не менш важливим проблемним питанням є підготовка кадрів до використання електронної освіти в процесі навчання, інформатизації освітньої сфери, роз'яснення переваг та недоліків використання інформаційних технологій в процесі навчання, про можливості самоосвіти за допомогою електронної освіти, для організації наукових досліджень на базі закладів освіти, для організації з'їздів, конференцій, семінарів, нарад, центральний орган має залучати спеціалістів центральних і місцевих органів виконавчої влади, підприємств (за погодженням з їх керівниками), вчених і практиків.

Для вирішення вищевказаних проблем мають бути створені координаційні комісії, експертні та робочі групи, при чому вважаємо, що корисним буде залучати українських і зарубіжних учених та спеціалістів для науково-організаційного супроводу виконання державних програм і проектів.

Як вбачається із практики, причиною стримування соціально-економічного розвитку є запізнення в трансформації управлінської парадигми, тобто повільне реагування на зміни суспільних явищ і процесів.

На сьогодні маємо ситуацію, коли заклади вищої освіти України на своєму рівні самостійно створюють електронні бібліотеки, впроваджують електронні освітні ресурси, розробляють проекти положень про електронні освітні ресурси, намагаються впровадити Програми розвитку електронного навчання у закладі вищої освіти, але ці процеси відбуваються на рівні керівників закладів вищої освіти та має фрагментарний характер. Проведене дослідження показує, що не всі заклади вищої освіти реалізують інформаційну політику, а ще не мало важливим є те що відбувається підміна понять та змішування форм здобуття освіти. На жаль, одиниці керівників закладів вищої освіти здійснюють цілеспрямовану діяльність на впровадження та використання електронної освіти шляхом підвищення кваліфікації науково-педагогічного складу. Тому, приходимо до висновку, що загальні правила, положення щодо впровадження на реалізації

електронної освіти мають бути забезпечені вищими органами державної влади.

Процес впровадження електронної освіти в сучасному інформаційному суспільстві безпосередньо залежить від рівня інформатизації освіти та перебуває у прямій залежності від стану використання інформаційних технологій у закладах освіти. У розділі 1 Закону України «Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007-2015 роки» [176] констатується, що ступінь розбудови інформаційного суспільства в Україні порівняно зі світовими тенденціями є недостатнім і не відповідає потенціалу та можливостям України. У розділі 2 зазначеного вище закону вказано, що серед головних стратегічних цілей розвитку інформаційного суспільства в нашій державі законодавець визначає необхідність забезпечення комп'ютерної й інформаційної грамотності населення шляхом створення системи освіти, орієнтованої на використання новітніх ІКТ у формуванні всебічно розвиненої особистості. Одним із провідних напрямів розвитку інформаційного суспільства є надання кожній людині можливості здобуття знань, умінь і навичок із використанням ІКТ під час навчання, виховання та професійної підготовки. На нашу думку, важливим елементом інформаційного суспільства є відкритий і вільний доступ до освіти для кожної людини незалежно від віку, статі та фізичних чи психологічних обмежень, в будь-який зручний час [218, с. 52].

На нашу думку, поза увагою залишається підготовка вчителів і викладачів до інформатизованого навчання, і саме викладачі та посадові особи закладів освіти не розуміють необхідність упровадження та використання сучасних інформаційних технологій у навчанні або не мають навичок у роботі. Саме цьому питанню потрібно приділити належної уваги. Необхідно розробити та впровадити курси підвищення кваліфікації викладачів з метою популяризації сучасних інформаційних технологій в освіті, роз'яснити переваги та нагальну необхідність їх запровадження. Важливо, щоб викладач зрозумів, що завдяки інформатизації освіти викладач

може з легкістю знаходити будь-яку інформацію, обмінюватись досвідом з викладачами з інших країн, мати вільний доступ до найстаріших видань, які переведенні в електронний вигляд, та є вільному доступі. Однією із великих переваг інформатизації освіти є створення електронних бібліотек. На сьогодні майже кожний заклад вищої освіти має власну електронну бібліотеку, і щороку вона збільшується. Викладачі можуть вільно користуватися всіма наявними перевагами електронної бібліотеки, і заощаджувати свій час при пошуку літератури та підготовці до занять [86].

Під інституційним забезпеченням електронної освіти дисертантом пропонується розуміти спроможність органів державної влади, органів місцевого самоврядування, державних підприємств, установ і організацій, та громадськості формувати та реалізовувати ефективну політику в сфері освіти, зокрема впроваджувати інновації та нові форми здобуття освіти, що досягається засобами ієрархізації та впорядкування відносин між різними державними інституціями, в межах досягнення єдиних цілей державної політики реформ у сфері освіти. Тобто, інституціоналізація через наявність чітко детермінованих принципів і засад створює умови державним і недержавним установам і органам солідарно формувати державну політику в сфері освіти, реалізовувати відповідні програми сприяння та стимулювання, проводити моніторинг за станом розвитку освіти та векторами її розвитку з метою недопущення деградації та деформації освітнього середовища.

Для належного функціонування інституційної складової забезпечення електронної освіти дисертантом пропонуються провести системні зміни, а саме потрібна розробка нової моделі адміністрування освітою з урахуванням сучасних технологій та можливостей.

В останнє десятиліття одним з ключових принципів адміністрування освітою є принцип децентралізації і автономізації закладів освіти, коли центр тяжіння в управлінні освітою послідовно переміщується вже на регіональний рівень. Це відбувається у зв'язку з тим, що місцеве самоврядування є однією з найважливіших умов становлення громадянського суспільства [127, с. 140].

Дотримання принципу децентралізації управління освітою сприятиме створенню необхідних умов, при яких органи місцевого самоврядування стають реальним суб'єктом управління розвитком освіти, та можуть на свій розсуд та у відповідності до запиту та специфіки регіону впроваджувати електронну освіту у освітній процес, що забезпечить кожному, хто проживає на цій території організацію відкритої і якісної освіти. Формування загальної державної політики в області освіти і розподіл обов'язків і відповідальності на усі рівні управління підкреслює і забезпечує цілісність системи освіти в Україні і єдність системи управління нею. Таким чином, адміністрування освітою на основі співпраці дозволить підвищити ефективність системи управління освітою [127, с. 141].

Узагальнюючи вищезазначене, дисертант доходить висновку, що: по-перше, не існує чіткого переліку зовнішніх чинників, притаманних процесу формуванню національної системи управління освітою в Україні, оскільки автори їх визначають по-різному; по-друге, одні вчені визначають зовнішні чинники, що впливають на становлення та розвиток освітньої системи, а інші – на ті, що впливають на процес формування системи управління освітою; по-третє, переважна частина науковців вважають, що зовнішні чинники формуються під впливом світових тенденцій, серед найбільш значущих називають глобалізацію та інтернаціоналізацію.

Удосконалення адміністративно-правових засад взаємодії органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування України у сфері реалізації державної освітньої політики щодо впровадження інформаційних технологій в освітній процес є одним з пріоритетних напрямів сучасного етапу розвитку країни. Досягнення відповідної мети дасть змогу створити ефективний правовий механізм, що забезпечить функціонування електронної освіти, і, як результат, життєво важливих інтересів особи, суспільства та держави.

На сучасному етапі інституційне забезпечення розвитку електронної освіти в Україні характеризується повільністю, безсистемністю та

фрагментарністю державних заходів щодо реалізації реформ, які потребують системного та комплексного підходу.

У цьому контексті одним із найважливіших чинників зміни ситуації у позитивну сторону має стати ефективне інституційне забезпечення реформаторських процесів. Йдеться не лише про створення державних структур для управління та впровадження новітніх технологій в процес освіти, а й формування та розвиток мережі громадських організацій, які працюють у сферах системного реформування, як необхідної суспільної інституції, без якої не може ефективно відбуватися цей процес.

Дисертант пропонує під інституційним забезпеченням електронної освіти розуміти діяльність органів влади щодо реалізації відповідної державної політики, зокрема щодо впровадження інновацій та введення нових форм здобуття освіти, що досягається засобами ієрархізації та впорядкування відносин між різними державними інституціями, з метою досягнення цілей Національної доктрини розвитку освіти.

Підводячи певні підсумки дослідження інституційної складової забезпечення електронної освіти, необхідно відзначити наступні основні проблеми виявлені в цьому напрямку.

- недостатнє фінансування заходів щодо інформаційного забезпечення закладів освіти.

- застарілість технічного обладнання та програмно-апаратних комплексів.

- проблема з кваліфікованими кадрами. Непоодинокі випадки відсутності кваліфікованих або недостатньої кваліфікації існуючих працівників, особливо у сфері інформаційних технологій. Зазначена проблема безпосередньо стосується оплати праці відповідних фахівців. Не секрет, що в сфері інформаційних технологій одні з найвищих заробітних плат. Держава належним чином на цьому ринку конкурувати поки що не в змозі, в крайньому разі до вирішення першої названої вище проблеми.

Досліджуючи інституційну складову у сфері освіти, можна зробити висновок про те, що динамізм сучасного суспільного життя вимагає від органів державної влади приділяти більше уваги функції стратегічного планування, взаємодіяти з іншими суб'єктами, зокрема, з органами місцевого самоврядування та громадськими об'єднаннями. Вбачається нагальним виконання органами виконавчої влади завдання перебудови всієї системи освіти, пристосування її до потреб сучасного інформаційного суспільства, стану економічного та політичного розвитку, умов та попитів ринку праці. Органи виконавчої влади мають переорієнтуватися на виконання нових функцій у сфері освіти – на всебічну підтримку новаторських ініціатив, достатнє фінансування для забезпечення належного рівня освіти, запровадження нових технологій у процес навчання.

Висновки до першого розділу

1. В сучасних умовах розвитку глобального суспільства перероджується сама освіта як вид людської діяльності. З прискоренням науково-технічного прогресу значний обсяг отриманих знань швидко втрачають актуальність, виникає потреба їх оновлення. Людина сьогодні все частіше відмовляється від професії всього життя, а здобуває нові більш актуальні спеціальності, а освіта набуває якості безперервності та тривалості.

2. Освіта розглядається як систематизована, цілеспрямована, послідовна діяльність, направлена на отримання знань, умінь, навичок здобувачем освіти, що має на меті отримання певного результату в інтелектуальних, морально-естетичних, фізичних сферах життя. Освіта необхідна суспільству для соціалізації та розвитку, і як вид творчості особи, і як діяльність держави у створенні умов для виховання та навчання людини і громадянина. Освіта є способом отримання професії, грамотності, спілкування та розвитку. Саме тому від ступеню доступності, відкритості освіти для всіх є показником ступеню розвитку суспільства.

3. Електронна освіта – це форми здобуття освіти, за яким освітня програма повністю засвоюється здобувачем самостійно, з використанням електронних освітніх ресурсів, інформаційних технологій та Інтернету. Електронне навчання – це цілеспрямований процес здобуття нових знань та навичок за допомогою інформаційних технологій.

4. Впровадження електронної освіти в Україні – це комплекс етапів, принципів, шляхів, методів, способів та інструментів забезпечення впровадження електронної освіти в Україні на основі формування, розробки, використання й розвитку нормативно-правового, організаційно-методологічного, інформаційно-технічного, кадрового, інтелектуального й фінансово-матеріального забезпечення процесу створення інтегрованої інтерактивної інформаційної системи.

5. Визначене місце електронної освіти у структурі освіти України та запропоновано впроваджувати електронну освіту як різновид індивідуальної форми здобуття освіти у закладах професійної (професійно-технічної) та вищої освіти. Електронна освіта в Україні наразі перебуває лише на стадії становлення, але за умови використання світового досвіду, поєднання прогресивних технологій електронної освіти з кращими технологіями та методами класичних форм навчання, в перспективі вона може набути стрімкого розвитку.

6. Інституційне забезпечення електронної освіти – це діяльність органів влади щодо реалізації відповідної державної політики, зокрема щодо впровадження інновацій та введення нових форм здобуття освіти, що досягається засобами ієрархізації та впорядкування відносин між різними державними інституціями, з метою досягнення цілей Національної доктрини розвитку освіти.

7. Для впровадження електронної освіти в професійні (професійно-технічні) та вищі заклади освіти необхідно охопити такі складові частини, як: 1) формування нормативно-правової бази, 2) наявність кваліфікованих викладачів, 3) підготовка навчальних матеріалів в електронному вигляді, 4) існування закладів освіти, які організовують здобуття електронної освіти, 5) створення науково-методичного забезпечення, матеріально-технічної та фінансово-економічної бази, наявність та вільний доступ до мережі Інтернету, 6) популяризацію електронної освіти

8. Органами, до компетенції яких безпосередньо належить забезпечення впровадження електронної освіти, є: Кабінет Міністрів України, Міністерство освіти і науки України, Державна служба якості освіти України, регіональні органи управління освітою, місцеві державні адміністрації, органи місцевого самоврядування та заклади освіти.

РОЗДІЛ II. АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВІ ТА ОРГАНІЗАЦІЙНІ АСПЕКТИ ВПРОВАДЖЕННЯ ЕЛЕКТРОННОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

2.1. Адміністративно-правове забезпечення впровадження електронної освіти в Україні

Зміни, що відбуваються в сучасному суспільстві, потребують пошуку інноваційних підходів до формування нової освітньої політики, переосмислення нового місця та ролі викладача у навчально-виховному процесі. Важливими стають і завдання з адаптування здобувачів освіти до методів і способів освітнього процесу в постійно змінюваних умовах його інформаційного наповнення. Здобувачам уже недостатньо мати глибокі знання зі шкільних предметів. Натомість необхідно вміти оперувати ними, застосовуючи їх у власній практичній діяльності [179].

Рівень розвитку освіти в державі є певним показником економічного розвитку. Високий рівень якісної освіти є запорукою розвитку особи, зміцнення нації, держави, її економічної та політичної систем. Важливим чинником, на якому базується адміністративно-правове забезпечення освіти в Україні, що здійснюється державою, є упорядкування суспільних відносин уповноваженими на те державою органами, їх юридичне закріплення за допомогою правових норм, охорона, реалізація і розвиток. Ураховуючи таку важливість сучасної системи освіти, законодавцю необхідно приділяти цьому питання досить багато уваги. У зв'язку з цим дуже важливим є створення відповідних адміністративно-правових засад впровадження електронної освіти та належного врегулювання відповідних правовідносин.

Дослідження питання вдосконалення та погодження освіти з вимогами сучасності просто неможливе без вивчення питання адміністративно-правового регулювання відносин щодо впровадження електронної освіти в Україні. Від досконалості нормативної регламентації правових відносин

щодо впровадження електронної освіти, наявності розвинутої системи законодавства в багатьох випадках залежить також ефективність функціонування зазначеної сфери життєдіяльності суспільства.

Поступово правове регулювання стає домінуючим у суспільстві, інші соціальні регулятори все більше підпадають під юридичний контроль. Хоча, безумовно, зв'язок між різними регулятивними системами є двостороннім – так, правова матерія збагачується найбільш суттєвими надбаннями релігії та моралі. Водночас право в сучасних цивілізаційних умовах є найбільш ефективним регулятором суспільних відносин [209, с. 372].

Під регулюванням щодо суспільних явищ і процесів здебільшого розуміють визначення поведінки людей та їх колективів, надання цій поведінці певного спрямування і розвитку, введення її у певні межі [49, с. 109]. Дійсно регулювання правових відносин в сфері освіти невід'ємне від встановлення певних норм (правил) поведінки. Формально правило поведінки зобов'язує діяти за певних обставин належним чином. Однак, на практиці жодне правило не може повністю передбачити всіх можливих обставин, за яких воно має застосовуватися [139].

У загальній теорії права під правовим регулюванням розуміється вплив права на суспільні відносини за допомогою певних юридичних засобів, насамперед норм права [65, с. 217]; результативний, нормативно-організаційний вплив, який здійснюється на суспільні відносини за допомогою системи правових засобів (юридичних норм, правовідносин, індивідуальних приписів) з метою їх впорядкування, охорони, розвитку відповідно до суспільних потреб [7, с. 145]; цілеспрямована, нормативно-організаційна діяльність щодо втілення регулюючих можливостей правових норм та інших спеціально-юридичних засобів у суспільні відносини з метою їх впорядкування та прогресивного розвитку [209, с. 373].

Тож правове регулювання, по-перше, за своєю природою є специфічним різновидом соціального регулювання, націленим на досягнення певних результатів у житті суспільства; по-друге, здійснюється за допомогою

цілісної системи засобів, що реально виражають саму матерію права як нормативного інституційного утворення – регулятора [68, с. 348].

Таким чином, можна зробити висновок, що під правовим регулюванням контрольної діяльності обласної державної адміністрації у сфері фінансів та бюджету слід розуміти комплекс юридичних засобів, за допомогою яких держава визначає права і обов'язки обласної державної адміністрації в зазначеній сфері, а також порядок їх реалізації.

Так, В. В. Галуцько та О. М. Єщук, досліджуючи поняття і зміст адміністративно-правового регулювання, визначають останнє як цілеспрямований вплив норм адміністративного права на суспільні відносини з метою забезпечення за допомогою адміністративно-правових засобів прав, свобод і публічних законних інтересів фізичних та юридичних осіб, нормального функціонування громадянського суспільства та держави [33].

Входячи з доцільності використання принципів позитивного права під час визначення поняття «адміністративно-правове регулювання», І. М. Шопіна розглядає його як адміністративно-правовий вплив на суспільні відносини, який здійснюється за допомогою комплексу адміністративно-правових засобів та інших правових явищ, які у сукупності складають механізм адміністративно-правового регулювання [234, с.55].

Структура адміністративно-правового регулювання передусім характеризується засобами та типами правового регулювання. Засоби адміністративно-правового регулювання – це специфічні прийоми регулювання суспільних відносин, які визначаються характером припису, зафіксованого в адміністративно-правовій нормі, та способами впливу на поведінку осіб [74, с. 137].

Виділяють три основні засоби адміністративно-правового регулювання: надання учаснику суб'єктивних прав уповноваження чи дозволу, наприклад, право Міністерства освіти і науки України приймати накази щодо врегулювання та затвердження механізмів впровадження електронної освіти; зобов'язання (розпорядження), наприклад, у випадку якщо Міністерство

освіти і науки України прийме розпорядження щодо приведення приміщень в яких відбувається навчання до вимог сучасності та оснащення відповідною технікою; заборона – обмеження здобувача освіти та отримання знань у зручний для себе спосіб.

Найголовнішою складовою потрібно визнати комплекс нормативно-правових актів, які регулюють діяльність закладів освіти, об'єм повноважень керівників закладів освіти щодо можливого впровадження та використання електронної освіти, а також не мало важливим є визначення на вищому рівні загальних критеріїв застосування електронної освіти.

Погоджуємось із думкою А. М. Новицького, який зазначав: «врегулювання правового забезпечення суспільних відносин у всесвітній мережі Інтернет можливе через створення наддержавного конгломерату інститутів управління, типові закони якого будуть регулювати суспільні відносини в Інтернет та імплементуватися до національних законодавств. Дані закони стануть основою міжнародного віртуального права [133, с. 53].

Підтримуємо позицію Т. А. Плугатар, яка вважає, що найбільш слушною є позиція Ю. О. Тихомирова, який у своєму фундаментальному курсі адміністративного права і процесу обґрунтовано, з урахуванням сучасних суспільних відносин, не тільки досліджує систему адміністративно-правового регулювання (механізм регулювання, адміністративно-правові режими, підзаконний характер адміністративно-правового регулювання), але й на підставі аналізу процесів, пов'язаних із динамікою державного управління, показує його співвідношення з механізмом адміністративно-правового управління [210, с.376–478, 142, с. 743].

У результаті здійсненого дослідження приходимо до висновку, що норми права як складова механізму адміністративно-правового регулювання впровадження електронної освіти, несуть у собі фундаментальний характер. З юридичної точки зору врегулювання впровадження електронної освіти має бути на рівні актів законодавчої влади, як таким, що несуть у собі вищу юридичну силу, а вже потім, на їх основі, актам органів виконавчої влади.

Адміністративно-правове регулювання впровадження електронної освіти пропонується розуміти як цілеспрямований вплив норм адміністративного права на суспільні відносини, які складаються у сфері здобуття електронної освіти з метою забезпечення за допомогою адміністративно-правових засобів забезпечення прав, свобод і законних інтересів фізичних та юридичних осіб, нормального функціонування громадянського інформаційного суспільства та держави.

Для забезпечення ефективного правового регулювання впровадження електронної освіти в Україні має бути створений цілісний, комплексний механізм юридичних засобів. Адже «без повноцінного механізму реалізації закон перетворюється на декларацію, гасло, блага побажання» [209, с. 375].

Механізм правового регулювання – це система всіх державно-правових (юридичних) засобів, за допомогою яких забезпечується упорядкованість суспільних відносин. Іншими словами, це ніби своєрідна технологічна схема правового регулювання, яка синтезує теоретичні уявлення про право як динамічне соціальне явище, демонструє структурні та функціональні зв'язки між базовими елементами правової системи. Категорія «механізм правового регулювання» дозволяє інтегрувати, узагальнити все, що відомо про регулятивні властивості права [209, с. 375-376].

Основними елементами механізму правового регулювання впровадження електронної освіти є:

1. Норми права – основа механізму правового регулювання. Вони є вихідною базою правового регулювання, оскільки визначають, моделюють загальну програму поведінки суб'єктів у сфері освіти. Норми права знаходять свій зовнішній прояв у нормативно-правових актах, які впливають на поведінку людей шляхом встановлення правового режиму регламентації впровадження електронної освіти.

2. Юридичні факти – породжують, змінюють або припиняють суб'єктивні права та юридичні обов'язки персоніфікованих суб'єктів. Юридичний факт є ніби «пусковим механізмом» правовідносин, що дозволяє

конкретизувати абстрактні положення норм права шляхом їх прив'язки до конкретної життєвої ситуації [209, с. 376].

3. Правовідносини забезпечують переведення юридичних моделей у взаємно правомірну соціально корисну поведінку суб'єктів права. Конкретний результат залежить від правового статусу та характеру зв'язків між суб'єктами, від виду правовідносин (регулятивні чи охоронні, активні чи пасивні тощо) [209, с. 376].

4. Акти безпосередньої реалізації норм права дозволяють використати надані нормами права можливості, виконати покладені обов'язки або дотриматися правових заборон без участі інших суб'єктів, тобто поза правовідносинами [209, с. 376].

Факультативними елементами механізму правового регулювання впровадження електронної освіти можна назвати:

1. Інтерпретаційно-правові акти (акти юридичного тлумачення) дозволяють офіційно встановити дійсний зміст норми права в разі її недостатньої ясності та чіткості. Вони забезпечують однакове розуміння і застосування чинних норм права в межах відповідної території.

2. Акти застосування норм права дозволяють реалізувати права та обов'язки, а також юридичну відповідальність суб'єктів шляхом втручання компетентних державних органів в ситуаціях, коли самостійна реалізація норм права неможлива [209, с. 376-377].

Слід зауважити, що автори цієї роботи зовсім не згадують про правові норми, які повинні регулювати відносини в таких сферах, як післядипломна освіта, самоосвіта. Звичайно, ці блоки правового забезпечення не такі великі за обсягом, як чотири попередні, але перераховані підсистеми освіти, звичайно ж, потребують правового регулювання [209, с. 376-377].

Законодавство про освіту складається з широкого діапазону правових норм і документів, кожний із яких має власні визначені цілі та зміст, мета яких полягає у врегулюванні відносин, що можуть виникати, змінюватись чи припинятись в межах відповідної ланки освіти:

- правові норми, спрямовані на організаційне забезпечення освіти;
- правові норми, які визначають зміст навчально-виховного процесу;
- правові норми, які встановлюють права і обов'язки учасників навчальних і трудових відносин (адміністрації освітньої установи, педагогів та осіб, які навчаються в цій установі, тощо);
- правові норми, які регулюють організаційні відносини в закладі освіти;
- правові норми, що регулюють відносини матеріального забезпечення осіб, які навчаються в закладі освіти.

Основними нормативно-правовими актам, на основі яких здійснюється адміністративно-правове регулювання здобуття освіти в Україні є Конституція України, яка гарантує кожному право на освіту. Є очевидним, що підґрунтям для правового регулювання впровадження електронної освіти є Основний Закон України – Конституція [98]. Зокрема, його формують норми, які встановлюють право громадян України на освіту.

Конституція України створює базу для створення та прийняття спеціальних законів та підзаконних нормативно-правових актів. Основний закон є базою для прийняття всіх юридичних документів, які регулюють відносини між урядом і керованими ним суб'єктами. Конституція визначає права, привілеї і фундаментальні інституції, соціальні норми і цінності, суспільну організацію, співвідношення між гілками влади, фундаментальними установами країни тощо.

Відповідно до ст. 23 Конституції України [98], кожен громадянин країни має право на вільний розвиток своєї особистості. Стаття 53 Основного Закону України гарантує кожному право на освіту. При цьому держава зобов'язує здобути повну загальну освіту, та забезпечує доступність і безоплатність дошкільної, повної загальної середньої, професійно-технічної, вищої освіти в державних і комунальних закладах освіти на конкурсній основі; розвиток дошкільної, повної загальної середньої, позашкільної, професійно-технічної, вищої і післядипломної освіти, різних форм навчання; надання державних стипендій та пільг учням і студентам.

Реалізація процесу повного входження України до світового співтовариства та європейських структур неможлива без своєчасного втілення міжнародно-правових стандартів у національне законодавство, а ринкова орієнтація реформ в економіці нашої держави зумовлює інтенсифікацію міжнародного співробітництва у всіх галузях, і в освітній зокрема. Сьогодні права особи стали одним з головних ціннісних орієнтирів у розвитку сучасного суспільства, що суттєво впливають на зміст і спрямованість функціонування держави та успішності як внутрішньої, так і зовнішньої політики.

Отже, міжнародні зв'язки в галузі прав людини і, зокрема, права на освіту, є невід'ємною складовою зовнішньополітичної діяльності України, – саме тому підвищення авторитету держави та її національної системи освіти неможливе без своєчасної імплементації міжнародно-правових норм щодо освіти в правову систему України та забезпечення цього процесу всіма державними засобами.

Згадаємо, що право кожного громадянина на освіту проголошене в Загальній декларації прав людини (ст. 26), а в Міжнародному пакті про економічні, соціальні й культурні права визначено механізм реалізації цього права (ст. 13). У Протоколі до Конвенції про захист прав і основних свобод людини 1950 р. зроблено застереження, що жодна людина не може бути позбавлена права на освіту, а держава має поважати право батьків відповідно до їх релігійних і філософських переконань забезпечувати освіту і навчання своїх дітей. Ці положення висвітлені у Конвенції про боротьбу з дискримінацією в галузі освіти (для України набула чинності у 1963 р.) [49, с. 68-71], Конвенції про права дитини 1989 р.

Передусім, ч. 1 ст. 13 Міжнародного пакту про економічні, соціальні й культурні права (як і Конституція України) підтверджує, що всі учасники Пакту визнають право кожної людини на освіту. Частина 2 тієї ж статті встановлює, що початкова освіта повинна бути безоплатна та обов'язкова, а держави-учасники повинні прагнути до введення безоплатної середньої

освіти усіх її форм, включаючи професійно-технічну. Згідно з цим положенням сформована ч. 2 ст. 53 Конституції України. В тій самій нормі Пакту також зафіксовано, що вища освіта повинна бути однаково доступною для всіх відповідно до здібностей кожного. Конституція України встановлює, що здібності кожної людини до вищої освіти вимірюються на конкурсній основі.

19 травня 2001 року 33 країнами було підписане Празьке комюніке, що визначило важливі елементи європейської вищої освіти: мотивування студентів до навчання, підвищення конкурентоспроможності європейських студентів серед інших країн світу.

18-19 вересня 2003 року в Берліні підписане відповідне комюніке. До процесу приєднується ще 7 країн, серед них і Росія. Загальна кількість країн-учасниць Болонського процесу досягла вже 40. Ухвалено рішення про єдиний докторський ступінь – «доктор філософії» – у певній сфері знань.

19-20 травня 2005 року у місті Берген (Норвегія) Болонську декларацію підписує Україна. Після підписання цього документа перед нашою державою постало важливе питання: як національну систему освіти включити до розв'язання світових проблем – освіти, екології, економічного зростання, демографії тощо; друге – як, прямуючи у світове співтовариство, залишитися самими собою, зберегти національні особливості та колорит.

Важливість розвитку, впровадження і використання інформаційних технологій підтверджується різними нормативними і установчими документами, прийнятими країнами-членами Європейського Союзу, Ради Європи і України зокрема, такими як: Стратегії «ЄС 2020», Лісабонська стратегія, Окінавська Хартія глобального інформаційного суспільства, Державна програма України «Інформаційні та комунікаційні технології в освіті і науці» на 2006- 2010 роки, Закон України «Про Національну програму інформатизації» та інші.

У листопаді 2009 року країни-члени Європейського Союзу визначили основні пріоритети у розвитку своїх країн установчим документом Стратегії

«ЄС 2020» [247], зміст якого безумовно впливатиме і на формування перспективних планів розвитку української системи освіти.

У вищезазначеному документі наголошується, що завдяки залученню технологій і підвищення рівня знань, країни Європи повинні повністю використовувати потенціал цифрової економіки, яка пропонує великі можливості, як у виробництві, так і в секторі послуг, що сприяє створенню нових висококваліфікованих робочих місць по всій Європі і відповідно відіграє важливу роль в регіональному розвитку кожної країни. Цифрова економіка, створення Єдиного он-лайн ринку визнані ключовими елементами для підтримки і оновлення економіки Європи, соціального розвитку кожної країни окремо. У документі зазначено, що розвиток цифрової економіки стимулює інновації і залучення творчого потенціалу, сприяє мобільності та ефективності, підвищує рівень активності населення на побутовому і суспільному рівнях, сприяє розвитку демократичного самовираження громадян, тому доступ до мережі Інтернет та вміння користуватися інформаційними технологіями, набуття ІКТ-навичок стає загальною потребою практично всього населення, а освіта впродовж життя стає ще більш важливою.

Закон України «Про освіту» [174] регулює суспільні відносини, що виникають у процесі реалізації конституційного права людини на освіту, прав та обов'язків фізичних і юридичних осіб, які беруть участь у реалізації цього права, а також визначає компетенцію державних органів та органів місцевого самоврядування у сфері освіти.

Відповідно до частини 1 статті 75 Закону України «Про освіту» [174] наукове і методичне забезпечення освіти здійснюють центральний орган виконавчої влади у сфері освіти і науки, Національна академія наук України, національні галузеві академії наук України, органи із забезпечення якості освіти, центральні органи виконавчої влади, яким підпорядковані заклади освіти, академічні, галузеві науково-дослідні інститути, заклади освіти, інші науково-методичні та методичні установи у взаємодії з відповідними

підприємствами, творчими спілками, асоціаціями, товариствами, громадськими об'єднаннями, у тому числі фаховими організаціями (професійними асоціаціями), об'єднаннями роботодавців, незалежними установами оцінювання та забезпечення якості освіти, які можуть:

- 1) розробляти пропозиції про засади освітньої політики, прогнози, інформаційно-аналітичні матеріали, рекомендації щодо гуманітарного розвитку держави та вдосконалення освітньої сфери;

- 2) брати участь у науково-методичному забезпеченні оцінювання і моніторингу якості освіти, зокрема за міжнародними програмами;

- 3) здійснювати соціологічні дослідження суспільного сприйняття освітньої політики;

- 4) організовувати видання підручників (посібників), у тому числі електронних;

- 5) реалізовувати інші функції, передбачені законодавством та їх установчими документами.

Частина 5 статті 75 Закону України «Про освіту» [174] передбачає, що центральний орган виконавчої влади у сфері освіти і науки забезпечує створення та функціонування спеціального інформаційного ресурсу в мережі Інтернет, на якому у вільному доступі в повному обсязі розміщуються безкоштовні електронні версії підручників або електронні підручники для здобуття повної загальної середньої освіти.

На жаль, у Законі України «Про вищу освіту» вказано лише, що навчання у закладах вищої освіти України може здійснюватися, серед іншого, і за дистанційною формою [149], яка за своєю правовою суттю є поняття вужчим ніж електронна освіта, і на жаль в законі нічого не вказано про можливості використання електронного навчання у процесі освіти, що є суттєвим недоліком чинного в Україні законодавства.

У Законі України «Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007 – 2015 роки» [176] констатується, що ступінь розбудови інформаційного суспільства в Україні порівняно світовими

тенденціями є недостатнім і не відповідає потенціалу та можливостям України. Серед головних стратегічних цілей розвитку інформаційного суспільства в нашій державі законодавець визначає необхідність забезпечення комп'ютерної й інформаційної грамотності населення шляхом створення системи освіти, орієнтованої на використання новітніх ІКТ у формуванні всебічно розвиненої особистості. Одним із провідних напрямів розвитку інформаційного суспільства є надання кожній людині можливості здобуття знань, умінь і навичок із використанням ІКТ під час навчання, виховання та професійної підготовки. На нашу думку, важливим елементом інформаційного суспільства є відкритий і вільний доступ до освіти для кожної людини незалежно від віку, статі та фізичних чи психологічних обмежень, в будь - який зручний час.

17 квітня 2002 р. Указом Президента України була затверджена Національна доктрина розвитку освіти, яка визначає систему концептуальних ідей та поглядів на стратегію і основні напрями розвитку освіти в першій чверті ХХІ століття. Метою державної політики щодо розвитку освіти, як зазначається в цьому документі, є створення умов для розвитку особистості і творчої самореалізації кожного громадянина України, вихованні покоління людей, здатних ефективно працювати і навчатися протягом життя, оберігати й примножувати цінності національної культури та громадянського суспільства, розвивати і зміцнювати суверенну, незалежну, демократичну, соціальну та правову державу як невід'ємну складову європейської та світової спільноти [11, с. 264-265].

Сфери суспільних відносин, що мають тенденцію постійної інформатизації потребує належного правового забезпечення, а що стосується впровадження електронної освіти в систему освіти України не є виключенням.

Окремо варто звернути увагу на Державну програму «Інформаційні та комунікаційні технології в освіті і науці на 2006 – 2010 роки» затвердженою Постановою Кабінету Міністрів України від 07.12.05 р. № 1153 [153], якою

було передбачено ряд важливих заходів щодо впровадження системи електронної освіти, а саме метою Програми є створення умов для розвитку освіти і науки, підвищення ефективності державного управління шляхом впровадження інформаційних та комунікаційних технологій, забезпечення реалізації прав на вільний пошук, одержання, передачу, виробництво і поширення інформації, здійснення підготовки необхідних спеціалістів і кваліфікованих користувачів, сприяння розвитку українського виробництва високотехнологічної продукції і насамперед – конкурентоспроможних комп'ютерних програм як найважливішої складової інформаційних та комунікаційних технологій сприяння переходу економіки на інноваційний шлях розвитку.

Міністерство освіти і науки України 12 лютого 2013 р. з метою проведення громадського обговорення оприлюднило проект Концептуальних засад розвитку електронної освіти в Україні. На жаль, далі, ніж оприлюднення проекту, Міністерство не пішло, хоча прийняття вдосконалених Концептуальних засад розвитку електронної освіти в Україні стало б підґрунтям для подальшого розвитку всієї системи електронної освіти. Напрацювання у сфері правового регулювання електронної освіти якісно вплине на розвиток інформаційного права, прискорить процеси законодавчої підтримки побудови в Україні інформаційного суспільства [111, с. 135].

У Положенні «Про електронні освітні ресурси», затвердженому Наказом Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України 01.10.2012 № 1060, зазначено, що електронний навчальний посібник – навчальне електронне видання, використання якого доповнює або частково замінює підручник, а електронний підручник – це електронне навчальне видання з систематизованим викладом дисципліни (її розділу, частини), що відповідає навчальній програмі [159]. Водночас у проекті цього документа пропонувалося визначити електронний підручник як основне самостійне електронне навчальне видання, що містить систематичний виклад навчальної

дисципліни, розділу, окремої дидактичної одиниці, відповідає державному освітньому стандарту, робочій програмі дисципліни, авторській програмі та дає можливість у діалоговому режимі, самостійно або спільно з викладачем, освоїти навчальний матеріал за допомогою комп'ютера. Підкреслюється також, що електронний підручник створюється із застосуванням гіпертекстової технології, мультимедійних компонентів та об'єднаний єдиним програмним середовищем.

Положення про Єдину державну електронну базу з питань освіти, що затверджено Наказом Міністерства освіти і науки України від 08 червня 2018 року за № 620 [160], розроблено з метою визначення порядку функціонування Єдиної державної електронної бази з питань освіти (далі – ЄДЕБО) в галузі освіти як автоматизованої системи збирання, оброблення, зберігання та захисту інформації щодо здобувачів освіти, суб'єктів освітньої діяльності, що формується (створюється) та використовується для забезпечення потреб фізичних та юридичних осіб.

ЄДЕБО є інтегрованою інформаційно-телекомунікаційною системою, технічні засоби якої перебувають в межах території України, яка складається з комплексу автоматизованих робочих місць, об'єднаних в єдину інформаційну систему захищеними каналами зв'язку з використанням технології віддаленого доступу, має підключення до мереж зв'язку загального користування з розмежуванням прав доступу, забезпечує захист від порушень цілісності інформації, забезпечує різні види доступності (блокування) відкритої інформації та інформації з обмеженим доступом, вимогу щодо захисту якої встановлено законами. Захист інформації в ЄДЕБО забезпечується шляхом створення комплексної системи захисту інформації з підтвердженою відповідністю.

Головним призначенням ЄДЕБО є забезпечення фізичних та юридичних осіб інформацією в галузі освіти [160].

ЄДЕБО функціонує з метою забезпечення:

1) електронного ліцензування освітньої діяльності (оформлення, подання документів до органу ліцензування та отримання відповідного рішення у електронному вигляді), органом ліцензування яких є розпорядник ЄДЕБО, відповідно до ліцензійних умов на провадження освітньої діяльності, затверджених у встановленому законодавством порядку;

2) акредитації освітніх програм, спеціальностей, напрямів підготовки у встановленому законодавством порядку;

3) супроводження прийому на навчання до закладів освіти у порядку, встановленому законодавством, у тому числі:

- можливості подання вступниками заяв про допуск до участі в конкурсному відборі до закладів освіти в електронній формі через Інтернет (електронний вступ);

- формування рейтингових списків вступників та списків вступників, рекомендованих до зарахування до закладів освіти;

- забезпечення адресного розміщення державного та регіонального замовлення;

4) інформування громадськості про перебіг вступних кампаній до закладів освіти через веб-сайт ЄДЕБО та відкриті інформаційні системи;

5) формування, реєстрації та обліку інформації для видачі суб'єктами освітньої діяльності документів у сферах професійної (професійно-технічної), фахової передвищої, вищої та післядипломної освіти (документів про освіту та наукові ступені і вчені звання, студентських (учнівських) квитків державного зразка, ліцензій на провадження освітньої діяльності, сертифікатів про акредитацію спеціальностей (освітніх програм, напрямів підготовки), свідоцтв про атестацію суб'єктів освітньої діяльності);

6) перевірки достовірності документів про освіту (наукові ступені і вчені звання), студентських (учнівських) квитків державного зразка;

7) інформування громадськості про видані, анульовані суб'єктам освітньої діяльності ліцензії на провадження освітньої діяльності, розширення, звуження їхньої освітньої діяльності, сертифікати про

акредитацію спеціальностей (освітніх програм, напрямів підготовки), а також свідоцтва про атестацію суб'єктів освітньої діяльності, інституційну акредитацію закладів вищої освіти, інституційний аудит закладів освіти, інформація про які міститься в ЄДЕБО;

8) формування статистичних звітів у сферах професійної (професійно-технічної), фахової передвищої, вищої та післядипломної освіти;

9) інших потреб у галузі освіти, визначених законодавством [160].

Рада міністрів Автономної Республіки Крим, обласні, Київська та Севастопольська міські державні адміністрації вносять до ЄДЕБО інформацію щодо ліцензування (рішення про видачу, анулювання ліцензій на провадження освітньої діяльності, звуження, розширення освітньої діяльності) суб'єктів освітньої діяльності та результатів перевірок дотримання суб'єктами освітньої діяльності – ліцензіатами – ліцензійних умов та виконують в ЄДЕБО інші дії у порядку та обсягах, передбачених відповідно до законодавства розпорядником ЄДЕБО [160].

Державна служба якості освіти України вносить до ЄДЕБО інформацію про результати заходів державного нагляду (контролю) за закладами освіти щодо дотримання ними законодавства [160].

Український центр оцінювання якості освіти здійснює внесення до ЄДЕБО та підтримання в повному, актуальному та достовірному стані інформації про сертифікати зовнішнього незалежного оцінювання, результати зовнішнього незалежного оцінювання та іншої інформації, пов'язаної з проведенням зовнішнього незалежного оцінювання, у порядку, визначеному відповідно до законодавства розпорядником ЄДЕБО [160].

Одним немало важливим нормативно правовим актом є положення про електронний підручник, що затверджено Наказом Міністерства освіти і науки України 02.05.2018 № 440 в якому визначено вимоги до змісту, структурних компонентів та функціонування електронного підручника.

Також, Міністерством освіти і науки України прийнято Положення про електронні освітні ресурси затверджені наказом Міністерства освіти і науки,

молоді та спорту України 01.10.2012 № 1060 [159]. Це Положення визначає поняття електронних освітніх ресурсів, їх види, порядок розроблення та впровадження [159].

Під електронними освітніми ресурсами розуміють навчальні, наукові, інформаційні, довідкові матеріали та засоби, розроблені в електронній формі та представлені на носіях будь-якого типу або розміщені у комп'ютерних мережах, які відтворюються за допомогою електронних цифрових технічних засобів і необхідні для ефективної організації освітнього процесу, в частині, що стосується його наповнення якісними навчально-методичними матеріалами.

Електронні освітні ресурси є складовою частиною освітнього процесу, має навчально-методичне призначення та використовується для забезпечення навчальної діяльності вихованців, учнів, студентів і вважається одним з головних елементів інформаційно-освітнього середовища [159].

Метою створення електронних освітніх ресурсів є модернізація освіти, змістове наповнення освітнього простору, забезпечення рівного доступу учасників освітнього процесу до якісних навчальних та методичних матеріалів незалежно від місця їх проживання та форми навчання, створених на основі інформаційних технологій [159].

Наступним елементом механізму правового регулювання впровадження електронної освіти в Україні є юридичні факти, тобто конкретні життєві обставини, з якими норми права пов'язують виникнення, зміну або припинення правовідносин щодо впровадження електронної освіти.

Як правило, динаміка правовідносин пов'язується не з окремо взятим юридичним фактом, а з їх сукупністю. Таку низку юридичних фактів наука про право називає юридичним або фактичним складом [209, с. 263]. Наприклад, для того, щоб заклади освіти могли впровадити електронну освіту, необхідно розробити та сформулювати відповідну нормативно-правову базу, у тому числі прийняти Концепцію впровадження електронної освіти (див. Додаток Д). Потім здійснити комплекс організаційно-методологічного,

інформаційно-технічного, кадрового, інтелектуального й фінансово-матеріального забезпечення освітнього процесу. У своїй сукупності ці обставини й будуть підставою для виникнення конкретних правовідносин щодо впровадження електронної освіти. Наприклад, для впровадження електронної освіти в професійно (професійно-технічні) та заклади вищої освіти, необхідно охопити такі складові частини, як: 1) формування нормативно-правової бази, 2) наявність кваліфікованих викладачів, 3) підготовка навчальних матеріалів в електронному вигляді, 4) існування закладів освіти, які організовують здобуття електронної освіти, 5) створення науково-методичного забезпечення, матеріально – технічної та фінансово – економічної бази, наявність та вільний доступ до мережі Інтернету, 6) популяризацію електронної освіти.

На жаль, в Україні відсутня нормативно-правова база, яка б регламентувала і забезпечувала діяльність закладів освіти у напрямку впровадження електронної освіти як різновид індивідуальної форми, поряд з інституційної або порядок використання електронного навчання при інституційній формі здобуття освіти. На нашу думку, законодавець має прийняти до уваги стрімкий розвиток сучасних інформаційних технологій та закріпити електронну освіту, як одну із форм здобуття освіти. Саме закріплення на законодавчому рівні використання такої освіти, як електронної вплинуло б на розвиток інформаційного права, пришвидшило процеси законодавчої підтримки побудови в Україні повноцінного інформаційного суспільства.

Варто також визначити порядок використання засобів електронної освіти про традиційному здобутті освіти, а саме ми маємо на увазі можливість та правила використання електронних приборів, таких як планшети, комп'ютери під час уроків, лекцій, семінарів. Беручи до уваги міжнародний досвід впровадження електронного навчання у процес здобуття освіти, необхідно прийняти закон про порядок впровадження та використання електронного навчання в закладах освіти. В законі необхідно

визначити, саме поняття електронного навчання, його складові, структуру, порядок впровадження та використання в процесі навчання. Беручи до уваги те, що дисертант розділяє поняття електронної освіти і навчання, адміністративно-правове регулювання впровадження електронного навчання має бути предметом окремого дисертаційного дослідження і в даній роботі розглядається фрагментарно.

За вольовою ознакою юридичні факти підрозділяються на події й дії. Події – це життєві обставини, що не залежать від волі й свідомості людей. Це, передусім, явища природи – зміна пір року, землетрус, повінь тощо. Дії – життєві факти, що є результатом усвідомленої поведінки людини. Вони поділяються на правомірні й неправомірні або правопорушення. Правомірні дії не порушують приписів юридичних норм, і поділяються на юридичні акти та вчинки.

Юридичні акти співвідносяться зі спеціальною метою – досягти певного, юридично значущого результату (діяльність органів державної влади спрямованої на реалізацію державної політики інформатизації та підвищення якості освіти тощо). Юридичні вчинки не мають на меті викликати якісь юридичні наслідки. Так, педагогічний працівник, пропонуючи пропозиції до методичного забезпечення електронної освіти, не замислюється над можливим економічним ефектом. Юридичні наслідки наступають незалежно від його волі. Він визнається автором і, відповідно, одержує право на винагороду. Правопорушення – це діяння, що суперечать приписам юридичних норм. До них належать злочини й проступки [209, с. 263-264].

У самотійну групу юридичних фактів входять юридичні стани – триваючі юридичні факти, що мають якість об'єктивної реальності. Їх не можна віднести ні до подій, ні до дій, але з ними пов'язана величезна кількість правових відносин. Особливість станів полягає в тому, що вони можуть залежати від волі людини, а можуть установлюватися й поза її волею [209, с. 264].

Наступним елементом механізму правового регулювання впровадження електронної освіти в Україні є правовідносини. В юридичній літературі можна зустріти поняття «правовідносини у сфері освіти» і «освітні правовідносини». Зазвичай освітні відносини характеризують процес навчання і виховання в галузі освіти, і носять узагальнюючий характер. У той час, як правовідносини у сфері освіти більш вузькі, і характеризують яскраво виражений адміністративний зміст та виникають не тільки між здобувачами освіти та закладами освіти, а також і між іншими суб'єктами (наприклад, органами управління освітою, закладом освіти тощо). Правовідносини, що виникають у сфері впровадження електронної освіти, є похідними від останніх. У зв'язку з цим вбачається можливим їх викладення виходячи із загальної характеристики адміністративних правовідносин у сфері освіти.

Як і будь-які суспільні відносини, що врегульовані нормами права, правовідносини, що виникають у сфері впровадження електронної освіти, мають такі обов'язкові елементи, як об'єкт, суб'єкт та зміст правовідносин. Об'єктом правовідносин, що виникають у сфері впровадження електронної освіти, на думку дисертанта, можна вважати способи та інструменти забезпечення впровадження електронної освіти в Україні на основі формування, розробки, використання й розвитку нормативно-правового, організаційно-методологічного, інформаційно-технічного, кадрового, інтелектуального й фінансово-матеріального забезпечення процесу створення інтегрованої інтерактивної інформаційної системи.

Враховуючи положення попереднього підрозділу, суб'єктами правовідносин, що виникають у сфері впровадження електронної освіти за обсягом правосуб'єктності варто класифікувати на три групи:

- органи державної влади та органи місцевого самоврядування, що формують і реалізують державну політику в сфері освіти (Верховна Рада України, Кабінет Міністрів України; Міністерство освіти і науки України як центральний орган виконавчої влади в сфері освіти; галузеві державні органи, у сферу управління яких входять заклади освіти; органи влади АРК,

органи місцевого самоврядування, у сферу управління яких входять заклади освіти);

- заклади освіти;
- учасники освітнього процесу (наукові, науково-педагогічні та педагогічні працівники; здобувачі освіти та інші особи, які навчаються у закладах освіти; фахівці-практики, які залучаються до освітнього процесу на освітньо-професійних програмах тощо).

Третім елементом структури правовідносин, що виникають у сфері впровадження електронної освіти є їх зміст – сукупність встановлених та гарантованих нормами адміністративного права юридичних властивостей суб'єктів зазначених правовідносин, які забезпечують їм можливість реалізувати свої повноваження у сфері впровадження електронної освіти.

Наступним елементом механізму правового регулювання правовідносин, що виникають у сфері впровадження електронної освіти, є акти безпосередньої реалізації норм права, зокрема використання засобів інтернет-мережі в організації освітнього процесу. Більш яскравим прикладом є заклади вищої освіти, оскільки саме вони мають велику конкуренцію у підготовці фахівців різних професій та зацікавлені в ефективному та мобільному, з використанням сучасних інформаційних технологій, процесі підготовки молодих і сучасних фахівців. На жаль, це питання не врегульовано належним чином на законодавчому рівні, фахівцями не приділено належної уваги цій проблемі. Тому заклади вищої освіти вимушені самотійно розробляти і впроваджувати використання електронних ресурсів у процес здобуття освіти [219, с. 64].

Враховуючи відсутність комплексного розуміння електронної освіти, вважаємо, за необхідне розглянути основні засоби електронної освіти, які на сьогодні впроваджуються у освітній процес закладів вищої освіти. Поняття «електронна освіта» включає такі засоби, як: електронні бібліотеки (навчальні матеріали обов'язково знаходяться в електронному вигляді), аудіо-, відеолекції та використання мультимедійних засобів під час

освітнього процесу [219, с. 64], он-лайн тести, електронні підручники, посібники, он-лайн курс, вебінар, віртуальні лабораторні класи.

У питанні дотримання авторських прав при використанні електронних версій навчальної літератури необхідно зазначити наступне, у процесі запровадження електронної освіти вкрай важливим є вирішення проблем академічного плагіату та захисту прав авторів.

У багатьох країнах світу в разі використання не власних результатів праці студентом в якості атестаційної роботи (списування, плагіат) тягне за собою досить жорсткі покарання – аж до виключення з навчального закладу без права відновлення на поточному курсі – тільки повне повторне проходження всіх курсів. Ще більшого значення контролю за академічним плагіатом є саме в сфері поточної атестації здобувачів електронної освіти. Адже противники запровадження електронної освіти саме на цьому і наголошують. При поточній атестації здобувача зводиться до мінімуму спілкування викладача із здобувачем. А тому є проблема перевірки рівня самостійного оволодіння матеріалом і унеможливлення використання в якості кваліфікаційної роботи наприклад розділу підручника, електронна версія якого міститься у відкритому доступі. Тому вбачається доцільним встановлення жорстких правил та покарань за використання плагіату здобувачами електронної освіти (заборона на повторну атестацію протягом певного тривалого періоду, внесення даних такої особи до реєстру осіб, які використовують плагіат – за зразком реєстру корупційних правопорушників тощо).

Інший аспект – розміщення електронної версії навчальних посібників у відкритому доступі. Вважаємо необхідним зазначити що потрібно чітко розділити права щодо авторства на текст і майнових прав в тому числі виключних. Якщо автор підручника самостійно створив та опублікував його, або підручник створено в недержавній/комунальній установі, автор або недержавна установа дійсно тільки на власний розсуд може визначати порядок використання цього підручника, в тому числі шляхом розміщення

його електронної версії. Однак, значна частина навчальної літератури створена особами які працюють в державних закладах, а створення цих творів входить в коло трудових обов'язків. А тому, такий твір в частині майнових прав є об'єктом прав держави в особі відповідних установ. Згідно ч. 4 ст. 75 Закону України «Про освіту»: «Наукове і методичне забезпечення освіти, створене за кошти державного та/або місцевих бюджетів, а також висновки за результатами незалежної наукової експертизи розміщуються у вільному доступі на офіційному веб-сайті розробника». Тому, законодавчо встановлено порядок використання творів, які мають характер наукового та методичного забезпечення освіти, якщо вони були створені за рахунок коштів державної установи в процесі виконання трудових обов'язків працівника і згоди працівника на їх розміщення в вільному доступі законодавство не передбачає.

Таким чином, адміністративно-правове забезпечення впровадження електронної освіти є надзвичайно складним і об'ємним комплексним інститутом права, пронизаним багатьма вертикальними і горизонтальними зв'язками, що поєднує неоднорідні суспільні відносини: систему адміністративно-правового регулювання (правотворчість, правозастосування, правоохоронну діяльність), має свою структуру (засоби і типи правового регулювання), механізм адміністративно-правового регулювання (джерела, принципи, тлумачення норм адміністративного права, адміністративно-правові відносини, статус суб'єктів адміністративного права, індивідуальні адміністративні акти, методи, режими, процедури, ефективність адміністративно-правового регулювання) та напрями адміністративно-правового регулювання діяльності закладів освіти.

2.2. Науково-методичне забезпечення електронної освіти в Україні

У сучасних тенденціях впровадження електронної освіти акцентується увага на розробці інструментарію, однак питання взаємодії суб'єктів такого освітнього процесу ще не отримало достатнього обґрунтування, відсутнє належне розуміння всіх можливих складових науково-методичного забезпечення використання електронної освіти, а це породжує низку певних проблем в освітній практиці.

Ряд сучасних науковців, керівників організацій, що розвиваються та молодих викладачів на сьогодні розуміють, що традиційні уявлення про форми і методи досягнення ефективного виконання роботи й успіхів у навчанні вже застарілі. Тому це потребує змін організаційної схеми взаємодії здобувача освіти та викладача, її переорієнтування із педагогічного впливу і контролю на відносини сприяння сумісній діяльності та кооперування. Адже сьогоднішній освітній простір змінюється швидкими темпами, такого не було за всю історію. Процеси, що трансформують його форму та зміст, основні функції, цілі та засоби їх досягнення, діють не тільки широко, а й досягають фундаментальних основ традиційної освіти. Освітні системи успішно імплементують сучасні інформаційні технології, створюючи нові форми навчальної діяльності, зокрема саме завдяки появі технологій електронного навчання виник феномен електронної освіти, розвиток якої є актуальним питанням і для українського освітнього простору.

У зв'язку з цим виникає необхідність формування нових підходів до науково-методичного забезпечення освіти, в тому числі електронної.

Слід зазначити, що галузеві закони України в сфері освіти містять неодноразові посилання на термін науково-методичного забезпечення освіти, однак не містять його визначення.

Так, Закон України «Про освіту» містить ст. 75 «Наукове і методичне забезпечення освіти», в якій є положення про те, які органи і яким чином мають здійснювати науково-методичне забезпечення освіти.

Закон України «Про вищу освіту» по тексту містить тільки вказівки та посилання на науково-методичне забезпечення вищої освіти без виділення спеціалізованої статті. Натомість, закони України «Про дошкільну освіту» та «Про загальну середню освіту» [150] містять цілий розділ присвячений науково-методичному забезпеченню.

Такий дисбаланс в правовій регламентації науково-методичного забезпечення освіти, на нашу думку, можна пояснити різним значенням для держави, місцем та порядком здобуття знань на різних рівнях структури освіти. Так, дошкільна та загальна середня освіта є базовими рівнями безперервної освіти в Україні, які забезпечуються державою. Результати освіти на цих рівнях є основою для розвитку особистості та подальшого професійного навчання. А тому, наукове та методичне забезпечення якості та певної одноманітності перший рівнів освіти мають неабияке значення для держави. Викладачі (вихователі, вчителі) на цих рівнях мають дещо меншу педагогічну свободу у виборі форм та методів навчання і повинні більш жорстко дотримуватися методик затверджених державними інституціями. Натомість, науково-педагогічні та наукові працівники закладів вищої освіти мають більшу академічну свободу, вправі в більш широких рамках обирати форми і методи навчання тощо. Крім того, вища освіта носить характер підготовки фахівців у різних галузях науки, а тому у вищій освіті необхідно враховувати закономірності вивчення тієї чи іншої науки. В системі вищої освіти, розробка наукових та методичних засад здобуття відповідного фаху є завданням більше галузевих наукових та методичних установ.

У наукових джерелах визначення науково-методичного забезпечення освіти або навчального процесу розкривається досить рідко або здебільшого розкривається через зміст (складові) такого забезпечення. Так, Олена Жорнова та Ольга Жорнова, науково-методичне забезпечення навчального процесу називають як сукупність документів, наукових, навчальних, методичних матеріалів, які: а) описують зміст, б) встановлюють структуру, в) визначають результат, г) регламентують перебіг навчального процесу [63,

с. 1]. О. В. Топчій науково-методичне забезпечення освітнього процесу пропонує розуміти як комплекс інформаційних матеріалів (текстових, графічних, медійних), які забезпечують потребу суб'єктів освітнього процесу у відомостях, що становлять цілепокладання й зміст освіти, і спрямованих на оптимальне досягнення кінцевих результатів навчання [215]. Подібні визначення в різних формулюваннях використовуються й іншими вченими, а тому, з огляду на напрямок дисертаційного дослідження, детального аналізу не потребують. У цілому всі вони зводяться до визначення науково-методичного забезпечення освіти як до певного «набору» науково-обґрунтованих документів, інструкцій, посібників та інформаційних ресурсів, які забезпечують освітній процес.

Однак, на нашу думку, за такого підходу, наукова складова забезпечення освіти зводиться до обґрунтування підходів та методик навчання. Враховуючи позицію дисертанта, про те що електронна освіта має бути застосована тільки в сфері підготовки фахівців в певній спеціальності (професії), науковість має набувати дещо ширшого розуміння.

При викладанні в системі класичної освіти, науково-педагогічні працівники на заняттях та при спілкуванні зі здобувачами освіти передають певного роду «дух» професії, фахівця не тільки навчають, але й виховують як представника певної професії, передають культуру професії.

Як справедливо наголошує В. Давидов, контекст проблеми освіти – це контекст історії культури, історії форм діяльності і спілкування людей, що включає в себе історично оригінальні форми передання культури від покоління до покоління.

У випадку запровадження електронної освіти, поряд з культурою професії, необхідно передавати інформаційну культуру та здатність знаходити потрібну, правдиву та фахову інформацію, прививати навички критичного мислення та осмислення отриманої інформації.

Сучасна людина існує в світі інформації. Інформація виступає як єдність об'єктивного знання і універсальних цінностей, що відповідають

інтересам буття людини [27, 59]. У контексті відношення людини до інформації, її оцінки, відбору для практичного використання, організації сумісної інформаційної діяльності виникає проблема інформаційної культури [27, с. 5]. Інформаційна культура – це нове поняття, яке «відображає глибинні тенденції, які вже довгий час осмислюють з різних боків» [27, с. 9]. Ці «глибинні тенденції» обумовлені історично досягнутим рівнем розвитку сучасного суспільства.

Новицька Н. Б. виділяє три підходи щодо самого поняття «інформаційна культура» [132]. З погляду інформаційного підходу інформаційна культура – це сукупність знань, умінь і навичок пошуку, відбору, аналізу інформації, тобто все те, що відноситься до інформаційної діяльності, спрямованої на задоволення інформаційних потреб. При такому підході визначення інформаційної культури, на її думку, базуються тільки на інформації, що значно звужує саме поняття «інформаційна культура», оскільки відображає лише таку її складову, як комп'ютерна чи інформаційна грамотність. В культурологічному аспекті інформаційна культура розглядається як невід'ємна складова загальної культури особистості; як галузь культури, пов'язана з функціонуванням інформації в суспільстві та формуванням інформаційних якостей особистості; включається у загальнолюдську культуру і є її інформаційною складовою; гармонізує внутрішній світ особистості під час освоєння соціально необхідної інформації. З точки зору інформаціологічного підходу до інформаційної культури остання визначається як методика, методологія та світогляд суспільства епохи інформатизації в зв'язку з тим, що знання про інформаційні закони, засоби взаємодії з інформацією стають основою, методологією епохи інформаційного суспільства [132, с. 33-35.].

В. С. Цимбалюк вважає, що «інформаційна культура – це якісна оцінка за певними критеріями (умовами) рівня функціонування структурних одиниць суспільства (окремих індивідів, підрозділів та конкретної соціальної системи в цілому, як сфери суспільних відносин) щодо скеровування

технологічного забезпечення отримання, передачі, зберігання і використання інформації щодо досягнення узгоджених і визначених нормативно у суспільстві цілей, завдань, інтересів, потреб» [225, с. 34].

Беляков К.І. у своїх ранніх роботах визначав інформаційну культуру, як стан інформаційного спадку, який виражений в інформаційно-технологічних навичках (інформаційна грамотність), інформаційній свідомості, мисленні, всіх різновидах інформаційної діяльності, рівні правового регулювання сфери інформаційних відносин [15, с. 143]. У той же час, як справедливо зазначає А. А. Колодюк, «інформаційна свідомість визнається первинним (основоположним елементом) побудови концепції інформаційного суспільства на усіх можливих рівнях» [95, с. 118] і «видається як особлива форма суспільної свідомості, що є передумовою інформаційної діяльності та підставою виникнення й динаміки інформаційного суспільства і виявляється у ідеях, знаннях, доктринах, цінностях, емоціях, ставленні тощо стосовно інформації та інших інформаційних явищ» [191, с. 111].

У монографії «Інформаційна культура. Правовий вимір» колектив авторів таких, як Беляков К. І., Онопрієнко С. Г., Шопіна І. М. [76, с. 31] розглядають поняття «інформаційна культура», як інтегральної цілісності, що включає світоглядні ціннісні, когнітивні, комунікативні та інструментальні компоненти життєдіяльності людини, соціальних груп та держави, які у сукупності спрямовані на формування інформаційного суспільства, виступають орієнтиром розвитку інформаційного законодавства і знаходять свій прояв в інформаційній діяльності та забезпеченні інформаційної безпеки.

У працях Е. П. Семенюка [193, с. 10], інформаційна культура визначається як інформаційний компонент людської культури в цілому, який об'єктивно характеризує ступінь розвитку інформаційної взаємодії і всіх інформаційних взаємовідносин в суспільстві як інтегральне позначення рівня досконалості суспільства (людини) саме в інформаційній сфері діяльності [192].

Л. С. Винарик і А. І. Щедрін вносять у формулювання Е. П. Семенюка «невелике уточнення», яке, на їх погляд, повинно його конкретизувати: «інформаційна культура – це рівень практичного досягнення розвинутості інформаційної взаємодії і всіх інформаційних відносин в суспільстві, міра досконалості в оперуванні будь-якою необхідною інформацією» [26, с. 37].

Зазначається також, що під інформаційною культурою розуміється сукупність її складових: нових інформаційних технологій, технологічної, правової, соціологічної і ергономічної, які інформують людину і впливають на протікання соціальних процесів у суспільстві, колективі і виховання свідомого ставлення людини до праці, прав і обов'язків [26, с. 37].

Таке поняття, як «інформаційна культура» з'являється із формуванням інформаційного суспільства, головною особливістю якого є переважання інформаційної діяльності в усіх сферах суспільного життя, в мистецтві, бізнесі, освіті, і здійснення інформаційної взаємодії на основі інформаційних технологій; інформаційна культура як складова культури як такої є фундаментальним виміром життя в постіндустріальному суспільстві. Вважаємо, що розвиток інформаційного суспільства потребує дослідження та формування інформаційної культури не тільки в здобувачів освіти.

Основними факторами розвитку інформаційної культури сучасного суспільства є: система освіти, яка визначає загальний рівень інтелектуального розвитку людей, їх матеріальних та духовних потреб; інформаційно-комунікаційна інфраструктура суспільства, яка визначає можливості людей своєчасно одержувати, передавати і використовувати необхідні їм відомості, а також оперативно здійснювати ті чи інші інформаційні комунікації; демократизація суспільства, яка визначає правові гарантії доступу людей до необхідних їм відомостей; розвиток економіки країни, від якого залежать матеріальні можливості одержання людьми необхідної освіти, а також придбання і використання сучасних засобів інформаційної техніки [94, с. 167].

Особливої уваги набуває проблема формування інформаційної культури педагогічного працівника. Оскільки він є ключовою фігурою проведення в життя ідеології сучасних інформаційних та комунікаційних технологій, інформатизації освітнього процесу, формування інформаційної культури учнів, підготовки підростаючого покоління до повноцінної плідної життєдіяльності в інформаційному суспільстві, підвищення якості, доступності та ефективності освіти [106, с. 11].

Крім вказаного вище, інформаційна культура має бути наріжним каменем при формуванні всіх необхідних науково-методичних матеріалів, які використовуються при підготовці фахівців в системі електронної освіти. Адже, якщо саму природу освіти можна уявити, як науково-обґрунтовану систему дидактично та методично оформленого навчального матеріалу для різних освітніх і кваліфікаційних рівнів то за такого підходу, зміст освіти визначається освітньо-професійною програмою підготовки, структурно-логічною схемою підготовки, навчальними програмами дисциплін, іншими нормативними актами органів державного управління освітою та закладу вищої освіти і відображається у відповідних підручниках, навчальних посібниках, методичних матеріалах, дидактичних засобах, а також у проведенні навчальних занять та інших видів навчальної діяльності.

Як передбачає лист Міністерства освіти і науки «Щодо рекомендацій з навчально-методичного забезпечення» [237] основним документом навчально-методичного забезпечення дисципліни, передбаченим освітнім законодавством, є робоча програма навчальної дисципліни, вимоги до змісту якої встановлені п. 38 Ліцензійних умов провадження освітньої діяльності (програма навчальної дисципліни, заплановані результати навчання, порядок оцінювання результатів навчання, рекомендована література (основна, допоміжна), інформаційні ресурси в Інтернеті). Програма навчальної дисципліни, передбачена п. 12 ч. 3 ст. 34 та ч. 7 ст. 35 Закону України «Про вищу освіту», є одним із складників робочої програми.

Науково-методичне забезпечення електронної освіти має складатися з: розроблення науковцями та іншими фахівцями державних стандартів електронної освіти для різних освітніх рівнів та напрямів підготовки, перепідготовки та (або) розширення профілю (підвищення кваліфікації); розроблення та затвердження електронних навчальних планів і програм; встановлення критерій, засобів і системи контролю якості електронної освіти; єдині вимоги до навчальних планів, програм електронного навчання, які відповідають державним стандартам освіти; інформаційне, технологічне та методичне забезпечення електронної освіти; методики розроблення, апробації та впровадження електронних курсів; науково-методичні основи функціонування банку атестованих електронних курсів.

Національною доктриною розвитку освіти [171] визначено пріоритетні заходи, що спрямовані на реалізацію державної політики у зазначеній сфері, здійснення яких, зокрема, забезпечить удосконалення навчально-виховного процесу, доступність та ефективність освіти, підготовку молодого покоління до життєдіяльності в інформаційному суспільстві, створить умови для приведення рівня і якості освітнього потенціалу у відповідність з вимогами кадрового забезпечення інноваційного розвитку України, а саме:

- забезпечення поступової інформатизації системи освіти, спрямованої на задоволення освітніх інформаційних і комунікаційних потреб учасників навчально-виховного процесу;

- формування та впровадження інформаційного освітнього середовища в системі загальної середньої, позашкільної, професійно-технічної, вищої та післядипломної освіти;

- розроблення індивідуальних модульних навчальних програм різних рівнів складності залежно від конкретних потреб, а також випуск електронних підручників та енциклопедій;

- створення інформаційної системи підтримки освітнього процесу, системи інформаційно-аналітичного забезпечення у сфері управління

зкладами освіти, інформаційно-технологічного забезпечення моніторингу освіти;

- забезпечення у повному обсязі закладів освіти комп'ютерними комплексами та мультимедійним обладнанням;

- розвиток мережі електронних бібліотек на всіх освітніх рівнях;

- створення системи дистанційного навчання, у тому числі для осіб з обмеженими можливостями та дітей, які перебувають на довготривалому лікуванні, та забезпечення на їх основі ефективного впровадження і використання інформаційно-комунікаційних технологій на всіх освітніх рівнях усіх форм навчання;

- забезпечення навчально-виховного процесу засобами інформаційно-комунікаційних технологій, а також доступу закладів освіти до світових інформаційних ресурсів;

- створення відкритої мережі освітніх ресурсів;

- створення національного науково-освітнього простору, який ґрунтуватиметься на об'єднанні різних національних багатоцільових інформаційно-комунікаційних систем;

- розроблення методологічного забезпечення у частині використання комп'ютерних мультимедійних технологій у процесі викладання предметів та дисциплін;

- удосконалення навчальних планів, відкриття нових спеціальностей з новітніх інформаційно-комунікаційних технологій, втілення принципу "освіта протягом усього життя";

- забезпечення вільного доступу до засобів інформаційно-комунікаційних технологій та інформаційних ресурсів, особливо у сільській місцевості та важкодоступних населених пунктах;

- забезпечення всіх закладів освіти широкосмуговим доступом до міжнародних науково-освітніх мереж та Інтернету.

Підсумовуючи все вищезазначене щодо науково-методичного забезпечення освіти, необхідно відзначити, що все вказане в повній мірі

стосується всієї системи освіти як цілісного соціального та державно-правового явища, в тому числі буде торкатися системи електронної освіти в процесі її створення. Водночас слід зазначити, які саме елементи науково-методичного забезпечення мають бути розроблені для електронної освіти. На думку дисертанта науково-методичне забезпечення електронної освіти має включати: державні стандарти електронної освіти; індивідуальний план навчання; індивідуальні навчально-дослідні завдання; он-лайн лекції; електронні варіанти тестів для поточного і підсумкового контролю; електронні підручники і посібники; електронні бібліотеки; електронні навчальні програми; інструктивно-методичні матеріали до віртуальних лабораторних занять.

Варто додати, що в процесі навчання здобувач повинен відчувати постійну потребу в придбанні знань, що можна інтерпретувати як принцип самостійності і активності мислення здобувача. Сучасне науково-методичне забезпечення освітнього процесу має бути орієнтоване на зниження фонду аудиторних годин і збільшення фонду часу самостійної роботи з широким використанням інформаційних технологій.

Ураховуючи специфіку електронної освіти, невід'ємною складовою її науково-методичного забезпечення є інформаційне забезпечення. Адже саме інформаційні ресурси будуть складати основу, а інколи єдине джерело знань для здобувача професії. В класичній системі освіти значним джерелом знань є інформація яку отримують здобувачі від викладачів у процесі спілкування.

Сьогодні найпоширенішими є три основних напрями використання інформаційних технологій у процесі навчання:

- супровід лекційного матеріалу під час уроку (презентації, відео – аудіо фрагменти моделювання та декомпозиція складних процесів тощо);
- автоматизований контроль знань (тести);
- електронні програмно-педагогічні засоби навчання для організації самостійної роботи учнів (дистанційні курси, електронні посібники, підручники тощо).

Інформаційне забезпечення електронної освіти має бути засноване на використанні електронних освітніх ресурсів, які повинні забезпечувати ефективну роботу здобувача за всіма видами занять відповідно до робочого навчального плану. Електронний освітній ресурс повинен постійно актуалізуватися і оновлюватися не рідше ніж раз на три роки або в міру необхідності.

Технічне забезпечення електронної освіти включає в себе: сервери для забезпечення зберігання і функціонування програмного та інформаційного забезпечення електронної освіти; комп'ютери та інше обладнання, необхідне для забезпечення експлуатації, розвитку, зберігання програмного та інформаційного забезпечення електронної освіти і доступу до електронних освітніх ресурсів викладачам і здобувачам освіти, а також для зв'язку викладачів зі здобувачами за допомогою мережі Інтернет; комунікаційне обладнання, що забезпечує доступ до програмного та інформаційного забезпечення електронної освіти через локальні мережі та Інтернет; комп'ютер з можливістю відтворення звуку і відео; стабільний канал підключення до Інтернет; програмне забезпечення для доступу до віддалених серверів з навчальною інформацією та робочими матеріалами.

Окрему увагу слід приділити програмним засобом навчального призначення, які повинні виконувати низку функцій: індивідуалізація процесу навчання, діагностика помилок із двостороннім зв'язком, самоконтроль і корекція навчальної діяльності, ефективність і візуалізація навчання, імітаційне моделювання процесів і явищ, формування вміння прийняття оптимального рішення, посилення мотивації навчання тощо. Сьогодні перелік програмним засобом навчального призначення містить електронні посібники, лекції, тести, довідники, бази навчального призначення, збірники завдань і генератори прикладів, предметно-зорієнтовані середовища, навчально-методичні комплекси, програмно-методичні комплекси тощо. Слід також відмітити позитивні можливості сучасних Internet - технологій, що дозволяють використовувати

експериментальні ресурси, віртуальні онлайн-лабораторії, де експерименти проводять на віртуальному або віддаленому у просторі обладнанні. У багатьох випадках окремо розглядають інформаційні, комп'ютерні, комунікаційні, аудіовізуальні та інші технології. Доцільніше розглядати їх у сукупності для розв'язку складного завдання - створення нового освітнього середовища, де інформаційні, комунікаційні та аудіовізуальні технології органічно включаються у освітній процес для реалізації нових освітніх моделей [37, с. 92, 90].

Навчальні та методичні матеріали можуть надаватися здобувачам у вигляді: електронних навчальних курсів, віртуальних лабораторних практикумів, комп'ютерних систем контролю знань з наборами тестів, інших електронних матеріалів; електронних ресурсів з доступом через мережу Інтернет.

На нашу думку, електронна освіта повинна мати наступне технологічне забезпечення:

- електронна книга та посібник. Ці засоби є центральними у системі електронного навчання, вони мають безліч переваг, які ми в подальшому досліджуємо;

- електронна бібліотека надасть можливість отримати доступ до будь-якої літератури в електронному вигляді, без обмеження в доступі.

- електронні тексти та публікації. Це новий механізм використання інформаційних технологій для здобуття нових знань.

- електронний навчальний курс передбачає можливість самостійного оволодіння здобувачем освіти викладеного навчального матеріалу у програмі під керівництвом викладача з чітким графіком виконання здобувачем навчального плану з якісною системою контролю та оцінювання виконання всіх видів навчальної діяльності здобувача з можливістю декларування усіх результатів у робочій програмі.

- он-лайн лекції передбачають, що навчальний матеріал записаний викладачем у вигляді відео – лекції, що дозволяє здобувачу освіти

передивитись необмежену кількість разів навчальний матеріал для кращого засвоєння, також наявна можливість зупинити лекцію у будь – який час для зручного конспектування, а також збереже час викладача, оскільки відсутня необхідність повторювати один і той же матеріал для різних груп здобувачів.

- мультимедіа. Велику роль у збільшенні можливостей мультимедіа відіграють авторські системи. Тенденцією їх розвитку наразі є рух у бік презентації матеріалів у Інтернет. Один із напрямків розвитку мультимедіа є розважальна індустрія. Не виключено, що у найближчому майбутньому з'являться освітні програми з розважальною презентацією, тобто відбувається поєднання навчання в ігровій формі.

- віртуальна реальність та моделювання. Віртуальна реальність є похідною від моделювання. Один із напрямків використання віртуальної реальності на сьогодні є підготовка пілотів, військових, операторів електростанцій. Особливістю моделювання – це відтворення реальної ситуації для особи, що навчається. Відтворення моделювання на комп'ютері дозволяє відтворювати різні ситуації. Проте, підготовка до моделювання може бути тривалою. У віртуальній реальності використовується тривимірна гра. Вважаємо, що розвиток впровадження віртуальної реальності в навчанні є перспективним, оскільки при такому підході навчання є особливо цікавим для здобувача.

- електронна пошта. Найпотужніша асинхронна технологія, де можна надсилати листа як окремим адресатам, так і групі людей. Перелік розсилок можна використовувати для виконання спільної роботи при розв'язанні різних проблем та роботі у команді.

Технологічне забезпечення електронної освіти має базуватися на використанні сучасних інформаційних технологій. Наявність інформаційно-освітнього простору, зокрема, в кожному закладі освіти всіх рівнів системи освіти, може бути забезпечено шляхом впровадження інформаційних технологій в освіту на всіх її рівнях. Як результат, наявність інформаційно-

освітнього простору буде сприяти успішному проведенню фінансової, управлінської, освітньої діяльності закладу освіти [87, с. 120-121].

Враховуючи міжнародний досвід, сама стратегія підвищення якісного рівня навчання здобувачів освіти повинна спиратися на концепцію мультимедійного навчання, заснованого на використанні в освітньому процесі широкого спектру новітніх технічних засобів [87, с. 121].

Не зменшуючи значення людського фактора, комп'ютерні технології дають можливість кожному вчителю модифікувати підручник і спрямовувати його на свій розсуд, таким чином електронний підручник лише транспортує психолого-педагогічну та дидактичну систему вчителя до учня у зручний для нього час [119, с. 93].

Відомо, що підручники та навчальні посібники – основні джерела для навчальної діяльності учнів і студентів. На думку окремих вчених, з якою можна погодитися, більшість навчальних книжок і передусім підручників в Україні за змістом, структурою, художнім оформленням та поліграфічним виконанням не відповідає сучасним суспільним потребам [221, с. 13]. За статистикою, майже кожен третій підручник, що потрапляє на ринок навчальної літератури, - низького рівня, оскільки містить смислові, фактичні, граматичні та інші помилки [10, с. 321].

В статті 1 Закону України «Про освіту» законодавець розглядає електронний підручник (посібник), як електронне навчальне видання із систематизованим викладом навчального матеріалу, що відповідає освітній програмі, містить цифрові об'єкти різних форматів та забезпечує інтерактивну взаємодію. Таке визначення е-підручника міститься і в Положенні про електронний підручник затверджене наказом Міністерства освіти і науки України від 02.05.2018 за № 440 [158].

Цікавий з точки зору того, які характеристики електронних підручників є найважливішими для учнів, «Проект майбутнього» провів у США анкетування близько 300 тис. студентів. Відповіді розподілилися так: можливість персоналізації книг додаванням коментарів і маркуванням тексту

– 63%; самооцінювання – 62%; можливість самоосвіти – 46%; користування інформацією NASA і Google в реальному часі – 52%; користування, за потреби, он-лайн-репетитором – 53%; використання презентацій PowerPoint з електронних підручників – 55%; ігрові елементи в навчанні – 57%; застосування анімації і моделювання – 55%; наявність відео – 51%; можливість проводити відеоконференції – 30%; подкасти – 34%; створювати свої власні подкасти або відео – 48 % [146; 52, с. 48].

Узагальнюючи викладене, суттєвою перевагою електронних підручників над традиційними засобами навчання є їх інтерактивність. Позитивною стороною застосування електронного підручника є те, що відбувається адаптація навчального матеріалу до рівня знань кожного учня. Одночасно електронний підручник не витісняє традиційних форм навчання. Його застосування може бути ефективним на уроці або в позаурочній діяльності для вивчення нового матеріалу або повторення забутих тем. Електронна форма подання інформації не заперечує також використання друкованих джерел. В інструктивних матеріалах можуть бути посилання на роботу з книгами, конспектами, вправами, завданнями тощо. Навчання за допомогою електронного підручника може не обмежуватися роботою учня за комп'ютером. [119, с. 95].

Вивчення проблеми розробки та створення електронної навчальної літератури вказує, що нині, на жаль, немає українських стандартів для галузі електронних видань [52, с. 47; 88, с. 202].

Враховуючи всі позитивні та не досить позитивні аспекти підготовки та використання, слід відзначити що електронний підручник – це сучасний педагогічний засіб, заснований на передових технічних і методологічних засадах, здатний ефективно реалізувати особистісно орієнтований та компетентнісний підхід у навчанні. Універсальність, гіпертекстовність, системність і блочно-модульна структура електронного підручника дають можливість практично реалізувати у комфортній для учня формі як рівневу, так і профільну диференціацію.

Ще одним новітнім інструментом впровадження електронної освіти в систему освіти є використання електронного навчального курсу, який полягає у тому, що такий електронний навчальний засіб розроблений для самостійного оволодіння студентами структурно та логічно викладеного навчального матеріалу під керівництвом викладача з чітким графіком виконання студентом навчального плану з якісною системою контролю та оцінювання виконання всіх видів навчальної діяльності студента з можливістю декларування усіх результатів студента у робочій програмі. Електронний навчальний курс передбачає систему інтерактивної взаємодії викладача зі студентом.

Електронний навчальний курс розміщується на навчальному порталі, робота якого організована на основі системи дистанційного навчання Moodle. Саме з використанням цієї системи здобувач освіти, через мережу Інтернет може ознайомитись із навчальним матеріалом, який може бути представлений у вигляді тексту, відео, анімації, презентації, електронного посібника. Після вивчення матеріалу здобувач освіти може виконати завдання і відправити на перевірку викладачу або пройти електронне тестування. При цьому викладачу надається можливість самостійно створювати курси, проводити заняття дистанційно, вести облік успішності студентів надсилати повідомлення, вести електронний журнал обліку оцінок та відвідування.

Таким чином, електронний навчальний курс це комплекс електронних навчально-методичних матеріалів, створених для організації індивідуального та групового навчання з використанням інформаційних технологій.

Враховуючи те, що на сьогодні сучасні інформаційні технології призвели до того, що більшість сучасних інформаційних ресурсів створюються одразу в електронній формі, на жаль, багато науково-освітньої літератури залишається в паперовому вигляді, та знаходиться в бібліотеках, доступ до яких часто обмежений для здобувачів освіти.

Професор Баранов О. А. зазначає: «Багато з того, що накопичено суспільством за попередню історію, зберігається в інформаційних ресурсах бібліотек і архівів як національних, так і відомчих, науково-дослідних та навчальних закладів у паперовому форматі. Оскільки доступ до таких інформаційних ресурсів внаслідок їх паперової форми катастрофічно обмежено, вони отримали назву “сірої літератури”. З метою забезпечення загального доступу до сірої літератури необхідно переводити її в електронний формат та забезпечувати можливість її використання за допомогою Інтернет-технологій. Потрібне розроблення умов правового регулювання “оцифрування” сірої літератури, вирішення проблем авторського права, які при цьому виникнуть, створення правових засад для сприяння державно-приватному партнерству у цій сфері» [12, с. 19]. Таку точку зору професора Баранова О.А. ми поділяємо та вважаємо, що на сьогодні є необхідність створення електронних бібліотек, доступ до яких буде можливий з будь якої точки України. Однак слід враховувати іншу проблему. Із спілкування з багатьма науково-педагогічними працівниками у процесі підготовки дисертаційного дослідження було зроблено висновок, що однією з основних проблем, які не дозволяють формувати та наповнювати бібліотеки електронними версіями друкованих книг з наданням вільного доступу до них через мережу Інтернет є побоювання авторів щодо порушення їх авторських прав. Бачення шляхів вирішення вказаної проблеми буде зазначене в наступному підрозділі.

Розвиток системи глобальних інформаційних ресурсів за умови впровадження нових комп’ютерних технологій в бібліотечній сфері може певною мірою урівнювати можливості для ефективної діяльності в сучасних умовах і традиційних бібліотек з потужними фондами, комплектуваними протягом століть, і нових бібліотечних установ та інших інформаційних центрів зі скромними власними ресурсами, однак, на технологічному рівні сучасними, орієнтованими на задоволення суспільних запитів сьогодення [53, с. 115].

Враховуючи стрімкий розвиток інформаційних технологій, фахівцям для належного виконання своїх посадових обов'язків постійно потрібно вдосконалювати свої знання та навички. Для цього їм необхідно вивчати та звертатися до наукової літератури. Тому вважаємо, що сучасний стан інформаційного суспільства потребує створення електронних бібліотек перш за все у закладах вищої освіти. Також на сьогодні є очевидною необхідність ефективної кооперації всіх закладів, які займаються створенням та розповсюдженням інформації та знань – закладів освіти, бібліотек, архівів [220, с. 291]. Подібна практика вже має місце. Так, у м. Харків більше двох десятків ЗВО підписали угоду про взаємний доступ своїх користувачів за єдиним бібліотечним квитком до бібліотек інших ЗВО, які прийняли участь в підписанні угоди.

Електронна бібліотека (англ. Digital library) – розподілена інформаційна система, що дозволяє зберігати і використовувати різноманітні колекції електронних документів (текст, графіка, аудіо, відео і т.д.) завдяки глобальним мережам передачі даних в зручному, для кінцевого користувача, вигляді [56, 220, с. 291-292].

Важливо звернути увагу на те, що саме наявність електронної бібліотеки може забезпечити користувачів роботою з документами з обмеженим доступом (рідкісних і рукописних книг, фотоальбомів, дисертацій, архівів, яких немає у більшості бібліотек) та забезпечити доступу до інформації, що існує лише в електронній формі [220, с. 292]. Більш того, для отримання книги, яка знаходиться у бібліотеці іншого міста не буде потреби витрачати додаткового кошти на переїзд в інше місто, а можливо отримати необхідну книгу в електронному вигляді і без проблем ознайомитись із її змістом.

На сьогодні є стала зарубіжна практика використання електронних бібліотек не тільки під час навчання, але й під час роботи та наукової діяльності. Таким прикладом є Gallica – одна з найбільших електронних бібліотек світу (з 2007 року збільшується на 100 000 назв у рік). Багато

вільних творів, переважно французькою, можна скачати у форматі PDF [56]. Така бібліотека є досить зручною у використанні та необхідною під час вдосконалення власних знань, що вимагає професія. Але і в Україні є діючі електронні бібліотеки, такі, як eKMAIR, що є електронним архівом Національного університету «Києво-Могилянська академія», що накопичує, зберігає, розповсюджує та забезпечує довготривалий, постійний та надійний доступ до наукових досліджень професорсько-викладацького складу, співробітників та студентів Університету [220, с. 292].

Реалізація бібліотекою інформаційної функції, яка базується на застосуванні сучасних інформаційних технологій, надає бібліотечним установам статус рівноправного партнера інших соціальних структур у побудові інформаційного суспільства, у створенні інформаційного потенціалу країни, удосконалюючи при цьому традиційні види обслуговування. Тобто, бібліотекам необхідно встати на якісно новий рівень розвитку – зберігаючи традиційні функції хранителів наукової інформації і виступаючи в ролі творців власних інформаційних ресурсів [0; 220, с.292].

Таким чином, інформаційна потреба у постійному вдосконаленні своїх знань та навичок приводить суспільство до інформаційно-споживчої діяльності, тобто діяльності, спрямованої на пошук інформації та її споживання за допомогою електронних бібліотек. Саме тому використання електронних інформаційних ресурсів стає невід'ємною складовою процесу здобуття освіти, слугує універсальним засобом відновлення наукового потенціалу, підвищення професіоналізму та сприяє соціальній мобільності. Усвідомлення ролі та значення електронних бібліотек в подальшому дозволить виробити та запровадити нові напрямки розвитку української системи вищої освіти, адже майбутнє українського інформаційного суспільства формується стратегією й тактикою освітньої політики держави, у тому обсязі, у якій освіта формує людину, вона формує інформаційне суспільство [220, с. 293].

У нинішньому освітньому середовищі електронні освітні ресурси реалізують в освітньому процесі чимало важливих дидактичних завдань. До таких завдань можна зарахувати відображення нового матеріалу, закріплення знань, умінь і навичок, проміжний та підсумковий контроль. Сучасні дослідники в галузі використання інформаційно-комунікаційних засобів у освітньому процесі, такі, як В. Ю. Биков, М. І. Жалдак, Ю. Ф. Зіньковський - говорять про те, що дидактичний ефект від використання електронних освітніх ресурсів у освітньому процесі буде досягнутий лише в тому разі, коли вчитель, майстер виробничого навчання, викладач за допомогою електронних ресурсів зможе забезпечити принципово нові можливості реалізації освітньої діяльності [239, с. 58].

Характеризуючи науково-методологічне забезпечення електронної освіти, крім зазначеного вище, необхідно зупинитися на суто методологічних аспектах. У загальному, методологія виконує такі функції: визначає способи здобуття наукових знань, які відображають динамічні процеси та явища; направляє, передбачає особливий шлях, на якому досягається певна науково-дослідницька мета; забезпечує всебічність отримання інформації щодо процесу чи явища, що вивчається; допомагає введенню нової інформації до фонду теорії науки; забезпечує уточнення, збагачення, систематизацію термінів і понять у науці; створює систему наукової інформації, яка базується на об'єктивних фактах, і логіко-аналітичний інструмент наукового пізнання. Ці ознаки поняття «методологія», що визначають її функції в науці, дають змогу зробити такий висновок: методологія – це концептуальний виклад мети, змісту, методів дослідження, які забезпечують отримання максимально об'єктивної, точної, систематизованої інформації про процеси та явища [108, с. 13].

Як зазначено в Національній доктрині розвитку освіти [171] пріоритетними напрямками державної політики щодо розвитку освіти є постійне підвищення якості освіти, оновлення її змісту та форм організації

навчально-виховного процесу; розвиток системи безперервної освіти та навчання протягом життя.

Методологічними принципами електронної освіти є:

- принцип інтерактивності навчання, реалізується шляхом: організації інформаційно-комунікаційної взаємодії слухача з іншими слухачами, викладачем, створення нових методів навчання таких, як використання мультимедійних технологій, інтелектуальних навчальних систем;

- принцип гнучкості: здобувачі освіти в основному навчаються у зручний для себе час, у зручному місці та у зручному темпі.

- принцип модульності навчання, передбачає, що весь навчальний матеріал розбивається на декілька автономних модулів. Кожен модуль, у свою чергу, – на дрібніші. Таке структурування матеріалу дозволяє здобувачам краще засвоювати матеріал, концентруючи свою увагу кожного разу на конкретному навчальному елементі, окремій навчальній одиниці. Послідовність навчальних одиниць (модулів) у курсі не є жорстко закріпленою. Тому здобувач може самостійно керувати процесом вивчення матеріалу (будувати свою індивідуальну траєкторію навчання).

- принцип орієнтації на самонавчання реалізується через модель електронний навчальний посібник – здобувач освіти – педагог, при цьому важливу роль відіграє керування навчально-пізнавальною діяльністю слухача. З цією метою застосовуються навчальні елементи (модулі), що дозволяють активно проводити процес навчання, даючи практичні підходи до вирішення актуальних проблем і різноманітних ситуацій. Це дозволяє сформувати у здобувача навички самостійного отримання знань протягом всього життя.

- принцип самооцінки в навчанні. Здобувачу освіти важливо знати про рівень своїх знань. Таким показником можуть бути його відповіді на питання, завдання та тести для самоперевірки знань. Реалізація цього принципу сприяє розвитку самокерування навчальною діяльністю, схильності до самоаналізу й прогнозування результатів своєї діяльності.

- принцип зручності та доступності інтерфейсу користувача програмних та інформаційних ресурсів, передбачає можливість користуватися необхідними ресурсами без спеціальної підготовки.

В завершення дослідження науково-методичного забезпечення електронної освіти, необхідно розглянути інші елементи механізму забезпечення які не є частиною науково-методичного забезпечення, але нерозривно пов'язані з ним: організаційні аспекти та кадрове забезпечення.

З організаційного точки зору, на сьогодні важливо надавати студентам розширену інформацію про програми, яка відображає кваліфікаційні документи, які в свою чергу визнаються і цінуються потенційними роботодавцями. Крім того, заклади освіти повинні надавати здобувачам, які навчаються, та майбутнім студентам індивідуальне повідомлення про чи відповідає програма он-лайн освіти та диплом вимогам ліцензування або сертифікації в державі проживання здобувача. Розкриття такої інформації допоможе забезпечити наявність у здобувачів інформації про потенційні проблеми з якими прийдеться зустрітись. Аналогічним чином, розкриття інформації про те, чи відповідає програма застосовним вимогам ліцензування або сертифікації, надасть здобувачам цінну інформацію про те, чи дозволить участь у програмі їм продовжити обрану кар'єру після завершення навчання. Розкриття інформації щодо ліцензії вимагає підтвердження студентом перед зарахуванням, що підкреслює важливість забезпечення функції, щоб здобувачі отримували цю інформацію. Також здобувачі можуть мати конкретні плани для використання їх ступеня, можливо і в іншій державі, де програма буде відповідати відповідним вимогам.

Здобувачам, які навчаються дистанційно чи в зарубіжних філіалах українських установ, також було б корисно мати доступ до процесу розгляду скарг, завдяки чому вони б знали, як подати скарги в державу, в якій знаходиться адміністративний корпус установи або, для здобувачів електронної освіти, у державу проживання здобувача. Це допоможе забезпечити для студентів доступ до засобів захисту споживачів і зробить

більш зручним для них доступ до цих засобів підтримки. Важливо, щоб здобувач міг звернутись за допомогою електронних засобів та отримання відповідь у найкоротші терміни у зручний для себе спосіб.

Кадрове забезпечення електронної освіти має реалізовуватися шляхом перепідготовки та підвищення кваліфікації педагогічних, науково-педагогічних працівників з технологіями електронної освіти, та залучення фахівців з інформаційних технологій – інженерів, програмістів, системних адміністраторів; методистів та експертів електронної освіти. Заклади освіти, які бажають використовувати електронну освіту мають забезпечити підвищення кваліфікацій педагогічних працівників у обсязі необхідному для використання електронної освіти та можливості приймати участь у розробленні технічного забезпечення електронної освіти.

Ефективне впровадження в освіту нових інформаційних технологій можливе тільки за широкої участі в цій справі представників різних професійних груп і шарів населення. Такі процеси можуть відбуватися лише при потенціальному залученні подібних засобів діяльності в сучасну культуру суспільства. Певно, що саме розуміння цієї обставини кожною людиною, яка має практичне відношення до нової техніки і технології, виступає важливою передумовою прогресу впровадження та використання. На фоні загального розуміння у кожного з нас повинно бути сформульовано конкретне уявлення про свою діяльність в структурі сучасного суспільства і про обставини, які сприяють чи заважають інформатизації. Тільки за умови формування адекватної самосвідомості особистості в умовах сучасного науково-технічного прогресу буде можлива її активна участь в інформатизації суспільства. Таким чином, особливе завдання покладається на педагогічні заклади вищої освіти, які зобов'язані забезпечити підготовку кадрів інформатизації школи (з врахуванням проблем і перспектив інформатизації суспільства [187]), які володіють достатнім рівнем інформаційної культури.

2.3. Державний контроль у сфері електронної освіти в Україні

На сьогоднішній день заклади освіти України функціонують у зоні європейської освіти та науки, що ставить перед суспільством завдання старанного вивчення, впровадження досвіду передових європейських університетів та його використання в освіті України, але важливо при цьому збереження своїх національних освітніх традицій. Болонський процес, як інститут запроваджений з європейських закладів вищої освіти має для України не лише просвітнє та пізнавальне значення, це не просте «прилаштування» системи нашої вищої освіти до нових реалій, а засіб набуття нових якісних ознак [85, .с 61].

Нині розвиток освіти підпорядковується законам ринкової економіки, що вимагає постійного поповнення змісту освіти новітніми матеріалами, запровадження сучасних технологій навчання з високим рівнем інформатизації освітнього процесу, розвитку освіти у контексті тенденцій світових освітніх систем. Завдання полягає в тому, щоб зміст і вимоги законодавчих та нормативно-правових актів були засвоєні кожним працівником закладу освіти та взяті за нормативну основу при здійсненні управління й організації діяльності закладів освіти, їх структурних підрозділів.

Увага української держави до проблем освіти визначається трьома основними чинниками: загальнополітичними, демографічними й економічними – та відображає зростаюче значення освіти в сучасному світі як важливого чинника формування нової якості світової економіки [51, с. 159, 85, с. 62].

Сьогодні Україна може втратити переваги української системи освіти й тим самим створиться загроза національній безпеці, будуть втрачені темпи економічного розвитку та знизиться благополуччя громадян України. Державні органи України вимушені врахувати основні тенденції світової економіки [51, с. 159].

Частина 2 статті 5 Закону України «Про освіту» [174] містить положення, що державну політику у сфері освіти визначає Верховна Рада України, а реалізують Кабінет Міністрів України, центральний орган виконавчої влади у сфері освіти і науки, інші центральні органи виконавчої влади та органи місцевого самоврядування.

Частина 1 статті 6 Закону України «Про освіту» [174] чітко визначає засадами державної політики у сфері освіти та принципами освітньої діяльності, зокрема на нашу думку треба звернути увагу на наступне: забезпечення якості освіти та якості освітньої діяльності; забезпечення рівного доступу до освіти без дискримінації за будь-якими ознаками, у тому числі за ознакою інвалідності; інтеграція з ринком праці; інтеграція у міжнародний освітній та науковий простір. Тобто, держава ставить в пріоритет підготовку фахівців, які будуть відповідати сучасним міжнародним вимогам ринку праці.

В частині 2 статті 3 Закону України «Про вищу освіту» [149] закріплені принципи державної політики в галузі вищої освіти. До них належать:

- 1) сприяння сталому розвитку суспільства шляхом підготовки конкурентоспроможного людського капіталу та створення умов для освіти протягом життя;
- 2) доступності вищої освіти;
- 3) незалежності здобуття вищої освіти від політичних партій, громадських і релігійних організацій (крім закладів вищої духовної освіти);
- 4) міжнародної інтеграції та інтеграції системи вищої освіти України у Європейській простір вищої освіти, за умови збереження і розвитку досягнень та прогресивних традицій національної вищої школи;
- 5) наступності процесу здобуття вищої освіти;
- 6) державної підтримки підготовки фахівців з вищою освітою для пріоритетних галузей економічної діяльності, напрямів фундаментальних і прикладних наукових досліджень, науково-педагогічної, мистецької та педагогічної діяльності;

7) державної підтримки освітньої, наукової, науково-технічної, мистецької та інноваційної діяльності університетів, академій, інститутів, коледжів, зокрема шляхом надання пільг із сплати податків, зборів та інших обов'язкових платежів закладам вищої освіти, що провадять таку діяльність;

8) сприяння здійсненню державно-приватного партнерства у сфері вищої освіти;

9) відкритості формування структури і обсягу освітньої та професійної підготовки фахівців з вищою освітою [149].

Закріплення на законодавчому рівні цих принципів стало кроком уперед у сфері освіти. Втім, вони стосуються лише вищої освіти і не охоплюють всю систему освіти, та вирішення питань, які потребують негайного розгляду та прийняття рішення. Тому аналіз проблем законодавчого закріплення змісту державної політики у сфері освіти є актуальним для нашого дослідження [85, с. 62].

Чим ширше відбуваються процеси інформатизації, тим важливіше стає роль державної політики, підвищується значення загальнодержавного управління й контролю в цій сфері.

В свій час український науковець Б.І. Коротяєв сказав, що перш ніж розпочати наукову дискусію, слід чітко визначити сутність основних понять.

На думку В.Б. Авер'янова контроль – невід'ємний елемент управлінської діяльності, фактор підвищення її ефективності і подальшого вдосконалення. Державний контроль є важливим елементом системи державного управління, який дає змогу суттєво впливати на хід управлінської діяльності [25, с. 427].

Якщо розглядати сферу вищої освіти як об'єкт державного контролю, то, як випливає з положень ст. 77 Закону України «Про вищу освіту» [149], освітнє законодавство в питаннях правових засад державного контролю спирається на термінологічну базу, закріплену в Законі України «Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності» [175], відповідно до якого «державний нагляд (контроль) - діяльність

уповноважених законом центральних органів виконавчої влади, їх територіальних органів, державних колегіальних органів, органів виконавчої влади Автономної Республіки Крим, місцевих державних адміністрацій, органів місцевого самоврядування в межах повноважень, передбачених законом, щодо виявлення та запобігання порушенням вимог законодавства суб'єктами господарювання та забезпечення інтересів суспільства, зокрема належної якості продукції, робіт та послуг, допустимого рівня небезпеки для населення, навколишнього природного середовища [175; 116, с. 34].

До речі, ототожнення державного контролю та державного нагляду, таких двох неоднакових за змістом термінів допускається в доволі значному переліку нормативно-правових актів у сфері освіти (наприклад, у Законі України «Про вищу освіту» [149], Законі України «Про освіту» [174], тощо). Вказаний підхід законодавця є помилковим, оскільки співвідносити поняття «контроль» і «нагляд», які хоча і є близькими за значенням, однак не є тотожними, не видається правильним [116, с. 34].

Отже, в чинному законодавстві України, в тому числі й тому, що регулює відносини в галузі вищої освіти, існує розмаїття дефініцій державного контролю, що зумовлено специфікою тієї чи іншої сфери. При цьому таке розмаїття аж ніяк не говорить про якість, змістову наближеність і логічність нормативного матеріалу, оскільки наявні визначення в більшості згаданих законах і підзаконних нормативно-правових актів фактично нівелюють правову сутність державного контролю і створюють термінологічну неузгодженість, що істотно зменшує ефективність правового регулювання відповідних суспільних відносин [116, с. 34-35].

Розглянемо найбільш різноманітні підходи до визначення засад державного контролю, що на сьогодні є характерним для сучасної адміністративно-правової науки, оскільки вбачається, що їх з'ясування дасть змогу сформулювати й окреслити ознаки державного контролю у сфері освіти як правової категорії.

С. Г. Стеценко контроль пропонує розглядати як «організаційно - правовий спосіб забезпечення законності й дисципліни, що характеризується спостереженням і перевіркою правомірності діяльності об'єкта контролю та фактичної відповідності цих чи інших дій вимогам чинного законодавства з можливістю втручання в оперативно-господарську й виробничу діяльність для усунення виявлених недоліків» [201, с. 195-196], як «функцію управління» [201, с. 198].

В. Б. Авер'янов вважає державний контроль важливим видом діяльності держави, що здійснюється уповноваженими державними органами, посадовими особами і спрямований на забезпечення законності й дисципліни. На його думку, сутність державного контролю полягає у спостереженні та перевірці розвитку суспільної системи й усіх її елементів відповідно до визначених напрямів, а також у запобіганні можливим помилкам і неправомірним діям і виправленні можливих помилок і неправомірних дій, що перешкоджають такому розвитку [3, с. 351].

Державний контроль у сфері освіти як правова категорія - це об'єктивно зумовлена діяльність спеціально уповноважених суб'єктів, що здійснюється на постійній основі, передбачає оперативне втручання уповноважених державних органів у діяльність підконтрольних об'єктів (закладів освіти незалежно від форми власності та підпорядкування), полягає у спостереженні за функціонуванням відповідного підконтрольного об'єкта, в отриманні об'єктивної та достовірної інформації про стан законності й дисципліни в ньому, застосуванні заходів щодо запобігання порушенням законодавства й усунення їх, виявленні причин та умов, що сприяли порушенням правових норм, наданні підконтрольним структурам організаційної та правової допомоги, у разі необхідності - застосуванні заходів щодо притягнення до відповідальності осіб, винних у порушенні норм чинного законодавства, в тому числі й освітнього, виявленні фактичного стану справ у сфері освіти, наданні об'єктивної інформації про стан суспільних відносин у цій сфері тощо [117, с. 180].

Узагальнюючи різні підходи до визначення сутності методів і форм здійснення державного контролю, необхідно підтримати позицію В.М. Гаращука, який зазначає, що велика кількість різноманітних підходів до визначення та класифікації форм і методів державного контролю складається тому, що йдеться практично про одне і те саме явище. Будь-який метод повинен зовні виявлятися в якійсь формі. Жоден метод об'єктивно не може існувати сам по собі, тобто без певної форми. Тому ці два визначення є, по суті, різними сторонами «однієї медалі». Форма, у свою чергу, може існувати лише тоді, коли наповнена відповідними методами. Тобто форма – це зовнішній прояв (результат) конкретних контрольних або наглядових процесуальних та організаційних дій, який зримо виявляється в певних актах за результатами діяльності перевіряючих (актах перевірки, ревізії, приписах або постановах прокурора та ін.), а метод – сукупність конкретних процесуальних дій, які передують формальному закріпленню результатів. [36, с. 164]. Тому такі терміни, як «ревізія», «перевірка», «огляд», «обшук» та інші, можуть розглядатися водночас і як форма, і як метод діяльності контролюючого органу, хоча, зрозуміло, абсолютної тотожності між ними немає. Безумовно, в діяльності контролюючих органів є відповідні дії, які можна віднести лише до методів. Передусім, це класичні методи державного управління, котрі, як і форми, безумовно, притаманні одному з різновидів державного управління – контролю. Такими є методи примусу та переконання, адміністративні та економічні [36, с. 165].

Форма державного контролю як правова категорія найбільш наближена до норм матеріального права, тобто визначає, що треба робити контролюючому органу, які саме дії. Така форма повинна бути передбачена чинним законодавством для даного суб'єкта. Метод контролю – категорія більше наближена до норм процесуального права і вказує, як треба здійснювати контроль. Метод на відміну від форми не обов'язково повинен бути передбачений саме законом. Досить часто метод діяльності може встановлюватися у відповідним чином затверджених методиках, які мають

характер технічних норм, хоча і підкріплюються у своїй юридичній силі нормами права [189, с. 48-49]. Методи державного контролю не повинні суперечити вимогам Конституції та Законів України, порушувати права і свободи громадян.

Отже, метод державного контролю у сфері електронної освіти є внутрішнім, змістовим наповненням контрольних заходів, що являє собою сукупність прийомів і способів досягнення результатів контролю, які застосовуються у сфері електронної освіти компетентними органами та посадовими особами за встановленими законодавством процедурами.

Стаття 69 Закону України «Про освіту» [174] передбачає, що державний нагляд (контроль) у сфері освіти здійснюється з метою реалізації єдиної державної політики в цій сфері та спрямований на забезпечення інтересів суспільства щодо належної якості освіти та освітньої діяльності. Державний нагляд (контроль) у сфері освіти здійснюється центральним органом виконавчої влади із забезпечення якості освіти та його територіальними органами. Центральний орган виконавчої влади із забезпечення якості освіти та його територіальні органи діють на підставі, в межах повноважень та у спосіб, визначені цим Законом та іншими законами.

Центральний орган виконавчої влади із забезпечення якості освіти та його територіальні органи проводять інституційний аудит закладів освіти відповідно до цього Закону і позапланові перевірки у порядку, передбаченому Законом України «Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності».

Інституційний аудит – це комплексна зовнішня перевірка та оцінювання освітніх і управлінських процесів закладу освіти (крім закладів вищої освіти), які забезпечують його ефективну роботу та сталий розвиток (частина 1 ст. 45 Закону України «Про освіту» [174]).

Зростання значення процедур ліцензування діяльності та акредитації закладу освіти зумовлені інтеграцією України в міжнародне співтовариство, у тому числі у світову освітню систему. Річ у тім, що у світовій практиці саме

ліцензування та акредитація дають змогу оцінити діяльність освітніх закладів, перевірити якість послуг, що ними надаються. Здається цілком очевидним, що проходження ліцензування, акредитації має, передусім, слугувати для споживача послуг (здобувача) гарантією якості підготовки фахівців та здобуття випускниками вищої освіти на рівні державних стандартів, а також дає змогу порівняти якість освітніх послуг. До того ж ліцензування та акредитація закладів вищої освіти є механізмом визнання суспільством документів про вищу освіту фахівців, а також відповідності її європейським та світовим стандартам. Окрім того, ці процедури тісно пов'язані з вирішенням проблеми нострифікації документів про освіту, яка нині є однією з найактуальніших у світі. Багато зусиль до її врегулювання доклало ЮНЕСКО. Проблемі ліцензування приділяється увага як в актах, схвалених у рамках Ради Європи, так і в конвенціях, прийнятих під егідою ЮНЕСКО [31; 1].

Так, для того щоб розпочати освітню діяльність, будь-який заклад вищої освіти України повинен мати обов'язковий комплект документів, до якого входять:

- 1) ліцензія на освітню діяльність, пов'язану із здобуттям вищої освіти та кваліфікації;
- 2) свідоцтво про акредитацію;
- 3) кваліфікаційні характеристики випускників закладу вищої освіти відповідних освітньо-кваліфікаційних рівнів за конкретним напрямом підготовки, спеціальності, які містять вимоги стандартів освіти та замовників фахівців відповідно до первинних посад за спеціальністю;
- 4) освітньо-професійні програми підготовки та засоби діагностики якості вищої освіти за спеціальностями та за спеціалізаціями;
- 5) навчальні плани, програми навчальних дисциплін, розроблені закладом відповідно до освітньо-професійних програм підготовки і затверджені керівником закладу вищої освіти;
- 6) належним чином зареєстрований статут закладу вищої освіти.

Документи, передбачені пунктами 3–5, є досить об'ємними, однак вони розробляються найвищим закладом освіти і мають, так би мовити, виробничий характер, тобто визначають загальні засади здійснення освітнього процесу. Ліцензія, свідоцтво про акредитацію та статут є юридичними документами і становлять правову основу для діяльності закладу освіти.

Таким чином, проходження ліцензійної процедури є обов'язковою передумовою початку освітньої діяльності. Окремо зазначимо, що питання ліцензійних процедур неодноразово ставало об'єктом наукового дослідження.

У процесі ліцензування визначається здатність закладу освіти здійснювати підготовку фахівців із використанням сучасних інформаційних технологій. Акредитація, як наступний етапи, проводиться з метою оцінки якості освітніх послуг, що здійснює заклади освіти, відповідності здобуття освіти вимогам державних стандартів, а також забезпечення високого рівня підготовки фахівців і наукових досліджень, встановлення державного статусу (рівня акредитації) закладу вищої освіти.

Ліцензія на освітню діяльність закладу вищої освіти видається згідно з Ліцензійних умов провадження освітньої діяльності, які встановлює єдині вимоги до ліцензування освітніх послуг [154].

Щонайперше звернімо увагу на суб'єктивний склад ліцензійного провадження. Як нам відомо, у будь-якому адміністративному провадженні беруть участь ряд органів і осіб, що виконують різні процесуальні функції. Вони поєднуються загальним терміном «суб'єкти провадження». При здійсненні їх класифікації ми візьмемо за основу позицію М. М. Тищенко, який говорить про лідируючих суб'єктів провадження, які представляють інтереси держави, а також вирізняє серед суб'єктів провадження окрему групу, яку називає «учасники провадження» [213, с. 27]. До таких учасників належать особи, прямо заінтересовані у вирішенні справи. Також у

провадженні бере участь ще одна група — незаінтересовані учасники провадження, які мають сприяти його реалізації.

Заявником і відповідно учасником провадження є заклад освіти. Лідируючим суб'єктом провадження, тобто органом, який вирішує справу про видачу ліцензії, по суті, виступає Міністерство освіти і науки України.

Відповідно до Переліку органів ліцензування, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 5 серпня 2015 р. № 609 [155], МОН обласні, Київська міська держадміністрації є органами ліцензування у освітній діяльності закладів освіти.

Через систему органів виконавчої влади Кабінет Міністрів України здійснює державну політику у галузі освіти. Серед напрямів діяльності Кабміну України в цій частині особливо важливими вбачаються такі, як: організація розроблення та здійснення відповідних загальнодержавних та інших програм у галузі освіти; видання нормативно-правових актів з питань освіти (в межах своїх повноважень); забезпечення контролю за виконанням законодавства про освіту [85, с. 63].

Повноваження спеціально уповноваженого центрального органу державної виконавчої влади у сфері освіти, інших центральних органів виконавчої влади України, яким підпорядковані заклади освіти, визначаються законами, а також положеннями про них [85, с. 63].

Якщо звернутися до системи центральних органів виконавчої влади, то відносно освіти основним є, безумовно, спеціально уповноважений центральний орган державної виконавчої влади у сфері освіти, яким сьогодні є Міністерство освіти і науки України. Адже саме цей орган здійснює керівництво у сфері освіти, бере участь у визначенні державної політики в галузі освіти, її розробленні та реалізації, забезпеченні контролю за реалізацією державної політики у сфері освіти. Чимало уваги він приділяє професійній підготовці кадрів, розробці програм розвитку освіти, державних стандартів освіти, державних стандартів знань з кожного предмета. До того ж спеціально уповноважений центральний орган державної виконавчої влади у

сфері освіти спрямовує та координує діяльність у цій сфері інших органів виконавчої влади, виконує всі встановлені для нього функції центрального органу виконавчої влади з управління освітою [85, с. 63].

Відповідно до пункту 1 Положення про Міністерство освіти і науки [162] Міністерство освіти і науки України (МОН) є центральним органом виконавчої влади, діяльність якого спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України.

МОН є головним органом у системі центральних органів виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сферах освіти і науки, наукової, науково-технічної та інноваційної діяльності, трансферу (передачі) технологій, а також забезпечує формування та реалізацію державної політики у сфері здійснення державного нагляду (контролю) за діяльністю закладів освіти, підприємств, установ та організацій, які надають послуги у сфері освіти або провадять іншу діяльність, пов'язану з наданням таких послуг, незалежно від їх підпорядкування і форми власності [85, с. 63].

Одним із основних завдань МОН є забезпечення формування та реалізації державної політики у сфері здійснення державного нагляду (контролю) за діяльністю закладів освіти, підприємств, установ та організацій, які надають послуги у сфері освіти або провадять іншу діяльність, пов'язану з наданням таких послуг, незалежно від їх підпорядкування і форми власності [85, с. 64].

14 березня 2018 року постановою Кабінету Міністрів України було затверджено положення про Державну службу якості освіти України [144], в якому визначено, що Державна служба якості освіти України (далі - Служба) є центральним органом виконавчої влади, діяльність якого спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України через Міністра освіти і науки та який реалізує державну політику у сфері освіти, зокрема з питань забезпечення якості освіти, забезпечення якості освітньої діяльності, здійснення державного нагляду (контролю) за закладами освіти щодо

дотримання ними законодавства. Одним із завдань державної служби є проведення моніторингу якості освітньої діяльності та якості освіти у порядку, визначеному законодавством.

Реалізація державної політики у сфері освіти має здійснюватись на засадах інноваційних стратегій відповідно до принципів її сталого розвитку, запровадження сучасних освітніх проектів та здійснення моніторингових досліджень; удосконалення моделі державно-громадського управління посилення взаємодії усіх суб'єктів освітньої політики, у якій особистість суспільство і держава стають рівноправними суб'єктами і партнерами.

Правильно побудована система контролю є надійним джерелом інформації про досягнення суб'єктами освітньої діяльності поставленої мети, виявлення відхилень, недоліків і причин їх виникнення як для органів управління освітою, так і громадськості. При переході від адміністративно-командної системи управління до системи державно-громадського управління освітою, державний контроль повинен трансформуватись. Оновлена система контролю повинна стати одним із основних інструментів модернізації освіти.

Одним із пріоритетних завдань Міністерства освіти і науки України є модернізація змісту освіти. Сьогодні в часи інформатизації суспільства, таку модернізацію потрібно проводити, активно використовуючи сучасні інформаційні технології та усуваючи всі перешкоди. Зокрема, необхідно переглянути санітарно-епідеміологічні норми для використання комп'ютерної техніки у школах, зробити ревізію нормативно-правової бази, положення про електронні освітні ресурси та створити доступний для всіх якісний навчальний контент [85, с. 64].

Серед основних функцій спеціально уповноваженого центрального органу державної виконавчої влади у сфері освіти слід відзначити і такі, як: узагальнення практики застосування законодавства з питань, що належать до його повноважень, а також розробку пропозиції з удосконалення законодавства, які цей орган в установленому порядку вносить на розгляд

Президентові України та Кабінету Міністрів України. Крім того, важливим вбачається те, що спеціально уповноважений центральний орган державної виконавчої влади у сфері освіти у межах своєї компетенції організовує виконання актів законодавства, здійснює систематичний контроль за їх реалізацією, забезпечення контролю за реалізацією державної політики у сфері освіти [85, с. 64].

Досліджуючи діяльність Міністерства освіти і науки України, хотілося б наголосити, що цьому органу слід було б приділити більше уваги проблемі розвитку освітнього потенціалу України, питанням прогнозування та визначення перспектив і пріоритетних напрямів розвитку у сфері освіти відповідно до потреб особистості, суспільства та держави. Крім того, при розробці нормативно-правової бази для функціонування систем освіти необхідно застосовувати відповідні міжнародні та європейські стандарти, всіляко сприяти інтеграції української освіти у світовий простір із збереженням і захистом національних інтересів [85, с. 64].

Убачається, що саме зазначене вище має бути основним орієнтиром для спеціально уповноваженого центрального органу державної виконавчої влади у сфері освіти при розробці державних стандартів освіти, контролюванні їх дотримання, при здійсненні інспектування, ліцензування та акредитації закладів освіти, а також для Кабінету Міністрів України при встановленні порядку для реалізації зазначених вище функцій спеціально уповноваженого центрального органу державної виконавчої влади у сфері освіти [85, с. 64].

Державний контроль Міністерства освіти і науки України у сфері електронної освіти проявляється прийняттям та подальшою реалізацією рядом експериментальних програм, які по своїй суті є прямим проявом впровадження електронної освіти у заклади освіти.

Наприклад, Бібліотечно-інформаційна система «Шкільна електронна бібліотека “ШБІЦ-інфо”», яка спрямована на вирішення проблеми інформаційного забезпечення школи через оснащення шкільної бібліотеки

необхідними засобами та сучасними інструментами інформаційної обробки, через налагодження на новій основі бібліотечно-інформаційного обслуговування усіх учасників навчально-виховного процесу. Впровадження Бібліотечно-інформаційної системи «Шкільна електронна бібліотека «ШБІЦ-інфо» «затверджено Наказом Міністерства освіти і науки від 5.08.2014 № 900 «Про проведення експерименту за інноваційним освітнім проектом «Шкільна електронна бібліотека «ШБІЦ-інфо»» [179, 85, с. 64-65].

За наказом МОН України від 31.05.2017 № 763 було прийнято «Про проведення всеукраїнського експерименту за темою «Підготовка керівних, педагогічних та науково-педагогічних кадрів до роботи за інноваційними технологіями компанії Microsoft Україна» [180], завдання програми - надати допомогу закладам освіти в ознайомленні педагогів з сучасними інформаційними технологіями Microsoft та придбанні ними професійних знань і навичок. Програма охоплює різні сфери інформаційних технологій: від освоєння користувацьких додатків для настільних комп'ютерів до підготовки комп'ютерних професіоналів з широким переліком спеціальностей [85, с. 95].

Згідно із наказом МОН України від 30.08.2017 № 1234 затверджено «Про проведення дослідно-експериментальної роботи всеукраїнського рівня за темою «Технологія навчання учнів початкової школи «Розумники» (Smart Kids)» [178], метою проекту «Технологія навчання учнів початкової школи «Розумники» (Smart Kids)» є формування сучасного освітнього середовища початкової школи з використанням електронних освітніх ігрових ресурсів (EOIP). Завданням проекту є проаналізувати теорію і практику використання сучасних EOIP в освітньому процесі початкової школи; розробити й апробувати модель використання сучасних EOIP для навчання учнів початкової школи; визначити відповідність EOIP новому Державного стандарту початкової загальної освіти; підготувати учнів і вчителів початкових класів до використання EOIP освітньому процесі початкової школи; визначити якість забезпечення проекту за основними критеріями

результативності використання ЕОІР в освітньому процесі початкової школи; розробити науково-методичні рекомендації для вчителів щодо використання ЕОІР в освітньому процесі початкової школи [85, с. 65].

В Україні створено Академію інноваційного розвитку освіти, яка функціонує відповідно п. 63 «Програми спільної діяльності Міністерства освіти і науки України та Національної академії педагогічних наук України на 2014-2016 роки» [184], з метою надання науково-методичної допомоги закладам післядипломної педагогічної освіти та забезпечення її модернізації шляхом створення нової моделі підготовки кадрів [85, с. 65].

У наказі Міністерства освіти і науки від 22.04.2014 № 632 було запроваджено «Про проведення науково-педагогічного проекту «Підготовка керівних, педагогічних та науково-педагогічних кадрів для роботи за інноваційними освітніми технологіями «Академія інноваційного розвитку» [180]. Необхідність проведення такого науково педагогічного проекту зумовлена впровадженням інноваційних технологій в освітню діяльність, тому першочергово педагогічні працівники потребують знань про інноваційні процеси в освіті, відповідної фахової підготовки та навичок їх практичного застосування. Система підвищення кваліфікації педагогічних працівників повинна забезпечити реалізацію стратегій державної освітньої політики щодо її інноваційного розвитку шляхом ознайомлення широкої педагогічної громадськості з освітніми інноваціями. Здійснення наукового супроводу впровадження освітніх інновацій та залучення педагогів до активної участі в інноваційних процесах, що можливо за умови пошуку ефективних форм навчання дорослих та забезпечення їх професійної та психологічної готовності до нових потреб ринку праці, нестандартного творчого мислення, самовдосконалення, ефективного спілкування, інноваційної діяльності [180, 85, с. 65].

На сьогодні Міністерство освіти і науки України здійснює певні кроки в сфері державного контролю впровадження електронної освіти, а саме шляхом прийняття таких наказів, як Наказ Міністерства освіти і науки

України від 12.01.2016 року № 9 «Про систематизацію досвіду використання електронних освітніх ресурсів» [183] з метою аналізу та систематизації досвіду використання електронних освітніх ресурсів у загальноосвітніх закладів освіти.

Ю. А. Щербяк зазначив, що формами оцінювання якості освіти є ліцензування, акредитація, інспектування, рейтингування [243, с. 160]. Неодмінною частиною ліцензування є дві форми державного контролю у сфері освіти, якими є ліцензійна експертиза Національного агентства із забезпечення якості освіти й видання ліцензії Міністерством освіти і науки України. Іншою формою державного контролю у сфері вищої освіти, пов'язаною з ліцензуванням освітньої діяльності у сфері вищої освіти, є перевірка додержання закладами вищої освіти ліцензійних умов провадження освітньої діяльності закладів освіти.

Відповідно до пункту шостого частини першої статті 1 Закон України «Про ліцензування видів господарської діяльності» [167], ліцензування – це засіб державного регулювання провадження видів господарської діяльності, що підлягають ліцензуванню, спрямований на забезпечення реалізації єдиної державної політики у сфері ліцензування, захист економічних і соціальних інтересів держави, суспільства та окремих споживачів

Закон України «Про ліцензування видів господарської діяльності» закріплює загальні правила перевірки додержання ліцензійних умов, які через відсутність спеціальних правил застосовуються до процедур перевірки додержання закладами вищої освіти ліцензійних умов провадження освітньої діяльності закладів освіти.

Безумовно для належного функціонування електронної освіти у закладах вищої освіти необхідно затвердити вимоги до закладів освіти, які надають освітні послуги у вигляді електронної освіти. Вважаємо, що заклади освіти мають підтвердити або отримати ліцензію на впровадження електронної освіти.

Положення про Акредитаційну комісію, затверджене Постановою Кабінету Міністрів України від 29 серпня 2003 року № 1380 [143], визначає її як постійно діючий колегіальний орган, який забезпечує дотримання вимог до ліцензування та акредитації вищих, професійно-технічних навчальних закладів і закладів післядипломної освіти, підприємств, установ та організацій за напрямками (спеціальностями) і професіями підготовки й перепідготовки фахівців післядипломної освіти (п. 1 Положення про Акредитаційну комісію).

Водночас варто мати на увазі те, що правове регулювання організації діяльності Акредитаційної комісії вказує на те, що керівництво її діяльністю здійснює МОН України шляхом управління її поточними справами та надання юридичного значення її рішенням.

Так, Положення про Акредитаційну комісію встановлює, що Акредитаційну комісію очолює голова, яким за посадою є Міністр освіти і науки. Разом із ним до складу Акредитаційної комісії входять представники МОН, інших центральних і місцевих органів виконавчої влади (за погодженням з їхніми керівниками), організацій роботодавців, громадських об'єднань, студентських і благодійних організацій, закладів вищої освіти. Рішення Акредитаційної комісії затверджуються наказами МОН України (п. п. 6, 7, 15 Положення про Акредитаційну комісію) [143].

Визначивши місце Акредитаційної комісії в системі державного контролю у сфері освіти, маємо констатувати, що її основною контрольною функцією є вирішення питання про акредитацію (або відмову в акредитації), яке затверджується МОН України (п. 5 Положення про акредитацію) [156].

Національне агентство із забезпечення якості вищої освіти є постійно діючим колегіальним органом влади, призначення та звільнення членів якого здійснює Кабінет Міністрів України, а його діяльність фінансується за рахунок державного бюджету. Персональний склад агентства формується на конкурсній основі із залученням до добору представників авторитетних профільних міжнародних організацій, а також із забезпеченням

пропорційного представництва галузей знань, закладів вищої освіти всіх форм власності та здобувачів вищої освіти. Предмет його контролю у сфері вищої освіти включає відповідність вимогам законодавства: 1) захищених дисертацій і наукових доповідей; 2) стандартів освітньої діяльності та стандартів вищої освіти за кожною спеціальністю; 3) системи внутрішнього забезпечення якості освіти закладу вищої освіти; 4) освітніх програм, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти; 5) діяльності спеціалізованих учених рад (спеціалізованих рад з присвоєння ступеня доктора мистецтва); 6) діяльності національного закладу вищої освіти як такого; 7) діяльності дослідницького закладу вищої освіти як такого; 8) порядку визнання здобутих в іноземних закладах вищої освіти ступенів вищої освіти й наукових ступенів.

Дослідники відзначають, що система державного контролю над вищою освітою в Британії «... поступово розширила сферу свого впливу з чисто фінансових питань на процес навчання та наукові дослідження і виростила нове покоління британських викладачів, які вже не знають, що було і по-іншому. З кінця 1980-х років і консервативні, і лейбористські уряди дбайливо вирощували цю систему, демонструючи одностайну позицію політичних партій: «щоб виправдати витрати на наукові дослідження в очах платників податків, науковий світ у своїй діяльності повинен керуватися тими ж принципами, що і світ «діловий», тобто надавати якісний продукт (у цьому випадку «продукт» наукових пошуків), причому надавати його швидко, а також проводити такі дослідження, які принесуть користь і державному, і приватному секторам британської економіки та посилять позиції Британії на міжнародному ринку» [254, 85, с. 65].

Міжнародна співпраця у сфері обміну досвідом щодо побудови якісної системи управління освітою має ряд позитивних змін для України, які проявляються у наступному: глобалізації професійних знань, інтернаціоналізації процесів освіти, демократизації і підвищенню автономії

закладів освіти, диверсифікації навчальних програм, технологізації процесів освіти [85, с. 65].

Застосування результатів проведеного аналізу позитивного зарубіжного досвіду необхідний для закладів освіти, особливо в умовах реформування оскільки це надає можливість виокремити ті позитивні досягнення розвинутих європейських країн у сфері адміністративно-правового регулювання надання освітніх послуг, які будуть корисними для системи освіти нашої країни при кардинальній зміні та перегляду правових засад регулювання відносин у сфері освіти [85, с. 65].

Варто звернути увагу, що у розвинених європейських країнах є три основні моделі державного контролю у сфері надання освітніх послуг: континентальна, американська і змішана, які передбачають різний суб'єктний склад, ступінь втручання контролюючих суб'єктів у діяльність закладів вищої освіти, деталізацію нормативних засад, в т. ч. й процедурних, безпосередню мету, оформлення підсумкових результатів [115, с. 24].

На нашу думку, варто звернути увагу на досвід Німеччини, в якій державний контроль у сфері освіти пройшов шлях від тотального державного контролю до соціального індивідуально-державно орієнтованого контролю з акцентом на забезпечення якості освіти, впровадження різноманітних методів, домінуючим серед яких є експертиза. Одразу ж слід зазначити, що для державного контролю у сфері освіти характерним є трирівнева структурованість, яка й зумовлює побудову системи суб'єктів контролю – федеральний рівень (рівень федерального), регіональний рівень (суб'єкти управління з контрольними повноваженнями у землях) і спеціалізовані суб'єкти (із різним ступенем участі представників держави). Для цієї організаційної структури контролю характерним є прояв принципу децентралізації контрольних повноважень із розширеннями сфери таких повноважень у напрямі руху «зверху до низу» [227, с. 7-9, 85, с. 65-66].

Державний контроль в сфері електронної освіти на нашу думку має здійснюватися на вищій ланці – Міністерством освіти і науки України. При

цьому, Міністерство освіти і науки України повинно здійснювати загальний контроль якості електронної освіти та засобів електронного навчання; розробляти програму розвитку та впровадження електронної освіти; брати безпосередню участь у формуванні державної політики у сфері електронної освіти; здійснювати аналітично-прогностичну діяльність у сфері електронної освіти; формувати нормативно-правову базу використання електронної освіти закладами освіти України; сприяти інтеграції національної системи електронного навчання у світову освітню систему; разом з іншими центральними та місцевими органами виконавчої влади та місцевого самоврядування забезпечувати реалізацію державної політики щодо розвитку електронної освіти і здійснювати контроль за її втіленням, дотримуватись нормативно-правових актів щодо електронного навчання у закладах освіти незалежно від їхньої форми власності та підпорядкування. Важливо розробити порядок надання дозволу на використання розробленого курсу он-лайн занять (лекції), електронного підручника, посібника, закладом освіти.

Проте, на місцевому рівні контроль у сфері електронної освіти повинен бути забезпечений керівниками закладів освіти. Контроль керівниками закладів освіти повинен проявлятися у забезпеченні підготовки педагогічних працівників до використання електронної освіти; прийнятті рішення щодо впровадження електронної освіти, та можливість використання інформаційних технологій у навчанні; у забезпеченні можливості створення курсу он-лайн занять (лекції), електронного підручника, посібника, та отримання дозволу на використання; у забезпеченні науково-методичну, системотехнічну та матеріально-технічну підтримку електронної освіти; здійснювати контроль за якістю електронної освіти.

Приходимо до висновку, що сфера електронної освіти – це область життєдіяльності людей, соціальних груп – тих, хто навчається, навчає, обслуговує освітній процес у процесі здобуття освіти через електронні засоби. Предметом аналізу сфери електронної освіти повинні бути не тільки

процеси навчання, соціокультурного розвитку людини, а й усе те, що впливає на них, супроводжує їх.

Незважаючи на те, що система контролю, акредитації та ліцензування у сфері освіти в Україні достатньо врегульована, робота в цьому напрямі вимагає ще суттєвого вдосконалення [200, с. 146]. Як запорука забезпечення належної якості освітньої діяльності, система контролю акредитації у сфері освіти повинна постійно поліпшуватися.

Слід оптимізувати порядок ліцензування та акредитації закладів вищої освіти незалежно від форм власності; забезпечити розроблення та застосування основних критеріїв, на основі яких необхідно здійснювати акредитацію закладів вищої освіти за рівнями підготовки фахівців (молодший спеціаліст, бакалавр, спеціаліст, магістр), зміну їх статусу та назви [200, с. 146].

В Україні необхідно створити інфраструктуру ліцензованих центрів, налагодити систему контролю за виконанням умов ліцензій, виданих закладам освіти різних форм власності, розробити механізм поетапної інтеграції вищої освіти України в міжнародну систему, який передбачає визнання та нострифікацію в Україні документів про освіту, наукові ступені та звання; запровадження служби міжнародної акредитації, забезпечення впровадження міжнародних та європейських стандартів освіти [200, с. 146].

Органи, що здійснюють контроль у сфері електронної освіти є Міністерство освіти і науки України (видає ліцензії закладам освіти); Акредитаційна комісія України (вирішує питання про акредитацію закладів вищої освіти, яке затверджується Міністерством освіти і науки України); Національне агентство із забезпечення якості вищої освіти (контроль за дотриманням стандартів освітньої діяльності та стандартів вищої освіти за кожною спеціальністю; виконання освітніх програм).

Призначення державного контролю в сфері реформування системи освіти полягає у виявленні фактичного стану справ якості освітніх послуг. Державний контроль має на меті дати об'єктивну інформацію про якість

надання освітніх послуг, реальний стан суспільних відносин, виконання прийнятих рішень, програм, про відповідність діяльності державних службовців поставленим завданням і визначеним повноваженням, дотримання законності. Контроль дозволяє отримати значний обсяг інформації, аналіз якої допомагає знайти найбільш доцільні та раціональні рішення з питань подальшого розвитку даної сфери.

Отже, на основі доктринальних тлумачень [Рубан], державний контроль у сфері електронної освіти – це спостереження і перевірка стану дотримання законодавства закладами надання електронної освіти за визначеними законодавством напрямками з метою встановлення відповідності між завданнями єдиної державної політики в цій сфері і досягнутими при цьому результатами, а також попередження, припинення та виправлення помилок і неправомірних дій з боку суб'єктів надання освітніх послуг, досягнення максимально ефективних результатів та спрямований на забезпечення інтересів суспільства щодо належної якості освіти та освітньої діяльності, дослідження перспектив та напрямків розвитку електронної освіти.

Державний контроль у сфері електронної освіти повинен забезпечувати реалізацію єдиної державної політики в сфері реалізації та впровадження електронної освіти у всіх закладах освіти в Україні [85, с. 66].

Можна зробити висновок, що удосконалення контрольної діяльності державних органів у сфері впровадження електронної освіти повинно здійснюватися за двома основними напрямками – вдосконалення законодавства та прийняття необхідних нормативно – правових актів про впровадження електронної освіти та створення організаційних умов ефективності використання електронної освіти.

Висновки до другого розділу

1. На сучасному етапі розвитку України, особливо у зв'язку з проголошенням державного курсу на євроінтеграцію, актуальним є всебічне і глибоке реформування освітньої сфери. У зв'язку з чим державою виділяються значні матеріальні та людські ресурси, розробляються та починають застосовуватися відповідні механізми здійснення такого реформування. Особливого значення при цьому набуває правове регулювання сфери освіти, як дієвого інструменту такого реформування.

Для впровадження електронної освіти, необхідно враховувати такі складові, як формування нормативно-правової бази, наявність кваліфікованих педагогічних працівників, навчальні матеріали в електронному вигляді, заклади освіти, які організовують здобуття електронної освіти, створення науково-методичного забезпечення, матеріально-технічної та фінансово-економічної бази, наявність та вільний доступ до мережі Інтернету, популяризацію електронної освіти.

2. Адміністративно-правове регулювання електронної освіти – це цілеспрямований вплив норм адміністративного права на суспільні відносини, які складаються у сфері здобуття електронної освіти з метою забезпечення за допомогою адміністративно - правових засобів забезпечення прав, свобод і законних інтересів фізичних та юридичних осіб, нормального функціонування громадянського інформаційного суспільства та держави.

3. Науково-методичне забезпечення електронної освіти здійснюється за допомогою електронних підручників, посібників, он-лайн лекцій, індивідуального плану навчання, індивідуальні завдання, електронні тести, наявність вільного доступу до електронних бібліотек. Методологічними принципами електронної освіти є: принцип інтерактивності навчання; принцип гнучкості; принцип модульності навчання; принцип орієнтації на самонавчання; принцип самооцінки в навчанні, принцип зручності та доступності інтерфейсу користувача програмних та інформаційних ресурсів.

4. Таке поняття, як «інформаційна культура» з'являється із формуванням інформаційного суспільства, головною особливістю якого є

переважання інформаційної діяльності в усіх сферах суспільного життя, в мистецтві, бізнесі, освіті, і здійснення інформаційної взаємодії на основі інформаційних технологій; інформаційна культура як складова культури як такої є фундаментальним виміром життя в постіндустріальному суспільстві. Вважаємо, що розвиток інформаційного суспільства потребує дослідження та формування інформаційної культури не тільки в здобувачів освіти.

5. Сфера електронної освіти – це область життєдіяльності людей, соціальних груп – тих, хто навчається, навчає, обслуговує освітній процес у процесі здобуття освіти через електронні засоби. Державний контроль у сфері електронної освіти повинен забезпечувати реалізацію єдиної державної політики в сфері реалізації та впровадження електронної освіти у всіх закладів освіти в Україні.

6. Державний контроль у сфері електронної освіти – це спостереження і перевірка стану дотримання законодавства закладами надання електронної освіти за визначеними законодавством напрямками з метою встановлення відповідності між завданнями єдиної державної політики в цій сфері і досягнутими при цьому результатами, а також попередження, припинення та виправлення помилок і неправомірних дій з боку суб'єктів надання освітніх послуг, досягнення максимально ефективних результатів та спрямований на забезпечення інтересів суспільства щодо належної якості освіти та освітньої діяльності, дослідження перспектив та напрямків розвитку електронної освіти.

7. Міністерство освіти і науки України безпосередньо здійснює контроль у сфері електронної освіти: 1) видаючи ліцензії на здобуття електронної освіти на підставі позитивного експертного висновку Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти; 2) реалізуючи права й обов'язки уповноваженого органу стосовно заснованих державою закладів вищої освіти щодо здійснення заходів контролю; 3) проводить попередню експертизу акредитаційних матеріалів, готує висновок про можливість акредитації закладу вищої освіти й подає його до Акредитаційної комісії.

РОЗДІЛ III. ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИХ ЗАСАД ВПРОВАДЖЕННЯ ЕЛЕКТРОННОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

3.1. Зарубіжний досвід правового забезпечення впровадження електронної освіти

Рішення найважливішої задачі нового століття – підвищення якості освіти – вимагає, щоб освіта мала міжнародний вимір, що передбачає обмін знаннями, створення інтерактивних мереж, мобільність викладачів і здобувачів освіти, міжнародні науково-дослідницькі проекти (з урахуванням національних культурних цінностей та умов).

Саме електронна освіта суттєво сприяє підвищенню доступності, якості та ефективності освіти, та є важливим інструментом формування глобального освітнього простору і забезпечення доступності здобуття освіти належному міжнародному рівні.

Відсутність власного практичного досвіду використання електронної освіти у навчанні, відсутність сучасних теоретичних розробок та системної нормативно-правової бази потребують вивчення зарубіжного досвіду.

Процес входження України до світового співтовариства та європейських структур просто неможлива без своєчасного втілення міжнародно-правових стандартів у національне законодавство, та імплементація, а також важлива реалізація з урахуванням специфіки національних традицій, а ринкова орієнтація реформ в економіці нашої держави зумовлює інтенсифікацію міжнародного співробітництва у всіх галузях, і в освітній зокрема.

Сьогодні права особи стали одним з головних ціннісних орієнтирів у розвитку сучасного суспільства, що суттєво впливають на зміст і спрямованість функціонування держави та успішності як внутрішньої, так і зовнішньої політики.

У сучасних умовах, як свідчить аналіз, найбільшого прогресу у розбудові інформаційного суспільства досягли США, Японія і держави члени Європейського Союзу. Саме у цих країнах поряд із стрімким розвитком інформаційних технологій, інформаційних ресурсів, продукції та послуг велика увага приділяється забезпеченню прав і безпеки людини в інформаційній сфері, насамперед, захисту персональних даних [140, с. 61].

Впровадження електронного навчання у європейську шкільну практику розпочалося у 2001 році завдяки ухвалі та реалізації документа, що отримав назву «E-Learning Action Plan – Designing Tomorrow Education». При цьому збереження ефективності/успішності навчання є одним з першочергових завдань. Реалізація цього завдання пов'язана із проектом European Quality Observatory (<http://www.eqo.info/>), який покликаний забезпечувати належну якість E-Learning на всіх освітніх рівнях. Цей проект підтримується Європейським Фондом якості електронного навчання (<http://www.qualityfoundation.org/ww/en/pub/efquel/index.htm>) і дозволяє отримати доступ до баз даних з критеріями оцінювання ефективності освітнього процесу, а також дає можливість поділитися й своїм власним досвідом.

У світі існують наступні системи управління електронною освітою, наприклад такі, як Blackboard, Angel, WebCT. Відмінностями цих систем є засоби адміністрування (ідентифікація, авторизація, реєстрація тощо); засоби створення курсу (засоби розробки, обмін контентом / повторне використання контенту й ін.); засоби доступу до інформації (управління курсом, засоби слідування за студентами, автоматичне тестування, категоризація та ін.); засоби комунікації між викладачами та студентами (форуми, електронна пошта, чат, відео зв'язок тощо); засоби покращення продуктивності (допомога, пошук, он-лайн/оф-лайн режим роботи й ін.) [219, с. 64]. Moodle - це система управління курсами (електронне навчання), також відома як система управління навчанням або віртуальна навчальна сфера (англ.). Є аббревіатурою від англ. Modular Object-Oriented Dynamic Learning Environment

(модульне об'єктно-орієнтоване динамічне навчальне середовище). Являє собою вільний (розповсюджується за ліцензією GNU GPL) веб-додаток, що надає можливість створювати сайти для онлайн-навчання [260].

Визначальна риса розвинених країн, які борються за конкурентоздатність, проявляється у тому, що вони приділяють багато уваги розвитку саме освіти. Наприклад, у Німеччині службове підвищення кваліфікації є частиною кадрового розвитку та стимулювання персоналу. Використання електронної освіти для підвищення кваліфікації особи, яка має працювати є унікальною можливістю не відлучившись від робочого місця пройти курс підвищення кваліфікації у можливий та зручний для себе час. Законодавство ФРН регулює навчання різних функціональних груп, тобто кар'єрний рівень пов'язаний з рівнем професійної підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації і визначає соціально-економічний статус працівника, що закріплюється тарифікаційним договором.

У світі склалася нова реальність, що спонукає уряди держав до проведення політики системного розвитку інформаційної сфери, провадження новітніх технологій у всі сфері людського життя — удосконалення відповідних галузей національного законодавства, розробки та реалізації масштабних державних стратегій, проектів, програм, тощо. Безумовно, двома основними пріоритетами практично завжди є забезпечення пов'язаних з розвитком інформаційних технологій міжнародних конкурентних переваг країни (регіону, міждержавного об'єднання) і оптимізація внутрішнього розвитку. Проте, навіть побіжне порівняння різних моделей (стратегій) розвитку інформаційного суспільства, що склалися нині у світі, дозволяє констатувати значну варіативність в концептуальних підходах, пріоритетах, механізмах та шляхах їх реалізації.

З огляду на зазначене постає питання активізації впровадження інформаційних технологій в процес здобуття освіти в Україні, що розглядається в більшості країн сучасного світу одним із стратегічних завдань та загальнонаціональних пріоритетів.

На відміну від України, як сам Європейський Союз, так і уряди більшості країн-членів ЄС мають давній та великий досвід законодавчого і проектного супроводу розвитку інформаційної сфери суспільства (йдеться, звісно, про її інноваційний, базований на комп'ютерних мережах сектор). Дещо умовною точкою відліку тут, очевидно, можна вважати появу у 1994 році документа-рекомендації для Європейської Ради — «Європа і глобальне інформаційне суспільство» [261], яка базувалася на концепції «інформаційного суспільства» як нового типу соціуму, заснованого на широкому використанні небачених раніше можливостей, що надають інформаційно-комунікаційні технології, зокрема, всебічній інформатизації, котра здатна привести до якісного стрибка у соціальному та людському розвитку — досягнення нового рівня комунікацій, науки та освіти, економічного злету, кардинального поліпшення якості життя громадян, досконалішого соціально-економічного устрою, більшої згуртованості суспільств, прискорення глобалізаційних процесів, тощо.

Вивчення досвіду Європейського Союзу щодо правового регулювання електронної освіти є особливо важливим для України, оскільки Україна остаточно обрала курс на євроінтеграцію, крім того, національна стратегія розвитку інформаційного суспільства знаходиться на стадії формування.

В провідних країнах світу, у тому числі країнах-членах ЄС, розвиток інформаційного суспільства та електронного урядування, електронного здобуття освіти визначено одним з головних пріоритетів державної політики, що знайшло своє формальне відображення в європейській стратегії економічного розвитку «Європа 2020: стратегія розумного, сталого та всеохоплюючого зростання» (Європа 2020). В цьому документі серед стратегічних напрямів виокремлено у вигляді окремої програми «Молодь у русі» для підвищення ефективності систем освіти та сприяння вступу молоді на ринок праці.

Впровадження інформаційних технологій в освіту і розвиток складових інформаційного суспільства розглядаються в більшості країн сучасного світу

як одне зі стратегічних завдань і загальнонаціональних пріоритетів. Інформаційні технології, а також пов'язана з ними суспільна та людська діяльність створюють інформаційну сферу сучасного соціуму, від якої в нинішніх умовах визначальним чином залежать його економічний та інноваційний потенціал, соціальний прогрес, ефективність управління, здійснення демократичних процедур, освіта, рівень людського розвитку, національна безпека та обороноздатність і багато іншого.

Експерти країн Європейського союзу вважають, що трьома векторами модернізації освітнього простору мають стати знання - формування у кожного громадянина власної системи знань, що постійно розвивається, вдосконалюється та модернізується; громадянство - формування спільних цінностей для всіх громадян та розвиток почуття приналежності до європейського суспільства; та компетентність - забезпечення професійної придатності за рахунок формування ключових компетентностей, необхідних для життя в інформаційному суспільстві [267].

В країнах Європейського союзу ще з 2000 року було запроваджено програму «Електронне навчання» з метою ефективного впровадження ІКТ в європейські системи освіти та професійної підготовки працівників [263]. «Електронне навчання - це використання нових мультимедійних технологій та Інтернету для вдосконалення якості навчання за рахунок забезпечення доступу до ресурсів та послуг, дистанційного обміну інформацією та співпраці»[263; 253].

Уряд Польщі працює над забезпеченням громадянам доступу до ресурсів, даних та іншої інформації, що знаходиться у віданні державних органів, зокрема, таких даних як демографічні показники, результати виборів, дані про виробництво та використання енергії, бюджетні надходження та оподаткування на економічну активність, захист даних і забруднення середовища.

Зважаючи на те, що 32% населення Польщі ніколи не мало досвіду користування Інтернетом [257], держава поставила своїм пріоритетом

розширити доступ до мережі, насамперед через підтримку місцевих установ, таких як, наприклад, бібліотеки, громадські цифрові освітні центри, тощо. На даний час 18% поляків мають середній рівень комп'ютерної грамотності, в той час як у Фінляндії чи Люксембурзі ці показники становлять приблизно 40% [1].

Варто звернути увагу, що уряд Польщі приділяє значну увагу до освіти та інформаційних кампаній для підвищення значимості електронної освіти і просування переваг використання цифрових технологій, зокрема, обізнаності громадськості щодо переваг електронного мережевого устаткування.

У 2001 р. Радою ЄС прийнято Резолюцію щодо електронного навчання (Council Resolution of 13 July 2001 on e-Learning), головною метою якої є сприяння країнам-членам у впровадженні проектів щодо ІКТ у системи освіти та професійної підготовки. У Резолюції встановлено вимоги в галузі ІКТ до європейських систем освіти та професійної підготовки. Це:

- забезпечення всебічного впровадження ІКТ у системи освіти;
- створення гнучкої інфраструктури, завдяки якій електронне навчання буде доступне всім;
- сприяння загальній ІКТ-грамотності;
- створення культури навчання протягом життя;
- розробка високоякісного європейського освітнього змісту.

Для досягнення поставлених цілей і модернізації системи освіти науковці вважали за необхідне приділити увагу: поширення та популяризацію ІКТ-грамотності серед людей; допомогу у створенні європейських віртуальних університетів та шкіл; об'єднання всіх закладів освіти через Інтернет; популяризацію та контроль впровадження плану дій з електронного навчання [253].

Згідно Резолюції проблемою залишається низька швидкість педагогічних та інституціональних змін у межах Європи. Для подолання цієї ситуації на Європейському саміті з питань електронного навчання (Бельгія, 2001 р.), в якому брали участь представники державного та приватного

секторів освіти та ІКТ- промисловості, а також офіційні представники ЄС, запропоновано «Десять рекомендацій для уникнення перешкод доступу та підключення, забезпечення професійного розвитку, прискорення інновацій з електронного навчання та конструювання змісту освіти, акцентування уваги на нестачі навичок ІКТ, поширення цифрової грамотності та навчання протягом життя, визначення життєздатної співпраці приватного та державного секторів» [118, с. 113-118].

Резолюція закликає країни-члени [249]: продовжити діяльність щодо ефективного впровадження ІКТ у системи загальної освіти, професійної та педагогічної підготовки; отримати вигоди від використання потенціалу Інтернет, мультимедійних технологій та віртуальних навчальних середовищ; прискорити впровадження ІКТ та реформування навчальних планів середньої та вищої освіти; забезпечити підтримку осіб, відповідальних за ефективне впровадження та управління ІКТ у закладах освіти; гарантувати швидке забезпечення обладнанням та якісною інфраструктурою для загальної та професійної освіти; сприяти розвитку якісних цифрових матеріалів для навчання та викладання, забезпечити ресурси, доступні в режимі он-лайн; використати переваги, що надає ІКТ з точки зору доступу до культурних ресурсів (бібліотеки, музеї, архіви); підтримати розвиток та адаптацію інноваційних технологій, що передбачають використання ІКТ; використати потенціал ІКТ щодо спілкування для посилення Європейської свідомості; підтримати віртуальні форуми для співпраці та обміну інформацією; використати досвід, отриманий у процесі реалізації проектів «Європейська шкільна мережа» (European Schoolnet) та «Європейська мережа освітніх стратегій для вчителів» (European Network of Teacher Education Policies); сприяти дослідженням в галузі електронного навчання; аналізувати та контролювати застосування ІКТ у процесі викладання.

The Power of the Internet for Learning: Moving from Promise to Practice/ Report of the Web-Based Education Commission to the President and the Congress of the United States, 2000 можна вважати, що вказаним документом

запроваджено нову еру інформатизації освіти в США. Ураховуючи, що з дня його опублікування інформатизація освіти США має на меті не наповнення закладів освіти апаратними засобами, а саме створення мережевої освітньої інфраструктури. У такому випадку на перший план виходить ідея навчання в інтерактивному спілкуванні з використанням мережевих засобів. Одночасно продовжує поширюватись ідея використання мережевих освітніх ресурсів. Це головним чином університетські банки даних, мультимедійні ресурси, лекції провідних викладачів тощо. Великого значення набувають електронні бібліотеки, які є загальнодоступними. Слід зауважити, що в США й Канаді були створені й функціонують системи підтримки багатомовного мережевого супроводу таких засобів навчання, як «інтерактивні дошки», найбільш відомими з яких є портали Smart [79] і InterWrite [147], де навіть учителі можуть отримати допомогу у формі готових уроків, бібліотек програмних засобів і зображень (за прийнятою термінологією виробників - галерея) [218, с. 56].

В Сполучених Штатах Америки значну увагу приділяють саме підготовки та розвитку педагогів, тому держава ставить задачу не тільки навчити педагога ефективно використовувати новітні інформаційні засоби у процесі викладання, але й у своєму професійному розвитку.

Згідно із стандартами Міжштатного консорціуму оцінки і підтримки вчителів США (The Interstate Teacher Assessment and Support Consortium, InTASC) педагог повинен вміти використовувати у своїй професійній діяльності новітні цифрові та інформаційні технології як засіб навчання та спілкування [258; 238, с. 215].

Зміст професійних знань та вмінь педагогів США, пов'язаних із використанням ІКТ у освітньому процесі, визначають Національні стандарти технологічної освіти для вчителів, запропоновані Міжнародним об'єднанням технологій в освіті (International Society for Technology in Education, ISTE). Зазначені стандарти узгоджені із Національними стандартами технологічної освіти учнів [238, с. 215].

Існує велика кількість Інтернет - ресурсів для вчителів, які легко доступні та зручні в користуванні: статті, приклади та пропозиції щодо викладу і опрацювання навчального матеріалу, список рекомендованої навчальної літератури. Міжнародні організації, які сприяють професійному розвитку вчителів он-лайн, пропонують Інтернет - курси та семінари розвитку педагогічних умінь та знань. Прикладом цього є проект ЮНЕСКО «Учіння та викладання для підтримки майбутнього - мультимедійна програма професійного розвитку» [268,с. 87].

У 1996 році у США створено систему віртуальної освіти (Virtual Education Software, inc, VESi), ресурси якої використовують у своїй роботі більш ніж 70 акредитованих коледжів та університетів США з метою забезпечення вчителів цифровими освітніми ресурсами та тренінговими матеріалами у процесі неперервної педагогічної освіти. Інтернет - курси віртуальної системи освіти, які призначені для професійного розвитку вчителів, розроблено висококваліфікованими інструкторами як в режимі он-лайн, так і у форматі CD та DVD [238, с. 215].

У США освітні організації більш активно впроваджують електронну освіту і он-лайн навчання, ніж в європейських країнах. В Європі різні дослідження фіксують, що інституційні стратегії електронної освіти взяли трохи більше половини освітніх організацій, а ввели його в освітній процес навіть менше половини. Разом з тим дискусії про переваги і недоліки електронної освіти ведуться на інституціональному рівні в європейських вузах практично повсюдно. Основні питання, які піднімаються в рамках таких дискусій, пов'язані з джерелами фінансування розробки он-лайн курсів, необхідністю інвестицій в процес впровадження електронної освіти, визнанням результатів електронного навчання, ефективністю освітнього процесу в рамках електронної освіти, низьким рівнем мотивації професорсько-викладацького складу до створення і підтримки он-лайн-курсів, підвищення кваліфікації та перепідготовки. Ситуація ускладнюється і тим, що уряди країн в умовах дефіциту бюджетних коштів також не

поспішають із заявами про широкомасштабну підтримку освітніх організацій в області електронної освіти. У тих країнах, де електронна освіта підтримується на національному рівні, можна виділити наступні основні напрямки його розвитку: впровадження відкритих стандартів, створення відкритих освітніх ресурсів і розвиток відкритої освіти в рамках стратегії розвитку всієї системи освіти. Незважаючи на широкі дискусії в європейських країнах щодо електронної освіти та ряд ініціатив приватних і національних фондів, питання про те, як національні міністерства можуть найкращим чином підтримувати цифрові інновації, залишається відкритим [104, с. 372-373].

У більшості університетів Європи та США прийняті або будуть найближчим часом прийняті інституційні стратегії розвитку електронної освіти. Задля не відставання від провідних університетів Європи та США вважаємо за необхідне розробити та прийняти концепцію впровадження електронної освіти в Україні. Впровадження електронного навчання в рамках Європейського простору вищої освіти могло б сприяти цілям Болонського процесу в галузі міжнародного співробітництва, академічних обмінів та ін. Той факт, що деякі європейські університети почали визнавати навчання з використанням он-лайн курсів служить показником того, що електронне навчання може сприяти не тільки інституційній інтеграції, а й інтеграції з більш широкою аудиторією зовнішніх партнерів [104, с. 373-374].

22 червня 2016 року Департамент освіти Сполучених штатів Америки запропонував покращені правила, які спрямовані на врегулювання перевірки та захисту більше 5,5 мільйонів студентів, які навчаються в університетах за електронною формою навчання з отримання диплому після закінчення навчання. Важливе питання яке піднімає Департамент освіти США, це закріплення на законодавчому рівні чіткі вимоги до освітніх закладів, що здійснюють навчання студентів за електронною формою освіти, та вимоги до диплому який заклад освіти зобов'язаний видати за результатами навчання, а студент, який навчався знаходиться на іншій території, а тоді виникає

питання легалізації диплому на території іншої країни. Це питання важливе та потребує вирішенню не тільки в межах Сполучених Штатів Америки, а на міжнародному ринку, та чіткому визначенню і закріпленню.

Під час упровадження інформатизації освіти в Україні необхідно взяти до уваги досвід США, а саме створити мережу освітньої інфраструктури. Важливим є доступ до освіти не тільки учнів (студентів), але й учителів (професорів) до програмних засобів, які допомагають останнім готуватись до уроків (занять) [218, с. 56].

Визнаючи важливість ІКТ, практично всі європейські країни розробили і впроваджують свої Національні ІКТ стратегії, які охоплюють широке коло дій на державному рівні (від під'єднання до мережі Інтернет практично всіх громадян країни до набуття ІКТ компетентностей через освітні процеси), а також більш конкретизовані Національні ІКТ стратегії в освіті. Європейською освітньою мережею EURYDICE був проведений порівняльний аналіз «Ключові дані з навчання і інновацій через ІКТ в школах Європи 2011» (Key Data on Learning and Innovation through ICT at School in Europe 2011) [95]. Дослідження охоплює початкову та середню школи 31-єї європейської країни, на основі даних за 2009- 2010 навчальні роки. Його метою було не тільки визначити як навчаються і навчають ІКТ в європейських школах, але й як використовуються ІКТ для впровадження інновацій в освітній процес, підтримується розвиток креативності в учнів та студентів. Крім того, вивчалася еволюція ІКТ інфраструктури у школах в рамках розвитку мереж, технічних засобів і програмного забезпечення; використання ІКТ у навчально-виховному процесі, їх впровадження у навчальні плани і програми. Особлива увага була зосереджена на оцінюванні ролі ІКТ у формуванні навичок 21-го століття.

Огляд дослідження показав, що всі європейські країни, охоплені дослідженням, починаючи з 2000 року, мають свої Загальні національні ІКТ стратегії, а також Національні ІКТ стратегії в освіті, спрямовані на підтримку впровадження і використання ІКТ, що відображає затверджену ЄС

у 2010 році «Цифрову політику для Європи» (Digital agenda for Europe) [136], охоплюючи широкий спектр різних напрямів - від забезпечення населення електронними послугами до створення швидкої безпечної широкосмужової мережі, з метою допомогти населенню Європи отримати практичні уміння з ІКТ високого рівня, а саме - цифрову і медіа-грамотність (електронне навчання, цифрова/медіа-грамотність, електронні навички). За цими даними 28 європейських країн (із 31-єї дослідженої) затвердили ІКТ стратегію в освіті, основними цільовими групами якої є учні і вчителі початкового і середнього рівнів загальної середньої школи. У деяких країнах (Фінляндія, Польща) ІКТ стратегії в освіті тільки формуються, в той час як в системі освіти Швеції вже розглядається ІКТ стратегія з використанням широкосмужової мережі Інтернет [136].

Дослідження визначило, що Національні/регіональні загальні ІКТ стратегії, зазвичай, охоплюють широкий спектр різних проблем і використовують великий діапазон заходів для їх реалізації. Для цього найбільш важливим вважається забезпечення підготовки для навчання з використанням ІКТ для освітніх цілей як для студентів, так і для вчителів. Відповідними стратегічними напрямками є електронне навчання, набуття цифрових і медіа навичок, використання ІКТ в школах та електронна інклюзія. В більшості країн заходи з ІКТ підготовки охоплюють декілька з цих напрямів; на Кіпрі, в Румунії та Ліхтенштейні взято до уваги для відповідної підготовки тільки один або два з них; в Норвегії більш розповсюджені дослідницькі проекти, менш визначені конкретні заходи щодо набуття цифрових і медіа навичок. Таким чином, дослідження показало, що до тепер країнами Європи використовуються стратегічні цілі і завдання, які окреслені ще у 2000 року, коли ІКТ тільки почали поєднувати з освітою. Крім того, відповідно до проведеного дослідження, багато країн вважає дослідницькі проекти важливими інструментами для втілення Загальних ІКТ стратегій. Такі проекти підвищують рівень розуміння впливу використання ІКТ на ефективність досягнення поставлених цілей [136].

Дослідженням «Ключові дані з навчання і інновацій через ІКТ в школах Європи 2011» проведене Європейською освітньою мережею EURYDICE, також охоплено такий важливий аспект як Моніторинг з впровадження Національних ІКТ стратегій у країнах Європи. Огляд проведеного аналізу, який був зосереджений на освітній галузі, показав, що тільки 7 європейських країн із 31-єї не мають центральних контролюючих механізмів з оцінки проведення їх Національних ІКТ стратегій. В деяких країнах оцінка впровадження стратегії проводиться на місцевому, а не на національному рівні. Механізми моніторингу мають різні форми і проводяться різними структурами. Так, наприклад, в Бельгії (Фламандська спільнота), Іспанії і Польщі розроблені відповідні індикатори з оцінювання інфраструктури і інформаційного суспільства з метою визначити прогрес реалізації ІКТ стратегії. В Бельгії (Фламандська спільнота) залучаються партнери (інші організації) для оцінювання використання ІКТ в освіті. В Норвегії таке оцінювання виконує Виконавча агенція Міністерства освіти і Центр з ІКТ в освіті, які контролюють впровадження ІКТ стратегії, в той час як в Чеській Республіці такий моніторинг щорічно проводить шкільний інспектор. Угорщина і Словаччина проводять оцінювання в контексті проектів (Phare, ESF), які фінансує ЄС, в той час як Італія залучає для проведення оцінювання партнерів, проводячи відповідні проекти. Німеччина, Естонія, Франція, Латвія і Португалія постійно надають звіти з діяльності і проектів спрямованих на впровадження ІКТ стратегії, у Швеції таке оцінювання тільки планується проводитися після завершення формування відповідних планів дій. Франція, Литва і Польща, окрім всього, зобов'язали відповідні установи для контролювання виконання ІКТ стратегій, хоча ці установи зосереджені більш на реалізації загальних положень та/або на широкосмуговій стратегії ніж на її освітніх аспектах [136].

Дослідженням було визначено, що з огляду на те, що політика формулювання, координування і стратегія впровадження інформаційних технологій знаходиться у політичному колі завдань, основну

відповідальність за їх впровадження, перш за все, несуть на собі Міністерства освіти відповідних європейських країн. В Угорщині залучаються агенції, які підпорядковані Міністерству освіти, в інших країнах, де діють стратегії впровадження інформаційних технологій в освіті, політика з цього питання формується іншими освітніми установами. Наприклад, на Кіпрі, Мальті, у Словаччині та Норвегії такими установами є громадські організації. В Естонії, Греції, Нідерландах, Словенії і Великій Британії (Англія та Уельс) задіяні різні освітні інституції.

У країнах, в яких політика впровадження інформаційних технологій стратегій в освіті формулюється виключно центральним адміністративним органом, координація дій по її реалізації залишається за цією установою. Таким прикладом може слугувати Фінляндія, де відповідальність несе Національна Рада з освіти, яка підпорядковується міністерству. В інших країнах проводиться співпраця між установами на різних рівнях впровадження ІКТ стратегій в освіті, наприклад, в Словенії і Ліхтенштейні освітні інституції співпрацюють з центральним адміністративним органом. Німеччина для проведення координаційної політики залучає громадські організації різних рівнів влади, а також освітні установи. Деякі країни (Іспанія, Литва, Словаччина і Велика Британія (Північна Ірландія і Шотландія)) здійснюють співпрацю з різними громадськими установами різних рівнів адміністрування.

Практично всі країни, що охоплені дослідженням та мають стратегію впровадження інформаційних технологій в освіті, залучають до процесу координації дій щодо впровадження місцеві або регіональні адміністрації залежно від (де)централізації систем освіти. В деяких країнах (Кіпр, Мальта та Люксембург) відповідальність несуть виключно Міністерства в інших (Польща) – ця прерогатива віддана незалежним агенціям.

Окрім формулювання, координування і впровадження стратегій впровадження інформаційних технологій важливою проблемою є проведення відповідного фінансування. В більшості розглянутих країнах

така відповідальність належить як центральним органам влади, так і іншим, задіяним у цьому процесі, організаціям. Тільки у 8-ми країнах (із 31-єї дослідженої) за фінансування відповідає центральна влада. В Бельгії (Французька спільнота), Естонії, Італії, Словенії, Великій Британії (Англія і Уельс) і Норвегії до фінансування окрім центральної влади залучено інші освітні установи та регіональні/локальні адміністрації, а в Італії, окрім цього, ще і громадська організація.

Стратегія впровадження інформаційних технологій в освіті практично всіх європейських країн фінансується з їх державного бюджету. В деяких країнах фінансування впровадження ІКТ стратегій в освіті проводиться через інвестиції у конкретні проекти (наприклад, в Угорщині фінансуються пілотний проект «e-Рарег» і проект «eLearning»). У інших використовують як бюджетні кошти, так і інвестиції [136].

Інтегруючи у європейський освітній простір, ураховуючи важливість і необхідність розвитку і впровадження інформаційних технологій у систему освіти України, вважаємо, що з метою реалізації рівного доступу до якісної освіти, комплексного підходу до використання сучасних технічних, методичних, інформаційних ресурсів освіти, розбудови інформаційного суспільства необхідно прийняти відповідну Стратегію впровадження інформаційних технологій в освіту.

Одним із важливих документів на цей час є «Проект Національної стратегії розвитку освіти в Україні на 2012-2021 роки», схвалений у жовтні 2011 року 3-м Всеукраїнським з'їздом учителів, одним із пріоритетних напрямів якої є впровадження інформаційно-комунікаційних технологій, які «забезпечують удосконалення навчально-виховного процесу, доступність та ефективність освіти, підготовку молодого покоління до життєдіяльності в інформаційному суспільстві» [173].

Європейський союз у Лісабонській стратегії на 2000 – 2010 рр. визначає електронне навчання (e-learning), як інструмент побудови динамічної конкурентоздатної економіки, що ґрунтується на знаннях,

створення простору навчання протягом усього життя. Для реалізації цього напрямку в 2003 році була ухвалена програма інтеграції ІКТ в освіту на 2004 – 2006 рр. (англ.: e-learning program), а в 2006 році – програма навчання протягом усього життя (англ. – lifelong learning program – LLP) на 2007 – 2013 рр., в яку були інтегровані всі програми, що існували на цей момент [107, 218, с. 56].

У галузі середньої освіти започатковано програму «Сократ» (*Socrates*), що охоплює тридцять країн Європи і має на меті створення «Європи знання», забезпечує громадян можливістю навчатись протягом життя, мати доступ до якісної освіти, отримувати допомогу при оволодінні знаннями та кваліфікаціями, а також сприяє навчанню мов, мобільності та інноваціям. Програма «Сократ» пропагує європейську взаємодію в галузях освіти і складається з восьми окремих проектів: Коменіус (Comenius) - шкільна освіта; Еразмус (Erasmus) – вища освіта; Грундтвіг (Grundtvig) - освіта дорослих; Лінгва (Lingua) – навчання європейських мов; Мінерва (Minerva) -ІКТ в освіті; Інформація щодо проектів поширюється за допомогою мережі Eurydice - інформаційна система з питань освіти в Європі, яка з 1980 р. є одним із стратегічних механізмів, створених ЄК для посилення співпраці за рахунок збирання, контролю, обробки та поширення достовірної і прийнятної для порівняльного аналізу інформації. З 1995 р. Eurydice – невід’ємна частина програми дій Сократ в галузі освіти [264].

Велика Британія – це країна, яка вийшла на перше місце в Європі по забезпеченню доступу викладачів до інформаційних і комунікаційних технологій, компетенції й мотивування їх до використання ІКТ в освітньому процесі. Частка таких викладачів становить 60,2 %. Наступний крок – глибоке оволодіння новою «електронною» педагогікою – передбачається урядовою стратегією розвитку освіти на 2008 – 2014 рр. [218, с. 56].

Освіта у всесвітньо відомих закладах освіти Великої Британії є доступною для будь – якого студента з будь – якої точки світу, оскільки існують безоплатні відкриті електронні курси за різними фаховими

напрямами, ознайомитись із ними можна на сайті <https://ru.coursera.org>. Тобто країни Європейського простору роблять усе можливе, щоб освіта була відкритою й доступною не тільки для громадян своєї держави, але й для громадян інших держав [218, с. 56].

У Франції в 2002 році було ухвалено закон № 142501, де мережа Інтернет та ІКТ були проголошені першою життєвою необхідністю й головним засобом для побудови майбутньої нації. На сьогодні у Франції на 99 % територій є високошвидкісний доступ до Інтернету. Крім того, там ухвалено закон про головне завдання національної системи освіти – впровадження ІКТ в усі галузі освітнього процесу від дитячого садка до навчання дорослих [218, с. 56].

Проаналізувавши досвід Франції, можемо сказати, що однією з головних проблем для України є відсутність високошвидкісного доступу до Інтернету в усіх куточках країни. Для вирішення цієї проблеми держава має створити умови для повсюдного розвитку мережі Інтернет [218, с. 56].

Південна Корея є безумовним світовим лідером із використанням ІКТ в освіті. У січні 2004 року там було ухвалено «Закон про розвиток індустрії електронного навчання», й у зв'язку з цим послідовно виконується низка проектів у цій галузі, зокрема проект «Домашній репетитор», за яким кожен учень працює вдома, що дозволило за офіційним даними, підвищити рівень знань школярів на 40 %. Цей проект визнано ЮНЕСКО кращим у світі у 2006 році [218, с. 56].

Аналіз стану інформатизації освіти свідчить про те, що розвинені країни світу вже на 95 % використовують ІКТ в усіх закладах освіти, починаючи з дитячого садка і до самоосвіти дорослих людей. За допомогою проекту «Домашній репетитор», який був реалізований у Південній Кореї, можна вирішити цілу низку проблем, особливо для дітей з особливими потребами [218, с. 56].

На сьогодні приблизно 800 закладів вищої освіти усього світу надали безкоштовний або частково безкоштовний доступ до більш ніж десяти тисяч

он-лайн-курсів, які разом називаються Massive Open Online Courses (MOOC). Он-лайн курси можна пройти з таких дисциплін, як: інформатика, математика, програмування, гуманітарні науки, соціальні науки, освіти і навчання, охорона здоров'я і медицина, бізнес, особистий розвиток, інженерія, мистецтво і дизайн. Серед закладів освіти в MOOC є Гарвардський університет, Каліфорнійський, Массачусетський технологічний, Принстон, університет Пенсільванії, Гонконгський, Лондонський і Паризький університети, а також інші. Навчання можна пройти російською, англійською, французькою, іспанською та китайською [217].

Проаналізувавши зарубіжний досвід, вважаємо за необхідне, навести важливі на нашу думку рекомендації, які необхідно прийняти до уваги та реалізувати на практиці, а саме базовим для електронного навчання є забезпечення доступу кожного користувача з будь-якого місця знаходження та можливості підключення до мережі Інтернет будь-якого засобу; розробка, затвердження та впровадження стратегії розвитку інфраструктури електронного навчання; приділити значну увагу дослідженням в галузі практичного застосування електронного навчання в педагогічних аспектах та електронному змісті; створення умов для забезпечення підтримки комерційних виробників в галузі розробки засобів електронного навчання; збільшення інвестування для забезпечення постійного професійного вдосконалення вчителів та допомоги в усвідомленні сутності педагогіки електронного навчання; розвиток гнучкої системи навчальних курсів для забезпечення кожного громадянина вміннями та навичками, необхідними для повноцінного життя в інформаційному суспільстві; розширення електронних спільнот та форумів; забезпечення фінансових стимулів для підвищення популярності електронного навчання; посилення фінансових інструментів забезпечення електронного навчання; дослідження потенціалу суспільної співпраці в цій галузі.

На сучасному етапі впровадження електронної освіти, основними завданнями є: розробка стратегічного плану впровадження електронного

навчання та встановлення майбутніх цілей систем освіти; професійна підготовка педагогів до використання електронного навчання; використання існуючих європейських порталів для забезпечення співпраці та обміну досвідом в галузі електронного навчання; забезпечення стратегічних досліджень інноваційних підходів організації освітнього процесу і тестування нових освітніх середовищ.

Можна констатувати, що електронне навчання та електронна освіта перетворились на провідні тенденції розвитку сучасних систем освіти та професійної підготовки країн Європейського Союзу. Проблеми, пов'язані з придбанням обладнання та підключенням закладів освіти до мереж, відійшли на другий план, а увага на сучасному етапі приділяється педагогічному аспекту, змісту, оцінюванню якості та стандартів навчання, спеціальній підготовці вчителів, організаційним змінам та реформуванню освітнього процесу. Після 2006 р. електронне навчання та використання інформаційних технологій стало обов'язковою складовою нового покоління програм загальної та професійної освіти [238].

У контексті впровадження інформаційних технологій в систему освіти України, цінними для українських освітян є рекомендації, розроблені спеціалістами **EENet** для оптимізації цього процесу: 1) цілісний підхід до розробки стратегій та планів навчання з ІКТ; 2) конвергенція підходів «згори-вниз» та «знизу-вгору»; 3) стійкий розвиток; 4) зв'язок з навчальними планами; 5) підготовка вчителів; 6) введення в широкий контекст навчання; 7) проведення наукових та практичних досліджень; 8) створення програмного забезпечення національною мовою; 9) постійний контроль та оцінювання системи освіти та процесу впровадження.

Що стосується світового досвіду, то головною тенденцією в глобальному інформаційному світовому середовищі є активний перехід до системи електронної освіти і наступного етапу Smart освіти. Європейська Комісія в Плані дій щодо електронної освіти (2001) визначає електронну освіту як використання нових мультимедійних технологій та Інтернету для

покращення якості навчання шляхом спрощення доступу до ресурсів та сервісів, а також за рахунок віддаленого обміну та співпраці [264]. На засіданні Європейської Комісії, яке проходило 23-24 березня 2001 року в Стокгольмі, з ініціативи Вівіан Редінг, комісара з питань освіти і культури, Європейська Комісія схвалила повномасштабний план дій у сфері електронної освіти, націлений на мобілізацію всіх національних програм і механізмів, ресурсів Європейського інвестиційного банку і зусиль усіх зацікавлених сторін на прискорене запровадження електронної освіти в Європі. Далі, 10 травня 2001 року в Брюсселі в Міжнародному навчальному центрі IBM відбувся перший в Європі саміт, присвячений питанням електронного навчання. Для Європи електронна освіта стала чудовим шансом для максимального об'єднання освітніх програм різних держав ЄС. Послідовна політика щодо активного розвитку електронної освіти продовжується і сьогодні. Зокрема, Міністр вищої освіти і науки Франції Валері Перкес у своєму виступі на нараді в університеті Париж - Дофін, яка була присвячена переходу університетів в електронну еру, говорить про те, що «... сьогодні головна ціль в реформуванні системи освіти Франції визначається як 100 % навчальних матеріалів в електронній формі для 100 % студентів ...;... ціль електронного навчання в тому, щоб відкрити доступ до знань усім - і молоді, яка не може бути присутня на всіх заняттях, так як змушена паралельно працювати, і інвалідам, для яких не у всіх університетах створені відповідні умови .; ... електронне навчання також дозволяє зв'язати університети всього світу в спільний освітній процес.» [111, с. 135 - 136, 219, с. 63].

У межах цьогорічного Світового економічного форуму в Давосі відбувся круглий стіл «RevolutiOnline.edu», де, зокрема, було відзначено, що онлайн-освіта в найближчому майбутньому може кардинально змінити всю систему освіти. Однією з головних переваг електронної освіти є вільний доступ до інформації незалежно від матеріального становища, національності, місця проживання і стану здоров'я [219, с. 63].

Можемо підсумувати, що однією з провідних тенденцій розвитку європейських систем освіти та професійної підготовки є електронне навчання та електронна освіта, що передбачає використання нових мультимедійних технологій та Інтернету для вдосконалення якості навчання за рахунок забезпечення доступу до ресурсів та послуг, обміну інформацією та співпраці.

Приходимо до висновку про необхідність розробки і запровадження низки заходів як на державному рівні, так і на рівні окремих закладах освіти, які враховували б інтереси здобувачів освіти, вимоги які ставляться роботодавцями працівникам, державну політику в розрізі стрімкої інформатизації суспільства, та інших зацікавлених сторін на засадах соціального партнерства. Зокрема, доцільним є більш широке вивчення та застосування зарубіжного досвіду у сфері розроблення та використання електронних підручників та посібників, формування механізму залучення інвестицій у розвиток і навчання викладачів, стимулювання зацікавленості у професійному розвитку викладачів, створення системи оцінки ефективності навчання і підвищення кваліфікації в освітніх закладах.

Аналіз міжнародних стратегічних і нормативних документів дає підстави зробити такі висновки:

- важливість розвитку і впровадження інформаційних технологій в сфери життя, особливо в структуру освіти, визнається всіма європейськими державами, що підтверджується міжнародними документами, такими як Стратегія розвитку країн Європейського Союзу «ЄС 2020», Окінавська Хартія глобального інформаційного суспільства, Державна програма України «Інформаційні та комунікаційні технології в освіті і науці», Закон України «Про Національну програму інформатизації» та інші;

- одними із пріоритетних напрямів розвитку держав європейські країни визначили освіту, дослідження, інновації, творчий потенціал з подальшим створенням, підтримкою і розвитком цифрової економіки, набуттям

відповідних цифрових знань, вмінь та навичок, отримання цифрової грамотності (ІКТ грамотності) громадянами європейських країн;

- створення єдиного освітнього середовища, інтеграція інформаційних технологій у освітній процес залишаються спільними завданнями для систем освіти європейських країн й України.

Дослідивши публікації та думки сучасних науковців, викладачів, дослідників країн Європейського союзу, приходимо до висновку, що сучасні інформаційні технології відкривають перед здобувачами доступ до якісної освіти, професійної підготовки майбутніх працівників, формування нового рівня освітніх ресурсів. Використання аналогічних інформаційних технологій сприятиме перетворенню України в інформаційне суспільство, що ґрунтується на знаннях і вміннях використовувати можливості інформаційних технологій.

Для належного правового забезпечення впровадження електронної освіти в Україні пропонується: 1) використовувати електронні ресурси в освітньому процесі; 2) започаткувати проведення різних програм і заходів, спрямованих на підвищення кваліфікації щодо використання інформаційних технологій педагогами; 3) створення умов та заохочень для педагогічних працівників спрямованих на розробку електронних освітніх програм; 4) створення єдиного освітнього середовища; 5) інтеграція інформаційних технологій в освітній процес; 6) ініціювати закріплення в законодавстві закріплення такої форми здобуття освіти, як електронна освіта.

3.2. Проблеми та перспективи розвитку адміністративно-правового забезпечення впровадження електронної освіти в Україні

Зміна соціально-економічних і політичних відносин, переоцінка ідеологічних та духовних цінностей, інтенсифікація інформаційного поля в Україні суттєво змінили всю систему національної освіти. «Кардинальне оновлення системи освіти нині стало головною умовою відновлення інтелектуального потенціалу та демократизації українського суспільства» [196, с.11]. Як вказує В.Б. Авер'янов стосовно професійної підготовки державних службовців: «Реальність така, що становлення самої державної служби та системи підготовки кадрів для неї відбувається в умовах зміни парадигми суспільного розвитку, типу культури, духовно-моральних орієнтирів. За таких умов ефективне функціонування системи безперервного професійного навчання державних службовців є нагальною потребою та важливим фактором зміцнення державності, становлення демократичної, соціальної, правової держави з соціально-орієнтованою ринковою економікою» [47, с.193]. Зазначається, що від неефективної програми професійного навчання страждає не лише економічна продуктивність, але й соціальна структура суспільства [83, с.128]. «Одні руїни залишаються від суспільства, де постійно зневажають освіту і науку. Природний талент, здібності людини, не пробуджені освітою, - гинуть». [207, с.174].

На сучасному етапі розвитку України, особливо у зв'язку з проголошенням державного курсу на євроінтеграцію, актуальним є всебічне і глибоке реформування освітньої сфери. У зв'язку з чим державою виділяються значні матеріальні та людські ресурси, розробляються та починають застосовуватися відповідні механізми здійснення такого реформування. Особливого значення при цьому набуває правове регулювання сфери освіти, як дієвого інструменту такого реформування.

Під дефініцією «засади» тлумачний словник української мови розуміє декілька визначень терміну «засади»: «1. Основа чогось; те головне, на чому ґрунтується, базується що-небудь. 2. Вихідне, головне положення, принцип; основа світогляду, правило поведінки. 3. Спосіб, метод здійснення чого-небудь» [198, с. 300]. У законодавстві України зазначене поняття використовується практично у всіх його вищенаведених значеннях. У Конституції України 29 раз використовується термін «засади», розглядаючи його у наступних значеннях: «основи» (Розділ 1. Загальні засади), «підстави» (стаття 85 «...визначення правових засад вилучення об'єктів права приватної власності») та «спосіб здійснення» (стаття 143 «... на договірних засадах» [98]. Поняття «правові засади» зустрічається в законодавстві України досить часто і використовується в розумінні нормативно-правової бази регулювання того чи іншого напрямку суспільних відносин.

Що стосується науковців адміністративного права, то поняття «адміністративно правові засади» досить часто використовують у науковій роботі визначаючи їх як: «сукупність закріплених у нормах адміністративного права параметрів (характеристик) суспільного явища та правовідносин, що потребують урегулювання за допомогою адміністративно-правових засобів» [64, с. 49]; нерозривність відносин між державою та громадянами у процесі здобуття освіти, добровільність здобуття освіти і в той же час обов'язковість. Не слід забувати і про таку адміністративно-правову засаду, як централізованість освіти [224, с. 86]. Можна погодитись із визначенням, яке наводить М.І. Легенський та зазначає, що під поняттям «адміністративно – правові засади» розглядає сукупність основних методологічних характеристик та принципів регулювання суспільних відносин в окресленій сфері, яка встановлюється нормами адміністративного права та передбачає категоріальне, нормативно-правове і організаційно-управлінське забезпечення [120].

Удосконалення адміністративно-правових засад впровадження електронної освіти має стати одним з пріоритетних напрямів сучасного етапу

розвитку країни. Досягнення відповідної мети дасть змогу створити ефективний правовий механізм, що забезпечить функціонування електронної освіти в структурі освіти, і, як результат, забезпечить інтереси особи, суспільства та держави в досліджуваній сфері.

Останніми роками спостерігається явне збільшення ролі інформації в суспільному житті, розвиток нових спектрів інформаційної діяльності. Інформаційна сфера виступає важливим складником суспільного ладу, який істотно впливає на подальший розвиток суспільства в цілому. Еволюційне значення цього складника полягає в тому, що за допомогою активного обміну інформацією сьогодні людство інтенсивно оновлює суспільство, докладаючи досить зусиль для створення високоефективного інформаційного середовища у глобальному вимірі [230, с. 61].

Можливості електронної освіти і використання відкритих освітніх ресурсів і інших технологій можуть підвищити продуктивність навчання за рахунок прискорення темпів навчання; скорочення витрат, пов'язаних з навчальними матеріалами або наданням програм; і краще використовувати час викладача з найбільшою ефективністю. Але розвиток технологій йде стрімко вперед і при розробці національних стратегій щодо впровадження електронної освіти вкрай складно враховувати вектор розвитку інформаційних технологій. Однак той факт, що електронна освіта вимагає інвестицій, але не гарантує негайної віддачі, є ще однією причиною побоювань органів управління освітою, особливо в періоди економічної та фінансової кризи в Україні.

Новітні технології можуть стати потужним інструментом для перетворення освіти. Це може допомогти підтвердити і посилити відносини між педагогічними працівниками та здобувачами освіти, переробити існуючі підходи до навчання та співпраці, скоротити давні проблеми рівності і доступності, а також адаптувати результат для задоволення потреб всіх здобувачів освіти.

Щоб повністю реалізувати переваги технології в нашій системі освіти і забезпечити автентичний навчальний досвід, педагогічні працівники повинні бути належним чином підготовлені до ефективного використання технологій в своїй практиці. Крім того, органи державної влади, що формують і реалізують державну політику в галузі освіти повинні взяти на себе зобов'язання спільно працювати над організаційними і географічними кордонами, щоб використовувати інформаційні технології для знаходження найкращої моделі впровадження електронної освіти, а саме: сприяти рівному доступу до технологій мережевої освіти; підтримувати персоналізоване професійне навчання для педагогічних працівників; забезпечення підключення до широкосмугового Інтернету і доступу до високоякісних доступних цифрових освітніх ресурсів у закладах освіти та вдома; враховувати провідні дослідження щодо залучення нових можливостей в освіту.

Дисертант поділяє та притримується точку зору Панової І.В., яка зазначає, що «на шляху розвитку та впорядкування інформаційних правовідносин можна виділити низку проблем, до яких, зокрема, належать: – відсутність довгострокової державної стратегії щодо подальшого розвитку інформаційної сфери; – недооцінювання значення інформаційно - комунікаційного аспекту в процесі демократизації суспільства, розбудови держави, її європейської інтеграції; – недосконалість законодавства про інформацію; – намагання суб'єктів інформаційних відносин маніпулювати громадською думкою шляхом поширення недостовірної, неповної та упередженої інформації у засобах масової інформації; – непрозорість відносин власності щодо засобів масової інформації; – недостатній рівень державної підтримки виробництва і розповсюдження вітчизняної інформаційної продукції; – наявність значної кількості інформаційної продукції, що не відповідає вимогам законодавства, негативно впливає на систему суспільних цінностей, фізичний, психічний, інтелектуальний та моральний розвиток людини, призводить до деградації суспільства; –

зловживання правом на вільне одержання і поширення інформації, в результаті чого порушуються інші фундаментальні права і свободи людини, захищені Європейською конвенцією про захист прав людини і основоположних свобод та Конституцією України; – висока інформаційна залежність України від зарубіжних інформаційних ресурсів; – недостатній рівень використання української мови в аудіовізуальних (електронних) та друкованих засобах масової інформації, інтернеті; – низька ефективність виконання державно управлінських рішень, спрямованих на забезпечення захисту стратегічних національних інтересів на міжнародному рівні, зокрема щодо можливості контролювати і регулювати потоки інформації з-поза меж держави з метою додержання законів України, прав і свобод громадян, гарантування національної безпеки держави» [138, с. 96-97].

Вирішення зазначених вище складних проблем можливе лише за умови копіткої та узгодженої роботи законодавчої та виконавчої гілок влади і стане запорукою забезпечення інформатизації в Україні, а через це – реалізації стратегічного курсу на побудову соціальної, правової, демократичної, сучасної, інформаційної держави [112, с. 125].

На підставі викладеного можна зробити висновок про те, що подальший розвиток адміністративно-правових засад впровадження електронної освіти має бути спрямований на розробку програм, рекомендацій розвитку електронної освіти в Україні. Наголошується на необхідності пошуку власної ніші для забезпечення конкурентоспроможності на світовій арені та спрямування законодавчої діяльності на регламентацію досліджень і розробок в ІТ-сфері, створенні привабливих умов для інвестицій і розвитку державно-приватного партнерства в сфері впровадження та використання електронної освіти. Крім того, потрібно розробити механізми організації та впровадження останньої враховуючи соціальну інфраструктуру України.

Таким чином, розвиток адміністративно-правових засад впровадження електронної освіти можливий завдяки прийняттю програми впровадження електронної освіти. Дисертантом розроблено та запропоновано проект

концепції впровадження електронної освіти в Україні, де буде закріплено основні цілі, завдання, визначено загальну модель і основні напрямки розвитку електронної освіти в Україні та Положення про електронну освіту при індивідуальній формі навчання у закладах професійної (професійно-технічної) та вищої освіти. Належне впровадження електронної освіти в Україні можливе при внесенні змін до Законів України «Про освіту», «Про професійну (професійно-технічну) освіту» «Про вищу освіту».

Також необхідно провести громадське обговорення проекту концепції програми (на засіданнях колегії, конференціях, нарадах), за результатами якого підготувати пропозиції, що враховуються під час доопрацювання проекту. У разі схвалення концепції програми Кабінет Міністрів України приймає рішення про розроблення проекту програми, визначає одного або кількох державних замовників, строк розроблення проекту програми та його подання на розгляд Кабінету Міністрів України. Проект програми разом з висновками державної експертизи і Мінекономрозвитку та проектом постанови Кабінету Міністрів України подати до Кабінету Міністрів України для затвердження. Тобто, саме такий шлях необхідно пройти для прийняття програми впровадження електронної освіти в Україні, основою якої має стати саме офіційно затверджена процедура впровадження електронної освіти в Україні.

Також для належного адміністративно-правового забезпечення впровадження електронної освіти в Україні, вбачається доцільним запровадити об'єднаний алгоритм управління інформаційною сферою та наділити Міністерство освіти і науки України достатніми повноваженнями, в межах компетенції та відповідальності якого має знаходитись весь комплекс питань, пов'язаних з розвитком електронної освіти в Україні: а) координація підрозділів центральних органів виконавчої влади; б) моніторинг інформації, що охоплює як відкриті, так і конфіденційні джерела; забезпечення результатами моніторингу Президента України, депутатів Верховної Ради, членів уряду; в) проведення досліджень громадської думки та її врахування у

процесі підготовки проектів рішень; г) забезпечення інформацією про освіту в Україні інших країн у співпраці з Міністерством закордонних справ; а також підтримка українських служб новин за кордоном; д) дослідження відзивів, пропозицій, скарг від здобувачів освіти, прийняття до уваги та вдосконалення, тощо.

На думку дисертанта, при належному правовому врегулюванні використання інформаційних технологій, та закріплення на законодавчому рівні, електронна освіта може стати повноцінною формою навчання але до цього треба пройти тернистий шлях супротиву, нормативної визначеності.

Проте не варто забувати про проблеми, які є та потребують вирішення не тільки на території України, а й у міжнародному освітньому просторі. Однією із таких проблем є нормативно-правове врегулювання видачі документів про здобуття освіти, та визнання такого документа про здобуття освіти в країні проживання здобувача чи країні де здобувач освіти планує працювати. На нашу думку, доцільно здійснити пошук власної ніші для забезпечення конкурентоспроможності на світовій арені та спрямувати законодавчу діяльність на регламентацію досліджень і розробок в ІТ-сфері, створити привабливі умови для інвестицій і розвитку державно-приватного партнерства в сфері впровадження та використання електронної освіти.

Звертаємо увагу, що на сьогодні на недостатньому рівні освічені та інформовані здобувачі освіти та педагогічні працівники щодо наявних можливостей використання нових інформаційних технологій у процесі здобуття освіти. На наш погляд, необхідно проведення різних програм та заходів, спрямованих на підвищення грамотності населення та їх обізнаності про наявні можливості. Дані програми повинні проводитися не тільки на загальнодержавному рівні, як це має місце бути на сьогоднішній день, але і на місцевому.

На сучасному етапі розвитку українського суспільства законотворча та правозастосовна діяльність не може розвиватись ізольовано, без використання теоретичних та практичних здобутків інших, більш успішних

країн. Вважаємо, що існує потреба в подальшому науковому дослідженні ряду питань не тільки науковцям адміністративістів, але й фахівців інших галузей права та науки для чіткого визначення основних питань, методик, рекомендацій щодо використання та впровадження електронної освіти в традиційну форму здобуття освіти, а окремо особливої уваги заслуговує розроблення необхідних нормативно - правових актів для повноцінного входу електронної освіти, як форми здобуття освіти.

Удосконалення адміністративно-правових засад впровадження електронної освіти в Україні має реалізовуватися шляхом проведення правових, організаційних, методичних та технічних заходів:

- розробка нормативно-правової бази організації здобуття електронної освіти, та внесення змін до існуючих законів, прийняття відповідних положень, постанов, рекомендації, в тому числі журналів успішності та обліку роботи викладачів, норм оплати праці;

- створення єдиних стандартів програмного забезпечення для закладів освіти з переліком сертифікованого програмного забезпечення та технічного обладнання, з експлуатаційними характеристиками, необхідними для організації електронної освіти з урахуванням існуючої інфраструктури та володіння технологіями учасників навчального процесу;

- розробка механізмів формування, відбору і розповсюдження електронних освітніх ресурсів;

- розвиток нових видів електронних ресурсів, таких, як електронні лекції, електронні підручники, електронні освітні ресурси, створення інтерактивних засобів навчання;

- створення системи професійної підготовки викладачів і методистів з метою застосування та розробки електронних освітніх ресурсів;

- розвиток нових освітніх методик, інтегрованих з інформаційними технологіями;

- підготовка здобувачів до використання системи електронної освіти;

– визначення організаційної структури, відповідальної за впровадження системи електронної освіти в заклади освіти.

Для реалізації зазначеної мети пропонується прийняти Концепцію впровадження електронної освіти в Україні та Положення про електронну освіту при індивідуальній формі навчання у закладах професійної (професійно-технічної) та вищої освіти. Належне впровадження електронної освіти в Україні можливе при внесенні змін до Законів України «Про освіту», «Про професійну (професійно-технічну) освіту» «Про вищу освіту».

Проте, не тільки державна політика має бути спрямована на інформатизацію всього суспільства, але й державні органи управління мають вчиняти необхідні дії на застосування інформаційних технологій у роботі, для належного впровадження ці питання мають бути прописані на законодавчому рівні. Важливо, демонструвати на власному прикладі вищим органам управління користь та ефективність використання електронних ресурсів при навчанні, але при цьому не забувати що керівники закладів освіти краще розуміють потреби кожного конкретного закладу та надати певні повноваження та делегувати їх для належного виконання державної політики щодо інформатизації проте контроль та нагляд залишити в компетенції органів виконавчої влади.

Висновки до третього розділу

1. В більшості країн впровадження інформаційних технологій в освіту і розвиток складових інформаційного суспільства розглядаються та реалізуються як одні зі стратегічних завдань і пріоритетів. Інформаційні технології та пов'язана з ними суспільна та людська діяльність створюють інформаційну сферу сучасного соціуму, від якої залежать його економічний та інноваційний потенціал, соціальний прогрес, ефективність управління, здійснення демократичних процедур, освіта, рівень людського розвитку, національна безпека та обороноздатність і багато іншого.

2. Реальний стан розвитку інформаційного суспільства в Україні не відповідає потенціалу та можливостям України. Порівняльний аналіз українського та європейського нормативно-правового забезпечення дає підстави говорити, що однією з причин цього є відсутність належного правового закріплення основних положень та недосконалий механізм реалізації галузевої державної політики, зокрема: реалізація державної інформаційної політики є нестабільною (надто залежною від ситуації), спричинює недофінансування галузі, розпорошення адміністративних зусиль та бюджетних коштів, ігнорування реальних потреб регіонів та профільних індустрій, створює ґрунт для різноманітних зловживань.

3. Міжнародна наукова, науково-практична співпраця України у сфері впровадження електронної освіти з іншими країнами здійснюється через провадження спільних наукових проєктів та досліджень, технічних і технологічних розробок на основі кооперації, спільних науково-технічних програм; взаємний обмін науковими, науково-технічними й викладацькими кадрами, студентами й аспірантами, а також спільну підготовку спеціалістів; виконання робіт, передбачених угодою, однією із сторін якої є організація іноземної держави або міжнародна організація; спільні дослідження та розробки у міжнародних колективах спеціалістів, міжнародних інститутах та спільних підприємствах, використання власності на науковий та науково-

технічний результат на основі договорів між суб'єктами наукової та науково-технічної діяльності.

4. Аналіз міжнародних стратегічних і нормативних документів дає підстави зробити такі висновки:

- важливість розвитку і впровадження інформаційних технологій в сфери життя, особливо в структуру освіти, визнається всіма європейськими державами, що підтверджується міжнародними документами, такими як Стратегія розвитку країн Європейського Союзу «ЄС 2020», Окінавська Хартія глобального інформаційного суспільства, та інші;

- одними із пріоритетних напрямів розвитку держав європейські країни визначили освіту, дослідження, інновації, творчий потенціал з подальшим створенням, підтримкою і розвитком цифрової економіки, набуттям відповідних цифрових знань, вмінь та навичок, отримання цифрової грамотності (ІКТ грамотності) громадянами європейських країн;

- створення єдиного освітнього середовища, інтеграція інформаційних технологій у освітній процес залишаються спільними завданнями для систем освіти європейських країн й України.

5. Подальший розвиток адміністративно-правових засад впровадження електронної освіти має бути спрямований на розробку програм, рекомендації розвитку електронної освіти в Україні. При цьому, подальше розроблення послідовної, науково обґрунтованої правової політики держави є, на нашу думку, основою безперешкодного і спрямованого розвитку адміністративно – правового регулювання впровадження електронної освіти в адміністративному праві.

6. Для реалізації зазначеної мети пропонується прийняти Концепцію впровадження електронної освіти в Україні та Положення про електронну освіту при індивідуальній формі навчання у закладах професійної (професійно-технічної) та вищої освіти. Належне впровадження електронної освіти в Україні можливе при внесенні змін до Законів України «Про освіту», «Про професійну (професійно-технічну) освіту» «Про вищу освіту».

ВИСНОВКИ

У результаті дослідження, виконаного на основі аналізу чинного законодавства України і практики його реалізації, теоретичного осмислення численних наукових праць у різних галузях юриспруденції, запропоновано нове вирішення наукового завдання, яке полягає у визначенні особливостей адміністративно-правових засад впровадження електронної освіти в Україні, а також шляхів їх удосконалення. Сформульовано низку висновків, пропозицій і рекомендацій, спрямованих на вирішення зазначеного завдання. Основні з них такі:

1. Розгляд наявних наукових позицій та підходів до з'ясування поняття та значення електронної освіти дозволив дійти висновку, що електронна освіта є інноваційною формою здобуття освіти, має низку особливостей та забезпечує розвиток творчої та особистісної складової освітнього процесу. Основу освітнього процесу в цих умовах становить цілеспрямована і контрольована інтенсивна самостійна робота здобувача, який може навчатися в зручному для себе місці, за індивідуальним розкладом з можливістю контакту з викладачем за допомогою різноманітних технічних засобів.

Запропоновано під «електронною освітою» розуміти форму здобуття освіти, за якою освітня програма повністю засвоюється здобувачем самостійно, з використанням електронних освітніх ресурсів, інформаційних технологій та Інтернету.

2. Аналіз чинного законодавства України та зарубіжного досвіду використання понятійного апарату дозволив стверджувати про необхідність розмежування понять «електронна освіта» та «електронне навчання». Так, під електронним навчанням запропоновано розуміти цілеспрямований процес здобуття нових знань та навичок за допомогою інформаційних технологій. Вирішальну роль у розвитку електронного навчання відіграє Інтернет. Електронне навчання відкриває перед закладами освіти можливість підвищення продуктивності зменшення витрат, пов'язаних із проведенням

очних занять, а також поліпшення процесу обміну знаннями і доведення до мінімуму витрат на навчання.

Впровадження новітніх технологій в освітній процес спрямоване на глибше розуміння навчального матеріалу; формування таких компетенцій, як: комунікативні (безпосереднє спілкування за допомогою засобів мережі), інформаційні (пошук інформації з різних джерел та можливість її критичного осмислення), самоосвіти (вміння навчатись самостійно). Аргументовано позицію щодо стимулювання здобувача самостійно приймати рішення, визначати зміст своєї навчальної діяльності та знаходити засоби її реалізації, з метою оволодіти тією чи іншою дисципліною. Окрім того, електронна освіта виконує й виховну функцію – сприяє формуванню провідних якостей особистості: активність, самостійність, самовдосконалення, творчість.

3. У результаті проведеного дослідження вбачається доцільним запропонувати наступні домінанти впровадження електронної освіти в Україні: інтеграційні процеси в освіті (впровадження стандартів навчання, уніфікація методів, технологій і т.д.); демократизація процесу отримання освіти (свобода вибору і рівний доступ широких слоїв населення до якісної освіти незалежно від соціального статусу, місця проживання, фізичних можливостей); інформатизація освіти в умовах формування інформаційного суспільства, що передбачає створення єдиного інформаційного освітнього простору (змістовної комп'ютерно-технологічної та інформаційно-комунікаційних основ інтеграції).

4. На основі аналізу доктринальних положень отримано висновок, що освіта – це систематизована, цілеспрямована, послідовна діяльність, направлена на отримання знань, умінь, навичок здобувачем освіти, що має на меті отримання певного результату в інтелектуальних, морально-естетичних, фізичних сферах життя. Освіта необхідна суспільству для соціалізації та розвитку, і як вид творчості особи, і як діяльність держави у створенні умов для виховання та навчання людини і громадянина. Освіта є способом

отримання професії, грамотності, спілкування та розвитку. Саме тому від ступеню доступності, відкритості освіти для всіх є показником ступеню розвитку суспільства.

Виділено функції, що виконує освіта як соціальний інститут у сучасному інформаційному суспільстві: економічна, яка полягає у прийнятті участі у відтворенні робочої сили шляхом формування професійного потенціалу суспільства; соціальна, яка реалізується шляхом формування всебічно розвиненої особистості та проведення адаптації працюючих до змін оточуючого середовища. Указані функції створюють діалектичну єдність і є наслідком безперервної освіти особистості протягом усього життя.

5. Визначено місце електронної освіти в структурі освіти України та запропоновано впроваджувати електронну освіту як різновид індивідуальної форми здобуття освіти у закладах професійної (професійно-технічної) та вищої освіти. За умови використання світового досвіду, поєднання прогресивних технологій електронної освіти з кращими технологіями та методами класичних форм навчання, в перспективі електронна освіта може набути стрімкого розвитку. Вмотивовано, що широке впровадження і розвиток електронної освіти в Україні потребує вирішення комплексу завдань за такими напрямками, як управлінсько-організаційне забезпечення; матеріально-технічне та фінансове забезпечення; кадрове забезпечення потреб електронної освіти; методичне забезпечення з урахуванням специфіки навчання; просування електронної освіти на освітньому ринку та ринку праці.

6. Запропоновано розглядати інституційну складову забезпечення діяльності закладів освіти сучасними інформаційними технологіями у взаємозв'язку повноважень органів різних гілок влади для досягнення єдиної мети – створення умов для отримання якісної, інформаційної, сучасної освіти у чіткій відповідності вимогам законодавства України. Інституційну складову забезпечення електронної освіти становлять: Президент України,

Верховна Рада України, Кабінет Міністрів України, центральні органи виконавчої влади, місцеві органи влади, органи місцевого самоврядування, громадські організації.

7. На основі аналізу доктринальних досліджень отримано висновок, що адміністративно-правове регулювання впровадження електронної освіти – це цілеспрямований вплив норм адміністративного права на суспільні відносини, які складаються у сфері здобуття електронної освіти з метою забезпечення за допомогою адміністративно-правових засобів забезпечення прав, свобод і законних інтересів фізичних та юридичних осіб, нормального функціонування громадянського інформаційного суспільства та держави. Тоді, як адміністративно-правове забезпечення впровадження електронної освіти є надзвичайно складним і об'ємним інститутом адміністративного права, пронизаним багатьма вертикальними і горизонтальними зв'язками, що поєднує однорідні суспільні відносини: систему адміністративно-правового регулювання, правотворчість, правозастосування, правоохоронну діяльність, свою структуру, засоби і типи правового забезпечення, механізм адміністративно-правового забезпечення, джерела, принципи, тлумачення норм адміністративного права, адміністративно-правові відносини, статус суб'єктів адміністративного права, індивідуальні адміністративні акти, методи, режими, процедури, ефективність механізму адміністративно-правового регулювання та напрями адміністративно-правового забезпечення діяльності закладів освіти.

8. Обґрунтовано, що для повноцінного розвитку та впровадження електронної освіти в Україні, необхідно враховувати наступні чинники: формування нормативно-правової бази, наявність кваліфікованих викладачів, навчальні матеріали в електронному вигляді, заклади освіти, які організовують здобуття електронної освіти, створення матеріально-технічної та фінансово-економічної бази, наявність та вільний доступ до мережі Інтернет, популяризацію електронної освіти.

9. Встановлено, що науково-методичне забезпечення електронної освіти здійснюється за допомогою електронних підручників, посібників, он-лайн лекції, індивідуального плану навчання, індивідуальні завдання, електронні тести, наявність вільного доступу до електронних бібліотек. Методологічними принципами електронної освіти названо: принцип інтерактивності навчання; принцип гнучкості; принцип модульності навчання; принцип орієнтації на самонавчання; принцип самооцінки в навчанні, принцип зручності та доступності інтерфейсу користувача програмних та інформаційних ресурсів.

10. Аналіз існуючих точок зору щодо поняття державного контролю дозволив запропонувати авторське його визначення з урахуванням найбільш суттєвих сторін цього явища і його ролі у сфері електронної освіти. Відзначено, що державний контроль у сфері електронної освіти повинен забезпечувати реалізацію єдиної державної політики в сфері впровадження електронної освіти у закладах освіти Україні. Аргументовано, що удосконалення контрольної діяльності державних органів у сфері впровадження електронної освіти повинно здійснюватися за двома основними напрямками: вдосконалення законодавства, зокрема, прийняття необхідних нормативно-правових актів про впровадження електронної освіти та створення організаційних умов ефективності використання електронної освіти.

11. Аналіз зарубіжного досвіду впровадження електронної освіти дозволив виділити низку позитивних моментів, які можуть бути застосовані в Україні для впровадження електронної освіти та навчання. У результаті проведеного аналізу визначено, що однією з провідних тенденцій розвитку європейських систем освіти та професійної підготовки є електронне навчання, що передбачає використання нових мультимедійних технологій та Інтернету для вдосконалення якості навчання за рахунок забезпечення доступу до ресурсів та послуг, обміну інформацією та співпраці.

На основі синтезу відповідних положень щодо досвіду інших країн світу в правовому забезпеченні впровадження електронної освіти в Україні пропонується: 1) використовувати електронні ресурси в освітньому процесі; 2) започаткувати проведення різних програм і заходів, спрямованих на підвищення кваліфікації щодо використання інформаційних технологій педагогами; 3) створювати умови та заохочення для педагогічних працівників спрямованих на розробку електронних освітніх програм; 4) створити єдине освітнє середовище; 5) інтеграція інформаційних технологій в освітній процес; 6) ініціювати закріплення в законодавстві такої форми здобуття освіти, як електронна освіта.

12. Відзначено, що удосконалення адміністративно-правових засад взаємодії органів виконавчої влади України у сфері реалізації державної політики щодо інформатизації є одним із пріоритетних напрямів сучасного етапу розвитку країни. Аргументовано, що досягнення відповідної мети дасть змогу створити ефективний правовий механізм забезпечення електронного навчання і, буде сприяти утвердженню життєво важливих інтересів особи, суспільства та держави.

Запропоновано шляхи реалізації електронної освіти: забезпечення наступності змісту та координації навчально-виховної діяльності на різних рівнях освіти, що функціонують як продовження попередніх і передбачають підготовку громадян для можливого переходу на наступні ступені; формування потреби та здатності здобувача освіти до самоосвіти; оптимізації системи перепідготовки працівників і підвищення їх кваліфікації, модернізації системи післядипломної освіти на основі відповідних державних стандартів; створення інтегрованих навчальних планів і програм; розроблення та впровадження сучасних інформаційних технологій в процес навчання; формування та розвитку навчальних науково-виробничих комплексів ступеневої підготовки фахівців; організація навчання відповідно до потреб особистості і ринку праці на базі професійних (професійно-технічних) та закладів вищої освіти.

13. Наголошено, що проблеми адміністративно-правового забезпечення впровадження електронної освіти в Україні мають комплексний характер і не можуть бути вирішені на рівні окремих державних органів або закладів освіти. Виокремлено ряд проблем, які необхідно вирішити: відсутність нормативно-правової бази, яка б забезпечувала здобуття електронної освіти та надання електронних освітніх послуг; обмеженість доступу здобувачів освіти до інформаційних технологій; недостатня кількість та низька якість існуючих електронних освітніх ресурсів; не обізнаність учасників освітнього процесу з перевагами електронної освіти; відсутність фінансових та матеріально-технічних ресурсів; різні темпи процесів інформатизації закладів освіти, що призводить до нерівного доступу здобувачів до освітніх ресурсів та електронної освіти; непідготовленість педагогічних кадрів до розробки електронних навчальних дисциплін, методології застосування такої форми викладання; відсутність системи розробки електронних освітніх ресурсів; відсутність методології електронної освіти.

Обґрунтовано, що удосконалення адміністративно-правових засад впровадження електронної освіти в Україні має реалізовуватися шляхом проведення правових, організаційних, методичних та технічних заходів:

- розробка нормативно-правової бази організації здобуття електронної освіти, та внесення змін до існуючих законів, прийняття відповідних положень, постанов, рекомендацій, в тому числі журналів успішності та обліку роботи викладачів, норм оплати праці;

- створення єдиних стандартів програмного забезпечення для закладів освіти з переліком сертифікованого програмного забезпечення та технічного обладнання, з експлуатаційними характеристиками, необхідними для організації електронної освіти з урахуванням існуючої інфраструктури та володіння технологіями учасників навчального процесу;

- розробка механізмів формування, відбору і розповсюдження електронних освітніх ресурсів;

- розвиток нових видів електронних ресурсів, таких, як електронні лекції, електронні підручники, електронні освітні ресурси, створення інтерактивних засобів навчання;
- створення системи професійної підготовки викладачів і методистів з метою застосування та розробки електронних освітніх ресурсів;
- розвиток нових освітніх методик, інтегрованих з інформаційними технологіями;
- підготовка здобувачів до використання системи електронної освіти;
- визначення організаційної структури, відповідальної за впровадження системи електронної освіти в заклади освіти.

Для реалізації зазначеної мети пропонується прийняти Концепцію впровадження електронної освіти в Україні та Положення про електронну освіту при індивідуальній формі навчання у закладах професійної (професійно-технічної) та вищої освіти. Належне впровадження електронної освіти в Україні можливе при внесенні змін до Законів України «Про освіту», «Про професійну (професійно-технічну) освіту» «Про вищу освіту».

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Автономова Н. Еволюція інформаційної функції бібліотек у період переходу до інформаційного етапу розвитку суспільства. *Наукові праці Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського*. 2013. Вип. 35. С. 333–340. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/nprnbuimviv_2013_35_34 (дата звернення: 18.03.2016).
2. Адміністративне право України : підручник для юрид. вузів і фак. / за заг. ред. Ю. П. Битяка. Харків : Право, 2003. 576 с.
3. Адміністративне право України. Академічний курс : підручник у 2 т. / редкол.: В. Б. Авер'янов (голова) та ін. Київ : Юридична думка, 2007. Т. 1. Загальна частина. 2007. 592 с.
4. Адміністративне право України. Академічний курс : підручник у 2 т. / редкол.: В. Б. Авер'янов (голова) та ін. Київ : Юридична думка, 2005. Т. 2. Особлива частина. 624 с.
5. Адміністративне право України. Академічний курс: підручник у 2 т. / редкол.: В. Б. Авер'янов (голова) та ін. Київ : Юридична думка, 2004. Т. 1. Загальна частина. 584 с.
6. Адміністративне право України. Академічний курс: підручник у 2 т. / В. В. Галунько, В. І. Олефір, Ю. В. Гридасов, А. А. Іванищук, С. О. Короед. Херсон : ХМД, 2013. Т. 1. Загальне адміністративне право. 396 с.
7. Алексеев С. С. Теория права. Москва : Изд-во БЕК, 1994. 224 с.
8. Алтайцев А. М., Гербовицкая М. Ф., Корбут А. М., Краснов Ю. Э. и др. Аналитический обзор международных тенденций развития высшего образования. 1995. 320 с. URL: <http://charko.narod.ru/tekst/an5/2.html> (дата обращения: 20.01.2018).
9. Арістова І. В. Наука «інформаційне право» на новому етапі розвитку інформаційного суспільства. *Правова інформатика*. 2011. № 1. С. 3–11.
10. Артьомов І. В. Концептуальна модель розробки підручників нового покоління та їх впровадження у навчальний процес. *Міжнародний науковий вісник* : збірник наукових доповідей за матеріалами XXI Міжнародної

науково-практичної конференції «Перспективні шляхи й напрями вдосконалення освітньої системи у світлі Болонського процесу» 16-19 лист. 2010 р. Ужгород : ЗакДУ, 2011. Вип. 2(21). С. 317–329.

11. Атаманчук Г. В. Теория государственного управления. Москва : Юридическая литература, 1997. 400 с.

12. Баранов О. А. Напрями перспективних досліджень у галузі інформаційного права. *Інформація і право*. 2016. № 2 (17). С. 15–31.

13. Башмаков А. И. Разработка компьютерных учебников и обучающих систем. Москва : Филинь, 2003. 616 с.

14. Бевзенко В. М. Сутність та поняття адміністративно-правового регулювання. *Вісник господарського судочинства*. 2006. № 3. С. 162–167.

15. Беляков К. І. Інформатизація в Україні : Проблеми організаційного, правового та наукового забезпечення : монографія. Київ : КВІЦ, 2008. 576 с.

16. Беляков К. І. Інформація в праві: теорія і практика : монографія. Київ : КВІЦ, 2006. 116 с.

17. Биков В. Ю. Інноваційні інструменти та перспективні напрями інформатизації освіти. *Інформаційно-комунікаційні технології в сучасній освіті: досвід, проблеми, перспективи* : третя міжнар. наук.-практ. конф. : [в 2ч]. Ч 1. / Львівський державний університет безпеки життєдіяльності, 1 (2Ч). С. 14–26. URL: <http://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/1178> (дата звернення: 05.07.2016).

18. Биков В. Ю. Інформатизація освіти. Енциклопедія освіти України, головний ред. В. Г. Кремень. Київ : Юрінком Інтер, 2008. С. 360–362.

19. Білецька Г. А. Сучасні інформаційні освітні середовища та їх застосування у професійній екологічній освіті. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах* : зб. наук. пр. 2012. Вип. 22 (75). С. 74–81.

20. Бугайчук К. Л. Дистанційне та електронне навчання: сутність, особливості, співвідношення. *Вісник післядипломної освіти*. 2014. № 10 (23). С. 7–17. URL: <http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/handle/123456789/1477> (дата звернення: 05.07.2016).

21. Бугайчук К. Л. Мобільне навчання: сутність та моделі впровадження в навчальний процес вищих навчальних закладів МВС України. *Інформаційні технології і засоби навчання*. 2012. №1. URL: http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/1471/Мобільне%20Навчання_Бугайчук_2012.pdf?sequence=1&isAllowed=y (дата звернення: 05.07.2016).
22. Бука С. А., Здебская О. И. Образование и библиотеки : вызовы современного общества. № 49. С. 37–42.
23. Бурлука О. В. Самоосвіта як процес становлення і розвитку особистості. *Науковий вісник. Серія «Філософія»*. 2006. Вип. 22. С. 99–104.
24. Вдовичин Т. Я., Яцишин А. В. Застосування технологій відкритої освіти для інформації навчального процесу. *Інформаційні технології в освіті*. 2013. № 16. С. 134–140.
25. Виконавча влада і адміністративне право / за заг. ред. В. Б. Авер'янова. Київ : Видавничий дім Ін-Юре, 2002. 668 с.
26. Винарик Л. С., Щедрин А. Н. Информационная культура : эволюция, проблемы. Донецк : ИЭП НАН Украины, 1999. 144 с.
27. Виноградов В. А., Скворцов Л. В. Создание информационной культуры для Европы : доклад на VI конференции ЕКССИД. *Теория и практика общественно-научной информатики*. 23–25 марта 1991 г. Кентербери, Великобритания. 1991. № 2. С. 5–29.
28. Волкова Н. В. Місцеве самоврядування як суб'єкт управління освітою: кластерний підхід : монографія. Дніпропетровськ : Дніпроп. держ. фін. акад., 2014. 204 с.
29. Волокитин А. В., Курносов И. Н. Роль государства в развитии информационного общества. Развитие информационного общества в России : сб. статей / под ред. Н. В. Борисова и Ю. Е. Хохлова. Санкт-Петербург : Изд-во Санкт-Петербургского ун-та, 2001. Т. 1: Теория и практика. С. 19–22.
30. Волохова Е. Д. Понятие и содержание конституционного права на образование. *Право и образование*. 2002. № 3. С. 22–32.

31. Всемирная декларация о высшем образовании для XXI века: подходы и практические меры. 5–9 октября 1998 г. Париж. *Вестник высшей школы*. 1999. № 3. С. 29–35.
32. Вступ до інформаційної культури та інформаційного права / В. М. Брижко та ін. ; заг. ред. М. Я. Швець, Р. А. Калюжний. Ужгород : ІВА 2003. 240 с.
33. Галуцько В. В., Єщук О. М. Поняття та зміст адміністративно-правового регулювання Actual problems of corruption prevention and counteraction. 2011. URL: <http://www.law-property.in.ua> (дата звернення: 05.07.2017).
34. Гаращук В. М. Контроль та нагляд у державному управлінні : монографія. Харків : Фоліо, 2002. 176 с.
35. Гаращук В. М. Контроль та нагляд у державному управлінні : навч. посіб. Харків : Нац. юрид. акад. України, 1999. 53 с.
36. Гаращук В. М. Теоретико-правові проблеми контролю та нагляду у державному управлінні : дис ...д-ра юрид. наук: 12.00.07 / Харків, 2003. 413 с.
37. Гафіяк А. Інноваційні методи навчання студентів в умовах розвитку інформаційних та телекомунікаційних технологій. *Педагогічні науки* : зб. наук. пр. Полтава : ПНПУ. 2013. вип. 2 (58). С. 90–93.
38. Гончарук С. Т. Адміністративне право України : навч. посіб. Київ : Нац. акад. внутр. справ ; Нац. акад. упр., 2000. 240 с.
39. Горшенев В. М. Способы и организационные формы правового регулирования в социалистическом обществе. Москва : Юридическая литература, 1972. 258 с.
40. Горшенев В. М., Шахов И. Б. Контроль как правовая форма деятельности. Москва : Юридическая література, 1986. 176 с.
41. Готько О., Чайковська О. Інформаційно-комунікаційні технології – як сучасний засіб навчання в освіті. *Молодь і ринок*. 2015. № 4. С. 130–134. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Mir_2015_4_28 (дата звернення: 09.07.2018).

42. Гриншкун В. В., Краснова Г. А. Новые индустриальные и информационные революции и их влияние на систему образования. *Вестник Московского городского педагогического университета. Серия «Информатика и информатизация образования»*. 2017. № 1 (39). С. 45–52.

43. Гриценко В. Г. Шляхи інформатизації університетської освіти. *Вісник Черкаського університету*. 2011. Вип. 211. Ч. 2. С. 35–38.

44. Гудісон Д. Е. Впровадження електронної освіти у галузі вищої освіти у Великобританії: шлях у майбутнє. Вища школа : наук.-практ. вид. засн. Т-во Знання України. 2002. С. 90–109.

45. Гуменюк В. В. Стратегічні напрями діяльності керівників закладів освіти в умовах інформатизації суспільства. *Педагогічний дискурс*. 2007. Вип. 1. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/peddysk_2007_1_13 (дата звернення: 08.07.2018).

46. Дем'яненко В. Б. Мережні електронні площадки як засіб формування інформаційної системи навчального призначення для учнів малої академії наук України. *Інформаційні технології в освіті*. 2012. Вип. 12. С. 146–151.

47. Державна служба в Україні : організаційно-правові основи і шляхи розвитку / за заг. ред. В. Б. Авер'янова. Київ : Ін-Юре, 1999. 272 с.

48. Державна політика : підручник / Нац. акад. держ. упр. при Президентові України ; редкол. : Ю. В. Ковбасюк (голова), К. О. Ващенко (заст. голови), Ю. П. Сурмін (заст. голови) та ін. Київ : НАДУ, 2014. 448 с.

49. Державне управління в Україні: організаційно-правові засади : навч. посіб. / Н. Р. Нижник, С. Д. Дубенко, В. І. Мельниченко та ін.; за заг. ред. проф. Н. Р. Нижник. Київ : Вид-во УАДУ, 2002. 164 с.

50. Дзвінчук Д. І. Державне управління освітою в Україні : тенденції і законодавство. Київ : Нічлава, 2000. 164 с.

51. Дзякун В. М. Міжнародний досвід функціонування та державного управління системою освіти. *Право та державне управління* : зб. наук. праць. 2012. № 2 (7). С. 159–164.

52. Діденко О. Особливості розробки та впровадження електронних

підручників у систему професійно-технічної освіти. *Науковий вісник Інституту професійно-технічної освіти НАПН України*. Професійна педагогіка : зб. наук. праць. 2014. Вип. 7. С. 46–50.

53. Довгань О. Д. Сучасні інформаційні структури як компоненти інформаційної безпеки. *Інформація і право*. 2015. № 2 (14). С. 111–120.

54. Долгих В. Н. Возможности и проблемы электронного обучения. *Актуальні проблеми розвитку електронної освіти в галузі економіки* : тези доп. І Міжнар. наук.-практ. конф. Севастопіль, Харків, 14–16 трав. 2011 р. Харків : ІНЖЕК, 2011. С. 28–30.

55. Духовное производство: социально-философский аспект проблемы духовной деятельности / отв. ред. В. И. Толстых. Москва : Наука, 1981. 352 с.

56. Електронна бібліотека. Вікіпедія : вільна енциклопедія : веб-сайт. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Електронна_бібліотека (дата звернення: 09.10.2018).

57. Електронна освіта : термінологічний словник / кол. авторів ; за ред. В. С. Бакірова. Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2016. 164 с.

58. Електронна освіта. Вікіпедія : вільна енциклопедія : веб-сайт. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Електронна_освіта (дата звернення: 09.10.2018).

59. Електронна Україна замість України паперової : інтерв'ю заст. голови Держ. служби спец. зв'язку та захисту інформації України П. Яцука. *Урядовий кур'єр*. 2010. 24 верес. № 177. С. 6.

60. Електронне навчання. Вікіпедія : вільна енциклопедія : веб-сайт. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Електронне_навчання (дата звернення: 09.10.2018).

61. Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України, головний ред. В. Г. Кремень. Київ : Юрінком Інтер, 2008. 1040 с.

62. Жалдак М. І. Педагогічний потенціал комп'ютерно-орієнтованих систем навчання математики. *Комп'ютерно-орієнтовані системи навчання* : зб. наук праць. Київ : НПУ ім. М. П. Драгоманова. Вип. 7. 2003. С. 3–16.

63. Жорнова О., Жорнова О. Науково-методичне забезпечення навчального процесу у вищій школі : усталені нормативи та сучасні вимоги. *Вісник Книжкової палати*. 2012. № 2. С. 1–4.

64. Заброда Д. Г. Адміністративно-правові засади : сутність та зміст категорії. *Адміністративне право і процес*. № 2(4). 2013. URL: <http://applaw.knu.ua/index.php/arkhiv-nomeriv/2-4-2013> (дата звернення: 29.09.2018).

65. Загальна теорія держави і права : навчальний посібник / під ред. ак. АПрН України, доктора юр. наук, професора В. В. Копейчикова. Київ : Юрінком Інтер, 1999. 317 с.

66. Загальна теорія держави і права : підручник для студентів юридичних вищих навчальних закладів / М. В. Цвік, О. В. Петришин, Л. В. Авраменко та ін.; за ред. д-ра юрид. наук, проф., акад. АПрН України М. В. Цвіка, д-ра юрид. наук, проф., акад. АПрН України О. В. Петришина. Харків : Право, 2009. 584 с.

67. Загальна теорія права : підручник / за заг. ред. М. І. Козюбри. Київ : Ваіте, 2015. 392 с.

68. Заїкіна Т. В., Сухар Г. Ф. Визначення видів здібностей дошкільників – шлях до розвитку індивідуальності зростаючої особистості. *Вісник Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди. Психологія*. 2015. Вип. 50. С. 114–122. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKhnpu_psykhol_2015_50_14 (дата звернення 25.07.2018).

69. Засоби і технології єдиного інформаційного освітнього простору : зб. наук. пр. / за ред. В. Ю. Бикова, Ю. О. Жука. Інститут засобів навчання АПН України. Київ : Атіка, 2004. 240 с.

70. Зборовський Г. Е. Самообразование как социологическая проблема. *Социологические исследования*. 1997. № 10. С. 8–12.

71. Зимина О. В. Печатные и электронные учебные издания в современном высшем образовании : теория, методика, практика. Москва :

Издательство МЭИ. 2003. 117 с. URL: http://www.academiaxxi.ru/Meth_Papers/AO_recom_t.htm (дата обращения: 09.10.2016).

72. Зубченко О. С. Впровадження електронного навчання в систему вищої освіти країн-членів Європейського Союзу. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка* : наук. журн. / редкол. : П. Ю. Саух (голов. ред.) та ін. Житомир : ЖДУ, 1998. С. 113–118.

73. Интернет-обучение : технологии педагогического дизайна / под ред. М. В. Моисеевой. Москва : Изд. дом «Камерон», 2004. 216 с.

74. Іванищук А. А. Зміст адміністративно-правового регулювання діяльності судової гілки влади. *Адміністративне право і процес*. 2013. № 1(3). С.136–145. URL: <http://applaw.knu.ua/index.php/holovna/item/74-zmist-administrativno-pravoho-rehulyuvannya-diyalnosti-sudovoyi-hilky-vlady-ivanyshchuk-a-a> (дата звернення: 01.11.2018).

75. ІКТ та інтерактивні технології навчання : веб-сайт. URL: http://ito.vspu.net/el_ppz/el_ppz/files/Kobusya_VM/IKT_PTNZ/e-learning.html. (дата звернення 27.10.2018).

76. Інформаційна культура в Україні : правовий вимір : монографія / К. І. Беляков, С. Г. Онупрієнко, І. М. Шопіна ; за заг. ред. К. І. Белякова. Київ : КВІЦ, 2018. 169 с.

77. Інформаційне суспільство. Дефініції... / Брижко В. М., Цимбалюк В. С. та ін. Київ : КВІЦ, 2002. 220 с.

78. Інформаційний вісник НТТУМ Запорізької області № 3 (13) педагогам позашкілля : методичні матеріали. м. Запоріжжя, 2009. URL: <http://do.gendocs.ru/docs/index-27157.html?page=5> (дата звернення 26.10.2018).

79. Інформаційний портал «Smart». URL: <http://www.smart-edu.com> (дата звернення: 28.02.2017).

80. Кагановська Т. Є. Зміст доктринальних підходів в адміністративному праві щодо визначення сутності державного управління. *Форум права*. 2012.

№ 4. С. 411–421. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/FP_index.htm_2012_4_68 (дата звернення: 05.06.2017).

81. Касаткін Д. Ю. Методика наповнення та використання комп'ютерно-орієнтованого навчального середовища. *Наук. вісн. нац.ун-ту біоресурсів і природокористування України*. Київ, 2012. Вип. 175. Ч. 2. С. 209–219.

82. Касаткін Д. Ю., Тверезовська Н. Т. Порівняння класичної моделі інтернет-навчання з системою дистанційного навчання на платформі Moodle. *Педагогічний альманах* : зб. наук. праць. 2011. Вип. 12 (4.1). Херсон. С. 40–45.

83. Кеннеди П. Вступая в ХХІ век. Москва : Весь мир, 1997. 128 с.

84. Климова Г. П. Образование как феномен цивилизации : дис. ... д-ра. филос. наук : 09.00.03 / Харьков, 1997. 418 с.

85. Клубань М. В. Адміністративно-правове забезпечення використання інформаційно-комунікаційних технологій при впровадженні електронної освіти в Україні. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2017. Випуск 6. Том 4. С. 167–174.

86. Клубань М. В. Державний контроль в сфері реалізації електронної освіти в Україні. *«Jurnalul juridic national: teorie si practica» Национальный юридический журнал: теория и практика*. Научно-практическое правовое издание. Республика Молдова. 2018. № 5 (33). С. 61–67.

87. Клубань М. В. Інформатизація освіти: поняття та необхідність впровадження. *Актуальні проблеми реформування системи законодавства України* : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції 26–27 січня 2018 р. Запоріжжя : Запоріз. міськ. гром. орг. «Істина», 2018. С. 57–60.

88. Клубань М. В. Інформаційно-освітній простір: поняття, основні принципи та нормативно-правове регулювання. *Юридична наука нового часу: традиції та вектори розвитку* : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції. 9 березня 2018 р. Одеса : Вид. дім «Гельветика», 2018. С. 120–123.

89. Клубань М. В. Правові аспекти використання електронних підручників та електронних посібників в процесі навчання у вищих

навчальних закладах. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2017. Випуск 6. Том 1. С. 201–206.

90. Клубань М. В. Роль громадськості в управлінні освітою при впровадженні електронної освіти. *Юридична наука в сучасному світі: здобутки та перспективи* : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції. 21 вересня 2018 р. Одеса : Вид. дім «Гельветика», 2018. С. 76–77.

91. Клубань М. В. Стан впровадження електронної освіти у вищих навчальних закладах України. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: «Юридичні науки»*. 2018. Випуск 4. Том 1. С. 126–129.

92. Козьяков І. М. Співвідношення прокурорського нагляду і відомчого контролю за законністю оперативно-розшукової діяльності: дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.10 / Харків, 2001. 235 с.

93. Колесникова К. О. Публічне адміністрування в Україні : огляд літературних джерел. *Теорія та практика державного управління*. 2013. Вип. 3 (42). С. 1–8.

94. Колин К. К. Фундаментальные основы информатики : социальная информатика : учеб. пособие для вузов. Москва : Академический проспект, 2000. 350 с.

95. Колодюк А. В. Інформаційне суспільство : сучасний стан та перспективи розвитку в Україні: дис. ... канд. політ. наук : 23.00.03 / Київ, 2004. 234 с.

96. Колпаков В. К. Адміністративне право України : підручник. Київ : Юрінком Інтер, 1999. 736 с.

97. Коменский Я. А. Избранные педагогические сочинения : в 2-х т. Москва : Педагогика, 1982. Т. 1. 656 с.

98. Конституція України від 28.06.1996 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.

99. Концептуальні засади розвитку електронної освіти в Україні : проект URL: <http://pon.org.ua/novyny/2063-konceptualni-zasadi-rozvitku-elektronnoyi-osviti.html> (дата звернення: 19.03.2017).

100. Концепції розвитку освіти в Україні на період 2015-2025 років : проект. URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/NT1078.html (дата звернення: 05.07.2016).

101. Концепція розвитку електронного (e-) навчання в НТУ «ХПІ» на 2009–2016 роки. URL: http://cde.kpi.kharkov.ua/cdes/new/Conception_eL.pdf (дата звернення: 09.10.2018).

102. Кормич Б. А. Глобальне адміністративне право: ключові аспекти концептуалізації. *Lex Portus*. 2018. № 1 (9). С. 21–32.

103. Костецька Т. А. Актуальні питання взаємовідносин органів публічної влади та інститутів громадянського суспільства (комунікативні аспекти). *Правова держава*. 2017. Вип. 28. С. 188–198. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/PrDe_2017_28_24 (дата звернення: 09.10.2018).

104. Краснова Г. А., Нухулы А., Тесленко В. А. Электронное образование в мире и россия: состояние, тенденции и перспективы. *Вестник РУДН. Серия Информатизация образования*. 2017. Т. 14. № 3. С. 371–377. URL: <https://cyberleninka.ru/article/v/elektronnoe-obrazovanie-v-mire-i-rossii-sostoyanie-tendentsii-i-perspektivy> (дата звернення 22.10.2018).

105. Кругул Ю. І. Правові основи державного управління економікою України : навч. посібник. Київ : КНЕУ, 2003. 431 с.

106. Кремень В. Г. Українська освіта в добу глобалізації. *Директор школи, ліцею, гімназії* : науково-практичний журнал для керівників закладів освіти. 2002. № 6. С. 4–12.

107. Кремень В. Г. Суспільство знань і якісна освіта. *Всеукраїнський громадсько-політичний тижневик «Освіта»*. 2007. № 13–14. С. 2–3.

108. Криміналістика у питаннях і відповідях : навчальний посібник / А. В. Іщенко, В. В. Пясковський, А. В. Самодін, Ю. М. Чорноус та ін. Київ : ТОВ Видавництво «Центр учбової літератури», 2016. 118 с.

109. Кримський С. Б. Ціннісно-смысловий універсам як предметне поле філософії. *Філософська і соціологічна думка*. 1996. № 3–4. С. 102–117.
110. Крисаченко В. С. Философский анализ еволюціонизма. Київ : Наукова думка, 1990. 215 с.
111. Кронівець Т. М. Електронна освіта у вищих навчальних закладах України : проблеми і перспективи правового регулювання. *Науковий часопис Національного педагогічного університету ім. М. П. Драгоманова. Серія 18 «Економіка і право»*. 2013. Вип. 22. С. 134–140.
112. Кудрявцева С. П., Колос В. В., Міжнародна інформація : навчальний посібник. Київ : Видавничий Дім «Слово», 2005. 400 с.
113. Курило В. І. Місце та роль адміністративних правовідносин у механізмі адміністративно-правового регулювання у галузі охорони, використання і відтворення тваринного світу в Україні. *Міжнародний науковий журнал «Інтернаука»*. Серія : Юридичні науки. 2017. № 4. С. 30–35. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/mnjju_2017_4_7 (дата звернення: 27.06.2018).
114. Курс адміністративного права України : підручник / В. К. Колпаков, О. В. Кузьменко, І. Д. Пастух та ін. ; за ред. В. В. Коваленка. Київ : Юрінком Інтер, 2012. 808 с.
115. Кушнір С. Державний контроль у сфері вищої освіти: зарубіжний досвід правового регулювання та шляхи його запозичення для України. *Підприємництво, господарство і право*. 2017. № 9. С. 129–140. URL: <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2017/9/28.pdf> (дата звернення: 09.11.2018).
116. Кушнір С. М. Державний контроль у сфері вищої освіти в Україні: адміністративно-правове дослідження: монографія. Запоріжжя : Видавничий дім Гельветика, 2017. 320 с.
117. Кушнір С. М. Державний контроль у сфері вищої освіти як правова категорія. *Право і суспільство*. 2017. № 4. С. 174–181. URL: http://pravoisuspilstvo.org.ua/archive/2017/4_2017/part_1/32.pdf (дата звернення: 29.04.2018).
118. Лапінський В. В., Міна А. С., Скрипка К. І. Міжнародні тенденції

розвитку інформатизації освіти та підвищення її якості. Інформаційні технології і засоби навчання. 2010. № 5 (19). URL: <http://www.ime.edu-ua.net/em.html> (дата звернення: 28.02.2017).

119. Лапшина І. С. Електронний підручник як засіб управління самостійною роботою учня. *Вісник післядипломної освіти* : зб. наук. праць / Ун-т меседж. освіти НАПН України. 2005. Вип. 7 (20). С. 91–96.

120. Легенький М. І. Категоріально-змістові передумови дослідження адміністративно-правових засад формування і реалізації державної політики у сфері освіти. *Міжнародний науковий журнал «Інтернаука». Серія : Юридичні науки*. 2018. № 3. С. 25–31. URL: <https://www.inter-nauka.com/uploads/public/15265028718561.pdf> (дата звернення: 29.09.2018).

121. Лесохина Л. Н. Образование в структуре человеческой деятельности. *Вопросы философии*. 1984. № 12. С. 3–13.

122. Литвин І. І. Здійснення державного контролю у сфері надання освітніх послуг: позитивний зарубіжний досвід. *Наукові пошуки у III тисячолітті: соціальний, правовий, економічний та гуманітарний виміри* : збірник тез III Міжнародної науково-практичної конференції. 27–28 квітня 2018 р. Кропивницький : ПВНЗ КІДМУ, 2018. С. 34–37.

123. Лімська декларація керівних принципів контролю. URL: http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=604_001 (дата звернення: 29.09.2018).

124. Лутфуллін В. Самоосвіта як форма навчання без перевантажень. *Педагогічні науки* : зб. наук. пр. Полтава : ПНПУ. 2013. Вип. 2 (58). С. 13–20.

125. Любохинець Л. С., Мейш А. В. Предмет і методологічна основа публічного адміністрування. URL: http://dn.tup.km.ua/dn/k_default.aspx?M=k1201&T=01&lng=1&st (дата звернення: 09.10.2018).

126. Машбиц Е. И. Компьютеризация обучения : проблемы и перспективы. Москва : Знание, 1986. 80 с.

127. Медведева Н. В. Управление средним образованием на муниципальном уровне в современной России : диссертация ... кандидата социологических наук : 22.00.08 / Москва, 2010. 199 с.

128. Мельник І. Політика використання навчальних комп'ютерних технологій у процесі отримання знань в університеті «КРОК» : збірник праць Третьої Міжнародної конференції «Нові інформаційні технології в освіті для всіх: система електронної освіти». 1–3 жовтня 2008 р. Київ, 2008. С. 65–72.

129. Мельник О. М., Пушкарьова Т. О. Електронна освіта і її розвиток в Україні. *Комп'ютер у школі та сім'ї*. 2013. № 3. С. 16–17.

130. Мельніченко В. Освіта як соціальне явище. *Вересень*. Київ, 2003. № 1 (23). С. 14–18.

131. Методичні рекомендації щодо організації навчання комп'ютерної грамоти дітей в дошкільному навчальному закладі : веб-сайт. URL: http://doshkosvita.blogspot.com/2013/11/blog-post_26.html (дата звернення 28.09.2018).

132. Новицька Н. Б. Організаційно-правові аспекти інформаційної культури в управлінській діяльності: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07 / Ірпінь, 2007. 210 с.

133. Новицький А. М. Міжнародний досвід правового регулювання інтернет. *Юридичний вісник*. 2014. № 2 (31). С. 52–58.

134. Олійник А. І. Інформаційні технології як основа і засіб реалізації інноваційних процесів в сучасній освіті: дис. ... канд. філософ. наук : 09.00.10 / Київ, 2008. 191 с.

135. Освіта й наука в інноваційному розвитку сучасної Європи : зб. наук.-експерт. матеріалів / за заг. ред. С. І. Здіорука. Київ : НІСД, 2014. 124 с. (Сер. «Гуманітарний розвиток», вип. 2). URL: http://www.niss.gov.ua/content/articles/files/Osvita_ost.indd-07994.pdf (дата звернення: 19.07.2018).

136. Освітня мережа Європейського союзу EURYDICE. Key Data on Learning and Innovation through ICT at School in Europe 2011. URL: http://eacea.ec.europa.eu/education/index_en.php. (дата звернення: 21.01.2018).

137. Павлюк Р. А. Современные подходы к информатизации учебного процесса в высших учебных заведениях в Украине. *Society, integration, education : proceedings of the International Scientific Conference*. May 23th–24th, 2014. Rezekne, 2014. Volume II. P. 322–332.

138. Панова І. В. Актуальні питання реформування інформаційного законодавства. *Право і безпека*. 2010. № 5 (37). С. 95–98.

139. Панова І. В. Контрольна діяльність обласних державних адміністрацій у сфері фінансів та бюджету : дис... канд. юрид. наук : 12.00.07 / Харків, 2004. 190 с.

140. Пилипчук В. Г., Брижко В. М. Інформаційна безпека та приватність у сфері захисту персональних даних. *Інформація і право*. 2016. № 2 (17). С. 60–70.

141. Піроженко Т. Становлення ціннісних орієнтацій дітей дошкільного віку в сучасному соціокультурному середовищі. URL: <http://www.apppsychology.org.ua/data/jrn/v4/i8/23.pdf> (дата звернення: 10.05.2017).

142. Плугатар Т. А. Сутність механізму адміністративно-правового регулювання діяльності міліції України. *Форум права*. 2011. № 2. С. 741–744. URL: <http://www.nbu.gov.ua/e-journals/FP/2011-2/11ptadmu.pdf> (дата звернення: 17.11.2018).

143. Положення про Акредитаційну комісію : затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 29 серпня 2003 р. № 1380. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1380-2003-%D0%BF/paran21non21> (дата звернення: 17.11.2018).

144. Положення про Державну службу якості освіти : затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 14 березня 2018 р. № 168. URL:

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/168-2018-%D0%BF#n13> (дата звернення: 05.07.2018).

145. Полякова Л. П. Державне управління інформаційно-освітнім середовищем інноваційних університетських комплексів : дис. ... д-ра. наук з держ. управл. : спец. 25.00.02 / Донецьк, 2010. 339 с.

146. Полянський П. Про переваги і вразливі місця електронних підручників. URL: http://osvita.ua/school/school_today/16840/ (дата звернення: 17.10.2018).

147. Портал «InterWrite» : веб-сайт. URL: <http://www.interwrite.ru/> (дата звернення: 28.02.2017).

148. Про бібліотеку і бібліотечну справу : Закон України від 27.01.1995 р. №32/95-ВР. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19/page> (дата звернення: 02.12.2017).

149. Про вищу освіту : Закон України від 01.07.2014 року № 1556-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>. (дата звернення: 11.06.2017).

150. Про дошкільну освіту : Закон України від 11.07.2001 р. № 2628-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2628-14> (дата звернення: 03.10.2018).

151. Про загальну середню освіту : Закон України від 13.05.1999 р. № 651-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/651-14> (дата звернення: 13.06.2018).

152. Про затвердження Державного стандарту початкової освіти : постанова Кабінету Міністрів України від 21 лютого 2018 р. № 87. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/87-2018-%D0%BF> (дата звернення: 20.08.2018).

153. Про затвердження Державної програми «Інформаційні та комунікаційні технології в освіті і науці на 2006 – 2010 роки» : постанова Кабінету Міністрів України від 07.12.05 р. № 1153. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1153-2005-%D0%BF> (дата звернення: 02.12.2017).

154. Про затвердження Ліцензійних умов провадження освітньої діяльності : постанова Кабінету Міністрів України від 30 грудня 2015 р. № 1187. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1187-2015-%D0%BF> (дата звернення: 05.07.2018).

155. Про затвердження перелік органів ліцензування та визнання такими, що втратили чинність, деяких постанов Кабінету Міністрів України : постанова Кабінету Міністрів України від 5 серпня 2015 р. № 609. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/609-2015-%D0%BF> (дата звернення: 05.07.2018).

156. Про затвердження Положення про акредитацію вищих навчальних закладів і спеціальностей у вищих навчальних закладах та вищих професійних училищах : постанова Кабінету Міністрів України від 9 серпня 2001 р. № 978. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/978-2001-%D0%BF> (дата звернення: 17.11.2018).

157. Про затвердження Положення про дистанційне навчання : наказ Міністерства освіти і науки від 25.04.2013 р. № 466. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0703-13> (дата звернення: 05.07.2016).

158. Про затвердження Положення про електронний підручник : наказ Міністерства освіти і науки України від 02.05.2018 р. № 440. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0621-18> (дата звернення: 29.05.2018).

159. Про затвердження Положення про електронні освітні ресурси : наказ Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України від 01.10.2012 р. № 1060. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/z1695-12> (дата звернення: 29.05.2018).

160. Про затвердження Положення про Єдину державну електронну базу з питань освіти : наказ Міністерства освіти і науки України від 08 червня 2018 року за № 620. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1132-18> (дата звернення: 05.07.2018).

161. Про затвердження Положення про інституційну форму здобуття загальної середньої освіти : проект / Міністерство освіти і науки України

URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/mon-proponuye-dlya-gromadskogo-obgovorennya-proekt-nakazu-ministerstva-osviti-i-nauki-ukrayini-pro-zatverdzhennya-polozhennya-pro-institucijnu-formu-zdobuttya-zagalnoyi-serednoyi-osviti> (дата звернення: 09.11.2018).

162. Про затвердження Положення про Міністерство освіти і науки України : постанова Кабінету Міністрів України від 16 жовтня 2014 р. № 630. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/228-2014-%D0%BF> (дата звернення: 05.07.2018).

163. Про затвердження Положення про Національну освітню електронну платформу : наказ Міністерства освіти і науки України 22.05.2018 року № 523. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0702-18> (дата звернення: 29.09.2018).

164. Про затвердження Положення про освітньо-кваліфікаційні рівні (ступенева освіта) : постанова Кабінету Міністрів України від 20 січня 1998 р. № 65. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/65-98-%D0%BF> (дата звернення: 11.05.2017).

165. Про Кабінет Міністрів України: Закон України від 27.02.2014 р. № 794-VII. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/794-18> (дата звернення: 05.07.2018).

166. Про Концепцію Національної програми інформатизації : Закон України від 04.02.1998 р. № 75/98-ВР. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/75/98-%D0%B2%D1%80> (дата звернення: 05.07.2016).

167. Про ліцензування видів господарської діяльності : Закон України від 02.03.2015 року № 222-VIII. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/222-19> (дата звернення: 17.11.2018).

168. Про місцеве самоврядування в Україні : Закон України від 21 травня 1997 р. № 280/97-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80> (дата звернення: 15.11.2018).

169. Про місцеві державні адміністрації : Закон України від 9 квітня 1999 р. № 586-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/586-14> (дата звернення: 15.11.2018).

170. Про наукову і науково-технічну діяльність : Закон України від 26.11.2015 № 848-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/848-19> (дата звернення 19.11.2018).

171. Про національну доктрину розвитку освіти : Указ Президента України від 17.04.2002 р. № 347/2002. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/347/2002> (дата звернення: 17.04.2017).

172. Про Національну програму інформатизації : Закон України від 04.02.1998 № 74/98-ВР. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/74/98-%D0%B2%D1%80> (дата звернення: 05.07.2016).

173. Про Національну стратегію розвитку освіти в Україні на період до 2021 року : Указ Президента України від 25.06.2013 № 344/2013. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/344/2013> (дата звернення: 21.01.2018).

174. Про освіту : Закон України від 05.09.2017 року № 2145-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19> (дата звернення: 17.09.2017).

175. Про Основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності : Закон України від 05.04.2007 № 877-V. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/877-16> (дата звернення: 05.03.2018).

176. Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007–2015 роки : Закон України від 09.01.2007 № 537-V. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/537-16> (дата звернення: 05.07.2016).

177. Про проведення всеукраїнського експерименту за темою «Підготовка керівних, педагогічних та науково-педагогічних кадрів до роботи за інноваційними технологіями компанії Microsoft Україна» : наказ Міністерства освіти і науки України від 31.05.2017 № 763. URL: <https://drive.google.com/file/d/0B0kHwvQLtSb5MklXdmd1MUslczg/view> (дата звернення: 29.04.2018).

178. Про проведення дослідно-експериментальної роботи всеукраїнського рівня за темою «Технологія навчання учнів початкової школи «Розумники» (Smart Kids)» : наказ Міністерства освіти і науки України від 30.08.2017 № 1234. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/npa/5a1fe83dbbcac.pdf> (дата звернення: 29.04.2018).

179. Про проведення експерименту за інноваційним освітнім проектом «Шкільна електронна бібліотека» «ШБІЦ-інфо» : наказ Міністерства освіти і науки України від 5.08.2014 № 900. / URL: <http://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0900729-14> (дата звернення: 29.04.2018).

180. Про проведення науково-педагогічного проекту «Підготовка керівних, педагогічних та науково-педагогічних кадрів для роботи за інноваційними освітніми технологіями «Академія інноваційного розвитку» : наказ Міністерства освіти і науки від 22.05.2014 № 632. URL: <http://old.mon.gov.ua/files/normative/2014-05-26/2387/nmo-632-1.pdf> (дата звернення: 29.04.2018).

181. Про професійно-технічну освіту : Закон України від 10.02.1998 р. № 103/98-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/103/98-%D0%B2%D1%80> (дата звернення: 15.03.2018).

182. Про розроблення державних стандартів вищої освіти : постанова Кабінету Міністрів України від 7 серпня 1998 р. № 1247. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1247-98-%D0%BF> (дата звернення: 11.05.2017).

183. Про систематизацію досвіду використання електронних освітніх ресурсів : Наказ Міністерства освіти і науки України від 12.01.2016 року № 9. URL: <https://drive.google.com/file/d/0B3m2TqBM0APKVUxfYiIoYmIyUGc/view> (дата звернення: 29.04.2018).

184. Програма спільної діяльності Міністерства освіти і науки України та Національної академії педагогічних наук України на 2014-2016 роки : затверджено Міністерством освіти і науки України та Національної академії

педагогічних наук України від 07.05.2014 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/n0002729-14/conv> (дата звернення: 29.04.2018).

185. Рабінович П. М. Основи загальної теорії права та держави : навчальний посібник. Вид. 5-те. Київ : Атіка, 2001. 176 с.

186. Ракша Н. С. Адміністративно-правове забезпечення права громадян на освіту : дис... канд. юрид. наук : 12.00.07 / Львівський національний ун-т, 2007. 202 с.

187. Рамський Ю. С. *Інформаційне суспільство. Інформатизація освіти. Комп'ютерноорієнтовані системи навчання* : зб. наук. праць. Київ. Вип. 7. С.16–28.

188. Розроблення освітніх програм. Методичні рекомендації / авт. В. М. Захарченко, В. І. Луговий, Ю. М. Рашкевич, Ж. В. Таланов ; за ред. В. Г. Кременя. Київ : ДП «НВЦ «Пріоритети», 2014. 120 с.

189. Рубан А. Є. Адміністративно-правові засади державного контролю в галузі автомобільних перевезень : дис. ... к-да юрид. наук: 12.00.07 / Харків, 2009. 196 с.

190. Сапаргалиев Г. С. Организационно-правовые и педагогические проблемы общеобразовательной школы. Москва : Мектеп, 1988. 144 с.

191. Селезньова О. М. Аналіз явища інформаційної свідомості з позиції інформаційного права. *Наука і правоохорона*. 2015. №2. С. 110–115.

192. Семенюк Е. П. Перспективи розвитку інформаційної культури в Україні. *Інформатизація та нові технології*. 1993. №23. С. 11–13.

193. Семенюк Э. П. Информатизация общества, культура, личность. *НТИ*. Серия 1. 1993. №1. С. 1–7.

194. Семчук С. Дитинство в сучасному інформаційному суспільстві. *Психолого-педагогічні проблеми сільської школи* : зб. наук. праць Уманського державного педагогічного університету Павла Тичини. 2014. Вип. 49. С. 140–147.

195. Сергеев А. Н. Компьютерные технологии как средство личностного развития в процессе обучения : новые возможности. *Известия Волгоград. гос. пед. ун-та.* : науч. журнал. 2005. №1 (10). С. 80–85.
196. Сидоренко О. Л. Вища освіта : шляхи України у світовому вимірі. Харків : Основа, 2000. 256 с.
197. Слєпкань З. І. Психолого-педагогічні засади та методичні основи розвивального навчання математики. Тернопіль : Підручники і посібники, 2004. 240 с.
198. Словник української мови : в 11 тт. / за ред. І. К. Білодіда. Київ : Наукова думка, 1970–1980. Т.3. 741 с.
199. Собакарь А. О. Співвідношення контролю і нагляду як функцій публічного управління. *Проблеми правознавства та правоохоронної діяльності*. 2010. № 2. С. 58–63.
200. Становлення нового адміністративного права України : науково-популярний нарис / В. М. Кампо, Н. Р. Нижник, Б. П. Шльоер ; за заг. ред. В. М. Кампо. Київ : «Юридична книга». 2010. 60 с.
201. Стеценко С. Г. Адміністративне право України : навч. посібник. Київ : Атіка, 2009. 640 с.
202. Стражнікова І. В. Система освіти України в перші роки незалежності. URL: <http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2016/12.1/125.pdf> (дата звернення: 17.04.2017).
203. Стратегія розвитку інформаційного суспільства в Україні / Кабінет Міністрів України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/386-2013-p> (дата звернення: 02.12.2017).
204. Сухомлинський В.О. Вибрані твори. В 5-и т. Т. 3 : Серце віддаю дітям. Народження громадянина. Листи до сина. Київ : Радянська школа, 1977. Т. 3. 670 с.
205. Сушенцева Л. Л. Концептуальні засади розвитку професійно-технічної освіти. URL: <http://lib.iitta.gov.ua/8456/1/Сушенцева.%20Концептуальні%20засади%20розви>

тку%20ПТО%20%20Microsoft%20Office%20Word%20(4).pdf (дата звернення: 09.10.2018).

206. Табарин И. В. Современная теория права : новый научный курс : монографія. Москва : Издание автора, 2008. 624 с.

207. Таранов И. Е. Интеллектуальный труд, наука и образование. Кризис в Украине. Харьков : Фолио, 1994. 174 с.

208. Тарахонич Т. І. Правове регулювання та правовий вплив як юридичні категорії : співвідношення понять. *Часопис Київськ. ун-ту права*. 2009. № 4. С. 10–14.

209. Теорія держави та права України : підручник для курсантів та студентів вищих навч. закл. / О. М. Бандурка, М. Ю. Бурдін, О. М. Головка. Харків : Майдан, 2018. 436 с.

210. Тихомиров Ю. А. Курс административного права и процесса. Москва : Изд-во г-на Тихомирова, 1998. 798 с.

211. Тихомиров Ю. А. Механизмы управления в развитом социалистическом обществе. Москва : Наука, 1978. 236 с.

212. Тихомирова Н. В. Проблемы оценки качества электронного образования. *Открытое образование*. 2004. № 1. С. 27–32.

213. Тищенко Н. М. Административно-процессуальный статус гражданина Украины : проблемы теории и пути совершенствования. Харьков : Право, 1998. 266 с.

214. Тлумачний словник української мови / за ред. Д. Г. Гринчишина. 3-тє вид., перероб. і допов. Київ : Освіта, 1999. 204 с.

215. Топчій О. В. Науково-методичне забезпечення освітнього процесу у вищому юридичному навчальному закладі. URL: <http://goal-int.org> / (дата звернення: 05.09.2018).

216. Угода про співробітництво з формування єдиного (загального) освітнього простору Співдружності Незалежних Держав. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi> (дата звернення: 15.09.2018).

217. Університети з усього світу надають доступ до більш ніж десяти тисяч онлайн-курсів : веб-сайт. URL: <https://alwaysbusymama.com/obrazovanie/obuchenie/item/3359-universiteti-z-usogo-svitu-nadayut-dostup-do-bilsh-nizh-desyati-tisyach-onlajn-kursiv.html> (дата звернення 22.05.2017).

218. Федорчук М. В. Зарубіжний досвід інформатизації освіти та можливості його запровадження в Україні. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2016. Вип. 6. Т. 2. С. 51–57.

219. Федорчук М. В. Сутність і стан запровадження електронної освіти в Україні. *Право і безпека*. 2015. № 4 (59). С. 61–66.

220. Федорчук М. В. Щодо ролі електронної бібліотеки у підготовці фахівців правоохоронної діяльності. *Правоохоронна функція держави: теоретико-методологічні та історико-правові проблеми* : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції. 13 листопада 2015 р. Харків : ХНУВС, 2015. С. 291–293.

221. Фурман А. В. Теорія і практика розвивального підручника : монографія. Тернопіль : Економічна думка, 2004. 288 с.

222. Хортон У. Электронное обучение: инструменты и технологии. Москва : КУДИЦ-Образ, 2005. 640 с.

223. Хохленко О. Адміністративно-правове забезпечення права громадян на освіту. *Вісник прокуратури*. 2010. № 2. С. 91–96.

224. Хохленко О. Державне управління освітою та його адміністративно-правове забезпечення. *Вісник прокуратури*. 2009. № 12. С. 83–87.

225. Цимбалюк В. Проблеми формування інституту інформаційної культури в теорії інформаційного права України. *Правова інформатика*. 2003. № 1. С. 31–36.

226. Цифрова програма для Європи (Digital agenda for Europe). URL: <http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=IP/10/581> (дата звернення: 21.01.2018).

227. Чорна О. В. Розвиток системи моніторингу якості вищої освіти в Німеччині : автореф. дис. ... на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук. : спец. 13.00.01. Київ, 2016. 20 с.

228. Чорна О. А. Педагогічні аспекти електронного (дистанційного) навчання з точки зору зарубіжних дослідників. URL: <http://intkonf.org/index.php?s=%F2&paged=395> (дата звернення: 05.07.2016).

229. Что такое e-Learning? URL: <http://www.elearning.com.ua/elearning/> (дата звернення: 05.07.2016).

230. Чубарук Т. В. Конституційні засади правового регулювання інформаційної сфери. *Правова інформатика*. 2010. № 3 (27). С. 61–65.

231. Шаповал Р. В. Конституційне право людини і громадянина на освіту в Україні. *Право і безпека* : наук. журн. Харк. нац. ун-ту внутр. справ. 2011. № 1. С. 29–35.

232. Шаров Ю. П. Інноваційні інструменти публічного адміністрування: європейський контекст. *Публічне управління: теорія та практика* : зб. наук. пр. асоціації докторів наук з державного управління. Харків. 2010. № 1. С. 5–9.

233. Шевчук Р. М. Правові та організаційні засади інформатизації навчального процесу у вищих навчальних закладах Міністерства внутрішніх справ України: дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07 / Київ, 2008. 254 с.

234. Шопіна І. М. Адміністративно-правове регулювання управління органами внутрішніх справ України: дис. ... доктора юрид. наук : 12.00.07 / Київ, 2012. 514 с.

235. Шуневич Б. І. Дистанційне навчання в системі вищої освіти Європи та Північної Америки : монографія. Київ : Київський ун-т, 2005. 365 с.

236. Шуневич Б. І. Розвиток дистанційного навчання у вищій школі країн Європи та Північної Америки: дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.01 / Київ, 2008. 510 с.

237. Щодо рекомендацій з навчально-методичного забезпечення: лист Міністерства освіти і науки від 09.07.2018 № 1/9-434. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v-434729-18> (дата звернення: 29.07.2018).

238. Щур Н. М. Використання інформаційно-комунікаційних технологій у системі неперервної педагогічної освіти в США. *Інформаційні технології в освіті* : зб. наук. праць. 2012. Вип. 12. Херсон : ХДУ. С. 215–220.

239. Юрженко В. Формування контенту електронних підручників для системи професійно-технічної освіти. *Науковий вісник Інституту професійно-технічної освіти НАПН України. Професійна педагогіка* : зб. наук. праць. 2014. Вип. 7. С. 58–62.

240. Юридична енциклопедія : в 6 т. / Ю. С. Шемчушенко та ін. ; НАН України, Ін-т держави і права ім. В.М.Корецького. Київ : Вид-во «Українська енциклопедія» ім. М.П.Бажана, 1998. Т. 5 : П-С. Київ : б.в., 2003. 736 с.

241. Як підготуватись до ЗНО з українським освітнім проектом EdEra : веб-сайт. URL: <https://inspired.com.ua/ideas/services/how-to-get-ready-for-zno/> (дата звернення 15.10.2018).

242. Якименко О. В. Сучасні підходи до організації освіти в Україні. *Актуальні проблеми розвитку електронної освіти в галузі економіки* : тези доп. І Міжнар. наук.-практ. конф. 14-16 трав. 2011 р. Севастопіль, Харків : ІНЖЕК, 2011. С. 62–64.

243. Якість університетської освіти : актуальні питання теорії та практики : кол. монографія ; за ред. В.Я. Брича, А.В. Вихруща. Тернопіль : ТНЕУ, 2016. 520 с.

244. Ярош А. О. Освіта як об'єкт адміністративно-правового регулювання. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. 2013. № 6-1 (том 1). С. 229–231.

245. CEC (Commission of the European Communities) Memorandum on Higher Education in the European Community. Brussels, 1991.

246. Commission staff working document. Accompanying document to the Communication from the Commission to the European Parliament, the Council,

the European economic and Social Committee and the Committee of the Regions Europe's Digital Competitiveness Report. Volume 1: i2010 – Annual Information Society Report 2009. Benchmarking i2010: Trends and main achievements. URL: http://ec.europa.eu/information_society/eeurope/i2010/docs/annual_report/2009/sec_2009_1103.pdf (Last accessed: 09.10.2016).

247. Commission working document. Consultation on the future «EU 2020» Strategy. URL: <http://eur-lex.europa.eu/> (Last accessed: 09.06.2016).

248. Computer skills in the EU27 in figures. 26 March 2012. URL: http://epp.eurostat.ec.europa.eu/cache/ITY_PUBLIC/4-26032012-AP/EN/4-26032012-AP-EN.PDF (Last accessed: 11.05.2016).

249. Council Resolution of 13 July 2001 on e-Learning. *Official Journal of the European Communities*. 2001. C 204/2-C 204/5.

250. Creelman Alastair. What is e-Learning? URL <http://acreelman.blogspot.se/2012/04/what-is-e-learning.html> (Last accessed: 10.02.2017).

251. Cross J., Hamilton I. The DNA of e-Leaming. URL: <http://internettime.com/Learning/articles/DNA.pdf> (Last accessed: 05.07.2016).

252. Digital Libraries in Education, Science and Culture. Analytical survey. UNESCO. Moscow, 2007. P. 14.

253. e-Leaming: Better e-leaming for Europe. Luxembourg : Office for Official Publications of the European Communities, 2003. 32 p.

254. Global trends in computer technology. Wash., 1988. 78 p.

255. Guri-Rosenblit S. «Distance education' and 'e-learning»: Not the same thing. *Higher Education*. 2005. № 49(4). P. 467–493. URL: <https://www.mendeley.com/catalog/distance-educationelearning-not-same-thing> (Last accessed: 05.07.2015).

256. Head S. The grim threat to British universities. S. Head. The New York Review of Books. – 2011. URL: <http://www.nybooks.com/articles/archives/2011/jan/13/grimthreat->

britishuniversities/?page=2. (Last accessed: 06.11.2016).

257. Individuals who have never used the internet, 2013 (% of individuals. European Commission. Eurostat. URL: [http://epp.eurostat.ec.europa.eu/statistics_explained/index.php?title=File:Individuals_who_have_never_used_the_internet,_2013_\(%25_of_individuals\)4.png&filetimestamp=20131211163816](http://epp.eurostat.ec.europa.eu/statistics_explained/index.php?title=File:Individuals_who_have_never_used_the_internet,_2013_(%25_of_individuals)4.png&filetimestamp=20131211163816). (Last accessed: 07.10.2016).

258. Interstate New Teacher Assessment and Support Consortium (INTASC) Core Standards. URL: <http://www.ecu.edu/cseduc/teached/upload/INTASCStandardsIndicators.pdf> (Last accessed: 21.01.2018).

259. Melling M. Supporting E-learning: A Guide for Library and Information Managers. M. Melling. – London : Facet Publishing, 2003. 192 p.

260. Moodle. Википедия: свобод. энцикл. URL: <https://ru.wikipedia.org/wiki/Moodle>. (Last accessed: 02.12.2017).

261. Recommendations to the European Council. Europe and the global information society. URL: <http://paginaspersonales.deusto.es/abaitua/konzeptu/w3c%5Cchange.htm#chap3>. (Last accessed: 02.12.2017).

262. Stockley Derek. What is e-Learning? . URL: <http://derekstockley.com.au/elearning-definition.html> (Last accessed: 05.07.2016).

263. The e-Leaming Action Plan. Designing tomorrow's education : Annex : Guide to related programs and instruments. Commission of the European Communities. Brussels, 2001. 21 p.

264. The eLearning Action Plan «Designing tomorrow's education» : Communication from the Commission of the European Communities to the Council and the European Parliament : Brussels, 28.3.2001 COM(2001)172 final. URL: http://www.aic.lv/bolona/Bologna/contrib/EU/e-learn_ACPL.pdf (Last accessed: 02.12.2017).

265. The importance of ICT: information and communication technology in primary and secondary schools, 2005/2008) / Організація зі стандартизації в

освіті, освітніх послуг для дітей та навичок Ofsted (Office for Standards in Education, Children's Services and Skills). URL: <http://www.ofsted.gov.uk/Ofsted-home/Publications-and-research/Browse-all-by/Documents-by-type/Thematic-reports/The-importance-of-ICT-information-and-communicationtechnology-in-primary-and-secondary-schools-2005-2008/%28language%29/eng-GB>. (Last accessed: 06.11.2016 p.)

266. The power of the internet for learning. URL: <http://www2.ed.gov/offices/AC/WBEC/FinalReport/WBECReport.pdf> (Last accessed: 28.02.2017).

267. Towards a Europe of knowledge : Communication from the Commission (COM (97) 563 final). URL: <http://www.europa.eu.int> (Last accessed: 06.11.2016).

268. Villegas – Reimers E. Teacher professional development: an international review of the literature. *UNESCO* : international Institute for Education Planning, 2003.

ДОДАТКИ

Додаток А

Список публікацій здобувача

Наукові праці, в яких опубліковано основні результати дисертації:

1. Федорчук М. В. Сутність і стан запровадження електронної освіти в Україні. *Право і безпека*. 2015. № 4 (59). С. 61–66.
2. Федорчук М. В. Зарубіжний досвід інформатизації освіти та можливості його запровадження в Україні. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2016. Випуск 6. Том 2. С. 51–57.
3. Клубань М. В. Правові аспекти використання електронних підручників та електронних посібників в процесі навчання у вищих навчальних закладах. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2017. Випуск 6. Том 1. С. 201–206.
4. Клубань М. В. Адміністративно – правове забезпечення використання інформаційно-комунікаційних технологій при впровадженні електронної освіти в Україні. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2017. Випуск 6. Том 4. С. 167–174.
5. Клубань М. В. Стан впровадження електронної освіти у вищих навчальних закладах України. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: «Юридичні науки»*. 2018. Випуск 4. Том 1. С. 126–129.
6. Клубань М. В. Державний контроль в сфері реалізації електронної освіти в Україні. *«Jurnalul juridic national: teorie si practica» Национальный юридический журнал: теория и практика. Научно-практическое правовое издание.* (Республика Молдова). 2018. № 5 (33). С. 61–67.
7. Kluban Mariya. Administrative and legal basis of implementation of modern system of informatization of education in Ukraine. *EURÓPSKA VEDA. Vedecký časopis EUROPEAN SCIENCE Scientific journal*. 2018. № 4. P. 72–80.

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

8. Федорчук М. В. Щодо ролі електронної бібліотеки у підготовці фахівців правоохоронної діяльності. *Правоохоронна функція держави: теоретико-методологічні та історико-правові проблеми*: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (Харків, 13 листопада 2015 р.). Харків: ХНУВС, 2015. С. 291–293.

9. Федорчук М. В. Роль електронної освіти у сучасному інформаційному суспільстві. *Сучасні проблеми правового, економічного та соціального розвитку держави*: матеріали IV Міжнародної науково-практичної конференції (Харків, 20 листопада 2015 р.). Харків: ХНУВС, 2015. С. 419–421.

10. Федорчук М. В. Електронний посібник в умовах інформатизації освіти. *Правоохоронна функція держави: теоретико-методологічні та історико-правові проблеми*: тези доповідей Міжнародної науково-практичної конференції (Харків, 25 листопада 2016 р.). Харків, ХНУВС, 2016. С. 339–342.

11. Клубань М. В. Інформатизація освіти: поняття та необхідність впровадження. *Актуальні проблеми реформування системи законодавства України*: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (Запоріжжя, 26–27 січня 2018 р.). Запоріжжя: Запоріж. міськ. гром. орг. «Істина», 2018. С. 57–60.

12. Клубань М. В. Інформаційно-освітній простір: поняття, основні принципи та нормативно-правове регулювання. *Юридична наука нового часу: традиції та вектори розвитку*: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (Одеса, 9 березня 2018 р.). Одеса: Вид. дім «Гельветика», 2018. С. 120–123.

13. Клубань М. В. Роль громадськості в управлінні освітою при впровадженні електронної освіти. *Юридична наука в сучасному світі: здобутки та перспективи*: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (Одеса, 21 вересня 2018 р.). Одеса: Вид. дім «Гельветика», 2018. С. 76–77.

Додаток Б

**ДОВІДКА ПРО ВПРОВАДЖЕННЯ
в практичну діяльність Куп'янської міської ради Харківської
області результатів дисертаційного дослідження Клубань Марії
Володимирівни за темою «Адміністративно-правові засади
впровадження електронної освіти в Україні».**

Результати дисертаційного дослідження аспіранта кафедри загальноправових дисциплін Ф № 6 Харківського національного університету внутрішніх справ, Клубань Марії Володимирівни за темою «Адміністративно-правові засади впровадження електронної освіти в Україні», яка виконана на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право, містять ряд заходів правового характеру, які дозволяють:

- 1) вдосконалити нормативно-правову базу щодо реалізації державної політики в галузі освіти на території міста Куп'янська (з урахуванням особливостей соціально-культурного середовища міста);
- 2) покращити умови для здобуття дошкільної, повної загальної середньої та позашкільної освіти;
- 3) оптимізувати контроль за дотриманням законодавства в галузі освіти;
- 4) впровадити інформаційні технології в галузі освіти.

Куп'янською міською радою Харківської області вивчені результати дисертаційного дослідження Клубань М.В. Надані матеріали безперечно мають як теоретичну новизну, так і практичну значимість. На підставі цього, Куп'янською міською радою Харківської області надаються наступні висновки:

1. У подальшій діяльності Куп'янської міської ради Харківської області, пов'язаній із реалізацією державної політики в галузі освіти на території міста Куп'янська будуть використовуватися матеріали дисертаційного дослідження Клубань М.В.
2. Рекомендувати директорам шкіл в практичній діяльності використовувати положення дисертаційного дослідження Клубань Марії Володимирівни за темою «Адміністративно-правові засади впровадження електронної освіти в Україні».

**Секретар Куп'янської міської ради
Харківської області, виконуючий
повноваження міського голови**

В.ГОВОРОВ

Додаток В

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Перший проректор

Харківського національного
університету внутрішніх справ,
пенітенціарної поліції

Д.В. Швець

12 листопада 2018 року

Акт

про впровадження у навчальний процес факультету № 6 Харківського національного університету внутрішніх справ результатів дисертаційного дослідження аспіранта Клубань Марії Володимирівни за темою «Адміністративно-правові засади впровадження електронної освіти в Україні»

Комісія у складі: Синегубова О.В. – д.ю.н., доцента, декана факультету Ф № 6 Харківського національного університету внутрішніх справ, Холода Ю.А. – к.ю.н., доцента, завідувача кафедри загальноправових дисциплін Ф № 6 Харківського національного університету внутрішніх справ, Синявської О.Ю. – д.ю.н., проф., професора кафедри загальноправових дисциплін Ф № 6 Харківського національного університету внутрішніх справ склали цей акт про те, що результати дисертаційного дослідження аспіранта Клубань Марії Володимирівни на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук зі спеціальності 12.00.07 - адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право на тему «Адміністративно-правові засади впровадження електронної освіти в Україні» впроваджені у навчальний процес Харківського національного університету внутрішніх справ.

Висновки та рекомендації, сформульовані у дисертаційному дослідженні Клубань М.В. використано під час написання матеріалів лекцій: «Публічне адміністрування соціальною та гуманітарно-культурною сферою суспільного життя» (на 30 друкованих аркушах) з дисципліни «Адміністративне право і процес», «Проблеми застосування адміністративного законодавства у сфері управління гуманітарною сферою суспільного життя» (на 27 друкованих аркушах) з дисципліни «Актуальні проблеми застосування адміністративного

законодавства».

Комісія дійшла висновку, що зміни та доповнення, які були запропоновані аспірантом Клубань М.В. до матеріалів лекцій: «Публічне адміністрування соціальною та гуманітарно-культурною сферою суспільного життя» з дисципліни «Адміністративне право і процес», «Проблеми застосування адміністративного законодавства у сфері управління гуманітарною сферою суспільного життя» з дисципліни «Актуальні проблеми застосування адміністративного законодавства», виконані з урахуванням змін в законодавстві, представляють цінність для навчального процесу в зв'язку з актуальністю на сьогоднішній час. Зміни до матеріалів зазначених лекцій розроблено на достатньому теоретичному та методичному рівні та ґрунтуються на результатах проведеного автором глибокого дослідження чинного законодавства, правозастосовних актів та наукових джерел і можуть бути впроваджені у навчальний процес Ф № 6 Харківського національного університету внутрішніх справ для викладання дисциплін «Адміністративне право і процес» та «Актуальні проблеми застосування адміністративного законодавства», а також використані у науково-дослідній роботі студентів.

Голова комісії

Декан факультету № 6
Харківського національного
університету внутрішніх справ,
доктор юридичних наук, доцент

О.В. Синегубов

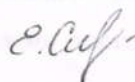
Члени комісії:

Завідувач кафедри
загальноправових дисциплін
Ф № 6 Харківського національного
університету внутрішніх справ
кандидат юридичних наук, доцент

Ю.А. Холод

професор кафедри
загальноправових дисциплін
Ф № 6 Харківського національного
університету внутрішніх справ
доктор юридичних наук, професор

О.Ю. Синявська

Додаток Г

ДОВІДКА ПРО ВПРОВАДЖЕННЯ
в практичну діяльність Харківської спеціалізованої школи I-III
ступенів № 66 Харківської міської ради результатів дисертаційного
дослідження Клубань Марії Володимирівни за темою
«Адміністративно-правові засади впровадження електронної
освіти в Україні».

Результати дисертаційного дослідження аспіранта кафедри загальноправових дисциплін Ф № 6 Харківського національного університету внутрішніх справ Клубань Марії Володимирівни за темою «Адміністративно-правові засади впровадження електронної освіти в Україні», яка виконана на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право, містять ряд заходів правового характеру, які дозволяють:

- 1) вдосконалити нормативно-правову базу щодо реалізації державної політики в галузі освіти в діяльності Харківської спеціалізованої школи I-III ступенів № 66 Харківської міської ради;
- 2) покращити умови для здобуття повної загальної середньої освіти, зокрема й дистанційного навчання;
- 3) удосконалити запровадження інформаційних технологій в освітній діяльності Харківської спеціалізованої школи I-III ступенів № 66 Харківської міської ради.

Адміністрація Харківської спеціалізованої школи I-III ступенів № 66 Харківської міської ради вивчила результати дисертаційного дослідження Клубань М.В. і вважає, що надані матеріали безперечно мають як теоретичну новизну, так і практичну значимість. На підставі цього, Адміністрація Харківської спеціалізованої школи I-III ступенів № 66 Харківської міської ради дійшла наступного висновку:

1. У подальшій роботі Харківської спеціалізованої школи I-III ступенів № 66 Харківської міської ради, пов'язаній із реалізацією забезпечення реалізації права громадян на доступність та безоплатність здобуття повної загальної середньої освіти та виконання вимог Державного стандарту загальної середньої освіти, підготовка учнів до подальшої освіти і трудової діяльності, використовувати матеріали дисертаційного дослідження Клубань М.В.
2. Рекомендувати вчителям в практичній діяльності використовувати положення дисертаційного дослідження Клубань Марії Володимирівни за темою «Адміністративно-правові засади впровадження електронної освіти в Україні».

Директор Харківської
 спеціалізованої школи
 I-III ступенів № 66
 Харківської міської ради

Н. М. Подшивалова

Додаток Д

Проект

СХВАЛЕНО

розпорядженням Кабінету Міністрів України

від _____ р. N _____

КОНЦЕПЦІЯ**впровадження електронної освіти в Україні****Загальна частина**

1. Концепція визначає цілі, завдання, загальну модель і основні напрямки розвитку електронної освіти в Україні.

2. Для цілей Концепції під електронною освітою розумію форму здобуття освіти, за якої програма повністю засвоюється здобувачем самостійно, з використанням електронних освітніх ресурсів, інформаційних технологій та Інтернету.

3. Розвиток електронної освіти ініціює створення і поширення структурних і технологічних інновацій в системі освіти, інтенсифікацію технологічного розвитку освітніх організацій, формування системи постійного моніторингу задоволеності здобувачів якістю освітнього процесу, а також створення необхідної бази електронних матеріалів.

4. Необхідність розвитку електронної освіти в Україні визначається наступними основними обставинами:

глобалізацією ринку освіти, що призводить до відтоку найбільш затребуваною і талановитою молоді до міграції в зарубіжні країни, а також сучасні вимоги роботодавця до працівників, і необхідністю постійно вдосконалювати свої навички. Все це диктує необхідність формування сучасного освітнього простору для забезпечення безперервного навчання безпосередньо в зоні постійного проживання;

формуванням національної ідентичності в умовах повномасштабного виходу найбільших світових освітніх організацій на український ринок.

Тільки створення і просування власних систем електронної освіти, привабливих для користувача, дозволять вирішити найбільше завдання по культурно-моральному вихованню підростаючого покоління;

технологія електронної освіти дозволить на рівних конкурувати з європейськими університетами та забезпечувати здобуття якісної освіти на території України та можливо зацікавить здобувачів до освіти у закладах освіти України;

актуальністю формування єдиного підходу до різних аспектів реалізації електронної освіти, починаючи з розробки контенту, закінчуючи способами його доставки. Це дозволить отримати синергетичний ефект в цілому для розвитку суспільства, держави та особистості;

необхідністю підвищення загального рівня знань населення в області інформаційних технологій, розширення масштабу і переліку використання державних послуг в електронній формі.

5. В рамках Концепції повинні бути вирішені завдання по досягненню високого стандарту якості змісту.

6. Концепція має бути реалізована протягом 2019-2025 років в системі освіти України.

Основні цілі, завдання та напрямки розвитку електронної освіти

7. Цілями Концепції є:

1) створення та поширення структурних і технологічних інновацій в системі освіти;

2) формування затребуваної системи оцінки якості освіти і результатів навчання в сфері електронної освіти.

8. Завданнями Концепції в частині створення і поширення структурних і технологічних інновацій в системі освіти, що забезпечують високу мобільність сучасної економіки, є перехід освітніх організацій України на якісно новий щабель розвитку з застосуванням електронної освіти.

9. Основними заходами, для вирішення завдань Концепції є:

реалізація системного підключенні закладів освіти до електронних бібліотечних систем освітніх організацій;

прийняття участі в розробці в освітніх організаціях програм розвитку електронної освіти;

організація постійно діючих он-лайн семінарів з метою поширення інформації про електронну освіту та її необмежені можливості.

формування центрів громадського доступу на базі структурних підрозділів освітніх організацій вищої освіти, органів місцевого самоврядування, зацікавлених організацій;

розробка вимог до компетенції викладачів в електронному навчанні;

розробка додаткових професійних освітніх програм з підготовки (перепідготовки, підвищення кваліфікації) викладачів;

формування штату викладачів для залучення їх в різні освітні організації для поширення використання електронної освіти;

розробка рекомендацій по мотивації персоналу і науково-педагогічних кадрів до використання електронної освіти в освітніх організаціях;

підготовка методичних рекомендацій з організації електронного навчання на різних рівнях освіти;

формування єдиної бази електронних матеріалів; формування моделі взаємодії між освітніми організаціями;

створення єдиної бази типових локальних нормативних актів освітньої організації, що використовує електронну освіту;

формування системи моніторингу задоволеності учнів, здобувачів освіти, споживачів і замовників освітніх послуг у сфері електронної освіти;

створення рекомендацій по визнанню результатів електронної освіти;

формування комісій (експертних груп, рад і т.п.) з проведення професійно-громадської акредитації освітніх програм, розроблених для електронної освіти.

10. Основними заходами, виконуваними для вирішення завдання Концепції, є:

інформаційна підтримка створення та розвитку електронної освіти;
 проведення конкурсу на право створення єдиної площадки для публікації інформації про відкриті електронних курсах, що розробляються українськими освітніми організаціями;

створення і впровадження єдиної системи стандартів електронної освіти за всіма його елементів з рівневою диференціацією показників (мінімальний, середній, високий);

проведення комплексного моніторингу рівня розвитку освітніх організацій, досягнутого в сфері електронної освіти.

11. Забезпечення доступу всіх соціальних груп населення незалежно від місця проживання і фізичного стану до високоякісної освіти всіх рівнів, перенавчання та підвищення кваліфікації.

12. Призначення електронної освіти - надання сучасних електронно-освітніх ресурсів, інформаційних сервісів, систем і технологій навчання та виховання, створення умов для оновлення форм, засобів, технологій і методів реалізації освітніх програм і послуг, викладання навчальних дисциплін і поширення знань.

13. Використання електронної освіти в Україні дозволить істотно прискорити освоєння педагогами нових освітніх технологій, забезпечить доступність сучасних програм навчання і дидактичних матеріалів, майстер-класів та кращих практик освіти для всіх учнів незалежно від місцезнаходження, здібностей, можливостей.

Очікувані результати реалізації Концепції

14. В результаті реалізації Концепції очікуються наступні основні результати:

формування інфраструктури електронної освіти в Україні;

детальний методичний опис організації електронної освіти в освітніх організаціях усіх видів і рівнів освіти;

забезпечення юридичної та організаційно-управлінської сумісності освітніх організацій при реалізації електронної освіти;

уніфікація методичних і технологічних вимог до організації електронної освіти;

уніфікація вимог до викладачів і спряженість цих вимог з єдиними методичними та технологічними підходами до організації електронної освіти;

інтенсифікація технологічного розвитку освітніх організацій (пошук, створення та поширення проривних розробок в області електронної освіти);

реалізація системи підготовки кадрів для електронної освіти; розробка необхідної бази електронних матеріалів для всіх рівнів освіти;

формування системи постійного моніторингу задоволеності якістю наданих освітніх послуг здобувачами освіти, споживачів і замовників (батьків, роботодавців та ін.) і коригування управлінських дій в освітніх організаціях і органах управління освітою; підвищення у населення рівня володіння ІКТ; створення індустрії електронної освіти з метою стимулювання розвитку економіки, зміцнення кадрового і творчого потенціалу України;

розвиток сучасних механізмів, змісту і технологій підготовки до іспитів;

введення системи комплексної оцінки і моніторингу досягнень здобувачів освіти протягом всього періоду навчання.

Обсяг фінансових, матеріально-технічних, трудових ресурсів

15. Реалізація Концепції здійснюється за рахунок коштів державного і місцевих бюджетів та інших джерел, не заборонених законодавством.

16. Обсяг фінансових, матеріально-технічних і трудових ресурсів, необхідних для реалізації Концепції, визначається щороку з урахуванням можливостей державного і місцевих бюджетів, розміру міжнародної технічної допомоги.

ЗАКОН УКРАЇНИ**Про внесення змін до деяких законодавчих актів України**

Верховна Рада України **постановляє**:

I. Внести зміни до таких законів України:

1. У Законі України «Про освіту» (Відомості Верховної Ради (ВВР), 2017, № 38-39, ст.380):

1) У частину 1 статті 1 доповнити наступним визначенням у пункті 5 з подальшою зміною нумерації пунктів:

«Електронне навчання - це цілеспрямований процесу здобуття нових знань та навичок за допомогою інформаційних технологій.»

2) Частину першу ст. 9 викласти у наступній редакції:

«1. Особа має право здобувати освіту в різних формах або поєднуючи їх.

Основними формами здобуття освіти є:

інституційна (очна (денна, вечірня), заочна, дистанційна, мережева);

індивідуальна (екстернатна, сімейна (домашня), педагогічний патронаж, на робочому місці (на виробництві), електронна освіта);

дуальна;

3) ст. 9 доповнити частиною 13 наступного змісту:

«13. Електронна освіта – це форма здобуття освіти, за якої основні носії навчальної інформації є електронними освітніми ресурсами, із використанням інформаційних технологій та Інтернету.»

2. У Законі України «Про професійну (професійно-технічну) освіту» (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1998, № 32, ст. 215):

1) Частину першу ст. 12 викласти у наступній редакції:

«Професійна (професійно-технічна) освіта здійснюється у закладах професійної (професійно-технічної) освіти за денною, вечірньою (змінною), очно-заочною, дистанційною, екстернатною формами навчання, з відривом і

без відриву від виробництва та індивідуальною (електронна освіта) за індивідуальними навчальними планами».

3. У Законі України «Про вищу освіту» (Відомості Верховної Ради (ВВР), 2014, № 37-38, ст.2004)

1) Частину першу ст. 49 викласти у наступній редакції:

«1. Навчання у закладах вищої освіти здійснюється за такими формами:

1) очна (денна, вечірня);

2) заочна (дистанційна);

3) індивідуальна (електронна освіта)».

II. Прикінцеві положення

1. Цей Закон набирає чинності з дня, наступного за днем його опублікування.

2. Кабінету Міністрів України:

у місячний строк з дня набрання чинності цим Законом привести свої нормативно-правові акти у відповідність із цим Законом;

забезпечити приведення міністерствами, іншими центральними органами виконавчої влади своїх нормативно-правових актів у відповідність із цим Законом.

ПОЛОЖЕННЯ
про електронну освіту при індивідуальній формі навчання у
закладах професійної (професійно-технічної) та вищої освіти

I. Загальні положення

1.1. Це Положення визначає основні засади організації та запровадження електронної освіти.

1.2. У цьому Положенні термін вживається в такому значенні:

електронна освіта – це форма здобуття освіти, за якою освітня програма повністю засвоюється здобувачем самостійно, з використанням електронних освітніх ресурсів, інформаційних технологій та Інтернету;

електронне навчання – це цілеспрямований процес здобуття нових знань та навичок за допомогою інформаційних технологій;

електронний навчальний курс - це комплекс електронних навчально-методичних матеріалів, створених для організації індивідуального та групового навчання з використанням інформаційних технологій.

Інші терміни вживаються у значеннях, що визначені Законами України «Про освіту», «Про вищу освіту», «Про професійну (професійно – технічну) освіту», Положенням про електронні освітні ресурси.

1.3. Це Положення поширюється на:

заклади професійної (професійно-технічної) освіти;

заклади вищої освіти;

заклади післядипломної освіти або структурних підрозділах закладах вищої освіти, наукових і освітньо-наукових установ, що здійснюють післядипломну освіту.

1.4. Електронна освіта є різновидом індивідуальної форми здобуття освіти.

1.5. Метою електронної освіти є здобуття освіти шляхом застосування у навчанні сучасних інформаційних технологій за певними освітніми або освітньо-кваліфікаційними рівнями відповідно до державних стандартів освіти.

1.6. Завданням електронної освіти є надання можливості здобуття доступної, якісної і ефективної освіти всім категоріям здобувачів незалежно від місця їх проживання, віку, стану здоров'я та соціального положення з урахуванням індивідуальних освітніх потреб і на основі персоналізації навчального процесу.

1.7. Основними цілями реалізації електронної освіти є:

- відповідність освітньої системи до світових тенденцій і зростання попиту на якісні освітні послуги;
- реалізація освітніх програм в електронній формі, в тому числі у співпраці з іноземними партнерами;
- орієнтація освітнього процесу на формування і розвиток загальнокультурних і професійних компетенцій;
- розширення доступу різних категорій населення до якісних освітніх послуг;
- збільшення кількості здобувачів за рахунок надання можливості освоєння освітніх програм в максимально зручній формі - безпосередньо за місцем перебування чи проживання;
- підвищення ефективності самостійної роботи здобувачів;
- мінімізація витрат на організацію і реалізацію навчального процесу;
- підвищення якості освіти здобувачів відповідно до їх інтересів, здібностей і потреб;
- розвиток профільної освіти на основі використання інформаційних технологій як комплексу соціально-педагогічних перетворень;

1.8. Застосування електронної освіти базується на наступних принципах:

- адаптивність, що припускає пристосування всіх елементів освітнього середовища (цілей, завдань, змісту, форм організації навчання, методів, способів, засобів і технологій навчання, форм організації практичної та самостійної діяльності здобувачів, планування і контролю результатів навчання, ролі педагогічних працівників) до реалізації навчального процесу з використанням електронної освіти;

- інтерактивність, що виражається в можливості постійної взаємодії здобувачів і педагогічних працівників в спеціалізованому електронному освітньому середовищі за допомогою форумів, відеоконференцій, вебінарів, чатів, а також електронної пошти та соціальних мереж;
- гнучкість, що надає можливість здобувачам і педагогічним працівникам працювати в зручному темпі в зручний час;
- модульність, що дозволяє здобувачам і педагогічним працівникам використовувати необхідні їм електронні навчальні курси або їх окремі складові для реалізації індивідуальних навчальних планів;
- оперативність і об'єктивність в оцінці засвоєння здобувачами навчальної програми.

1.9. Здобувачі, які здобувають електронну освіту є учасниками освітнього процесу. Їх права та обов'язки визначаються Законами України «Про освіту», «Про вищу освіту», «Про професійну (професійно – технічну) освіту» та іншими нормативно-правовими актами у сфері освіти.

II. Організація електронної освіти

2.1. Електронна освіта реалізується шляхом:

застосування електронної освіти як окремої форми навчання;
використання технологій електронного навчання для забезпечення навчання в різних формах.

2.2. Впровадження електронної освіти у закладах професійної (професійно-технічної) освіти, закладах вищої освіти та закладах післядипломної освіти можливе за погодженням з Міністерством освіти і науки України за ліцензованими, акредитованими (атестованими) напрямками підготовки (спеціальностями).

2.3. Рішення щодо впровадження електронної освіти у навчальний процес приймається вченою (педагогічною) радою закладу освіти.

2.4. Електронна освіта організовується відповідно до робочих навчальних планів закладу освіти, що затверджуються наказом керівника навчального закладу.

2.5. Підставою для здобуття електронної освіти є:

- письмовою заявою повнолітньої особи та/або батьків (одного із батьків) або законного представника неповнолітньої особи.
- анкета, що містить відомості про здобувача (для привласнення індивідуального пароля і логіна, встановлення контакту).

III. Особливості реалізація електронної освіти

3.1. Основними видами здобуття електронної освіти є: прослуховування он-лайн лекцій, вивчення відео-уроків, проходження он-лайн тестів, читання електронних підручників, посібників, користування електронними бібліотеками, проходження он-лайн курсу, участь у вебінарах, виконання віртуальних лабораторних робіт.

3.2. Практична підготовка здобувачів які отримують електронну освіту, проводиться за окремо затвердженою закладом освіти програмою.

3.3. Контрольні заходи з навчальних дисциплін включають проміжний (тематичний, модульний), підсумковий та інший контроль знань, умінь та навичок, набутих здобувачем у процесі навчання здійснюються переважно в електронному вигляді за умови забезпечення аутентифікації того, хто навчається.

3.4. Державна атестація здобувачів електронної освіти здійснюється згідно з статтею 7 Закону України «Про вищу освіту», статтею 16 Закону України «Про професійну (професійно – технічну) освіту»,

IV. Забезпечення електронної освіти

4.1. Технічне забезпечення електронної освіти включає в себе:

- сервери для забезпечення зберігання і функціонування програмного та інформаційного забезпечення електронної освіти;
- комп'ютери та інше обладнання, необхідне для забезпечення експлуатації, розвитку, зберігання програмного та інформаційного забезпечення електронної освіти і доступу до електронних освітніх ресурсів викладачам і здобувачам освіти, а також для зв'язку викладачів зі здобувачами за допомогою мережі Інтернет;

- комунікаційне обладнання, що забезпечує доступ до програмного та інформаційного забезпечення електронної освіти через локальні мережі та Інтернет;

- комп'ютер з можливістю відтворення звуку і відео;

- стабільний канал підключення до Інтернет;

- програмне забезпечення для доступу до віддалених серверів з навчальною інформацією та робочими матеріалами.

4.2. Інформаційне забезпечення електронної освіти засноване на використанні електронних освітніх ресурсів, які повинні забезпечувати ефективну роботу здобувача за всіма видами занять відповідно до робочого навчального плану. Електронний освітній ресурс повинен постійно актуалізуватися і оновлюватися не рідше ніж раз на три роки або в міру необхідності.

4.3. Навчальні та методичні матеріали можуть надаватися здобувачам у вигляді:

- електронних навчальних курсів, віртуальних лабораторних практикумів, комп'ютерних систем контролю знань з наборами тестів, інших електронних матеріалів;

- електронних ресурсів з доступом через мережу Інтернет

4.4. Здобувач має можливість звернутись до викладача з питанням чи необхідністю отримати консультацію з відповідної дисципліни через електронну пошту, програму Skype чи використовуючи всі можливі канали виходу в Інтернет.

4.5. Науково-методичне забезпечення електронної освіти включає:

- державні стандарти електронної освіти;

- електронні навчальні плани;

- електронні навчальні програми;

- електронні підручники і посібники;

- електронні бібліотеки;

- інструктивно-методичні матеріали до віртуальних лабораторних занять;

- індивідуальні навчально-дослідні завдання;

- електронні варіанти тестів для поточного і підсумкового контролю;
- виконання індивідуальних завдань, курсових і дипломних робіт.

V. Оплата праці науково - педагогічних працівників, які здійснюють розробку електронних навчальних курсів

5.1. Оплата праці педагогічних, науково – педагогічних, працівників за підготовку та участь у розробці електронних навчальних курсів та електронних освітніх ресурсів здійснюється відповідно до нормативно-правових актів у сфері освіти.

5.2. Оплата праці педагогічних, науково - педагогічних працівників, які реалізують освітній процес на основі електронної освіти здійснюється відповідно до нормативно-правових актів у сфері освіти.

5.3. Педагогічні, науково-педагогічні працівники та методисти, які беруть участь в організації електронної освіти, повинні проходити підвищення кваліфікації в галузі інформаційних та освітніх технологій не рідше ніж 1 раз в 5 років та обсягом не менше 108 академічних годин. Кваліфікація працівників, які підвищували свою кваліфікацію, має бути підтверджена документом про підвищення кваліфікації.

5.4. Для реалізації якісного освітнього процесу на основі електронної освіти і забезпечення відповідного кадрового потенціалу у закладі вищої освіти створюються і розвиваються наукові школи, які займаються питаннями педагогіки електронної освіти, використання інформаційних технологій в освіті.

5.5. З метою безперервної актуалізації навичок і умінь всіх співробітників закладу вищої освіти, що беруть участь в організації електронної освіти, проводяться на постійній основі відповідні практичні семінари і конференції.

Додаток Ж

Стан використання електронної освіти закладами вищої освіти України на підставі отриманих відповідей за результатами звернення із запитом отримана наступна інформація:

№	Заклад освіти, від якого була отримана відповідь, дата і вихідний номер листа - відповіді	Відповідь на питання: Чи використовують у освітньому процесі електронну освіту у контексті Стратегії розвитку інформаційного суспільства в Україні	Відповідь на питання: У вашому закладі освіти функціонує електронна бібліотека	Відповідь на питання: Чи відбувається навчання викладачів для впровадження електронної освіти у контексті Стратегії розвитку інформаційного суспільства в Україні та яким чином?
1.	Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого лист від 02.12.2015 за вих. № Ф-193П	В університеті формують сприятливі умови для впровадження новітніх інформаційно-комунікаційних технологій в освіту (е-освіта) та у науку (е-наука).	В університеті функціонує електронна бібліотека.	Навчання викладачів університету для впровадження електронної освіти проводиться у межах планів науково-теоретичних та практичних, семінарів, планів підвищення кваліфікації науково-педагогічного складу університету.
2.	Київський національний університет імені Тараса Шевченка лист від 04.12.2015 за вих. № 056/902	Так, частково.	Так, частково.	Так, частково.
3.	Міністерство освіти і науки України, лист від 07.12.2015 за вих. № 1/11-17710	Міністерство освіти і науки України підтримує впровадження електронної освіти у освітній процес.		
4.	Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут» лист від 07.12.2015 за вих.	Електронна освіта знаходиться на етапі впровадження.	Функціонує електронна бібліотека	Навчання науково-педагогічних працівників для впровадження електронної освіти у вигляді курсів підвищення кваліфікації (108

	№ 0501/1138			академічних годин) з використанням комп'ютерних класів та мережі Інтернет.
5.	Дніпропетровський національний університет імені Олеся Гончара, лист від 07.12.2015 року за вих. № 88-552-935	Відсутня така форма навчання як дистанційна	У науковій бібліотеці постійно проводиться робота з переводу каталогу в електронну форму.	Навчання викладачів щодо використання електронних засобів навчання в освітньому процесі здійснюється під час проходження ними підвищення кваліфікації в центрі післядипломної освіти.
6.	Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна, лист від 07.12.2015 за вих. № 0122-069		Серед електронних ресурсів Центральної наукової бібліотеки є каталог з електронним замовленням, електронні видання та БД on-line, електронний архів.	Інститут післядипломної освіти та заочного (дистанційного) навчання здійснює післядипломну освіту, підвищення кваліфікації та стажування педагогічних і науково-педагогічних працівників використовуючи електронні освітні технології.
7.	Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут», лист від 07.12.2015 за вих. № 66-04-67/21	Використовується у освітньому процесі електронна освіта. Існує проект Програми розвитку електронного навчання в НТУ «ХПІ» на 2015-2020 рр., яка включає в себе низку проектів, які у сукупності нададуть нової якості використанню електронного навчання, а саме: Проекти «Електронні навчальні ресурси», «Мультимедійна майстерня», «Навчальний електронний простір	Функціонує електронна бібліотека.	При Методичному відділі університету працюють щорічні семінари: «Розробка дистанційного курсу», «Менеджмент дистанційної освіти», «Куратор змісту». Мета семінарів – підготовка викладачів університету до розроблення, доопрацювання та викладання дистанційних курсів, організація та проведення реального освітнього

		університету», «Розширене використання інформаційно-комунікаційних технологій у заочній формі навчання», «Залучення до навчання», «Швидка освітня допомога».		процесу за їх допомогою.
8.	Львівський національний університет імені Івана Франка, лист від 08.12.2015 за вих. № 5673-1	Було створено структурний підрозділ Університету – Організаційно-методичний центр електронного навчання, метою якого є впровадження у освітній процес практики використання сучасних інформаційних та телекомунікаційних технологій електронного навчання.	Автоматизована бібліотечна система «ГАЛС» інтегрована в загально університетське інформаційне середовище. Найцінніші документи переводять в електронну форму. Студенти отримують доступ до світових електронних ресурсів.	Викладачі та співробітники університету мають можливість пройти навчальний курс «Інформаційні технології в освіті», метою якого є знайомство з основними інформаційними технологіями, які використовуються у освітньому процесі.